د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه

امان الله خان ــ د افغانستان د خپلواکۍ ستوری

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پولادي امیر تر سیوري لاندې

PROPERTY OF ACKU 11883

PROPERTY OF ARIC Established 1989

لیکوال:
فرانک. اې. مارټین

ژباړن
محمد معصوم هوتک

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

کتاب پیژندنه:

د کتاب نوم :: د پولادي امیر تر سیوري لاندې

لیکوال :: فرانک.اې.مارتین

ژباړن :: محمد معصوم هوتک

خپرندوی ::د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه - جرمني

د خپرېدو لړ :: ۵۷

چاپ شمېر :: ۱۰۰۰ ټوکه

چاپ نېټه :: ۲۰۰۴م/۱۳۸۳ل

چاپځی

دانش کتابتون، قصه خوانی بازار، پېښور

Tel/Fax:091-2564513/E-mail:danish2k2000@yahoo.com

د خپرندويې ټولنې يادښت

"د پولادي امير تر سيوري لاندې" د فرانك مارتين هغه په زړه پورې اثر دی چې د افغانستان د معاصر تاريخ د يوې ډېرې مهمې دورې (د امير عبدالرحمن خان او امير حبيب الله خان د واکمنۍ د دورو) په هکله ليکل شوی دی او سره له دې چې په افغانستان کې په هغه وخت کې د يو بهرني مهم کارکوونکي او ماهر د خاطراتو بڼه لري، خو د دې په څنګ کې د اسې نويو او په زړه پورې موضوعګانو ته اشاره لري، چې تر اوسه يې په بل ځای کې څرك نه دی لګېدلی او له همدې کبله د افغانستان د معاصر تاريخ څېړونکيو او مينه والو ته د لوستلو او استفادې وړ دی.

د دې تاريخي اثر پښتو ژباړن ښاغلی محمد معصوم هوتك، د پوره ستاينې او کوروداني وړ دی چې د غه کتاب يې په روانه او خوږه پښتو ژباړلی او د نورو ډېرو علمي کارونو او د پښتو ژبې د علمي کولو او شتمنېدو په لاره کې د خپلو نورو هلو ځلو په څنګ کې يې د اسې يو اثر پر ژباړه هم پوره ډېر وخت تېر کړی دی.

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، ځان نېکمرغه ګڼي چې د غازي امان الله خان د واکمنۍ او د افغانستان د خپلواکۍ د پنځه اتيايمې کاليزې په مناسبت، د "غازي امان الله خان ـ د افغانستان د خپلواکۍ ستوری" په نوم د

(c) ketabton.com: The Digital Library

علمي ـ تاريخي سيمينار په ويا ړ دا او داسې يو شمېر نور خورا مهم تاريخي آثار خپروي او د ګران افغانستان د تاريخ مينه والو هېوادوالو ته يې وړاندې کوي.
مــــوږ د دې اثر د قـــــدرمـــن ژباړن د لا زياتو بريا وو هـــيله کوو او خپـــل هېوادوال د دې اثر لوستلو ته رابولو.

په درناوي

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه
جرمني ـ د کولن ښار
د ۲۰۰۴ ع کال د مارچ دولسمه
د ۱۳۸۳ ل کال د کب ۲۲

دژباړونکي یادابنت

د ۱۸۸۷ م کال په سرکي امیرعبدالرحمان خان (۱۸۸۰ ـ ۱۹۰۱ م) له یوه انګرېزمهندس سرتوماس مارټین (۱۸۵۰ ـ ۱۹۰۶ م) Sir Thomas Martin سره په افغانستان کي دصنعتي کارونو پرسر موافقه وکړه . نوموړي مهندس خپل استازی سر سالټر پاین Sir Salter Pyneکابل ته ولېږه . سالټر پاین ، چي وروسته په کابل کي په مسټر پاین سره مشهور سو ، تر مسیو ژیروم فرانسوي وروسته لومړنی اروپایي دئ ، چي د افغان و انګلیس تر جګړي وروسته په کابل کي استوګن سو (۱).

مسیو ژیروم د هغه سفریه ترخ کي له امیرعبدالرحمان خان سره وپېژندله ، چي نوموړي امیر په ۱۸۸۴ م کال له لارډ ډفرین سره دکتلو په نیت راولپنډۍ ته کړی و. امیر ورته بلنه ورکړه ، چي په کابل کي دصنعتي کارخانو په جوړولو کي مرسته وکړي . نوموړی مهندس کابل ته راغی او له خان سره یې د کریم بخش په نامه یو هندی ، چي دبرېښنا ماهر و ، راووست . مسیو ژیروم څه موده په کابل کي پاته سو او وروسته دامیر په حکم د ځینو سامانونو دپېرودلو له پاره هندوستان ته ولاړ . د یولك و څلوېښت زرو هندي روپیو په بیه یې سامانونه وپېرودل او کابل ته یې راولېږل. خودده دژوند و مرګ پته ورکه سوه او امیر وایي ، چي له زیات تلاښ سره سره بیاهم څرګنده نسوه ، نوموړی ژوندی دئ که مړ ؟ (۲)

---

(۱) مسټر پاین لومړی وار د ۱۸۸۷ م کال داپرېل په سر کي کابل ته ورسېد . څو میاشتي یې تېري کړې او بیرته انګلستان ته ولاړ .(دافغانستان پېښلیك دمسټر پاین راتګ د۱۸۸۹م کال په پېښو کي راوړی دئ) نږدې یو نیم کال وروسته دوهم وار بېرته کابل ته راغی . په دې وار راتګ کي ورسره دغه کسان ملګري وو : جان الفرېډ ګرې John Alfred Gray. مسټر سټیوارټ Mr.Stewart او مسټر میډلیټن Mr.Myddleton . دوی درې واړه انګرېزان وو . جان الفرېډ ګرې دامیر جراح و . خپل دسترګو لیدلی حال یې په یوه پنډ کتاب کي بیان کړی دئ . چي At the court of the Amir نومېږي او په ۱۹۰۱ م کال په لندن کي چاپ سوی دئ .

(۲) تاج التواریخ ـ دوهم ټوك ـ ۱۷ مخ ـ لاهور

سالتهر پاین د مسیو ژیروم فرانسوي لخوا رالیږل سوي ماشینونه په کار واچول . په هغو کي د ترکاڼی ، برمه کاری ، ولډنګ کاری ، اړې اوړندې د ستګاوي شاملي وې . ددې پرڅنګ یې د توماس مارټین دشرکت په نمایندګي یې یوه جبه خانه ، یوه ضرابخانه (دسکو وهلو دستګاه) او څو نوري دستګاوي او ورکشاپونه جوړ کړل ، چي وروسته بیا دغو ورکشاپونو یو شمېر عصري صنایع منځ ته راوړل . ویل کیږي چي نوموړي مستهر پاین د سر مارټیمر ډیورنډ له هیات سره چي د افغانستان د جنوبي او ختیځي پولي د ټاکلو لپاره په ۱۸۹۳ م کال کابل ته راغلی و ، ډېره مرسته وکړه او دافغانستان په امیر یې د انګریزي هیات خبري ومنلې . (۱)

امیر عبدالرحمان خان له سر توماس مارټین سره ټینګي اړیکي لرلې اوامیر ورته دهغه هیات دسربنتې کار په لاس ورکړ ، چي لندن ته دده د دوهم زوی شهزاده نصرالله خان دسفر ملګری و . شهزاده نصرالله خان د ۱۸۹۵ م کال په اپریل کي له کابله روان سو او د مي له څلېرویشتمي څخه بیا د دسمبر تر دریمي پوري په لندن کي و . شهزاده له انګلستان سره دمستقیمو ډیپلوماټیکو اړیکو د ټینګېدو په نیت دخپل پلار امیر عبدالرحمان خان لخوا هغه هیواد ته استول سوی و . امیر که څه هم پخپل دغه مقصد کي بریالی نسو ، خو له سرتوماس مارټین سره یې مناسبات بیاهم دوستانه پاته سول او دپوره باور وړ یې و . له شهزاده نصرالله خان سره کابل ته دراستنېدو په وخت کي دنوموړي توماس مارټین کشر ورور فرانك مارټین Frank . A . Martin ملګری و(۲) . داشخص زموږ دهمدې کتاب لیکوال دئ ، چي په کابل کي د سر سالتهر پاین پر ځای د کارخانو او ورکشاپونو د سرانجینیر په توګه ټاکل سوی و . فرانك مارټین د پاټریك ویلیام مارټین Patrick William Martin کشر زوی کېدی .

---

(۱) فراهي ـ غبدالغفار ـ افغانستان د دیموکراسی او جمهوریت په کلونوکي ـ ۲۴ مخ ـ اول چاپ ـ امریکا ـ ۲۰۰۱ م

(۲) سردار نصرالله خان دخپلو دغو لیدنو کتنو په باب رساله ولیکله او په کابل کي چاپ سوه . خو امیر عبدالرحمان خان د خینو مصلحتو له مخي نشر نکړه .

پلار يې دانګلستان دبرمنګهم ښار دځرمنو دصنايعو څښتن و . مشر ورور يې، سر توماس مارټين په ۱۸۷۴ م کي دهندوستان دکلکتې په ښار کي يو صنعتي شرکت پرانيست . دغه شرکت ته په ۱۸۸۹ م کال دبنګال داوسپني او پولادو دکمپني سرپرستي ور دغاړي سوه او تر هغه وروسته يې په هندوستان کي داورګاډو دپټليو په غزولو کي درنه ونډه واخيستله . دغه راز يې دکلکتې ښاوخواکليو او د اله آباد ، بنارس ، کانپور ، لکهنو ، اګرې او ســـــرينګر (کشمير) ښارونو ته دچنلواوبو رسولو پروژې بشپړي کړې .

لکه ړاندي چي مو يادونه وکړه ، سرتوماس مارټين په هند کي دکابل دامير، عبدالرحمان خان داستوګني په وخت کي دنوموړي امير پاملرنه خانته واړوله او ورسره اشنيا سو . (۱) ددغو دوستانه اړيکو اغېزه وه ، چي زموږ دهمدې کتاب مولف فرانک مارټين يې دکابل دورکشاپونو سرانجنيرۍ ته ورساوه او په کابل کي بيا ددغه خيرک او متشبث انګريز استوګني ددغه کتاب ، چي ستاسي په واک کي دئ ، دليکلو زمينه برابره کړه .

فرانك مارټين هم کابل ته دوه واره راغلی دئ . لومړی وارسفر يې په ۱۸۸۹ م کال کي و او دکابل دورکشاپو په څنګ کي يې داستوګني له پاره ځای ورکړی و . (۲) دوهم وار ، لکه ړاندي چي مو ولوستل ، له شهزاده نصرالله خان سره يوځای راغی . دوهم وار يې دخدمت ټوله موده څه دپاسه اته کاله وه ، چي په دې موده کي دامير عبدالرحمان خان دپاچهۍ شپږ کاله او دسراج الملت والدين اميرحبيب الله خان دواکمنۍ دسرکلونه شامل دي . فرانك مارټين دامير عبدالرحمان خان په درباركي دپوره عزت څښتن و . له درباريانو سره دومره زيات محشور و ، چي ان دهغوی د کورنيو مسايلو او خپل منځي دښمنيو او رقابتو په باب يې ښه پوره معلومات درلودل . نوموړی ګرځنده سړی و او دکابل ښاوخوا سيمې يې ټوله تر پښو کښلې وې . دعادي خلګو او د کوڅو و بازار په حالاتو ښه سم بلد و . په پارسي او اردو يې خبري کولای سوې

---

(۱) جورج سميت ــ د ډيکشنري آف نېشنل بيوګرافي ــ لومړی ټوك ــ ۵۷۸ مخ ــ اکسفورډ .

(۲) وګورئ : دهمدې اثر لسم څپرکی .

. نوموړی دخپل مسلك انجنیری پر څنګ هنرمن سړی هم و . دکتاب په منځ کي ځیني تصویرونه دده په هنرمنو ګوتو انځور سوي دي .دده دکتاب تر لوستلو وروسته سړی ویلای سي ، چي فرانك دهغه وخت دکابل او دهغه ځای د دربار او درباریانو په معرفي کي په بشپړه توګه بریالی لیکوال ګڼل کېدلای سي . دده دکتاب ځیني برخي داسي ترخه حقایق دي ، چي لوستل به یې درانه تمام سي . خو ما یې په دې نیامت ژباړلو او خپرولو ته ونښنګل ، چي زموږ دهیواد اوسنی حالت هم تر دوه ویشت کلني جګړې او ګډوډیو وروسته د امیر عبدالرحمان خان تر واکمنۍ ورانديشرایطو ته ورته دي . زموږ دهیواد اقتصادي و سیاسي و ټولنیزه شېرازه دهماغه وخت په شان ورانه سوې ده اود هیواد اوسېدونکي د مطلقي خپلسرۍ او بې قانونۍ په حالت کي ژوند تېروي . زموږ راتلونکو مشرانو ته دغه شان وران ویجاړ هیواد ور دغاړي سوی دئ، لکه امیر ته چي په غاړه کي ورلوېدلی و .ددغه اثر لوستل به له درنو لوستونکو سره مرسته وکړي ، چي دخپل ګران هیواد دتاریخ له یوې داسي مرحلې سره اشنا سي ، چي وګړي یې دنن په شان دخپلي بقا و فنا له ستونزو سره مخامخ وو .

دافغاني تاریخ په باب بهرنیانو په تېره بیا انګرېزانو بنه ډېر آثار کښلي دي . له دغو آثارو سره له هغو کسانو پرته ، چي په لویدیځ کي ورته داستوګنې زمینه برابره سوې ده ، نور افغاني څېړونکي په پوره اندازه اشنا نه دي . زما په فکر ددغو آثارو ژباړل له هغو کارونو څخه دي ، چي په بهر کي داستوګنو افغانانو پر غاړه پراته دي . ما دهمدې اړتیا له مخي په داسي حال کي دغه کار ته ملا وتړله ، چي نه له انګرېزۍ څخه دترجمې اوږده سابقه لرم او نه پوره صلاحیت . خو بیا مي هم له خان سره پتېیلې ده. چي که پاك خدای توان او حوادثو فرصت راکړ ، له خپل وس سره سم به ددغو آثارو په ژباړلو کي برخه اخلم . داکتاب چي ستاسي په واك کي دئ ، دهمدې ژمني لومړی محصول دئ . دکتاب ژباړه مقیده نه ده او مطالب په آزاده توګه ژباړل سوي دي . لمنلیکونه یې ما پر زیات کړي دي . دترجمې په ځینو برخوکي زما مشر زوی ذکي هوتك مرسته کړې ده او دټایپ ستونزه یې ګران سعید لودین پر خان ومنله . دواړو ته د نېکمرغه ژوند دوعا کوم . زه دغه راز د پاك خدای (ج) له دربـــاره څخه

غواړم ، چې افغانانو ته دخپل کور بيرته ودانولو ، د استقلال او خپلواکۍ دساتلو په لارکې يې توفيق ورکړي. آمين .

محمدمعصوم هوتک

ټورنټو ـ کاناډا

دمارچ دوولسمه ـ ۲۰۰۲ م کال

لومړی څپرکی

د مارش حکم ـ سرتېري او ساتونکي ـ پربوده وو (خاروېو) باندي دمالونوچلولوچلند ـ دکمپونوبيان ـ مارشونه (مزلونه) ـ په کليو اوښاروکي د سردارنصرالله هرکلی ـ د دښتو بيان ـ کندهار ـ امير او هغه ملا چي دکندهار بست ته يې پناه وړې وه .

د ۱۸۹۵ ع کال په دوبي کي افغان شهزاده نصرالله (۱) د درو څلورو مياشتوله پاره دانګرېزي حکومت مېلمه و او مخکي له دې چي دسمندرله لاري کراچي اوبيا په اورګاډي کي چمن ته چي افغان پولي ته نزدې دبلوچستان کوټې پر لور د اورګاډي تم ځای دئ ، ولاړسي ، د بېرته ستنېدو سفر يې په پاريس ، روم او ناپلس کي په لنډ تم کېدو سره نور هم خوندور سو .

شهزاده ته د اورګاډي په سټېشن کي دکوټې دسيمه ييزآمرجنرال سربرون General Sir Brown اونوروافسرانواوسرکاري مشرانوله خواهرکلی ووېل سو ، چي وروسته بياد پولي په اوږدوکي خپل کمپ ته ولاړ ، په کمپ کي هغه شمېرعسکراودشهزاده ملګري ورسره يوځای سول چي دامېرله خوادده دسفردملګرتياله پاره رااستول سوي وو ، زه (فرانك مارټين ـ م . هـ) له شهزاده سره (په انګلستان کي يې دی په دغه نامه باله) له هغه وخته ملګری سوی وم چي له لندنه رارهي سو اودغه رازدکندهارله لاري ترکابله پوري داس په سپرلي ورسره وم اوکله چي يې په دابله ورځ وختي له کمپه حرکت کاوه ماورته يوه دملازمينوټولی جوړه کړه . داکتوبرپای نزدې کېدونکی اوفصل پرتمامېدوچي موږ سفرپيل کړ ـ خودغه ورځ ډېره توده وه اوڅومره چي وړاندي تلو ، هومره پسې تودېدله. له شهزاده سره دسپرو ملګرواسانوددوړو وريځي جوړي کړي وې اودې کارنورهم تموښ(sultry) جوړکړ اوسفريې ستومانوونکی کړ.

دښت ډېروچ ښکارېدی . شاوخوايې د ريګوغټې اوبې وښوميدانونه اودلته وهلته يکښې داغزيبوټي وو ـ ځای ځای به غټې ډبري هم له مخکي راوتلي وې اولږڅه ليري يې لوڅي شاګی اوډبرين غرونه پراته وو. د لمرسوځنده وړانګوله ريګواوډبروڅخه پخپله دلمرتبی جوړه کړې وه . له چمن څخه تـــــر کندهارپوري

سرک نسته خوله پخواڅخه دکاروانونو تېرېدلوله امله پرمخکه باندي لاري جوړي سوي دي چي پرخنډه یې خای خای داسانواوښانوسپین هډوکي پراته وو .
خوبیاهم شهزاده اوملازمینو یې په خوشالی سره لاري وهلې څکه دوی د یوه بهرني سفرله ټولوخطرونوڅخه روغ رمټ راستانه سوي وو اوکابل ته په رسېدو سره یې خپلو دوستانوته دعجایبوسیمواوعجایبودودونو او رواجونو ډېري کیسې لرلې.دغه رازیې له دغوسیموڅخه له څانوسره داسي تولیدات راوړي وو چي هم سوغاتونه کېدلای سوای اوهم دسوداګری او ډېري ګټي مالونه .د شهزاده په مخکي داوزبکودسپروسرتېرو(Lancers) دوه قطاره یوله بل څخه لرشانته لیري روان وو اولږ څه وروسته یې په دواړوخواووکي په اوزبکوپسې د شاهي رسالې د ساتونکودوه قطاره وو. دوی توري اوکارابین توپك درلودل اوترنوروپې جامې هم ښې وې اوپه هغه پسې بیا سپاره عسکرووچي شکېدلي جامې یې اغوستي وې اووحشي څېرې یې لرلې ، البته دومره وحشي نه لکه اوزبك چي دپسود پوستکوخولی(busbies) یې پر سر. وربښتان یې پرمخونوراایله کړي اوڅېرې یې لا ور وحشي کړي وې . دسپروسرتېرودوه قطاره ښایي له پوخي نظره سم نه وي خوسره له دې هم د اړتیا په وخت کي ډېرګټوربنکارېدل.

ترټولوړاندي یوسړی روان و. دآس پرځین (زین) بناندي محلي ډول ورته پروت اوداسانودپښنوله بړغ سره سم یې په پرله پسې توګه ډباوه . دادود (رواج) د شاهي کسانود تېرېدلواورسېدلو ښکارندويي کوي.

دشهزاده اړخ ته یوسړي په منډه څغستل په لاس کي یې سترزرین سایوان(چتر) وچي دلمرد سوځنده وړانګومخه په نیول کېدله اوشاوخوایې پلي ساتونکي وو تر هغولږڅه وړاندي بیانورپلي ساتونکي له (اضافي) اسانوسره روان وو. دسپروخدمتګارانوشاته دخانانواوقومي مشرانوهغه ډله وه چي له شهزاده سره ملګري وو. زه هم ددوی په منځ کي وم اوپوهېدلم چي ددوړو په اوریځوکي سپرلوڅه رازښکاري . مځ له خولوډك اودوړي باندي خیښتې پرتې - دومره غلیظي دوړي چي اسانوپکي لارنه سوای لیدلای اودم وګړی به یې پرډبروباندي نوکان خوړل.

دلاري په اوږدوکي ترموروړاندي اووروسته پــــــه یوڅه لیري واټن کي

داوښانواوډېابوګانولیکې رواني وې پرهـــرېوه باندي له ډېرو ډك بارونه باراو جلوونه يې د پلیوخلکوپه لاس کې وو. په بارونوکي ددغه کوچني لښکرخېمې اوسامانونه وو. د بوده وو (ښاروېو) له هري لیکې سره یوسپورعسکر (سوار) رهي و. دده وظیفه پرلاري باندي دبېځایه ځنډېدومخنیوی اوراتلونکي کمپ ته د بارونو سلامت رسېدل وه . زیاتره بارکښ ښاروي دمالونودرولو راوړلو د سوداګر (کریه کښانو) ملکیت واوداهغه کسان دي چي موقع ورته برابره سي ترکوچنی ګټې لاهم نه تېرېږي.

زه دپرخوښ سوم کله چي مي واورېدل ، شهزاده ترغرمې وروسته دچایوچښلوله پاره دتم کېدوامروکړ، ښکه خوله مي دګرمی اودوړوله امله سره نښتې وه اوبدبوی يې تیږ . مورډېول دیوې کوچنی شاګی(غونډۍ) ښنګ ته له اسونوراکښته سوواودچایوترډمېدلوپوري خدمتګاران اوعسکرهماغه شان سپاره ولاړوو، ښکه دوی هغه کسان دي چي ستړیانه پېژني . دچایوترچښلووروسته، شهزاده ماته سګرېټ تعارف کړل اوزه بایدووایم چي نوموړي دسفرپه ترځ کي پرماډېره پاملرنه کوله اوراباندي مهربان و. ده خپلوګنډونکو ته امروکړچي زماله پاره پوست لرونکي بالاپوښونه (پوستینان) جوړکړي.ده ویل چي انګریزي کوټونه دهغي سختي یخنی له پاره مناسب نه دي،چي مونږته په راتلونکي کي ګوري اوما دده ددغي پرځای پاملرني له امله مننه ترې وکړه . شهزاده پخپل هیوادکي هغه رازکورټ نه ولکه په لندن کي چي افغان شهزاده و. دلته دي یوبېل شخصیت و.

له یوې لنډې دمې وروسته مارش بیاپیل سواودکمپ تررسېدوپوري يې دوام وکړ – ماپښینی سپرلوډېرخوندوره وه ښکه ګرمی لږاولارپرکلکه مځکه باندي وه، دوړه بیخي نه لیدل کېدله.

دټولوهغوکلیواوسېدونکي چي زموږپه لارکي وو، ددېوالونومخي ته راغونډسوي وو چي شهزاده اوملګري يې وګوري. دکلي مشران ترنوروړمخکي ولاړوو او کله چي به شهزاده ورنږدې سودوی به خپلي بګړۍ په دواړولاسوکي ونیولې اوده ته به يې دښه سفردوعاوکړه . دزیاتروکلیوپه مخ کي به يې دلاري پردواړوخواوواوړدې لکړي په مځکه کي ښخي کړي وې اودلکړوڅوکي به دلاري

په پساره په یوه تنناوسره تړل سوي وې، دتنناوپه منځ کي به یې په ټوکرانوکي پېچل سوی قرآن مجید خوړندکړی و. شهزاده اوملګري یې چي به ترقرآن مجید لاندي تېرېدل ـ هغ ، به یې په ښي لاسومسح کړاوبیابه یې هغه لاس خپلو سترګو، خولو اوځګرونو (ټټر) ته وړو اوېوه لنډه دوعابه یې کوله . تردې وروسته به شهزاده دکلي له مشرانوسره تم سو، خبري به یې ورسره وکړې اوترهغه وروسته به یې بیاخپله لاروهله . زمورسره دوې درې باجه خانې ملګري وې اوهرکمپ ته به یې دشهزاده په رسېدوسره لویه سلامي (Royal Salute) په داسي حال کي ږغول،چي دی به یې مخ ته تېرېدی . کله چي به یې له کمپه حرکت کاوه، همدغه عمل به تکرارېدی. په هرکمپ کي به دغه رازیوه لویه ماښامنۍ (شامیانه) برابرېدله اوهلته به نوده دربارکاوه اودشاوخواسیمي ټول مشران به په دې نیامت پکښې ناست وو چي یابه یې دشهزاده سلام کاوه اویابه یې هغوخلکوته دخوراکي موادو او ښوبرابرولوله بابته پیسې ترلاسه کولې،چي دشهزاده دورتګ له پاره به یې هرڅه مخکي له مخکي تهیه کول.

په زیاتروتم ځایونوکي به هغه کسان راغونډسوي وو،چي خپلوان اودوستان یې انګلستان ته تللي او دوی یې دکتلوغوښتونکي وو. افغانان واردواره په چمن کي په خپلودوستانوخبرسول. دوی له خپل دوست سره په لومړی کتنه کي هغه درې واره په غېږکي نیسي ، یووارښې خواته بیاکیڼ ته اودوهم واربیاښی ته ، اووروسته نودپوښتنواوخوابونواوږده لړۍ پیل کیږي. تررو غبړ وروسته چي څوك د دوی مینه ناکي پوښتني یا ژړاوي چي معمولاًدخپلوانودمرګ د خبر د اورېدلو یا ددوستانواوخپلوانودلیدلودخوښۍ له امله اوري، دېره اغېزه پرکوي اوېري متاثرکیږي.

دچمن داورګادی په تم ځای کي مي دشهزاده یومامور (کوتوال) په داسي حال کي په سترګه سوچي له اورګاډي څخه یې دمالونواوبارونودراکښته کولواوخلاصولوسرپرستي کوله. دی دانګلستان په سفرکي له شهزاده سره مل و. کوتوال پر صندوخانوناست واوخوراخواشینی ښکارېدی . ده په اردوژبه ښه سمي خبري کولای سوې اومایې دستونزي پوښتنه خني وکړه . له خولې یې اسوېلی ویوست اووې ویل همدااوس یې واورېدل،چي وروریې پـــه کابل کي بندي

سوی دئ . اوس دده دښمنان، پدرلعنتان دده دوررله زوال څخه ګټه اخلي او غواړي دامیرذهن دده په وړاندي مسموم کړي. ده ته داهم ویل سوي چي که کابل ته ستون سي امیربه یې غالبا ووژني . ده وویل چي دبرچورت یې وهلی اودې نتیجې ته رسېدلی دئ چي ښه به دا وي ، بیرته کراچي ته ولاړسي او هورې له خپلودوستانوسره ترهغوپاته سي ترڅوورکولای سي بیرته خوندي هیواد ته ستون سي. ده له ماڅخه وغوښتل چي په بل اورګاډي کي ور سره په بیرته تګ کي مرسته وکړم .

زماله خوابه دکابل دیوه لوی ماموربه تېښته کي مرسته کول امیرته یوه بده پیلامه وي خوداهم سخته ده چي له یوچاسره دي دمرګ په تېښته کي مرسته ونه سي. په داسي حال کي چي ویل مي زه به فکرپکښې ووهم اوداورګاډوبه باب به پوښتنې وکړم ، له ده څخه رهي سوم .حیران دې ته وم چي څرنګه داستونزه په سمه توګه اواره کړم . دامي معلومه کړه چي ترماښام دمخه به بل اورګاډی نه وي . مور په دغه وخت کي افغان پولي ته نزدې خپل کمپ ته نزدې سوي وو، څرنګه چي په دې برخه کي دسملاسي ګام اخیستلواړتیانه وه، ځکه مي نو سمدلاسه څه ونکړل خو کار مي په پام کي ونیو .

دغرمې دډوډۍ پروخت هغه انګریزي ژبی راته راغی چي دسورسات اوبه چمن کي دشهزاده دهرکلي په ارتباط دنوروچاروممسؤل وو،راته وې ویل چي کوتوال دخپلي تېښتي په باب ده ته هم مراجعه کړې ده او زیاته یې کړه چي دی بایدڅه وکړي؟ ماته څرګنده وه چي زمورله وسه سمدلاسه څه پوره نه وه. ځکه مي نوپرده ټینګاروکړچي هیڅوک بایدپوه نه سي چي مورددغه سړي په تېښته کي شریك یو او ده ته مي هغه بدتاثروښودچي پرامیرباندي به وسي . حکومت به بې له شکه معلومات وکړي اوموربه ملامت سو. دی ولاړخوبیرته له کوتوال سره راغی، له هغه سره یې په فارسي ژبه، چي زه یولږڅه په پوهېدم ، اوږدې خبري وکړې . زمایقین دئ چي دی یې هڅاوه په هماغه ورځ افغان کمپ ته ورسره ولاړسي اوبه شپه کي یابه دابلمه ورځ بیرته راوګرزي اوخپل نفربه ورپرېږدي چي په کراچي کي ورسره وګوري . په هرصورت ، کله چي زه په هغه مازیګر د افغان کمپ پرلور وخوځېدم، کوتوال راسره و او مـــــور کمپ ته یوځای

ورسېدو او په دا بله ورځ چې مو د کندهار پر لور تګ ته خانونه سمبالول. کوتوال دشهزاده د ملازمینو په ډله کې و.

وروسته له هغه، که څه هم شهزاده ته له کندهاره حکم وسو چې کوتوال به کابل ته لاس تړلی وروليږي، خوده له اميرسره سوله وکړه او دڅه وخت له پاره يې له خپلې څوکۍ څخه ښه پوره خوندواخيست، خلك به يې په وحشيانه توګه شکنجه کول او وژل او د ښځو او شوکمارۍ له لارې يې خپله پانګه زياتوله، اته کاله وروسته چې مړ کېدلی. څولکه روپۍ يې درلودې. د مرګ په ورځ يې ماواورېدل چې ځنې عسکرله دې امله انديښمن وو، چې دده روح به په هماغه شپه په دوزخ کې مکوټ سوی وي. ما ته دزړګونو دغه رازانديښنو او تسليت ناموچورت را ولوېد او په دې هم پوه وم چې ماله ده سره څه وکړل؟ عسکرو چې دده د برخليك په باب اټکل کاوه، هغه ناشوني نه ښکارېدې.

دافغانانو له عقايدو سره سم دانسان له روح سره د ښخېدو په هماغه لومړۍ ورځ حساب وکتاب کېږي له دې امله به نوعسکر ودده د لومړۍ شپې حساب وکتاب په باب خپله خوښي څرګنده کړې وي.

دهر وارتم کېدلو کمپ ډېر پرتمين ښکارېدی اوديوې ستري غونډې په شان ايسېدی. څکه د شهزاده او د هغه د ملازمينوا پر خو ته عسکرو، د بارونو او څاروېو مسئولينو، چې هغه پخپله يوه لويه ډله وه او يوازې داوښانو مسئولين يې پنځه سوه کسه کېدل، دغه راز خېمو، اسانو او اوښانو يوه پراخه سيمه نيولې وه. تر ماښام وروسته هر ځای اورونه بل وو او خلکو خپل خواړه پخول هراوړتاکلې اندازه سړي لرل چې عموما د لوښو په برابرولو او د پخلي په تنظيمولو بوخت وو. ځيني نورو به شاو خوا څنګونه اچولي يا به ولاړ وو او د هغي شيبې په انتظار به وو، چې کله به هر څه تيار سي اودوی به نور څملي.

په کمپ کې ډېر شخول نه و او په زوره چيغې خو کورت نه وې، څکه افغاني ډله د نړۍ تر ټولو منظمه او خاموشه ډله ده. خودافسرانو داوامرو غونه دغه راز له نابلده اسونو سره د نوراسونو د جنګ شيشنې (هره شپه به ورك آس ليدل کېدی) د اوښانو بړهار، په پښتو ژبه د ګزمه عسکرو د خبرداري اوازونه او د وخت د.

شهزاده له کندهاره کابل ته دتللو په حال کي (دمولف رسامي)

اعلامولو له امله د نغارو ږغونه اورېدل کېدل. زماپه ياددي يوه شپه، اصلا يو سهار په خړه دنغاروساتونکی خوب وړی و اوناڅاپه راويښ سو. ژړژړيې پرله پسې شپاړس واره نغاره ووبوله ، په داسي حال کي چي هغه صرف دشپې يوه نيمه بجه وه! زه نه سم ويلای چي دابه دشوګيرۍ نتيجه وه اوکه به هغه سړي فکرکاوه چي يوڅه زيات فعاليت به دده زياته بيداري وښيي.

موږکندهارته په څلورو ورځو ورسېدو، يوازي يوه ورځ موښه اوږد مزل وکړ. نوري ورځي مودودوی په اصطلاح "شاهي مارش" کاوه چي د"کاروان له مارش" سره بيخي دبرتوپيرلري، شاهي مارشونه دخلکواونوروشيانودشمېرپه لحاظ لنډ مزلونه وي.له يوه کمپ څخه تربل پوري واټن معمولا ديوڅوساعتوسفردئ . اسان په سفرکي په يوه متحده الشکله سرعت سره ځي، چي دچټک تګ اوږوبلي (Jog trot) ترمنځ وي .دوی همداسي روزل سوي دي. په ځيني حالاتوکي کولای سي په يوه ورځ کي پنځوس شپېته ميله لاروهي ـ که څه هم رواجي تګ داسي نه وي اوبې له ضرورته يې په دومره چټکي نه خغلوي . که دلاري غرونه، دمنظم سړك نشته والی اوداسانواندازه (په منځنی توګه ديارلس ترڅورلسوپوري) په پام کي ونيول سي ، نودايوه مناسب واټن دئ چي موږ وواهه.

په افغانستان کي دوی دواټن (فاصلې) يوواحدلري چي(کروه) يې بولي او ويل کيږي چي يونيم انګريزي ميل سره برابردئ .خوڅرنګه چي د «ګز» يعني (Yard) ټاکلي شمېرنستهٔ څکه نوله فردي سليقې سره سم بېلابېل اوږدوالي ورته ټاکل کيږي. ماته يووخت دشهزاده پرلاس داميرفرمان راغی چي په هغه کي يې په ګزه اوکروه سره دسړکونودفاصلې ښوولوله پاره ديوې ګرځنده وسيلې دجوړولوغوښتنه کړې وه اوماشهزاده ته وليکل چي په کروه کي دګزونودشمېرپه باب معلومات راکړې چي زه بيا دهغه له مخي لازم څرخ ترتيب کړم. ده ځواب راکړ،چي معلومات يې وکړل اوبېلابېلوخلکودومره متفاوت شمېرورکړی دئ، چي دی مجبور سواميرته ديوې معياري اندازې دټاکلوپه باب ليك ولېږي خوپه دې ترڅ کي اميرناروغ سواوموضوع همداسي معلقه پاته سوه اوهماغه ناانډولي تراوسه لاسته . اوسني اميرفاصلې په يارډ اوميل سره اندازه کوي.

یووخت له کابله پېښورته تلم له اوو ، اتوساعتوسپارلی ورروسته مې له خپل ملګري(سوار) څخه دهغه کلي دفاصلې پوښتنه وکړه چې زموږخیال و ، پکښې واړوو. څوک چې پرآس څوساعته مزل وکړي معمولا یې تلوسه وي چې پوه سي څومره به لاوړاندي خي ـ ده راته ووېل یویادوه کروه وړاندي دئ خوموږله درې ساعته مزله ورروسته کمپ ته ورسېدو. له دې ورروسته به مې نودواړن پوښتنه دساعتوپه حساب کوله اوهغه ډېره مایوسوونکې نه وه.

کندهارته چې لاڅومیله پاته وه، دشهزاده مخې ته دسیمې عمومي آمراومهم افسران چې یوڅه لیري لاله اسونوراکښته سوي وو ، سرتورسرونه راغلل. کله چې ورته راورسېدل ، پښې یې ورمچ کړې اوورروسته یې دده لاس پخپلولاسوکي ونیو ، پرسترګويې کښېښواومچ یې هم کړ. داخپل مشرته دهرکلي ویلو او وفاداری څرګندولوافغاني دوددئ . ښارته نزدې دقشلې عسکرله توپخانې سره یوځای لیکه ولاړوو. اوورروسته یې په داسي حال کي چې شهزاده تېرېدی ، دډزوشاهي سلامي وکړه . وروسته شهزاده عسکرمعاینه کړل اویوڅوخبري یې هم وکړې چې دټولوافسرانواوماموریښولـه خواورسره تکرارسوې، شهزاده چې مسجدته دلمانځه له پاره روان سو، زه ښارته ولاړم چې دخان له پاره تاکل سوې مېنه(کور) پیداکړم.

دکندهاردلاري سړك داسي نه دئ لکه څوك چې له هندوستانه کابل ته خي . له پېښور څخه دخیبردلاري سړك یوسیده خط السیردئ چې په پوخي مارش باندي له لبرڅوري سره نزدې اته ورځي نیسي ، په داسي حال کي چې دکندهاروغزني لاردرې څلوراوونی وخت غواړي . نه دارابه لرونکوګاډوله پاره سړك سته او نه اورګاډی . څوك بایدداآس په سپارلي سفروکړي یادتخت روان په شان یول ډول چوکۍ (کجاوه) کي، چې ددوواسانوپه شاپوري تړل سوې وي . افغاني واکمنان له اورګاډي سره سخت تعصب لري . که یوڅوك دغه رازیوه پلان یا نقشې ته اشاره وکړي، سمدلاسه پرې بدګومانه کیږي. په داسي حال کي چې داورګاډي یوه خانګړې نقشه به هیواد شتمن اونېکمرغه کړي اواوسنی بېوزلي او بدمرغي به پای ته ورسوي.

شهزاده چې له کابله انګلستان ته تلی ، امیرمرحوم د پېښورله لاري ولېږی

اودراستنبدلوانتظام یې دکندهارله لاري تېرل سوی و دا ددې له پاره چي دی بایدڅومره چي ممکنه وي، خپل هیواد وویني . هغه وخت چي دی له روسیې څخه راغی ، نهٔ کلن هلك و او ترکابل دباندي څومیله زیات نه و وتلی ، ځکه امیردخپلي کورنۍ غړوته اجازه نه ورکوله چي بې له ضرورته دي سفروکړي.
امیردغه رازغوښتل چي شهزاده له سفرڅخه دراستنبدلوپروخت په کندهارکي تم سي اودهغوموضوعگانوپه باب معلومات راغونډکړي چي دحکومت داندېښنې وړوو. داځکه چي له ډېروکلونوراهیسي خلکودوالیانوله ظلمه اودعدالت له نشته والي څخه شکایت کاوه.
ماته په کندهارکي ویل سوي وچي امیرپه پخوانیو والیانوباندي دوظیفې دتسلیمولوپه وخت کي لیکلی سند لاسلیك کړئ وچي که دوی بډي واخلي یاپرېداى یابې وزلي باندي ظلم وکړي، په داربه سي اوداډېره مهمه خبره وه چي درې ځلوروروستني والیان ټول په دارسوي وو. هغه شخص چي دشهزاده دورتګ په وخت کي والي و، ناڅاپه ناروغه اوڅوورځي وروسته مړسو. هیچا دانه غوښتل چي له ناوړه پېښو څخه دتېښتي له امله دي ځان بربادکړي .
کندهاردښنوکروندوپه منځ کي پروت دئ اوکه یې داوبولګولواوکرني کارپراخ سي ، چي بایدوسي، نورهم شین کېدلای سي. خوکله چي زه هورې وم دکرني علایم لږښکارېدل که څه هم په رودوکي پرېمانه اوبه بهېدلې. په افغانستان کي دبارانودلږوالي په پام کي نیولوسره دمځکودخړوبولوله پاره داوبولګولوانتظام ضروري دئ . په ځینوحالاتوکي دهغومځکوله پاره چي غواړي خړوبه یې کړي . څاهان دنریوکانالو (چود) له لاري سره وصل سوي وي . له وروستي ځاى څخه اوبه دمځکي سطحي ته په ایراني څرخونوباندي راخېژي. دایوستونزمن جریان دئ ، ځکه نري کانالونوته نه شیشکان وهل سوي اونه په بل رازسره محافظه سوي وي اواوبه زیاتره وخت دمځکي د ښوییدلو یا ګروېېدلو له امله بندېږي اوترڅوچي کانالونه ترمیمېږي، حاصلات بیاتباه سوي وي.
زماڅخه وغوښتل سوه داوبولګولوپوه داسي طرحه جوړه کړم چي دهغې په واسطه شاوخواټوله مځکه دکرني وړ سي اوخپله نظریه ورته وړاندي کړم . سره

له دې چي داکارکېدونکي وخودخزانې زياتي پيسې پرې لګېدلې، خکه نو موضوع پسې پاته سوه .

ښار (مراديې کندهاردئ . زيارونکي) دپرستړنه دئ اوپوجګ دېوال پرراتاوسوی چي دزياتړونوروودانيوپه ګڼون له ختهواودبرويالې ختهواوموخښتوڅخه(sundried brick) څخه جوړسوی دئ . ټول ښارپه بېخي وران حالت کي دئ اود وروستيوشلوکالو په جګړوکي خوقسماڅوواره نړېدلی اوبياودان سوی نه دئ چي سړي ته ددغه ځای داوسېدونکودډېري بې وزلې فکروريپداکوي . سره له دې چي ځيني ښه کورونه اومسجدونه په پخو خښتو او اهاکوجوړسوي دي؛ خوپه مجموع کي دوراني اثرات پکښې څرګنددي اوسړی فکرکوي چي خلك دخپل ښارپه ودانولوکي زړه ماتي اوبې وسه دي . ځيني کوڅې اوبازارونه ترشاوخوامخکي لړلوړپراته دي اودمسو، حلبو، څرمنواونوروشيانودکاروباردغه نړېدلي دوکانونه څوك سم ليدلای نه سي .

يوشی ته چي په بازارکي زماخانګړې پاملرنه واوښتله ،هغه کوچني خره وو ، ترماستېف Mastiff سپيولېږڅه غټ. دوی د بارونو چلولوته استخدام سوي وو اوډېرمي د وښولو دومره لويوبارونوسره وليدل چي يوازي به يې دپښوسوې (hoofs) اودسريوه برخه ښکارېدله، نوربه پټ وو. چي دا له څارويوسره دخشونت د مخنيوي د ټولني دمداخلې له پاره تيارکېسونه دي .

ماپه يوه کوچني کورکي ژوندکاوه چي دصليب په شکل جوړسوی و. يوازي يوه خونه يې درلوده چي څلورو خواوو ته سره غزېدلې وه . زمايقين دئ، چي له روسانوڅخه به کاپي سوی و. داکوردهغه باغچې پرڅنګ پروت ولچي شهزاده پکښې اوسېدی اوڅرنګه چي هوامخ پرسړېدووه نوترخېمې راته غوره ايسېدئ ، که څه هم له معمارڅخه هېرسوي وه،چي داورځای هم ورسره جوړکړي. دکورله بام څخه مادښارزياتره برخي ليدلای سوې اودغه رازمي دهغه مسجدمنارې هم کتلای سوې چي پناه ځای(بست) دئ .کله چي چاهرڅومره جنايت کړی وي او يو وار ورننوزي ، بيانومحفوظ دئ . داځای دځينو زړو انګرېزي کليساووله پناه ځايونوسره ورته دئ.

اميرمرحوم ماتـه يوورخت دکندهارديوه ملاکيسه وکړه چي پرده يې د «کافر »

حکم کړی و ، اوخلک یې دده پرضدپاڅون ته پارول . که څه هم دادمذهب پر خلاف کاردئ، چې خلك د پاچاپرضد ، چې په حقیقت کې ددوی روحاني مشرهم دئ، ورپارول سي . خودوی باید «کافر» له منځه وړی وای .کله چې نوموړی بغاوت خاموش کړه سو ، امیرته وویل سوه چې دغه سړي(بست) ته پناه وړې ده. امیرخلکوته مخ واړاوه او ورته وېویل چې (بست) یوازې دمسلمانانوله پاره دئ ، نه ددغسې کافرانوله پاره چې خلك دخپل پاچاپرضدپاروي . ورڅته یې خپله توره واخیستله ، مسجدته ورغی اوسړئ یې ځای پرځای وواژه .(۲) داسې لیږ پیښه سوې وه'چې عبدالرحمن دې ترغیچ اخیستلوتېرسوی وي .

دلومړي څپرکي لمنليکونه

(۱) سردارنصرالله خان (۱۸۷۵ ـ ۱۹۲۰ ع) دامير عبدالرحمان دوهم زوی و، چي د ۱۸۷۵ ع کال داپريل پر اوومه په سمرقند کي زېږېدلی و . مور يې دبدخشان دميرجهانداد شاه لورکېده . د پلار په ژوند کي يو وخت د کابل د لښکرو عمومي قوماندان اوپه کابل کي د دولتي شورا مشر و. دنايب السلطنه دولتي لقب يې درلود . په ۱۸۹۵ ع کال يې انګلستان ته سفر وکړ. په نظر اوعمل کي دانګرېزانو ضد او ډېر زيات مذهبي سړی و . د آزادوقبايلوپه مشرانوکي يې ډېر نفوذ درلود . سردارنصرالله خان د۱۹۱۹ ع کال په فبروري کي د سراج الملت والدين اميرحبيب الله خان تر وژل کېدو وروسته په جلال آباد کي پاچهي اعلان کړه خو څو ورځي وروسته د امان الله خان په ګټه تر پاچهی تېر سو او امان الله خان ته يې بيعت ورکړ . امان الله خان کابل ته راوغوښت او په ارګ کي يې بندي کړ . يو کال وروسته په بنديخانه کي مړ اوپه قول ابچکان کي ښخ سو . د سردارنصرالله خان پنځه زامن پاته سول : نوراحمد خان ، عزيزالله خان ، عبدالروف خان ، عبدالغفارخان او عطاوالله ناصرضياء .

(۲) داشخص شهيد مولوي عبدالرحيم اخونزاده کاکړ و، چي دعلامه حبيب الله کندهاري زوی او دميوند د زمري سردار محمدايوب خان له ملګرو پلويانو څخه و.(دزيات تفصيل لپاره وګورئ : درنه کورني ـ دمحمدمعصوم هوتك ليکنه ـ ناچاپ)

دوهم څپرکی

په رودوکي دکب نيولوطريقه ـ دکلات اومقرله لاري دغزني سړك اوله كندهاره يې فاصله ـ دسفريخني اوواوره ـ غزني ـ داميرعبدالرحمن تروخت دمخه په لاروکي غلاوي اووژني ـ دسړك دغاړي كلي اوكرنه ـ كابل ته رسېدل اوداميرله خواسردارنصرالله ته هركلی

شهزاده دکندهارپه ښارکي تريوڅوورځوتېرېدووروسته درودپرغاړه څوميله لوړيوباغ ته ولاړچي څوورځي په کب نيولوتېري کړي. زموږدورتګ په ورځ مازيګرشهزاده خپلوملازمينوته ووېل چي سباته به ټول په افغاني جاموکي راوزي اوکه چاانګرېزي جامې اغوستې وې رودته به وغورځول سي. د رود اوبه پی وې اوورغورځول ګويايوه کوچنی غوټه وه . له خلکوڅخه يوه تن پېشنهاد وکړ، چي زه (فرانك . ژباړونکی) هم بايدپه دغه لوبه کي شامل واوسم خو فيصله وسوه،چي زه دي دخپل هيوادجامې واغوندم .پودووتنودشهزاده د خوشالی اوسرګرمی له پاره په دابلمه ورځ انګرېزی جامې اغوستي وې اوپه رودکي غوټې ورکول سوې چي ټولوډېرپروخندل.

دغرمې په شاوخواکي هوامخ پر ښه کېدوسوه اوشهزاده‌اونوري عملې يې مخ پرلوړه درودپرغاړه په داسي حال کي تګ پيل کړچي اسان درود دناولوياکله هم پخپله د رود داوبو دپی وهلوله پاره مخکي روان وو. دوه کب نيوونکي د رود په منځ کي رهي وو اوخپل ګردي تورونه يې رود ته اچول . نورجمعيت درود پرڅنډوښه وروسته په پسې و، داځکه چي کبان ترتوراچولودمخه ونه تورېږي. درودپه تل کي رېګ وډېري اوښوي کاڼي ښکارېدل اواوبه ترڅلوروفوټوزياتي نه وې . داوخت داوبودلږوالي موسم وځکه نوډېري صافي وې . ښه په پېخرکبان ونيول سول چي (trout)(١) ته ډېرورته وو ، خينويې څلورپنځه پونډه وزن درلود خودخوند مزه يې نه وه.

دکب نيوونکوتورونه دهندوستانيانوتورونوته ورته وو،قطريې له لسوڅخه ترڅورلسوفوټوپوري و اوپرګرداورد يې په لنډو فاصلوکي دسرپوګولی ځوړندي

سوي اوپه دروندسوی وي. دګولیوترمنځ کښوري وي او کبان چي ترتورلاندي ګرزي اوغواړي وتښتي ، سربېره پر بدن يې، که ډېرغټ نه وي، په کښوړوکي بنديږي اوبياخني وتلای نه سي، دتورپه منځکي يوه اوږده رسی تېر سوې وي .

ددغه توردا چولوترتيب داسي دئ : درسی پای په راسته ځيپوري غوټه سوی اونوره رسی سره حلقه سوې اوپه ښي لاس کي نيول سوې وي . تورپه رسی پوري تړلی وي .دتورنیمه تنا (نیمايي برخه) پرکيڼ لاس اونيمه يې پربنی لاس غوړېدلې وي ، لاسونه داسي نيول سوي وي چي دتورتاوي سره جوړنه سي . په لاسوباندي تاوي سره نزدې اوترپوه يادوومقدماتي څرخولووروسته يې وراندي ارتاوکړي. توردا وبودمځ پرپوه لويه ساحه وغوړيږي .پراوبوباندي له ښتلوسره سم ددرنوزنونودوره يودم په اوبوننوزي اوپه دغه برخه کي ټول کبان پکښي بندسي. پرمځکه باندي دنيول سووکبانوداچولوترتيب داسي دی : فرض يې کړئ يوګردی ټوکرچي پرګرداوردېي په لنډوفاصلوکي وزنونه خوړندوي، پرمېزباندي غوړېدلی وي. که دټوکرمنځ ورو ورو پورته کړه سي ،ګرداورد ټوکربه دمېزمرکزته راکش سي اوورپسي به پرمېزټول کوټه سي . دتورپه موردکي هم دشاوخواوزنونه يوپربل فشارراولي اودکبانودلوېدلو مخه نيسي خوله اوبوڅخه څنډی ته په اساني سره راپورته کېدلای سي.

دتوراستعمالول اسانه کارنه دئ اوښه ډېرتمرين غواړي . پرلاسوباندي دتاووسره راغونډول اوبياغورځول ډېرستونزمن کاردئ اوپه لومړي سرکي سړي ته داسي ایسي چي بايدلېرترلږه درې لاسونه ورته په کاروي. افغاني ماهيګيران دتورپه اچولوکي ډېرمهارت لري . دوی کولای سي دروديادا وبودجريان له اړتياووسره سم تورپه دايروي شکل يادمستطيل په ډول ياهم په درې کونجه تو‌ګه واچوي . دکب نيولوپه وخت کي ضرورده چي تورله ګارواونورموانعوڅخه بچ سي اودايوظريف کاردئ ، چي څوکلنه تجربه غواړي.

دلويوکبانودنيولوپه تورپوري ترکوچنيوهغيو درانه وزنونه خړيږي خوپه يوه سپک تورباندي دوه ساعته کب نيول به هغه چاته چي ورسره عادت نه وي ، ښه پوره اندازه ورزش ښکاره سي . هغه چاته به دغه رازتورونه ښايي ګټوروي. چي ماهيګيری دسپورټ په خاطر نه، بلکي صرف دکب نيولوله پاره کوي .

شهزاده په باغ کي تردوو ورځوتېرولو وروسته ښارته راستون سوخوهغه کورېې خوښ نه و، چي پخواپکښې اوسېدی. په دابله ورځ منزلباغ ته ولاړ، هغي ماڼۍ ته، چي اميردښارترکلادباندي يوکال ياڅه مخکي ودانه کړې وه. ماته يوه خېمه راکړه سوه چي دباغچې ترڅنګ ولاړه وه ځکه دماڼۍ خوني غټي اومحدودي وې اويوازي يې دشهزاده دپذيراييواوشخصي خدمتګارانولپاره کفايت کاوه.

په دغه ځای کي زه ناروغ سوم، تبه اوپېچش راته پېښ سو. انګرېزي دارو درمل راسره نه و. ښنايي بدخواړه مي خوړلي وه. شهزاده چي زماپه ناروغي خبرسو، خپل شخصي حکيم ياډاکتريې زماکتوته راولېږه. دغه سړي خپل کوښښ وکړ او ډېره پاملرنه يې راته وکړه. په هغه وخت کي زه لکه څنګه چي بايدوای، ممنون نه وم ځکه دورځي يې درې واره ديوې ترخې دوا دوه تر څوکو پوري ډک ګيلاسه راباندي څښل اودی به دڅښلوترپايه راته ناست و. دعلاج پرڅنګ يې دناروغۍ ترتېرېدوپوري وږی هم ساتلم. زماروغېدوته ډېرتلوارو. دناروغۍ ترپايه پوري به مي هرکله دی هڅاوه، چي پخپل لاس د دوا د راوړلوله امله ځان په تکليف نه کړي. وروسته مي ترخپل کټ لاندي په وچه مځکه کي يومناسب سوری پيداکړ، چي مايع درمل يې ترمابنه جذبول. زماپه فکرپه افغاني طريقه باندي درمل خوړل څه ناڅه عادت غواړي. کله چي زه د نقاهت په دوره کي وم، حکيم به ماته هررازخواړه ښه په پرېمانه اندازه انتخابول. ډېرهېزترماتېدووروسته زه له نوروولاروڅخه دناروغه کېدوترخطرلاندي سوم. زه بايدپه رشتياسره دده ډېرممنون وای ځکه دی ډېروظيفه پېژندونکی، باوجدانه اوآزادخياله سړی هم و او زماپه ناروغي کي يې ډېره زياته خواري وکښه.

کله چي زه بياروغ سوم پرشاوخواسيمه باندي پرآس باندي خوراډېروګرځېدم اودزرکواوکرکانو (مېزانو) ښه ښکارمي وکړ. ماواورېدل چي لږڅه ليري هوسۍ هم موندل کېدای سي خوځرنګه چي هغه ښکارديوې يادووشپولپاره دکمپ لګولوخواړي غوښتله، نومي فکروکړ، چي بخت ازمويل په دې خواريو نه ارزي. له بلې خوا موږ له لېساتونکو سره تر ښار بهرکمپ لګولوڅخه سخت منع

سوي وو.

یوه ورځ زه دسروزروپریوه متروك كان پېښ سوم. دخلكوله خولې مې اورېدلي وو، چې دغه كان پخپل وخت كي ډېره اندازه سره زردرلودل . دغره په ډډه كي يې يوغټه كنده چاودول سوې وه اودdebris كوټي شاوخوا پرتې اوپه ځينوبرخوكي پخواني كندي په بشپړه توګه ډكي سوي وې. د غرنيو بلوړو (Quartz) رګونه په چارچاپېركي ښكارېدل خوسره زرېې ظاهرا «جيبونو» ته تللي و او نورنوهيڅ نه و پاته . زه زيات هيله من وم چې په دغه ځاى كي مې پخپله دزيارايستلووخت موندلى واى.خومادخپلوسپاروساتوونكوپه واسطه د كوارتز ډبري ماتي كړې، چې وګورم څه شي به ومومم . سره زرزياتره خلك ځان ته وركشوي.

له هغې ورځي څخه چې زه ترسرحد ورواښتم اووه تنه سپاره ساتوونكي له خپل مشر (دافع دار) سره راته ګومارل سوي وو، چې هرځاى زمامراقبت وكړي اوكه چاپه مذهبي جذبه زمادمړيني تلاښ كړى واى ، سزايې ددوى خپل مرګ و. ساتونكي به زماسره ډېرنږدې روان وو. چاته يې دبريدموقع نه وركوله.

شهزاده په كندهاركي نژدې يوه مياشت تېره كړه اوډمې دپاته كېدلوفكرپه ډېرزړه تنګى كړ . څكه دنومبرمياشت پاى ته رسېدونكې وه . يومازيګرزه احوال پوښتني يادده سلام ته ورغلم (دوى يې همداسي بولي) او د دربارخوني ته دراتلوپه حال كي مي ورسره وكتل ډېرخوشاله ښكارېدى . ماته يې وويل "How do you do?" (دغه نودده ټوله انګريزي وه ، چې په پوهېدى) ، دلاس روغبړيې، چې په ندرت سره يې له چاسره كاوه راسره وكړ بيايې نوراته وويل داميرفرمان ورته رسېدلى دئ اوبايدسمدلاسه كابل ته ولاړسي.

ماورته په هغه يخني كي دسفركولوبه باب يادونه وكړه اوده په ټوكوسره اطمنان راكړچي دمارش په وخت كي تركندهارشل چنده زياته يخني وي.ځرنګه چې زماپه خېمه كي اوبه هره شپه كنګل كېدې ـ نوبه مي خپل زړه په څه شي ښه كاوه ـ په هرصورت دبياروانېدلوخبره راته خوندوره وه.

په هغه ماښام شهزاده څوسندرغاړي راغوښتي وو. دوى يورازنل يا (bamboo)(۲) ، برغاوه ، چې فلوټ ته ډېر ورته و.كه څه هم پرغربي غوږباندي

افغاني سازښه نه لګېږي ، خوبیاهم ماته ددغوخلکوسازښه اوپه زړه پوري ښکاره سو. دسازدغه وسیلې چې دوی ږغولې ، خاص دکندهاروې.
ماته وویل سوه ،چې شهزاده ددغوخلکوله یوتن څخه وغوښتل چې کابل ته ورسره ملګری سي، خودسړي خوښه نه سوه اوتړیلني تېرسو.
شهزاده په دابله اوونۍ له کندهاره وخوځېد . دسفرله پاره په تیاریوباندي دېروخت ونیول سوپه داسي حال کي چې دغه رازتیاري ښایي ترهغه په نیمایي وخت کي بشپړي سوي واى، خوخلک په کارکي دتلوارعادت نه لري اودهغه پرځای بېاداغوره بولي چې ټول کارونه سبایاورپسې ورځي ته وځنډوي .
دلومړۍ ورځي کمپ صرف دوولس میله له کندهاره بهرو. دلومړۍ ورځي مارش څکه تل لنډوي چې اسان اوباري څاروي دراتلونکي سفرله پاره آماده کړي اوپه عمومي توګه دادمارش دترتیباتودازمویلویوه وسیله وي.
دکابل تګ لوری دکلات ، غزني اومقرپه استقامت پروت دئ . ترکلات پوري لارځلور ورځي نیسي او شمال ختیځ لوري ته غزېدلې ده چې زیاتره یې دهغه رودپرغاړه پرته ده چې دشاوخواغرونوڅخه دکندهارپرلوربهېږي(۳) .
لارورو ورو یوه اواردښت تـه ورخېژي خودلاري دواړوخواووتـه لـرڅـه لیـري دغرولړۍ ستـه .ترهغوپه هاخوابیاترمقرپوري، چې نوري څلورورځي نیسي ، لاردځینوغرونودلړیوپه لمن کي تېره سوې ده چې دسفرله پاره ښه لارده اوسخت کوتلونه نلري.
له مقرڅخه ترغزني پوري لارديوې لوړي جلګې دپاسه تېرېږي چې دواړوخواووته یې دغرونولړۍ چې دلاري له استقامت سره سمي غزېدلي دي ، ستـه اولاري تـه یې دیوه سړك ښه ورکړې ده . دالارغزني تـه تررسېدوپوري دځلورورځومزل واوزمورږدسفرډېره سره برخه همداوه. څکه بادډېرسړاودومره توندوچي زماپنډي جامې یې لاڅیري کړې . دورځي له خوابښه لمرو. خوتودوخه یې نه درلوده . شاوخواغرونه په واوروپټ وو. غزني ته تررسېدویوه ورځ دمخه یې په اوربدلوپیل وکړ اوپه خېمه کي یې زمورږخوب راناارامه کړ. واوره دشپې پیل سوه اوزه چې سهارراپاڅېدم ، په خېمه کي دننه بکسونه اوکټ مي په واوره پټ وو. څکه باد د خېمې پېڅول پورته کـــړی او واوره یې دننه راوړې وه . تر

لمرختو پوري مي جامې لکه يخې داسي وې . خکه کالي مي چي پرچوکۍ اچولي وو. تراوري لاندي سوي وو ترخومي نورله بکسه راايستل هماغه دشپې نازکي جامې اوخپلې مي اغوستي وې.

غزني ته دهماغې ورځي مارش پوله سختومارشونوڅخه و. ترهغه دمخه ورځي لمريني اوهواوچه وه اودواوري لندبل بادلازيات سوړکړ. موږکله کله مجبوروو له اسانوراکښته سو، لاسونه وپښې وغوړوو، پزي وغوږونه وموږواوپه دې ډول ديخ وهلومخه ونيسو. زياتروافغانانودBalaklava (۴) په شان خولۍ پرسرکړي وې چي يوازي به يې سترګي پکښې ښکارېدلې اومافکرکاوه ددغه رازسختي يخني په مقابل کي ډېره ښه محافظه وه چي کاشکي ماهم درلوداى.

واوري ، مخکه ډېره ښوی کړې وه اوډېراسان پکښې غوزارسول. داوښانوحال تراسانولابترو.خکه ددوی پلني پښې چي پرلنده لارهري خواته ښوييږي ، په واوره کي له سفرسره ډېرلږتطابق کولاى سي . دوی درانه بارسوي هم و او هرګړی به چوخېدل . دخينوخوپښې لاهم ماتي سوي اوبايدحلال سوي واى. څرنګه چي داوښ غوښه دخوړلوړرده ، خکه نومړينه يې دخښتنانوله پاره جدي تاوان نه و.

شهزاده ترغزني دباندي دهغه خاى له افسرانواومامورينوسره وکتل اوهغوی ورته کالي ، اسونه اوپيسې دسوغات په توګه ورکړې اوکله چي ښارته را ورسېدی، دتوپونوپه ډزوباندي شاهي سلامي پرخاى سوه اودآس دسپروخوځولی دده دهرکلی له پاره ليکه ولاړي وې . ترهغه وروسته دی ښارته ننووت اودمخه تردې چي د ښارترکلادباندي خپل کمپ ته بيرته راستون سي ، ددوساعتوله پاره يې درباروکړ.

غزني په داسي يوه کوچنی ناوه کي پروت دئ چي ټيټي غونډۍ پرراڅرخېدلي دي. دايوډېرکوچنی خاى دئ اودافغانستان د نورو کليو او ښار ګوټو په شان يوه جګه کلا لري چي يو وخت دامپراتورانوکورو. ښې ودانۍ پکښې نسته اوکوڅې يې ډېري تنګي اوچټلي دي، دبازاريې هم مزه نسته . يوبالاحصارېې ديادوني وړدئ چي پرشاوخواسيمه باندي حاکميت لري خوهغه پخپله دنن ورځي په توپکوباندي له ورځرمه غونډيوڅخه ترکنټرول لاندي راتلاى

(c) ketabton.com: The Digital Library

سردارمحمد عمرخان اوعمله يې

سي .

ترغزني لوړنورمارش کوونکي مجبوورو ، چې دخپل سفرډېرسخته برخه د ډیسمبرترنیمایي مخکي ووهي. په دغه وخت کي معمولا زوروري واوري پیل کیږي . غزني ته نارسیده اواردښت هغه چاته ښه معلوم دئ ، چې پرهغه لارېې سفرکړی وي. زیاتره یې په واوروکي کیرسوي اوهورې له منځه تللي دي،په نتیجه کي مودهري ورځي مارش ښه ډېراوږدواویوه ورځ خومونژدي څلوېښت میلوته ورساوه، چې دیوه شهزاده له پاره ښه ډېره فاصله ده . زه خوځومیاشتي مخکي له سپارلي سره بیخي عادت نه وم اوپه لومړیوورځوکي مي ورنونه په زین باندي سولیدل خوډېرژرکلك سول.

په یوه ډېراوږدمارش کي ، شهزاده زیاتره لارپراوښانووهله اوپه هغه وخت کي به زه وړاندي روان وم اوپه دې ډول مي له دوړواونوروناراحیتوڅخه ځان ژغوره . څکه داوښ سپور، چې هرڅومره کوښښ وکړي دآس په سپورېسې نه سي رسېدلای. وړاندي والي ماته ددې موقع راکوله چې څه لارپه بېړه ووهم ، څه په ډوبله (منځنی سرعت) اوڅه پلې. خودچټکی تاوان بیاداوچې دکمپ وهلوځای ته به ژروررسېدم اومجبوربه وم چې دباري څارویو او خېمو و نوکرانو تررسېدلوپوري درې څلورساعته انتظاروباسم اوترهغه وروسته بیایوساعت یاڅه کم دخوړوتربرابرولوپوري وګورم. مامعمولا ډوډی د مازیګر د څلورو بجو او د ماخستن دنهوبجوترمنځ خوړله . خوبې له خېمې اوډوډی په هغه توندبادکي څو ساعته انتظارډېرسخت کارو. په تېره بیاچي داوږده مزله ستړی به هم وم . د سپارلی په وخت کي به مي پښې معمولا دیخنی له لاسه داسي کرخت سوي وې چې حس به یې کورټ نه درلود اوپه کمپ کي خوبه دشپې یخني دومره زیاته سوه چې اوبه به پرمځکه باندي ترپاشلووروسته سمدلاسه کنګل کېدې اوزمانوکر (خانه سامان) چاړه راښکاره کړه چې په اوبوکي ترغوټه کولووروسته دیخي ورغ پرنښتی و. دشپې به، چې بادتېزېدی اودتودوخي درجه به ورسره سمه ټیټېدله اوټیټېدله .هرڅومره چې به څوك ژرپه بسترننووت اوځان به یې تودکړ هغومره به بختورو.

یوه شپه مي دننه په خېمه کي غاروکینده اوارو مي پکښې بل کړ، خو په

(c) Awaiaz.com: The Digital Library

دوود قیقوکي یې بیادیاندي راوتلی وم ، ټوخل مي ، له سترګومي اوښکې بهېدلې اومجبوروم ترهغه وخته دباندي وساړوته ودرېږم چي باددښتې فضاله دوده پاکه کړي. له هغه وروسته مي یومنقل (داوسپني غاب چي پر څلورو پښو ولاړوي) پیداکړاواورمي ترڅېرمي دباندي پکښېږ بل کړچي سرې سکروټي سو،بیامي نودننه کړاوځای یې خوراډېرراته مستریح کړ. دمخه تردي چي بیده سم منقل به مي ، چي له پوړوندوپرته بل څه پکښې پاته ؤه، ترکټ لاندي کښېښواوځای به مي په تو داوه، نیالي مي نه درلوده اوبه پرستن کي به بېدېدلم چي دهغه یخ بادپه وړاندي یې سرترنوکه نه سوای پټولای چي دښتې ددېوالوله ببخه به راتلی اوترکټ لاندي به چلېدی .

موږپه لارکي ترڅوکلیوراتېرسولو، چي ځیني به یې لوړدغره په نیمایي کي اوځیني به کښته په دره کي پراته وو. پرټولوباندي دساتني له پاره جګي کلاوي راتاوسوي وې . باغونه اودکرني مځکي یې ترکلیودباندي وې اوکله چي به موږتېرېدلوځیني غټ افغاني سپي به چي St.Bernard ته ډېرورته وو، راپسي څغستل ، راته غپل به یې اوخوراغټ اوخروري ښکارېدل. دومره غټ، چي څوك له دوی څخه اصولاً درمودساتلوکاراخلي اوځیني وخت خو پر لېوانو لا بریدکوي اووژني یې.

دبیابان خلك زیاتره لاري وهونکي دي اودامیرعبدالرحمن ترزماني دمخه یې ټول شاوخوا په لاس کي وو. مسافرېه که ډېرش یاترهغه زیات په ډله نه تلل، سخت به ډارېدل . خکه غریبب خلك ، چي یوازي به یې سفرکاوه، داغوستو جامو په خاطروژل سوي وو.

له مسافروسره ترکلیودباندي دکلیوالودچلندپه باب ډېري کیسې کېدلې. یوه یې داوه ، چي یوغریب سړی پرلارتېرېدی اویوه غوټه یې پراوړواخیستې وه، دیوتن لاري وهونکي په سترګه سوی و اوفکریې کاوه چي په غوټه کي به کوم ارزښتناکه شی وي . خکه یې پرسړي ټك وکړاو ویې واژه . خوکله چي غله د نومړوي سړي غوټه وشنډله ، وچ خوشایي یې پکښې ومونده (خوشایي دغریبوخلکوله خوادسون دموادوپه توګه کارېدله)، مړی یې څکه په لغته هیسته وواهه چي خپل کارتوس یې ارمان و! ماته یوه بله کیسه هم وسوه اوهغه

دا ، چي دژمي په موسم کي يوځاى ديارلس تنه مسافردغلوله خواودرول سول اوهرڅه چي يې درلودل ، ترې واخيستل سول. حتى دتن جامې يې هم ترې وايستلې اولوغ ليېږيې خوشي کړل ، چي په يخنى کي مړه سول .

ددغه رازغلااوواوژنودشمېردلږوالوله پاره داميرچلندساده خواغېزمن و. که به يوځاى ځوک لوټ ياووژل سو، دهماغه ځاى دلسوميلوپه شعاع به ټول کلي له شلو زروڅخه ترپنځوسوزروروپيوپوري جريمه کېدل. اوکه په خلکودغه شمېرروپوپه ورکولوځنډوکړ، دوى يادرې ټولى عسکرېه وروليږل سول اوترهغوبه پرناست وو، چي دجريمې روپى به يې ترلاسه کولې . يوافغان عسکرچي پريوچاواړوي، دنوموړي دکوردپرښه شيان څني غواړي . ښې بسترې، ښه کوټه ، ښه خواړه . که په کورکي دچرګ ياپسه غوښه نه وي، څښتن يې بايد سمدلاسه ورته برابره کړي که څه هم دهغه دبرابرولوله پاره دکورهرڅه خرڅولوته مجبورسي،خرڅوي به يې .که داونه کړي نودتوپك کونداغ به پرنرى ملاباندي وخوري اوياتردې لاسخت وهل. کليوال چاته شکايت هم نه سي کولاى ځکه دادحکومت عسکردئ اوخپله وظيفه سرته رسوي . په دغه ډول دحکومت جرمانه څومره چي ممکنه وي ، هغومره ژرترلاسه کېږي ځکه دهري ورځي ځنډ دکلي هرکورته ددرانه تاوان په بيه تماميږي.

داميردسياست اغېزه داوه ، چي هرکليوال احتياط کاوه پخپله سيمه کي د مسافرمزاحم نه سي . ځکه ديوه سړي جنايت ټولوته غم جوړاوه . په هغه وخت کي چي زه پردغه لارتېرېدم ان يوکړسړي لاکولاى سواى ، چي له کندهاره ترکابله پوري بې له دې ، چي په ټوله لارکي دي يې څوك په ناحقه مزاحم سي، سفروکړي. په دې شرط چي بهرنى نه واى. ايرانى اوهندوستانى هم په دغه کټګوري کي راځي . ځکه دوى داسي کوم څوك نه لري چي حکومت ته دي ددوى عرض اوشکايت ورسوي اوله همدې امله نودوى ته دښه ښکارپه توګه کتل کېدل.

له کلات څخه دغزني ترشاوخواپوري لارښه هواره ده، وروسته ترغزني پوري مخ پرکښته اودغزني شاته بيادغزني کوتل تردروازې(٥) پوري مخ پرلوړه اوترهغه وروسته بياترکابله پوري بيامخ پرځوړځي.

دغزني اوکابل ترمنځ دښت په ډېره ټيټه سطحه کي ورروسته تقريبالوړ سوی و. هواډېره نرمه وه خوشاوخواپرغرونواوره پرته وه اودشپې له خوادتودوخي درجه ترصفرټيټه وه. موږ دلاري پردغه برخه باندي پنځه ورځي مزل وکړ اودغه سيمه چي موږپکښې تېرسولو، زياتره يې غونډۍ وې خووادې په ښه ډول کرل سوې وه اوشاوخوايې زيات شمېرکوچني کلي پراته وو.

له چمن څخه ترکندهاره اوبياترکابل پوري لارکېدلای سي چي دعراده لرونکي ټرافيک له پاره جوړه سي اوهاورګاډي دخط جوړولوله پاره هم ستونزي پيښي نه سي . داحقيقت چي اميرته دهنددحکومت له خوادوه سوغاتي توپونه پرهمدغه لارباندي دجرثقيلو (Traction Engines) په واسطه رسېدلي وو، په ښرګندډول ښيي، چي ديوه ښه سړک جوړېدل به اسانه کاروي.

کله چي موږ درانی کلا ته ورسېدو، له کابل څخه صرف لس دوولس ميله ليري .البته که څوک دکارګه په شان وروالوزي ، يعني دهواله لاري ورسي . خوموږمجبوروچي پرکوتل باندي راتاوسواونژدې شل ميله نورووراندي ولاړسو. دغه کلي ته نزدې موږ دهغه ډګرترڅنګ تېرسو، چي له انګرېزي لښکر سره جګړه پکښې سوې وه اوپرهغوکسانوباندي دډېروکوټنی جوړي سوي وې چي په جګړه کي وژل سوي و.کله چي زه ددغوډېروپرېوه کوټنۍ ناست وم يوزوړ سړی مي په سترګه سوچي کله مخ ته اوکله شاته ځي اوله ځانه سره غړومبېږي کله چي زه يوڅوګامه ولاړم ، ترشامي ديوعسکرچيغه واورېده، مخ مي وروااړاوه . که مي کتل دزاړه سړي په لاس کي دومره غټه ډېره ده چي په سختۍ سره يې ورلای سي اوپه ماپسې راروان دئ. زماسپاره ملګري په خنداورته وويل ، چي که دي دده دمرګ تلاښ وکړ، اميرصاحب به دي بندي کړي. خو زاړه سړي وويل، چي انګرېزانو دده زوی ورووژلی دئ اودی بايد په بدل کي يوانګرېزووژني . داخبره د خندا وړنه بلکه دزيات تاثروړوه چي يوزوړغريب سړی څوکاله مخکي دخپل زوی له لاسه ورکولوترله ايستلای دئ اودومره غټه ډېره يې ، چي دغورخولوتوان يې نه لري، رااخيستېده او خپل غچ اخلي. په هرصورت دا د خلکو د جذباتو ښکارندويي کوي.

کلاقاضي ته چي له کابله اته ميله ليري ده ، ورسېدو، هلته مود درو ورځو له

پاره کمپ وواهه چه شهزاده بايدکابل ته په راتلونکې يکشنبې ننوزي.داورځ دنجومګروپه نظرچې په داسي حالاتوکې ورسره هرومرومشوره کيږي ، يوه نېکمرغه ورځ وه.

مورچې په کومه ورځ کمپ ته ورسېدو، سردارحبيب الله خان(اوسنی امير) هم دخپل ورورليدوته راورسېد. يوه شپه يې ورسره تېره کړه اوپه داسبابيرته کابل ته ستون سو. سردارمحمدعمرهم دده ليدوته راغی اوځرنګه چې نوموړي دملکې سلطانې زوی اوپه هغه وخت کې تقريبالس کلن و، شهزاده په هماغه شپه دده دخوښې له پاره داورلوبي(آتش بازي) حکم وکړ. سردارهغه لقب دئ، چې دPrinces معادل اوپوازي دامېرزامنوته ورکول کيږي . که څه هم خلك دشاهي کورنی نورغړي هم ددرناوی له امله په دغه نامه يادوي.

ديکشنبې په ورځ شهزاده اوعمله يې کابل ته رهي سول . ددغې ورځې له پاره يې ترټولوښه کالي اغوستي وو اوټول ځکه خوشاله ووچې بالاخره کورته رسېدل . تقريبا په نيمايي لارکې يوه ستره مانېامنې ورته جوړه سوې وه اوهلته دشهزاده دوه کلن ماشوم زوی دسردارحبيب الله خان له زامنوسره يوځای دملاقات له پاره منتظروو. شهزاده دخپل زوی په لېدوبيخي ډېرمتاثرښکارېدی، چې ماته دحيرانتياوړو. ځکه ماتل فکرکاوه ،چې دی يوبې عاطفې سړی دئ . موږ يوساعت لاځه زيات پرمانېامنی باندې تېرکړ.چای اونوردخورك وچښنګ شيان راکول سول اووروسته نوسپاره سولو.

دکابل ترښاردباندې ورکشاپ ته نژدې په يوه پراخ ځای کې څوټولی عسکراودوه درې توپونه درول سوي وو اودعسکروپه منځ کې دکابل له نورولښکري قوماندانانوسره يوځای سردارحبيب الله اونورمامورين دشهزاده دهرکلي اوترسلامخانې پورې دهغه ملګرتياپه خاطرمنتظروو. دشهزاده په رسېدوسره دتوپوپه ډزوشاهي سلامي پرځای سوه اووروسته بيلابيل افسران راوړاندې سول اوشهزاده ته يې سلامي وکړه . دوی ټول په ګډه د ښار پر لور وخوځېدل . پرسړکونوباندي په زرګونوخلك دتماشي له پاره ولاړوو. عسکردې له پاره ځای پرځای سوي ووچې دخلکودوړاندې تګ مخه ونيسي اوشهزاده داونورملګروته يې لارخلاصه کړي.

PROPERTY OF ACKU 11883

امیرخپل زوی ته دهرکلي اوله دېرلیري سفرڅخه دروغ رمټ راستنېدوپه خاطرعمومي دربارجوړکړی و . شهزاده دسلامخانې دروازې ته له رسېدوسره سم له آس څخه راکښته اودسلامخانې پرلوررهي سو .امیرته هم خبرورکړه سو. شهزاده دربارته وخوت ، پرزنګنوکښېنوست په داسي حال کي چي دوعاوي اوسلامونه یې کول ، دپلارلاس یې په خپلودواړولاسوکي ونیو او پر دواړو سترګو یې په وارسره کښېښواومچ یې کړ. امیرشهزاده راپورته کړ اوپرچوکۍ باندي دکښېنستلوامریې ورته وکړ اوبیانوټوله ورځ خوشالي وې اوټول مامورین اوافسران دامیردسلام اودهغه دزوی دصحیح وسلامت رسېدلودشکرانې له پاره په وارسره دربارته راتلل.

ددوهم څپرکي لمنليکونه

(۱) بورازماهی دئ

(۲) پرډول هندی نل دئ .

(۳) دا رود دترنك په نامه يادېږي او سرچينه يې په مقر کې ده .

(۴) سيمه ييز خلك دې خولی ته « باران کلاه » وايي .

(۵) دغه ځای (کوتل تخت) نومېږي .

دریم څپرکی

کابل

مهمانخانه ـ دحمامو (ترکي غسل خانو) بیان ـ په کوڅواوجادوکي له خلکوسره دلیدني کتنې بیان ـ امیرعبدالرحمن ، دقصر و انتظارخانې (Audience Chamber) اوماته دده دهرکلي بیان ـ دکابل حالت اودشاوخواسیمې بیان ـ کابل ښار ـ بازارونه ، کوڅې اوکثافت ـ داوبوتهیه اودبدرفت سیستمونه ـ روغتیایي ترتیبات ـ ایله سپي اوکارګان ـ د امبارو(ډېرانو) ښار.

زه کابل ته له رسېدووروسته په دابل سهارپه باغ کي ګرزېدم ـ ددربارترجمان راغی ـ راته وېویل : امیرصاحب امرکړی، چي ماته به له غرمي ورروسته دلیدني کتني وياړرابخښي.کابل ته دازمادوهم سفرواوامیرزه پېژندلم . نوموړی دااستعدادلري چي یوڅوك یووارووینې بیایې نه هېروي .

امیرامرکړی و، چي زماسره بایدپه ډېره درناوي چلندوسي اوزماداستوګني ځای یې نوی مېلمستون (مهمانخانه) چي امیر پخپله له څو روخوراهیسي پکښې اوسېدی ، ټاکلی و. دایوه پراخه څلورکونجه ودانۍ ده . لویې خوني لري اصلا دامیرددوبې له ماښیوڅخه یوه ګڼله کېږي اوترنوی ښاردباندي پرته ده . پرکورونوباندې یوپراخ باغ راتاوسوی اودهغه پرشاوخواچګ دېوال دئ . ددېوال په یوه برخه کي یوه سرپټه دروازه ده چي دواړوخواووته یې دساتونکوخوني دي . ددېوال په دننه برخه کي دنوکرانوله پاره پیاده خانې (outhouses) جوړي سوي چي پای ته یې پخلنځی اودهغه څنګ ته حمام (تورکی غسلخانه) دئ . دکابل غټ کورونه بې له حمامه ګویابشپړنه دي .ماتېره ورځ په همدغه حمام کي ښه خوندور غسل وکړ،چي له کندهاره د راوتلو راهیسي مي دالومړی وارلمبېدل و.

په حمام کي دوې خوني وي او ترمنځ یې لارخلاصه وي . چتونه یې ګومټي ، منځونه یې په غټوډبرو (تخته سنګو) فرش سوي ، چتونه اودېوالونه یې په سمنټوپلسترسوي وي .خوني په هغوتاوخانوتوديږي ،چي دهمدې له پاره دباندي

جوړي سوي دي . تاوخانې داورتودوخه دخونولاندنی برخي اودبوالوته رسوي . دتاوخانې اودخونوترمنځ دبوال پربېړ (ډبل) وي چي په منځ کي يې داوبودوه خایونه جوړسوي وي، یودتودواوبوله پاره بل دسړو. دتودواوبوځای تاوخانې ته څرمه اودسړواوبودالړځه ځني لیري وي.خونوته اوبه دشیردهن لرونکونلانوله لاري ورځي . دننه خونه يې توده وي اودغسل له پاره کارترې اخیستل کیږي اودباندي خونه سړه اودکالیواغوستلوله پاره وي . په دغه راز حماموکي ډېره موده پاته کېدل ښه نه دي ځکه هوايې زياته ناوړه وي . دفرش دغتوډبروترمنځ درزونه يې هم يومخيزيندنه وي اوخونوته داورگازترې راځي.ډېروخت پکي پاته کېدل دسرشديددردونه پېښوي.بیاهم، داحمامونه په ساړه موسم کي چي دانگلستان ترژمي څوچنده سوړوي ، ډېرښه اومستريح دي . ددې له پاره چي دغه حمامونه ښه تادوه سي ، دوې ورځي بايداورترلاندي بل وي اوکه منظمه استفاده ترې کېدله نواوريې بايدهره ورځ بل پاته وي . يووارچي حمام تودسي ، بیايې نوپه لږاورتودوخه لوړه ساتله کیږي.

له غرمې ورروسته زه له ترجمانه سره یوځای دهغې کتني له پاره وخوځېدم چي دامیرله خوايې امرسوی و، خومانې ته تررسېدوړاندي په نيمه لارکي یوواستازی په مخه راغی، چي زماله پاره لیك ورځخه و. لیك دامیرله خواوپکښې ليکل سوي وو څرنگه چي دی ناوخته پاځېدلی دئ، ځکه نوپرهغه ټاکلي وخت له ماسره کتلای نه سي اوماته یې دیوساعت ورروسته ورتگ سپارښتنه کړې وه . یوچاته دلیدني کتني دیوساعت ځنډېدوله بابته دلیك ورلېږل دفوق العاده درناوی نخښه ده . معمولا چي چاته دکتني له پاره پریوه ټاکلي وخت امرکېږي اواميرپرهماغه وخت کتني ته تياری ونه لري ، نوموړی شخص بايدکښېني او انتظار وباسي . مادايوساعت وقفه دښارپه شاوخوا کوڅو او سړکانوکي په چکرتېره کړه . په دغه ځای کي داميراوشاهزاده گانوماڼۍ اودلوړوماموريښواودرباريانوکورونه اوباغچې پرتې دي.دغه برخه چي دزاړه ښارپه شمال لوېديځ کي پرته ده ، ده افغانانو نومیږي داپه دې خاطرچي دپښتنویوکوچنی کلی پردغه امتدادپروت دئ. ددغه ځای سړکان هم پراخ دي اوهم اوار، خو په هغه وخت کي فرش سوي نه وو او تــرباران یا واوري ورروسته

داسانو ښې څوانچه په ښه‌او چکړکي ښخېدلې . پلي کسان خو مجبوروو په احتياط تگ وکړي . اوس دکابل ښاوخوا اساسي سړکونه په ښه‌ستوفرش سوي . دي اولکه پخواچي وو، اوس داس سپارلي اوپلي تگ پکښې په ښه‌وکي ختل نه دي .

خلك چي په مخه راتلل خيرن پيرن ښکارېدل . ان د لوړو رتبوخلك، چي پراسانو په سپاره وواوپنځه شپږنوکران به يې پربغل ورسره روان وو ، هم داسي به ايسېدل لکه تازه، چي يې مخ پرېولی اوڅټ وغاړه يې په پرېولوکي څڼې هېرسوي وي. داسي تروتازه خلك بيخي نه ليدل کېدل چي په منظمه توگه دي غسل کوي .زه وروستنه پوه سوم چي ان دلوړي طبقې خلك لاپه اوونۍ کي يووارلمبېږي اونورخو په ځومياشتوکي يووار. ښايي همدادليل به و،چي ددوی غاړه اوڅټ ناپرېولي ښکارېدل .د خلکو جامې هم يوځه انگرېزی اويوځه افغاني وې. اوپه اوونۍ کي يوواردپاك کميس اغوستلوعادت ددوی پر خيرنو ځېرو يو سرباري دئ. په داسي حال کي چي سرترنوکه خان کيسه کول(موبنل) به دوی ښه وايسوي.

اميرپه بوستان سرای کي و(۱) . دايوه کوچنۍ ماڼۍ وه چي تر باغچو دباندي جوړه سوې اوپرشاوخوايې دارگ مستحکمه ماڼۍ راتاوسوې وه . څنگ ته يې دملکې سلطاني ماڼۍ وه چي گلستان سرای (۲) نومېدله . بوستان اوگلستان دواړه دباغ معناورکوي اودپخواني "ورم خای" او"وروستنۍ "گلخای" ژباړه ده . کابل بايد پخپله په بل عبارت "بوستان" وای اوکه څوك يوځل دهغه په بازاروکي تېرسي داخبره ورته څرگندېدلای سي.

دماڼۍ دروازې ته زمااوزمادترجمان له رسېدوسره سم، د ساتونکو مشر (کپتان) مورږدننه دربارته رهنمايي کړو . مونږ هورې تم سولواواميرته دوظيفه لرونکي افسرپه لاس زمونږ د رسېدلو خبر ورکړه سو.داميرتراجازې وروسته يې دده حضورته زمالاړښوونه وکړه .انتظارخاني ته په رسېدلوسره، مااميرپه هغه اورږده څوکۍ کي ناست وليدچي ده دکټ کارهم ترې اخيست. ده ځمې انگرېزی جامې اغوستي وې اوپرسريې ورېښمينه افغاني خولی(Fez)(۳) وه ، چي پرېوه ځنډه يې دالماسوشاهي ستوري ټومبلی و. امير، چي له اوږدې مودې راهيسي

د نقرس په ناروغی اخته و، دناستي له پاره يې دخپل بستريواړخ غوره کړی و
څکه چې په هغه کي ترچوکی زيات مستريح و اودناارامی په وخت کې يې
کولای سوای بې له دې چې له چوکی څخه دراولاړېدوتکليف ووينيږپه کټ کي
ځان وغزوي اودمه وکړي .

اميرپنځه څلويښت کلن ښکارېدی.که څه هم شپېتوته نزدې واوداځکه چې
دسراوږيري وربښتان يې توربانه سوي وو اودی يې ترخپل عمرځوان ايساوه. په
جسمي لحاض مزی، پلن لېرڅه جګ خوپونډی يې لنډي وې . سترګې تکې
توري وې اوترګڼوروځولاندي يې چاته په تېزاودقيق نظرکتل. که څه هم په ښه
ژيربخون وخوتريوه متوسط پرتګالي يې پوست تورنه ښکارېدی.داميرغاښونه
ټول مصنوعي وو اودخبروپه بهيرکي به يې راوايستل اودلاس په دسمال به يې
پاك کړل چي په دغه وخت کي به يې په خبروکي توپيرراغی اوتعقيب به يې
مشکل سو. ده يوځل خپل غاښونه ماته دکتلوله پاره راکړل اوڅرګنده يې کړه
چې دادده خپل سړی جوړکړي دي. هغه دافن له يوه انګرېزي غاښ جوړونکي
څخه زده کړی و. (۴)

پراميرباند غلام بچه ګان راتاوسوي اودده هرامرته تيارو. مخي ته يې
دخوني پرشاوخواباندي افسران اومامورين اوپه دروازه کي دشاهي ګارډ دوه تنه
برچه پك سپاهيان اودګارډکپتان دهغوی په مخ کي توره له تېکي راايستلې
ولاړو.

دانتظارخونه ښه لوېه اوپه ښوايرانيو غاليوفرش وه خوله يو څو باز و
لرونکوچوکيو،چي شين پوښ يې درلود. له څوکوچنيوګردي مېزوپرته، چي
دېوال ته ايښوول سوي وه نورفرنيچرپکښې نه وه .پردېوالوباندي روغني رسامی
سوي وې اوېوازي يې طبيعي منظرې درلودې، ځکه دسړيوتصويرونوته په
هغوخونوکي، چي لمونځونه کيږي ، اجازه نسته اوپه دې حکم کي ټولي خوني
راځي .دمسلمانانوپه نظرلمونځ په هرځای کي چي برابرسوکېدلای سي اوپه
تصويرلرونکې خونه کي لمونځ کول، ددوی په نظردبت پرستی نخښه ده .

زه ددرباړپه خونه کي لوږورتېرسوم اوداميرمخي ته ودرېدم سرمي ورته ټيټ
کړ. ده د سترې مه سې له معمول سره سم پوښتنه وکړه ، چي ښه يې ؟ خپلي

دست کشي یې دلاس دروغږېږېه نیامت وایستلې(په ښی لاس کي دنقرس ناروغی، دی په ساړه موسم کي دست کشواغوستلوته مجبورکړی و) اووېویل چي په انګرېزانوکي دستکشي په لاس روغیږ باب نه دئ . وروسته یې په فارسي ژبه تراوړدي ستړي مه سي وروسته راته وویل،چي کښېنه‌طوبېایې نوخوساعته خبري راسره وکړي . په روسیه کي یې دخپل ژوندداومسلك لنډي کیسې وکړي اوپه مجموع کي یې په لوړه دریاري سویه زمادرناوی وکړ. دا درناوی هغه چاته کېږي چي دی ترې خوښ وي .

ترکښېنستلووروسته یې ماته یوکوچنی مېزکښېښودچي چای مېوه اوسګرېټ پر پراته وو .ماته یې په روسي پیاله کي چای راکړي اوهغه یوګیلاس وچي دسروزرولاستی یې درلوداودسروزروپه غاب کي پروت و. دافېشن امیرله روسانوڅخه اخیستی و.

په دغه رازناستوکي داضرورنه وه چي څوك پخپله ورغبږي ټولي خبري امیرکولې اوڅه چي یې غوښتل هغه دده خبروته غوړ نیول اولنډځواب ورکول و.البته که به یوې موضوع اوږده څرګندونه غوښتله نوبه بیاده په ډېردقت سره غوړنیولی و. دخنداوړخبروپه وخت کي به یې دزړه له کومې خندل اوکله خولاپه کټ کي ورسره رغړېدی. دجدیت اوخندا په دواړوحالاتوکي امیرتل دیوپاچاپه شان واوهمدغه علت وچي دده په وړاندي هرچادده د ټوکوویلوپه وخت کي له خنداڅخه ځان زغوره . کله چي به په خښم سو، مخ به یې سره کش سو، غابښونه به یې ښکاره سول . تردي اندازې چي لبوه وزمه به ښکارېدئ . په دغه وخت کي به نوده دخبروپرځای دکلماتویوراز یوښهارکاوه اوداسي څوك لږپیداکېدی، چي دده په دغه حالت کي دي ونه لړزېږي . په دغه وخت کي یوه کوچنی خطادډېري سختي سزاسبب کېدله . په دغسي حالاتوکي به امیرته دهغوکسانوپخواني جرمونه هم وریه یادېدل چي ده به دجزاوړکولوړکنهلې وو . ده به له وظیفې څخه دیوې کوچنی سرغړوني په خاطرډېره درنه سزاورکوله. تاسي نوپه دغه رازحالاتوکي دحاضروکسانوداحساس تصورکولای سئ . څکه هیڅوك نه پوهېدل ، چي ددوی دپخوانیوخطاګانوپه حساب دامیرپه فکرکي څه دي؟

امیرعبدالرحمان په ورځني دربار کي ـ سردار حبیب الله هم ورسره ناست دئ .

(دمولف رسامي)

دامیرپه حضورکي دخبري کولوجرات هیڅوك نه کوي. بې له کومې پوښتني ، که به یې درلوده یاداچي دامیرپه سترګوکي یې دکوم شی دغوښتلونخښه ولیدله یایې دسرهغه اشاره ولیدله چي امیریې دپوښتني په وخت کي کوي. غلام بچه ګان دخپلودندودسرته رسولوپه وخت کي پټه خوله په آرامی سره شاوخواګرزي اوکه وغواړي وزي اوننوزي . تل یې په پام کي وي چي یوڅوتنه بایدامیرته نږدې پاته وي.

کله چي زه له امیرسره وم، سردارنصرالله خان چي له لندن څخه زه ورسره ملګری وم ، دربارته راغی. وروسته له هغه چي پلارته یې سلام وکړ، په چوکی کي دناستي اجازه ورکړه سوه .دده مشرانوزامنوته تل دچوکی تعارف کیږي که څه هم دلنډي شیبې له پاره دربارته حاضرسي . بې له هغوحالاتو، چي دوی پخپله له حیاڅخه نه کښېني، یاامیرپه غوسه کي وي. په دغسي حالاتوکي دوی ته په چوکی کي دکښېنستلوست نه کېږي اوولاړوي. کوچني شهزاده ګان چي دده لیدلوته راسي، بایدده دچوکی یاکټ ترشاودریږي اودعادي غلام بچه ګانوپه شان عمل وکړي . ده ته هرهغه شي چي غواړي ، بایدوریې کړي اوتل ورته منتظرواوسي .

شهزاده چي دتګ خیال ولري ، پلارته یوځل بیاسلام وکړي اورهي سي. که څوك له اجازې پرته ووزي، پوښتنه ترې کیږي.

دامیرپه حضورکي دکښېنستلواجازه ورکول دډېري مهرباني اوعزت نخښه ده چي یوڅوتنوته ورکول کیږي. مشرانواولوړرتبه مامورینوته چي دکښېنستلوبلنه ورکړه سي، بایدپرمخکه باندي داسي کښېني چي شا یې دېوال ته وي اوکه زیات شمېرحاضروي نودامیردواړوخواوته ددېوال له اوږدوسره سم پریوه لیکه باید کښېني . دلوړي رتبې یاعزت څښتنان امیرته ورڅرمه ناست وي.

له امیرسره ترڅوساعتوتېرولووروسته مې دتګ اجازه خني وغوښتله اوکله چي دتګ په نیت ولاړسوم ، راته یې وویل چي سباته به وګوروااوترهغه وروسته به هم زیاتره سره وګورو. ده غوښتل، چي ماډېر ووینې. دزیاتولیدنوکتنوله پاره دده غوښتنه زمادزیاتي درناوی یوه بله نخښه وه اوویې ښودل چي زه دده ډېري مهرباني وړګرځېدلی یم . په دغه هیوادکي د یــــوه جاه طلبه سړي له پاره تردې

لوړه ارزوبله نسته چي اميردي ورته دبيابياليدني كتني اجازه وركړي .داليدني چاته ددې پوره وس وركوي چي خپلي نخشې ترسره كړي. له يوې څوا! داديوې زياتي مهرباني اوداړ نخبنه ده خوله بلې خوابياهرڅوك دغه شخص ته ديوه غوره مال اوپيشوبازسړي په سترګه ګوري اوبنايي دحاسدانوله نفرت سره دي مخامخ سي . ددې بېره لاهم سته چي دغه سړي بدعواقب په مخ كي ولري.

راتلونكي دوې مياشتي ، لاځه زياته موده ماپه مېلمستون (مهمانخانه) كي تېره كړه اوخان مي دهيواددزېرمودپرمختياله پاره ديوپلان په برابرولوبوخت كړى و. اميرددغه رازپلان دليكلوغوښتنه راڅخه كړې وه. ده زمادغه كارپه پوره اندازه وستايه خوپه پلان كي له راغلوورانديزوڅخه ډېرلږيې واخيستل سول. زه په شاوخواسيمه او دښارپه بازاروكي ښه پوره اندازه وګرزېدم ځكه چي ددمي سمېدو بله وسيله نه وه .

كابل ديوې لويې ناوې په منځ كي پروت دئ چي شاوخوايې دپنځلسو، شلوميلوپه واټن غرونه راتاوسوي دي. دغونډيووړولړيوچي دلته اوهلته له مخكي څخه راوتلي دي، سيمي ته داسي ماته وګوډه بڼه وركړې ده چي له كومي لوړي څخه پرته دتشخيصولوړنه ده . له دغولړيوڅخه يوه يې (شېردروازه) دښارجنوب ته څرمه پرته ده اوداسمائي غونډۍ (٥) يې لويديځ ته واقع دي. ددوى دوو په منځ كي دكابل سيندبهيږي چي له جنوب لويديځ څخه راځي . دغونډيوپرسرونويوزوړدېوال سته چي زياتره وران دئ. په معموله توګه له ختيځاوډېروڅخه جوړسوى دئ او له سيندڅخه بيرته پورته ختلى اودمقابل لوري څوكي يې پسې اخيستي دي. پخوا ، دېوال له سيندڅخه دخښتوپريوه پله باندي تېرسوى و خواوس دهغه پله له تاداوورپرته بله نښانه پاته نه ده . دادېوال ډېركلونه پخوادهغوروحشي قبيلوديرغل دمخنيوى له پاره جوړسوى و،چي دكابل په جنوب لويديځه سيمه كي اوسېدلې اوكله ناكله به يې يوزيات شمېرپركابل رااوښتلې ، پرخلكوبه يې توري كښېلي وې اودښخووڅاروپوبه ګډون به يې چي په افغانستان كي ورته په يوه سترګه كتل كيږي ، دوړلوهرڅه لوټول.

دكابل شاوخواسيمه دكرني له پاره په ښه توګه سمباله سوې ده اوله لړباران څخه د غلودانو د اوبولوله پاره كاراخيستل كېدلاى سي. پــه وروستيوكلونوكي

وني دهغولاروپردواړوخواووايښوول سوي دي، چي ښارته راخي. دلته وهلته خال خال وني په باغوكي چي دپوالونه پرراتاوسوي دي، هم ليدل كيږي . خو شاوخوا غونډۍ دونواوكرني دنشتوالي له امله ببخي لوڅي اوپه مقايسوي توګه ويجاړي ښكاري.

ښارديولك وپنځوس يايولك شپېتوزروپه شاوخواكي اوسېدونكي لري اودهيوادنوروښاروپه شان كلاپرراتاوسوي ده . په لويديځه برخه كي ښارسره پرسېدلي اوپه دغه برخه كي داميراوشهزاده ګانوماڼۍ اودرسمي مامورينواوشتمنوخلكوكورونه جوړسوي دي.ده افغانانان چي دښارديوې نوي برخي نوم دئ ، هم په دغه برخه كي پروت دئ اوكال په كال پسي پراخيږي خكه ټول هغه كسان چي دښارله زړي برخي څخه وكوچيږي ياغواړي دښارپه ښكلې برخه كي كورونه جوړكړي ، همدغه خاى ته خي.

دښاركوڅې تنګي دي اودوړي پكښې باديږي اوزياتره په غټو و كوچنيو ګرديوكانړوچي سم ايښوول سوي هم نه دي ، فرش سوي دي .دكاڼوپه درزوكي كله كله دآس سوه بنده سي اوخان ګوډكړي. سړكونه دكورولوه دواړو بغلونوڅخه داوبودوتلوپه خاطرمركزته شيوه كيږي .كثافات له كوروڅخه سړك ته غورځول كيږي اوپرهمدغه خاى ترهغوپراته وي، چي وراسته سي او لرشمال چي ولګيږي ډيري بدي خوږسكي يې ولاړيږي.

كورونه اودوكانونه له اوموخښتواوختوڅخه جوړسوي دي. چتونه يې اواراوله يوه دپواله تربل پوري په چارتراشوپوښل سوي ، پرهغوباندي يې بورياوي اوواښه اچولي اودپاسه يې پنډ اخپر (كاګل) پراچولى وي . دخوني تل له همدغوموادوڅخه دئ. كورونه كوچني اوپوړل ته څرمه دي . په پراخو بازارونوكي دكورونودوهم پوړونه له كوڅوسره سم نښتي دي او د لرګيو پرستنوباندي ولاړ دي.په تنګوكوڅوكي خوبې ددوهم پوړله پاره ټوله كوڅه ببخي پوښلي وي اوپوتياره اوكوروورپورپوناكه سوپ (راهرو) ترې جوړسوي وي چي دتبربدلوپه وخت كي كه څوك څراغ ولري ، ښه به وي . دپرپراخ بازاريې نژدي پنځلس فوټه ارت وي اوتنګ يې څلورفوټه . څرنګه چي په ټول ښاركي له باروړونكو اسانواوښانوسره هروخت څوك مخامخ كيږي، دآس سپورته ناشونې

ده ،چي له زين څخه دي د ښوييدلو مخنيوی وکړي . په دې برخه کي ترباري اسانو داوښانو واښونه ستر مصيبت وي، ځکه اوښ په نورو کي ري نه وهي . دجادې منځ ته يې اخيستی وي اوبارونه يې تردواړو بغلونو راوتلي اود آس سپاره ته لازمه ده، چي له دغوا ښانو څخه دتېرېدلو په وخت کي ځان پرزين نېغ ټينګ کړي . په تنګو بازارو کي داوبوويالې له پاسه مخ پرکښته د اوسپدونکو د استفادې له پاره بهيږي . اوبه چي ښارته داخليږي ، ډېري ښې وي ، خوچي هرڅومره په ښارکي تېريږي اوهر رازچټلي په ګډيږي هغومره يې مزه ځي. دکوروکثافات ورته لارمومي، خلك پکښې ځانونه مينځي اومړه جسدونه هم په دغوويالوکي پرېولل کيږي بې له دې چي دهغو ناروغيو په فکرکي دي واوسي چي دمړيني سبب کيږي .هغه وخت چي دغه اوبه دښاردبالاحصارڅنډې ته رسيږي ، نودهغو کيفيت څوك تصورکولای سي. خوبياهم دښاراوسپدونکي مجبوردي له همدغو اوبو څخه دچښنګ اوپخلنګ له پاره کاروا خلي.
کولرااونوري ساري ناروغی دښارپه هغوبرخوکي زياتي وي چي داوبودمسيرپه پای کي پرتې وي. شك نسته چي داله هغومړيوڅخه راپيداسوي ناروغی دي چي په همدې اوبوکي پرېولل کيږي اونورخلك يې دچښلو له پاره کاروي. همدغه علت دئ چي دغه ساري ناروغی هروخت په کابل کي پيښيږي، ډېره موده دوام کوي اوپه زرګونواوسپدونکي پکښي تلف کيږي.
اميرعبدالرحمن ترمرګ لږوراندې ، په ښارکي دفضله موادوله پاره يوسيستم جوړکړاوهغه داچي پرځرونوباندې يې دښارفضله مواد ايستل اوپرکروندګرويې خرڅول(۶) دې کاردښاردصفايی له پاره ډېره مرسته وکړه خوټول شخصي کورونه په دې پروژه کي نه راتلل ځکه يوازي غټوکورونوسپاره مکانونه درلودل چي تردېوال دباندې يې دامباردايستلو امکان و. کورونوته دننه چي ښځي پکښې وي ، پردی سړی دننوتو اجازه نلري.ځکه نوزياته اندازه امبارپه کورونوکي دننه پاته کېدی . اوسنی امير (اميرحبيب الله خان . م . ه) دکولرا ناورغی دشيوع په کال(۱۹۰۳) دښارټولي کوڅې هره ورځ د جاروکښانو په يوه لښکرجاروکولې. خوختيځوال دښاردچټليودليري کولوله اړتياسره سره، ډېرژر بيرته خپل دبې پروايیو عادتونه پيل کړي .

له دېرشوو زروکوروڼوڅخه هره ورځ دغورخول سویوفضله موادواندازه که په پام کې ونیول سي، نودکابل ښاربه دېرژرله استوګنې ووزي. دسپیواوکارګانوله خوادچټلېیودغونډولوکارچي دناروغیویوواز غیرشعوري درمل دئ، دښار دناااستوګن کېدلومخه نیسي . ماته ویل سوي و چي دیوپخواني امیرپه امردښارټول سپي ووژل سول اوداپېښه دخلکوپه یادده چي سمدلاسه ورسره دکولرایوه سخته ناروغي په ښارګډه سوه . اوسني امیرهم د ښارد سپیو د وژلو امرونه ورکړي وواولانبونه يې له ښاره وایستل سول، خویوه میاشت وروسته د۱۹۰۳ کال کولراخپره سوه ، چي دسرایت له مخي د یادوني وړ وه .

د دریم څپرکي لمنلیکونه

(۱) (۲) بوستان سرای او گلستان سرای لکه بل ځای چې مې هم اشاره ورته کړېده . دکابل ښار داوسني زرنګار پارك سيمه وه . دامیرعبدالرحمانخان قبر هم په بوستان سرای کې راځي . خودا ټوله سیمه اوس د زرنګار پارك په نامه یادېږي .

(۳) فزFez یو ډول خولۍ ده . چې دترکیې خلك يې اوس هم پر سر کوي . معمولاً تور یا سور رنګ لري اوبوخه جګه وي . دخولۍ د ارتفاع په ټول امتداد يو اوږد زومبك (خونډۍ) پر ځړېږي . وايي پخوا دغه راز خولۍ د کوټي په پښتنو کي بلاونانو پرسر کولې . د بلاوڼ کلمه د انګرېزي ژبې د کمیشن ایجنټ لپاره کارېدله . زما (هوتك) دکندهار ښارد جارچي پر سر دغه راز خولۍ په یاد ده .

(۴) دغه ډاکټر دانګلستان تبعه و او ډاکټر لومړا نومېدی په ۱۸۸۶ ع کال دامیر عبدالرحمان خان په امر کابل ته ددې لپاره راوغوښتل سو . چې امیر ته یوه جوړه غاښونه جوړ کړي . ډاکټر اومړا په کابل کې د صوفي عبدالحق په نامه يو شاګرد وروزه . چې وايي پخپل فن کې ماهر و . ډاکټراومړا په ۱۸۸۷ ع کال هند ته ستون سو او هوري يې د امیر دشخصیت . استعداد او اداري په باب لیکني وکړې . (دتفصیل لپاره وګورئ : شین سترګي مستخدمین په افغانستان کي ــ دمحمدمعصوم هوتك لیکنه ــ ناچاپ)

(۵) داغر داسمايي غردئ . چې فرانك مارټين يې په نامه کي تېروتلی او Asman يې بللی دئ .

(۶) پخوا به له کورونو څخه کثافات د يو ښمېر کسانولخوا د خاوري په بدل کي ایستل کېدل او دکرني په مځکو کي به يې د پارو (سري) په توګه کار څني اخیست . دا.زمادیاد خبره ده . چې به کندهارکي به ځانیت مهال امبارکښ دکور په دروازه کي ناره وکړه « امبارلرئ په خاوره » که به چا درلود . د « هو » جواب به يې ورکړ او خاوره به يې څني تسلیم کړه . دغه خاوره د سبا ورځي له کثافاتو سره ګډېدله . (ژباړونکی)

ثلرم څپرکی

کابل

(په دوام یې)

کوڅې څه رازاداره کېږي ـ ـ دښاراجرایوي قوه ـ ـ لوېښاران اوقاتلين ـــ دبازاردوکانونه ـــ دمانېزاوښوکورونوسبك ـ دکابل هوا.

په کابل کي هره کوڅه یابازار (چادې ، که دوکانونه پکښې وي که نه ، بازاربللې کیږي) یوکلانتریامشرلري، چې دنده یې کوتوال (دښارمشر) ته دکوڅې دټولوزېږېدنواومړينوخبرورکول، دکوڅه والوپه منځ کي نظم ټينګول، دکوڅودپاکی څارل اوپه مجموع کي دکوڅې اداره کول دي . دی دهرډول بې قانونيو، که چيري پيښې سي ، مسئول دئ.

دمرحوم اميرترمړيني وروسته سمدلاسه دښارپه بېلابېلوبرخوکي ډېري غلاوي پيل سوې اودغلودنيولوله پاره ټولي هڅې ناکامي سوې . په ځينوپېښوکي به يوسړي، چې دوکان یاکوروتاړه اودی به دشپې دتېرله پاره له خپل يوه دوست کره ولاړ. په سهارکي ، چې به کورته راتلی ، کتل به يې چې ددوکان ټوله شتمني يې لوټ سوې ده . ډېرووړته پېښوښودله چې غله د کور د څښتنانو د حالاتو په هره شېبه باندي ښه پوره خبردي. په نوروپېښوکي دکوروڅښتنان دغلوپه کړپ وکړوپ راويښ سوي اودخپلومالونودساتني په هڅه کي دغلوله خوا ټپيان سوي ياوژل سوي وو. په پای کي خلك دومره دبېري اوډارپه حالت کي سول چې په بازاروکي له غلااووژني پرته نوري خبري نه کېدلې. اميرته عرضونه وسول اوده هرهغه چاته چي دغلوپه باب معلومات ورکړي ، دډېرغټ انعام ورکولوحکم ورکړ، خودې کارهم نتيجه ونه ښندله .

په پای کي ، يودوکاندارچي له خپل يودوست سره ددوکان پربام بيده دئ ، چي داکارمعمولا په ښه هواکي کيږي .دوی دواړوله ډاره ټوري له ځانوسره اينبي دي . ناڅاپه د دوو غلوپه بړغ ، چي له دباندي څخه بام تـــه ورختلي وو،

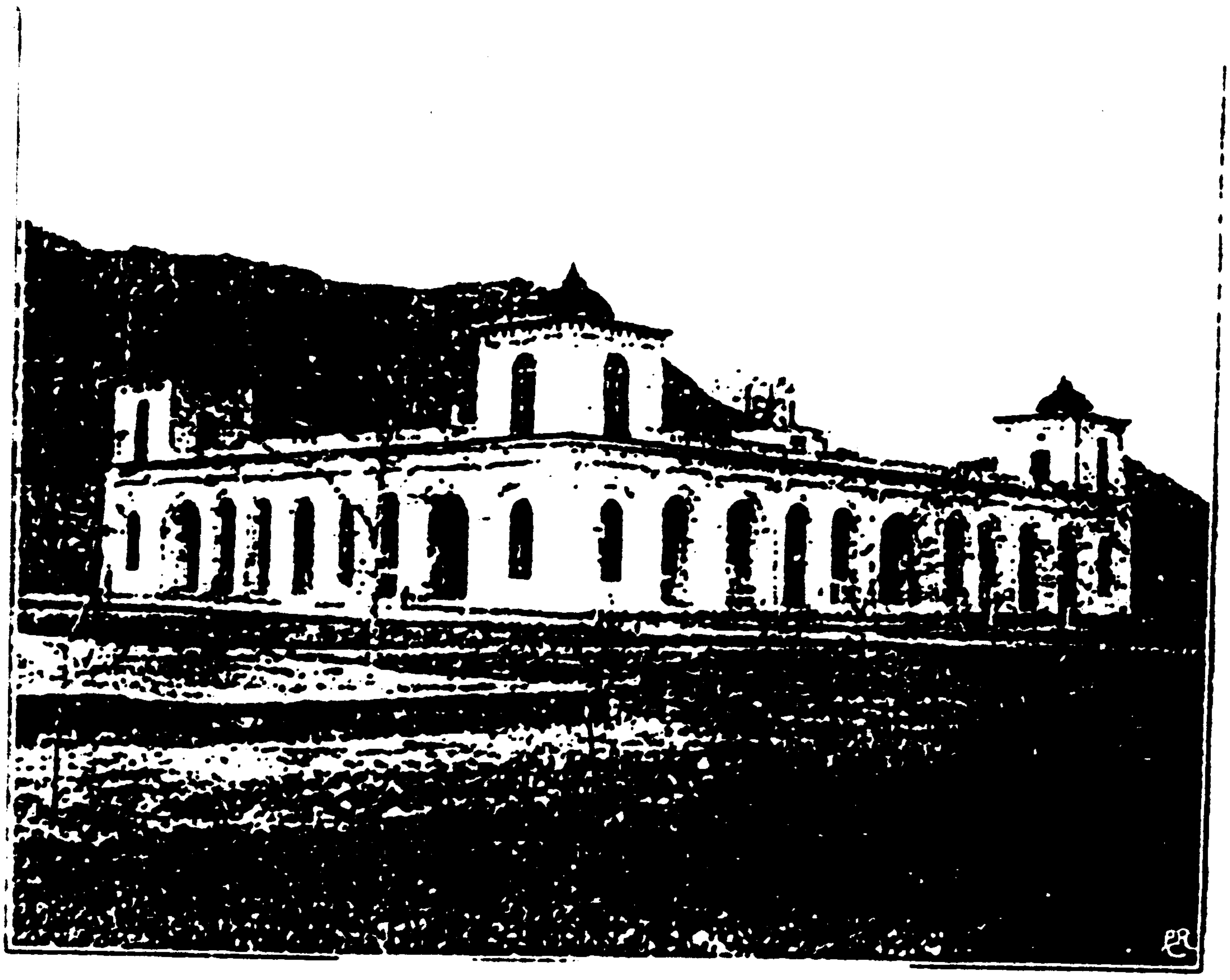

مهمانخانه ـ کابل

د مولف استوکنځي ته خرمه باغچه ـ د باغچې په کونج کې زيارت

راويښيږي .دی راغورځي ، چيغي وهي اودوست يې هم راويښيږي . دوی په غلوپسي توري رااخلي خوغله ورباندي دتمانچوډزي کوي اوتښتي . دوکاندار چي ټپي هم دئ ، ورپسي خغلي اوديوه غله پرپازودتوري واری کوي اوټينگوي يې . په دې اخ وډب کي، چي دمرستي له پاره چيغي هم ورسره ملگري دي، ځيني گاونډيان رارسيږي اوغل نيسي .

ددوکانداردوست، چي پرزړه باندي ويشتل سوی و، ځای پرځای مري. په سهاريي غل کوتوال ته بوت اوهغه ته يې داميرله حکم سره سم دخپلو ملگرو دنومونوښودلو له امله ډول ډول شکنجې ورکړې. په پای کي نژدې دېرش نومونه ترلاسه سول چي په هغوکي دکلانتر (دکوځې دمشر) اودکوټوالی د يودوو سپايانو (پوليسو) نومونه هم وو. دغوسپايانوهره شپه غلوته دشپې دنامه په ورکولوسره، هغوی ته په کوڅوکي له گرځې څخه دبې پوښتني تېرېدلو، زمينه برابرولـه. اودې کارغلوته دهرکور، چي زره به يې غوښت دورتگ اوبيرته دورځي تررونیامخکي خپلوځايونوته دستنېدلواسانتياوي پېښولې . هغه کوروته هم معلوم سول چي لوټ سوي مالونه پکښې پټ سوي وو اويوه زياته اندازه گېڼې، غالی ، شالونه، مسينه لوښي اونورشيان ترلاسه سول اوهرهغه چاچي کوريي لوټ سوی و، اجازه ومونده، چي دملکيت له ثبوت وروسته خپل مالونه ترلاسه کړي . له غلوڅخه يې پنځه تنه په توپ کي والوزول. دځينويې سترگي وايستلې اونورپاته دعمربنديان سول.

په کابل کي دشپې له اتونهوبجوترمنځ دپوليسوله هري تانې څخه د «وردی» (۱) تروم ږغيږي اوسهاردلمرختوپروخت بياتکراريږي.

ددغوساعتونوترمنځ هيچاته اجازه نسته چي په کوڅوکي دشپې دنامه له ورکولوپرته وگرځي اودهرچاچي دشپې نوم زده نه وي ، دساتونکوپه خونه کي ساتل کيږي اوکله چي کوټوال ته وروستل سي، هغه يې يااله وړاندي سوي عذرسره سم خوشي کوي ، ياپې جريمه کوي.

دبازاردوکانونه ډېرکوچني دي ـ يوزيات شمېريې په لويواله کي دگرځنده پلورونکودغرفي (Huckster's stall) په اندازه وي. ددوکان مخ خلاص وي اودشپې تړلی اوکلپ وي. . . . دروازې کړکی نلري، څکه ښيښې نه موندل

کیږي اوګراني هم دي. دامیرماڼی له دې امره مستثنی ده . ددوکان مخ د بازار خواته وي او ددېوال په بېخ کي ددوکاندارد کښېنستلوځای وي . مالونه یې شاوخواپرفرش ورته اوډلي یايې په خونه کي پررواقوباندي ایښي وي. دخرڅلاوشیان عموما غلې داني ، مېوه، ترکاري، بوره اونورداړتیاوړشیان ، ټوکران اونخي مالونه ، شالونه، موزې اونورداغوستلوشیان ، دڅرمني مالونه مسي اوروهي لوښي اوداوسپني سامانونه اونوروي. دچايودوکانونه (سماوارونه ـ م .هـ) هم سته چي یوه کوچنی پیاله چای ترنیم پنس(۲) ارزانه ورکوي .که څوک بوره ورسره وغواړي نوبايدیوڅه نوري پیسې هم ورکړي.

په بازارکي مکتوب لیکونکي (عریضه نویس ـ م. هـ) دهغوکسانوپه خدمت کي وي چي لیك لوست یې زده نه وي . پرهرمکتوب باندي نیم پنس یاپوره پنس غواړي . دټکټونولپاره البته نوري پیسې بایدورکړه سي . اساسي بازارونه دخرڅلاودشیاونوپه نامه نومول سوي دي. لکه ګندم فروشي (دغنمو بازار) اونور، دتوپکواوتمانچود کارتوسودوکانونه هم سته خوډېرګران دي. دوه درې کارتوسه په یوه شلینګ(۳) وي . البته په سایزاوتقاضااړه لري.

دمعتبروکورونه عموما له اوموخښتواوختوڅخه جوړوي چي ښه پوره اندازاه د لرګیوکارپکښې سوي وي .کله خولادکورټول مخکینی برخه له لرګیوڅخه جوړه وي . کورونه دوې برخي لري . دننه کورحرمسرای وي چي ښځي پکښې اوسي . په دغه برخه کي خوني دسرای پرغولي شاوخواجوړي سوي وي .دباندي یوکوچنوټی سرای ،چي دحرم ددروازې اوکوځې ترمنځ پروت وي. په دې سرای کي یوسړی اوسي ، چي دنارینه مېلمنوخدمت کوي . غټوکورونوته څرمه باغچې هم وي چي جګ دېوالونه پرراتاوسوي وي اودادې له پاره چي که کله ښځمني پکښې ګرځېدې، ستربه یې خوندي وي . ښځوته اجازه نسته چي له نزدې خپلوانوپرته بل نارینه ته مخ ښکاره کړي . دټولوکورونو د ښځمنو سرایونو دروازې هرومرویوقابچی (ددروازې ساتونکی) لري . هیچاته داحق نسته ، چي دکوردځښتن له اجازې پرته کورته ننوزي اوهیڅ ښځي ته داحق نسته چي له کوره ووزي مګرهغه وخت چي قاپچي ته یې دڅښتن له خوادوتلواجازه ورکړه سوې وي.

دامیراوشهزادگانومانی دکابل یوازني کورونه دي چي ښه جوړسوي دي.
دامیراصلي ماني ارگ دئ . ارگ په ترکي ژبه "کلا" ته اوپه فارسي کي
"مانی" ته وایي . دایوغټ مستحکم ځای دئ، چي نږدې پنځه سوه مربع گزه
کیږي اویوژوراوپراخ خندق پرراتاوسوی دئ (۴) دباندي دېوالونه یې دتوپونوله
پاره تیرکښان لري په داسي حال کي چي دوه دېوالونه یې په خاورینورهروونو؟
سره،چي پرشیشکانو (طاقونو) ولاړدي وصل سوي دي اومخ پرشیوه ددننې
دېوال تیرکښانوته رسیږي. ددېوال سریې دتوپك والوله پاره ژورسوی دئ
تردغورهروونولاندي دتوپونوله پاره ځایونه جوړسوي دي. په کلاکي دننه
وروستنی دېوال ته مخامخ دفترونه اودزېرموخوني اوځنگ ته یې دگارنېزون
دسړیوله پاره کوټې جوړي سوي دي. داخلك دامیرباډیگارډان دي، چي په
ځانگړې توگه ټاکل کیږي او تنخواورکول کیږي. دارگ په کلاکي دغه
رازشخصي اوعامه خزانې اوټول عصري توپك اوکارتوس چي شمېریې زرگونوته
رسیږي، په تحویلخانوکي ساتل سوي دي. دننه په ارك کي دامیرپرماني اودده
دښځوپرحرمسرای دواړو باندي جگ دېوالونه را تاو سوي دي، چي داړتیاپه
وخت کي یوه داخلي دفاع جوړوي . ددې پرڅنگ دامیرداستفادې له پاره
دشمال برج په اوردو او دکلاپه نوروځایوکي په دې راوزوسته وختوکي نوري
خوني جوړي سوي دي .ترارك دباندي دبوستان اوگلستان ماني(۵) پرتې دي.
ددوبي ماني ، شهرآرا (دښارسینگار) نږدې یومیل لیري دشمال لورته اودده
میله وړاندي باغ بالا (برین) پروت دئ ،چي دمرحوم امیرددوبي په زړه پوري
ماني وه . نوموړی هوري مړسو. لویدیځ ته ترښاروتلې تقریبا اتلس میله لیري
په پغمان کي چي دهندوکش غرونوپه ببخ کي یوه زرغونه سیمه ده، ددوبي
ماني ستـه . دکابل په جنوب کي له ښارڅخه تقریبا یونیم میل لیري بابردئ .
دبابرشاه دقبرڅنگ ته ددوبي یو بل استوگنځی جوړسوی دئ . بابرلومړنی
مغول امپراتورو، چي په ۱۵۳۰ کي هلته ښخ سوی دئ .(۶) پرهمدې لوري
شپږ میله لري هندکي hindeki پرته ده چي داوسني امیرددوبي ماني پکښې ده
اوتخت ته تررسېدومخکي به پکښې اوسېدی . ترهندکي لبرڅه جنوب لویدیځ
خراته دهاشم خان کلا پرته ده ، چي دمرحوم امیرد ملکي سلطاني د دوبي ماني

پکښې ده .

دارک ترباغچودباندي دوې لويې سلام خانې (audience chambers) سته ، چي دمرحوم اميرله خوادغتهوعامه درباروله پاره جوړي سوي وې. ددغوسلام خانواودغه رازدمخصوصي سلامخانې سره جوخت کوچنۍ خوني پرتې دي اواميرمرحوم عادت درلودپه نوې سلامخانه کي چي يوه ښکلې ودانۍ ده ، ډېري ورځي تېري کړي.

دکابل هواډېره ښه اوڅوك پکښې تندرسته وي. څرنګه چي دسمندرله سطحي څخه نږدې اووه زره فوټه لوړ پروت دئ ، څکه يې هوانرمه اوترنوروهغوسيموچي په عين عرض البلدکي پرتې دي، ډېره سړه ده . په لومړي سرکي، چي څوك ورسره بلدنه وي ، دتنفس لړڅه ستونزي په تېره بياپه مخ پرلوړه تګ کي پېښوي اوسړى دخپلوسږوپراغېزمنتوب باندي شکمن کوي. خووروسته بياله منځه ځي. زه يووخت په دوبي کي هندوکش ته دواوروترځايه ورو ختم، هورې مي هواډېره په زړه پوري اوتازه وموندله .خوزه مجبوروم، چي ځاى ځاى دنفس شړلوله پاره دمه وکړم اوکومه هواچي به مي تنفس کوله په مجموع کي راته ترکښتنۍ سيمي غيرډاډمنه اوناکافي ښکارېدله .

له دې سره سره په دوبي کي باران معمولا لږوي . په دوواوړيوکي چي ماپه کابل کي تېرکړل دتالندي توپانونه اوتوندبارانونه ببخي لږوو. په ځينودغوتوپانوکي برېښناوي ببخي قطع کېدلې نه اودتالندي پرله پسې غړومبي خوڅوك کړناوه . مګربرېښناوي ښارته ترڅرموغونډيوپوري رسېدلې اوپرکورونوباندي دټکي لوېدلوريکارډخوببخي محدوددئ .

په ژمي کي عموما درنې واوري اوبارانونه کيږي اوکله چي بادراوالوزي ، کوچنۍ کورونه کله کله ببخي پټ سي . کله چي واوره وسي . هزاره ګان اونورکاريګرله خپلولرګينوراشپېلونوسره دبامونودپاکولوناري وهي که پر واوره لمر ږراوخيژي ، ويليږي . دبام ختمه ننوي اوکښته خوني له استوګنې وزي . دواوري وزن اکثره دچتونودلوېدوسبب کيږي. واوره له بامونڅخه کوڅوته غورځول کيږي ، چي غونډۍ تري جوړي سي اوترويلې کېدوپوري مياشتي پر تېري سي.کوڅوته نزدې سړکونه تل چکړوي ، خو افغانان په ختواوچکړکي رى

نه وهي او هيڅوک د دغو وا وړو د پاکېدلو تکليف ځان ته نه ورکوي او وايي ، يو وخت به پخپله ويلي سي. دا په رښتيا سره د کار ضياع ګڼي.

کله چې د وبې وچ وي، د دوړو توپانونه تقريباً هره ورځ پېښيږي او چې څوک د باندي ګرځي يا سپرلو کوي، ډېر ربړېدلګيږي. ان، چې په کورکي لا بدلګيږي. ځکه ټولي دروازې او کړکۍ بايد وتړل سي، چې له دې سره بيا خوني ډېري ګرميږي او هرڅوک شي ته چې لاس وروړه سي يو ډول لغوړن احساس سېږي ته پېښيږي. د تودوخي په موسم کي د ماپښين تر د ريو بجو پوري معمولاً هوا ټپه بنده وي. وروسته له شمال لوري څخه يوڅه باد پيداسي. په لږ وخت کي د دوړو څرخنده ستونونه پورته سي او دومره توندسي چې ليدل پکښې مشکل سي. دغه باد دوه ساعته بنه په زورکي وي. خو تر لمر لوېدو وروسته له زوره ولوېږي او وروسته چوپه چوپتياسي، چې دهغې له امله دشپې رغونه ډېر اوچت کېږي.

د ۱۹۰۱ ـ ۰۲ کال ژمي استثنايي و. په ټول ژمي کي واوره ونه سوه. ويل کېدل چې دغه راز ژمي تقريباً دوولس کاله وړاندي هم پېښ سوی وچې د کولرا ناروغی وربېسي وه. په دغه کال تاريخ تکرار سو ځکه په پسرلي کي رودونه اوويالې وچي سوې حاصلات داوبو له نېستی وران سول او وچکالي راغله . وربېسې په دوبي کي خواږه هم لږ وو. کولرا پېښه سوه او ودرې مياشتې يې دوام وکړ. دخلکو بې سېکه بدنونه يې تروبنول او مړينه په استثنايي توګه ډېره زياته وه.

په ژمي کي ورځي زياتره روښانه وي او لمر پر واوره باندي ځليږي او يلي کوي يې، خو په مازيګرکي بيا يخی سي او سړ کونه د بېښي په شان ښوی کړي. سړي، اسونه او اوښان پرغوځار بږي او دځارو دوا کشره پښې ورماتي کړي او څوک مجبور سي چې حلال يې کړي. پرواورو باندي دلمر ځلېدل دغه راز ډېرند ېدلو سبب کيږي، په ژمي ډېر خوروونکی وخت هغه وي چې اسمان اوريځ وي، سخت باد او الوزي او هيڅوک له کوره نسي راوتلای. دلمر لوېدو پر وخت د تودوخي درجه تر صفر کښته کيږي او څومره چې شپه پخيږي ، هغومره پسې ټيټيږي . تردې اندازې چې که په خونه کي ډېر اور هم واچول سي، يوازي يې هغه اړخ تودوي چې اورته ورڅرمه وي ـــ نورا ړخونه يې دهغو باد وله امله، چې د خوني تر درزو راځي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ديخي په شان ساړه وي . هغه كسان چي په دغه شان بادكي دباندي وي، ډېرسخت زيان وررسيږي .اكثره يې پښې، لاسونه اوپزه يخ خني سوخي. دګژمې عسكركله كله ديخني له امله مري. خكه هغوی په دغه رازهواكي ددرېدوله پاره په بشپړه توګه خوندي جامې نه لري. په دغه وخت كي شرمښان هم دشپې له خواله غرونوڅخه راكښته كيږي ، لوږي پسې رااخيستي وي اوښارته نژدې دخوړلوشيان لټوي .كه ديخنی دسترياله امله پرېې مرستوكسانوپېښ سي، بريدپركوي اووژني يې. ماشومان، پسونه اووزې چي په ګيروسي، وړي يې.

دغه رازهواپوه بله ځانګړتياهم لري اوهغه په هرشی كي ديوې اندازې بريښناشته والی دئ. كه څوك په تياره خونه كي ګرزي اوپښې پرغالی وموږي، له پښوڅخه يې بځري راپورته كيږي، دغه رازكه څوك دپيشو پرشاورولاس تېركړي عين حادثه پېښيږي ،كه دكميس كښلوپروخت پرسرلاس تېركړي دبرېښنابځركي توليديږي .كه ښځمني خپلې اوږدې كوڅې ږمونځوي ، وربښتان يې بريښناپيداكوي اودږمونځولوپروخت يوله بله لري دريږي.

شين اسمان بيا ، چي نادرپېښيږي، دفاصلې په معلوموولوكي سترګي تېرباسي. ډېرليري غرونه چاته بيخي نژدې ښكاري. يووخت زه دصحراپه يوډېراوږده ورځني سفركي وم. ماته په سهاركي ويل سوي و چي كمپ بايدديوه مخروطي شكله غره په بيخ كي ووهو چي يوڅه واټن ليري د غرونو د دوو سلسلو ترمنځ ليدل كېدی . مادغه واټن شل ياپنځه ويشت ميله اټكل كړی و. په دغه ورځ غرمه مي درسېدلوخيال كاوه، خوچي موږدكمپ ځای ته رسېدلو، ښه تياره ماښام و اوموږټوله ورځ په غټوګاموسفروكړ.

په شنه اسمان كي، سپوږمۍ هم ډېره ځلانده وي. په دغه وخت كي دشپې له خوادكورله بام څخه دويده ښارچي دسپوږمۍ په سپينووړانګوكي غوټه وي ، دكورونواوغرونوپرتمين كړه وړه چي سيوري يې اچولي وي او د ماڼيو او زيارتونو منارې چي ترودانيوجګي راوتلي وي، ډېره ښكلې تماشه جوړوي . ورځ چاته عجيبه تصورپېښوي خكه صاف اتموسفيراودبخارنشته والی دمځكي دمنظرورنګونه ډېرپيكه كړي .دخوړو ورو ونوله تك شنه رنګ څخه خو بيخي سترګي نه خېژي.

دځلرم څپرکي لمنليکونه

(۱) وردی ته یې په ظفراللغات کې « فوجی لباس » معنا کښلې .خوما د پېرې یا وظیفې په معنا اورېدلې ده . (ژباړونکی)

(۲) یوانګرېزي پونډ شل شیلنګه او یو شیلینګ دوولس پنسه دئ . (ژباړونکی)

(۳) شیلنګ پولې واحد او دانګرېزي پونډ شلمه برخه ده . (ژباړونکی)

(۴) ارګ اوس خندق نه لري اوډك کړی یې دئ. (ژباړونکی)

(۵) دبوستان او ګلستان مانۍ دکابل په اوسني زرنګارپارك کې واقع وې . اصلي نوم یې بوستان سرای او ګلستان سرای و. (ژباړونکی)

(۶) داسنه له مولف څخه لږخه مغشوشه سوې ده . مغولی بابر (ظهیرالدین محمد) په ۱۵۳۰ م کال (۶ جمادی الاول ۹۳۷ ق) دهند په اګره کې مړ او دجمنا پر غاړه په چهارباغ کې ښخ سو. تابوت یې لس کاله وروسته په ۱۵۴۰ م کې دده دماندینې بې بې مبارکې یوسفزۍ په لاربنوونه له اګرې څخه کابل ته را انتقال او په بابر باغ کې ښخ سو . (دافغانستان پېښليك ــ ۱۲۱ ـ ۱۲۳ مخونه)

پنځم څپرکی

دودونه اورواجونه

پرماوراى طبيعي شيانوعقيده، دنارينه وجامې، دخلکوګړه وړه اواخلاق، دبهلابېلوقبيلوبيان . ژبې اوښوونځي، دکورنيوپه منځ کې تربګنی، خلک رخصتی څرنګه تېروي، سندري اودسندروآلات، لوبې اوساتېرې

که عمومي خبري وسې ، نودافغانانودورځني ژوندزياتره دودونه ، ددوی خرافاتي عقيدې، په دلاکانو (ډمانو) جنانواوژوررو (١) بانديې ددوی دناروغانوجراحي تداوي ، پرمادورزميو، شيشکو، شيطانانواوشاپېريانو، پرهغوخلکوچې دشيطان سترګې لري (خلک نظرکوي. م هـ) پرفالبينانوچې ددوی فالونه ګوري اوپه مجموع کې پرماوراى‌طبيعت باندې ددوی کلکې عقيدې سرې ته درونسووکالوپخواانګرېزي رواجونه چې په کتابواوتاريخونوکي درج دي، ورپه يادوي. په ځينونورو ځانګړتياووکې هم دوی زړوانګرېزانوته ورته دي خوددوی کرکټرپياله هغوی سره بشپړ توپيرلري .

دهيواد دخلکوجامې البته افغاني دي چې له څوګزونځې ټوکرانوڅخه جوړسوي اوپرپښوباندي ول ول راتاوسوي پرتوګونه چې په پرتوګانې باندي تړل کيږي ، پرپرتوګونودپاسه يوساده کميس اوپرهغه برسېره يوبې لستوڼوکوټ (واسکټ ته ډېرورته) چې معمولا يې تڼۍ تړلي نه وي اوپرغاړه باندي تاوسوي دشال په شان يوغټ نځي ټوکرچي بل سرې پراوره باندې بې نظمه څوړندوي. پرسرونوباندي بګړۍ تړي ، چې مخروطي خوليوباندي له ټينګي تاوسوي لونګۍ څخه عبارت ده . بوټونه يې په شکل کي سليپرته ورته دي خوډېردرانه اوپرتليوباندي يې ميخونه وهلي وي .دبوټونوڅوکي (نوک) يې دپښې دپاسه راتاوسوي وي (٢). جوراپي يوازي شتمن (ماړه) خلک اغوندي.

دمامورينو،دربارته دنژدې کسانواو پوځي افسرانوجامې انګرېزي ډوله وي . درباري کسان اوږد توركي ډوله بالاپوښونه اغوندي. توره جګه خولۍ پـــرسرکوي

خودتورکي خوليوپه شان پيتي نه وي. پوځي افسران انګريزي ډوله يونيفورم له جرمن ډوله پيک داره خوليوسره اغوندي.

دعسکروجامې ډول ډول وي. ځينوېې افغاني پرتوګونه اوځينونورو ېې انګريزي پتلونونه اغوستي وي . يايې سپين نخي پتلونونه اغوستي وي چې په عين ډول روغ سوي وي . خوټولو يې انګريزي ډوله کورتۍ ياکوټونه اغوستې اوډخرمني په کمربند يې ملاوي تړلي وي. دځينوبګړۍ اودځينوپيک داره خولۍ پرسروي . عسکر دتمرين له ورځوپرته ، چې يونيفورم بايدولري، هررازچي يې زړه غواړي، هغسي جامې اغوستلای سي .دامېرساتونکي عسکردهري ورځي له پاره خپل بېل يونيفورم لري اودټولوجامې اووسلې پوشان وي.

زياتره هغه خلک چې پراسانوسپريږي ، دجګوپوندواوړدې روسي موزې اغوندي چې پښې يې پکښې جګې ښکاري. دخلکوجامې چې هررازوي ، خوملايې دخرمني په کمربندهرومروتړلې وي اوپه هغه کي چاړه اوتمانچه له ځان سره ګرزوي . هغه څوک ډېربختوروي چې له تمانچې سره ګرزي. دکابل اوهندوستان ترمنځ تلونکي راتلونکي سوداګرډږوجامورږمي رانيسي . دغه جامې په بې وزلوکابليانوکي ښه بازارلري .ځکه هم ارزانه دي اوهم په اغوستلو کي ښې وي . همدغه علت دئ، چې اوږده انګريزي کوټونه اودغه راز دپوليسو اوداورګاډي دکارکوونکوجامې ډېري په سترګه کيږي اوداډېره عجيبه ښکاري چي څوک په بازارکي پوسړۍ ويني چې د"S,E,Ry" توري يااورګاډي دبلې کمپنۍ نخښې تر خپل اصلي ځای ډېر ليري دبازارديوه سړي پر کالر کښلي ويني .

کابليان عموما انګريزي ډوله جامې اغوندي اوڅوک چې دخپلوجامولپاره دښه ټوکردرانيولوروس نه لري ، زياترباسي له افغاني پرتوګ اوبوټونوسره انګريزي ياانګريزي ډوله روغه سوې کرتۍ واغوندي. له افغاني بوټونوسره جرابې نه په پښوکوي. کله چي زه دانګريزي کوټ ياپتلون خبره کوم، مرادمي هغه جامې نه دي چي په انګلستان کي جوړي سوي وي. دبازارګنډونکي ډېرځيرک(ماهر) دي اوانګريزي ډوله جامې ډېري ښې ګنډي . دغه رازګنډونکي ډېرمراجعين لري اوډېرژرمشهورسړي سي.

دخلکوځېږي دېرتوپیرلري، دخینوپوستکي دېرسپین (تورو شمه) .
خونوربیااروپایي دوله وي . سپین پوستکي والاخلك معمولا کابلیان وي ، چي
ددود له مخي ذجنوبي قومونوله ښخوسره په واده کولوکي کوم اعتراض نه لري،
خودغرونوواقعي افغانان دېرښکلي دي .زیاتره یې روښانه وریښتان لري .
دنوروقومونوله ښځوځخه ځان پېچي اوپه ندرت سره له خپلوخلکوپرته له
نوروسره واده کوي. په زیاتروافغانانوکي سره باږخوګان دښایست ستره نخښه
ده.ددوی وریښتان معمولاتورصاف اونري دي. هغه نارینه چي دسراوږیږي
وریښتان یې دزرتابه یانوروعلتونوله امله سپین وي اوپه ځانوکي
دنوروماندینوبیچ ویني (ددوی هرځومره ودونه چي ساتلای سي، کوي یې) (۳)
خپلوسرونواوږیروته تك توررنګ ورکوي. ځرنګه چي رنګ یې دایمي نه وي که
یې وخت په وخت نوي نه کړي ، پیکه (تت) کیږي اوسرورږیره یې خیرن سره
سي اوډېربدرنګه ښکاري. دغه حالت زیاتره په هغونارینه ووکي لیدل کیږي ،
چي تل لیروخایوته په سفریاداسي وظیفه کي وي . چي دخپلو وریښتانو رنګولو
ته وخت نلري . دوریښتانو رنګول معمولادکورني دښځوپرغاړه وي . په کابل
کي یوازي دېرزاړه خلك سپین وریښتان اوږیري لري ځکه پرځان نه ګرزېدل
دافغانانوعمومي ځانګړتیاده اوداکارددوی پرجامواغوستلواوښکلي
ښکارېدولوباندي ، ددوی اوددوی دکورنیودخواړودشمېرپرکموالی باندي، چي
کله دلوږي ترپولي رسیږي ، بده اغېزه کوي.ما دښوجامواغوستوونکي معتبره
خلك پېژندل چي په وچه ډوډی یې ژوندکاوه اوداځکه چي دنویوجامولپاره
یوڅه پیسي وسپموي.
ویل کیږي چي افغانان دورکوسویو اسراییلي قبیلواولاده ده . اودواقعي
افغانانوخبري، عادتونه اونومونه ددغي تیوري ملاتړکوي. ددوی جګي پزي،
ژوري تېزبینه سترګي اوعمومي بڼې (خبرې) په ځرګنده ډول یهودوته ورته دي .
دابه هغه څوك تاییدکړي، چي له افغانانوسره اړیکي ولري. ددوی کرکټراودغه
رازنومونه (سلیمان، یعقوب، یوسف، داود (سله مان، جیکب، جوزف، ډېوید)
اونورعام نومونه دي. دهیواددخینوغرونونومونه هم یهودي دي لکه کوه سلیمان
.دانومونه چاته دافکروراچوي، چي که هغوی د اسراییلوورکي سوي قبیلې هم نه

وي ، له یهودي منشا څخه خوباید هرومرووي(۴).

کابلیان دورگه (Hybrid) اوله د پرونژادوڅخه ګډسوي خلك دي . په عمومي توګه یې دهرنژاد بدترین خاصیت اخیستی دئ (۵). په څېروکي یې دغه توپیرله ورایه ښکاري خوپه مجموع کي ترهندوستانیوښکلي دي . ځیني یې ځېري اوشنې سترګي اوروښانه ورېښتان لري. په دوی کي ځیني بدرنګه جولې لري اونوري په رنګ وقواره دواړه ښکلي دي. ددوی قدونه که په عمومي توګه له افغانانو (مراد یې پښتانه دي. م.هـ) سره چي په ونه دنګ اوښکلي دي، پرتله سي . ټیټ دي. خودغرونودخلکوپه منځ کي دژوندشرایط داسي دي چي ددوی کمزوری مرګي حاله ځوان لا له نورونژادوسره په سیالی کي میدان وړي .داله ژوندي پاته کېدوسره دچمتووالي یوه مساله ده چي پرنژادباندي یې فزیکي اغېزه ښندلې ده .

کندهاریان هم خوش قواره افغانان اوزیاتره پیاوړي اوښکلي خلك دي . په دوی کي دکابلیوپه شان ځېري اوشنې سترګي عامي دي .خوداځرګنده نه ده، چي دسترګودغه رنګونه به دختېي موضوع وي اوکه دزیاتوکلونوله پاره په دوو پراوونوکي دانګرېزانوله خوادهیواداشغال نتیجه .

دترکستان خلك اوازبکان زیاتره مغولي قواري لري.هزاره چي امیر عبدالرحمن تابع کړل، په رنګوکي دېرزیات مغولي دي . دوی زیاتره لنډي ، پرغلګراوغښتلي خلك دي.

بل نژادچي مرحوم امیرتابع کړل، کافران دي. (۶) دوی په بشپړه توګه دسیمي دنورونژادوځرګندوېي کوي. عموماډېرښکلي اوروڼې سترګي لري. قدونه یې جګ نه ، خونري اومتناسب دي . قواري یې په زیاتروبرخوکي یونانیانو ته ورته دي. داخبره دېره عامه ده چي دوی دسترسکندردهغه لښکرواولاده ده چي هندوستان ته دده دتاریخي مارش په ترځ کي دلته پاته سوي دي. دوی بت پرسته وو، امیرلاندي کړل اوپه جګړه وتوره یې راواړول. دوی له خپلونویوبادارانوسره دېره لږمینه لري. چالاکه ، ځیرك اوښه کاریګر خلك دي.

دهیوادژبه پښتوده چي په عمومي توګه له پېښوره ترکندهاره خلك په ګړیږي .

ترکستانیان تورکي ژبه وايي اوکافران خپله ژبه لري چي وروسته به د هغو کسانو دڅېړني له پاره په زړه پوري موضوع وي چي سروکارېې له زړې یوناني ژبي سره وي . ټول خلك په هره درجه کي چي وي، په فارسي خبري کوي چي ددربارژبه اوپخپله دکابل ژبه ده . دېرلږکابلیان سته ،چي په پښتوخبري کولای سي. دفارسي په زده کړه سره څوك دهیوادپه هرځای کي خپل کارچلولای سي. خوپه سرحدي قبایلواونورخایوکي لږعمومیت لري.

فارسي په ښوونځیوکي دتدریس ژبه ده . په دغوښوونځیوکي ماشومان دسهارله شني خړي څخه ترنزدي لسوبجوپوري اووروسته بیا په ماپښین کي دیودووساعتوله پاره درس لولي(۷). په دغوښوونځیوکي ښوونکي ، چي معمولاًملاوي ،دخوني په منځ کي پرغالیچه ناست اوشاوخواماشومان پر راګرزېدلي اوپلتی(چارزانو) یې وهلي وي. کتابونه یې پرزنګنونوپراته وي اوپه داسي حال کي چي بدنونه مخ وشاته ښوروي ، په لوړآوازیې دسندروپه لحن لولي. دلوستلوپه وخت کي دبدن دغه رازښوورول داسي یوعادت ګرځېدلی دئ، چي په وروسته ژوندکي ډېرلږکسان بې له دغه عمل څخه کوم څه لوستلای سي. اودلوستلوپه وخت کي یې اوازونه هرومرود ښوونځی غزل وشمه آهنګونه لري. ښوونکی ماشومانوته دشوخي اوحماقت په‌خاطردجزاورکولوله پاره له ځان سره لښته لري. دماشومانوپه وهلوکي لښته نه دربغول کیږي .هروخت چي ښوونکی وغواړي یوه ماشوم ته جزاورکړي ، دوروکي مجرم پښي پورته کیږي اوپرشاڅملول کیږي اودپښوپرتلوباندي زیات شمېرواري خوري . کله چي جزاپای ته ورسیږي ، ماشوم چغاري وهي اودزړه سوي وړ وي. کله چي به زه د یوه ښوونځي څنګ ته تېرېدلم وبه درېدم اوپه یقین سره به مي فکرکاوه چي هلته یوماشوم وژل کیږي ، څووروسته به دماشوم دچیغاروپه سبب پوه سوم. زما درېدل اوتماشا به عموما دماشوم دچیغودبندیدوسبب وګرزېده څکه "پرنګی" یوله هغونومونوڅخه دئ چي ماشومان په بېرول کیږي. دښوونځي دخوني یوسردیوال نه لري اومخ یې کوڅې ته خلاص وي، له دې امله دښوونځي دماشومانودکارپه تماشاکولوکي هیڅ خنډ نسته .

په ښوونځي کي ماشومانوته دپخوانی عربي ژبي تدریس هم کیږي او داددي له

پاره چي قرآن په ولوستلای سي. خولکه څرنګه چي خلك عربي لوستلای سي، د ېرلږېپ په معناپوهيږي اوهغه کسان خوبښخي دګوتوپه شماردي چي په عربي دي خبري وکولای سي. د ېرکسان دتوتي په شان دقرآن تلاوت کوي اوهغوی چي حافظان بلل کيږي ، بيادقرآن تلاوت له پيل څخه ترپايه پوري په يادکولای سي .

خلك دکرکتېرله مخي تنبل، عياش اوله شهوته ډك دي .داخاصيتونه هغه وخت هېشني سي چي يوڅوك قدرت اوپيسې دواړه ومومي (قدرت اوپيسې په افغانستان کي مترادف مفاهيم دي) دوی فکراوبښتونکي(Capricious) اوناشکره دي ، په اساني سره خپل خوښ وناخوښ ته اوښتلای سي او د هغو کسانو په وړاندي دربدلوته تياردي چي دمنني پوروړي يې وي. معمولاچي دوی يوڅه غواړي، نوسمدلاسه يې غواړي اوکه يې په غوښتنه کي ځنډ راسي ، بيايې نه غواړي . دوی دروغجن ، ټګماراوغچ اخيستونکي دي اوڅوك چي له يوچاسره دښمني يالانجه ولري، څرګندوي يې نه، بلکي خپل احساسات پټوي اوځان دوست ورته ښيي. په داسي حال کي چي دغچ اخيستلوموقع ته انتظارباسي. په غچ اخيستنه کي بې رحمی ته تياردي اوچاته غوړنه ږدي . دوی چمتودي ،چي د اړپرواکمن سي. خوترېووخته د کوچنيو خواشينيو د زغملو استعداد لري اوکله چي د اده سول چي دبې رحمی سلوك ورسره سوی دئ بيايې نواحساسات دومره هيجاني سي چي دځان کنټرول له لاسه ورکړي اوپه خشونت سره غچ اخلي . زياتره خوخپل حريف ترمړيني وروسته لاهم وهي اوډبوي يې . ددوی دنوروپه خوربدلواودردکي خشن دي اوکه يې له خپلوانوڅخه نه وي زياتره پرخاندي . خودخپلوی په صورت کي يې بيا د درد په تسکينبدلو کي عقل له سره وزي .دوی خپل ماشومان د ېرنازوي اوپه کوچنيوالي يې له ښې وباسي . څه چي غواړي ترممکني اندازې ټته نه ورته کوي ، جلبل کالي په اغوندي په داسي حال کي چي پخپله په ګوډ ړيوکي راوزی. دبدوکارونوپه اصلاح کولوکي يې هيڅ رازهڅه نکوي .دلويانوپه څېرورسره خاندي اوپه کابليانوکي داعام کاردئ، چي يوماشوم په رواني سره ښکنځل وکړي اوښکنځل يې زياتره خپلووالدينوته متوجه وي . د ماشومانوپه روزنه کي دغه رازبې پروايي په خاصه

توگه دخلکوپه کرکټرکي ډېراعتراض وړکارګڼل کیږي . دماشوم اصلاح کول بایدداسي نه وي چي تراووه، اته کلنی وروسته یې ځوک پیل کړي. ځکه په دغه سن کي دده دکرکټر ښه ډېره برخه تقریبا جوړه سوې وي.

افغانان تل یود بل په وړاندي دسیسې کوي، کورنی دکورنی په مقابل کي ، ماموردماموریه مقابل کي ، بزګردبزګرپه مقابل کي ، کارګردکارګرپه مقابل کي، ماندینه دماندینې په مقابل کي ، چي داوروستی یې یودهغوناوړه کارو څخه دي، چي دماندینودتعدد له رواجه رازېږېدلی دي. ددغوټولودسیسونتیجې اکثره دخولې جنګ وي، چي وروسته په جګړه پای ته ورسېږي اویوه یابله خواپکښې ښایې ووژل سي. ددغه مقصدله پاره دوی تل چړې یاګولی نه استعمالوي . دوی له دښمن څخه دځان بچولوله پاره نوري لاري هم لري .

په ښاروکي چي ځوک قتل وکړي ، دمقاماتوله خوامحاکمه اوسزاورکول کیږي، خوپه اطرافوکي اکثره ددووکورنیوترمنځ په داسي دښمنی بدلیږي چي نسلونوته پاته سي . قاتل دهغه چاخپلوانوته ښارو وي چي ده وژلی وي اووریسې وژل سوی وي. کله کله قاتل پخپله دمقابل لوري دغړوله خواووژل سي اودښمني دډېروکلونوله پاره پسې اوږده سي .

دخلکودغچ اخیستونکي کرکټردتشریح له پاره به زه د یو چا کیسه وکړم چي بل ځوک یې وژلی اوخپل کوریاکلاته ، چي دوی یې په همدې نامه یادوي، تښتېدلی و. اصلا هرکوریوکلك مورچل وي. نوموړی په دغه ځای کي دېرش کاله بې له دې ، چي پښه دي یې ترکوردباندي ایستلې وي ، واوسېدی ، په پای کي یوه ورځ په دې فکر، چي اوس به یې نوددښمن ځارنه نوره ختمه سوې وي ، له کوره ووت .خوکورته یې بیرته مړی راووړ. دهغه سړي دخپلوانوچي ده وژلی و ،دغچ اخیستنې ورحیه اوځارنه ویده سوې نه وه . ویل کیږي، چي کسات خوړدي، خودې خلکوته یې شیریني ببخي زیاته ده .

دخلکوپه منځ کي یوقانون سته چي که یوځوک دمقاماتوله خوادقتل له امله نیول سوی وي، دمقتول له خپلوانوڅخه یې که دوی وغواړي ، د بخښنې غوښتنه کېدلای سي. خپلوان یې ښایي دخون بها یوڅه پیسې دتاوان په توګه ومني یاښایي په یوډول چي ددوی خوښه وي ، ویې وژني . کله کله دخپلوانو په

منځ کي دهغوپيسو پرسرچنې وهل، چي قاتل يادهغه دوستان يې بايدورکړي ان د دار ترټمبې پوري دوام کوي . ځيني دپيسواخستلوپلوي وي اوځيني نور د وژلو پرخواوي. محکوم په داسي حال کي چي رسى يې په غاړه کي وي اوښايي له يوساعت مناقشې وروسته فيصله پردې وسي چي بايدمړسي ، په دغه وخت کي رسى ټينګيږي اوسړی کشيږي. ددغسي حالاتودشځړي په دوران کي بايدمحکوم سړي احساس دزړه سوي و ړ وي .

بله کيسه چي دخلکودکسات اخيستني روحيه نوره هم روښانه کوي داوه ، چي سړي يوهلك وژلى اودمقتول خپلوانوته يې دبخښلوله پاره ورتسليم کړی و. دهلك موردهغوکسانومخه ونيوله چي دخونبهاپيسوپلويان وو اوټينګاريې وکړچي دسړي غاړه دي ددې دزوی په شان پرې سي . دې داکاروکړ اودخپل انتقام په هيجان کي يې هغه وينې په ريشيتاوچښلې چي دسړي له غاړي بهېدلې .

دخلکوساتېري ګاني ډېري بسيطي دي اوکه څوك دوی ونه پېژني، د خورا ساده ګانوخيال به پروکړي. دمثال په توګه وختي ماښام چي کاربشپړ سي، خلك په دوبي کي په عمومي باغوکي راغونډيږي . دلته دګلانوګلدانی ايښوول سوي وي ، هره ګلدانی يوازي يورازګلان لري. خلك له ځانوسره په قفسوکي دربزمرغان راوړي اودګلدانيويرشاوخوادتياري خپربډلوتروختته کښېني دګلانووږمونه اودساړه ماښام له سوړوالي څخه خونداخلي . دوی هلته ارام ناست وي اوزياتره پټه خوله وي ان تردې چي په باغ کي دتلونکوراتلونکودپښوکړپالاهم نه اوربدل کيږي . دباغ په يوه يادوو کونجوکي چای پلورونکي (سماوارچيان ـ م . هـ) وي چي څوتنه شاوخواورته پردوو ګوتو ناست وي . په بې لاستوپيالوکي چای چښي اويوآن بل آن چلم څکوي.

دجمعې (دمسلمانانويکشنبې) اودرخصتيوپه ورځوکي خلك پرخرو يا اسانو باندي شاوخوا باغوته په چکروزي چي زياتره دوه تنه اوکله لادرې تنه پريوه ځاروي سپاره وي . خواړه اودبګونه ورسره اخلي اوهلته ترغرمې پوري خوښ خوشاله دباغودګلانوپه منځ کي چکرونه وهي . بيانوخواړه پخوي اوترخورك وروسته څنګونه اچوي اوګپ شپ کوي ، يا ترماښښنه يوه سترګه

خوب کوي . مازيگرخپلي توري (کالي مالي) راغونډوي اومخ .
پرکوررونورروانيږي اوددوی په وېناوايي چې ډېره ښه ورځ موتېره کړه . په دې ډول
دوی په لږڅه راضي کيږي . دوی ته چې تازه هوا ، پيټاوی، گلان ، وابښه
يادرختي ورسيږي اودکاروظيفې انديښنه ورسره نه وي ، يوڅه خوراك وڅښاك
هم برابر وي، دانودمزې اوتماشا هغه ورځ وي چې کيسې يې يواوبل ته کيږي
اودبلي دغه رازموقع هيله په زړه کي لري.

چې دساتيري نوري وسيلې ونه مومي، دکوردبام پرسرياپه يوه بل گوښه
اوارام ځای کي زياتره دوني ترسيوري لاندي سره
راغونډيږي اويوپکې رباب (٨) وهي اودميني ومحبت فارسي سندري وايی.
رباب دمندولين(Madoline) په شان دسازيوه آله ده . په پنځوشپږووتنوکي
معمولا يوتن سندري وېلای سي .ددوی دسندرورږغ له يوڅه ليري څخه ښه
لگيږي خو پرنزدې ناستوخلکودپزي لحن په زړه پوري اغېزه نه کوي .
دلړزوونکواوجگواوازونودراايستولو په وخت کي دخولې اومخ سره کږول او سره
پېچل دېرجالب ښکاري اوددوی دتماشاووقفې ته دانتظارپه خاطرسندره ښېخي
هېره سي .البته داحالت ژرتېرېدونکی وي . دوی دسازنورتاري آلات هم لري،
چې په شکل بنجو (Banjo) ته ورته دي خوټولوته "رباب" وايي. ددوی موزيك
زموږله هغې سره لږڅه توپير لري البته توپيرېې دبېلابيلوطرزوپه کمپوزکي نه دئ
بلکی دخلورو، پنځوياشپږو تالونوپه شته والي کي دئ، چې بيابياتکراريږي .
داړغونه ډېريکنواخته ښکاري اويوڅه وخت غواړي چې څوك ورسره عادي سي .
وروسته بيادوبې په مازيگرکي درباب ږغ ډېرخوندوراوزړه راکښوونکی وي .
په تېره بياکه څوك دماښام ترډوډۍ وروسته په يوه آرامه چوکۍ کي استراحت
وي اوسگريټ هم دودوي . خوکه څوك بياپه ليکنه، حساب وکتاب اويااله دغه
قسم څخه په نورومصروفيتونو بوخت وي، نودغه يکنواخت ږغ ډېر
ستومانوونکي لگيږي اوسړي ته يې په هره بيه دبندولواراده ورپيداکيږي آن
تردې، چې وايي دتوپك ډزمي پرکړی وای.

خلك دنوروختيځ والوپه شان سپورټ اوتمرين ته دساتيري په سترگه نه گوري
اوهمدغه علت دئ ، چې د خوښي او تفريح د يوې وسيلې په تـــــــوگه درقص

اونڅاعادت نلري اوددغه کارله پاره خانګړي روزل سوي نڅاګري نجوني لري. دنڅاګرونجونوخدمات يوازي په جشنونو، ودونواودشتمنوخلکوله خواد دشهزاده ګانواونورولوړرتبه کسانوپه مېلمستياووکي مطرح وي.

له نڅاګرونجونوسره سازيان ملګري اوېوه ارکسترايي جوړه کړي وي . دسازپه سامانوکي يوراز ډول هرومرووي چي په لاس اوګوتوو وهل کيږي، نه ډډول په لرګيو (۹). دنڅاګرونجونوژوندله ګراوه ډك وي ځکه نڅا ستومانه تمرين دئ. نڅاګره ښه پوره اندازه خولې تويوي اودنجلۍ جامې ډېري نازکي خوشپې ان په دوبي کي لاسرې وي . دروازې اوکړکۍ ټولې خلاصي وي، په نتيجه کي نڅاګره زکام سي ، تبه يې ونيسي اوناروغي پسې اوږده سي .خوهروخت چي نڅاتنه وروغوښتل سي، بايدخپله مسلکي دنده سرته ورسوي . نودادحيرانتياخبره نه ده ، چي دغه نجوني زياتره په نري رنځ (Consumption) مري. دکابل نڅاګري نـجـونـي هـنـدوسـتـانـي اودپـېـښـوراوډهـلـي دسـيـمـودي. خـيـنـي يـې بيادپښخوانيونڅاګرواودسيمه ييزونارينه وو زوزات دي. که څه هم دشرقي نڅاګرونجونودشاعرانه حرکاتوپه باب ډېرڅه ويل سوي دي اومادهندوستان په ببلابېلو سيموکي ډېري زياتي ليدلي هم دي، دنڅاپه وخت کي ددوی حرکتونه اونزاکت دډېري خبرني اوپاملرني وړدئ اوان ترټولوښه لاهم. ترکومه خايه، چي ماليدلي دي، زموږدخپلوباليټ نڅاګرو (ballet-dancers) سره دحرکاتوپه نزاکت کي پرتله کېدلای نه سي .

دغرنيوافغاني قبيلو(۱۰) په منځ کي، لکه خدراڼ اونور.دتورو نڅا دود ده . نژدې پنځوس تنه پريوه دايره سره راغونډيږي چي څلورپنځه تنه يې په مرکزکي ډولونه، تمبورونه اونورتاري وسايل ږغوي . دنڅاپه پيل کي خلك ددابري دمرکزپرلورمخ ته ټوپ راوهي اوبيرته شاته ځي . خپلي توري اوچړې پرسرونوباندي خلوي اوله موزيك سره سم په ټيټ آوازسندري وايي خوورو-وروموزيك، سندري اونڅالوړيږي اوچټکيږي، بګړۍ اوکمربندونه ددې له پاره غورځول کيږي چي په حرکاتوکي زياته آزادي ولري.توري په ډېرچټکۍ سره خلوي ان تردې چي په پای کي خلك ښبخي هيجاني ښکاري اونڅاپه يولړوحشي ټوپونوبدله سي. توري هـــــواته غورځوي اوبيرته يې نيسي اوسندري دوحشي

چیغوپه یوه کورس بدلي سي. کله چي نڅا خپلي هیجاني ټکي ته ورسیږي ، ناڅاپه بندیږي اووروسته نودنڅاګرودلاسودیرکولوپه لوړآوازسره پای ته رسیږي.

دوی یوه بله وحشي نڅاهم لري چي دیوه طلسم پرشاوخواباندي دعبادت کوونکومذهبي دودته ورته ده . دوه یادرې تنه له ډولونو سره یوځای کښېني او نڅاګر په یوه پراخه دایره کي پرراغونډیږي. دخلکومخونه یوبل ته مخامخ وي . کله چي ډول شروع سي دوی وړاندي راټوپ وهي اودلږوخت دپاره دریږي او وروسته بیاپردابله پښه مخي ته ټوپ وهي اوپه دې ډول دوام کوي، خودهرټوپ په جریان کي دپښې له هرواروړاندي کولوسره مخ ښی خوایاکیڼ لوړته په شدت سره اړوي اوخپلوبدنونوته په دغه ناڅاپي څرخ سره خپلي بګړی اوخولی په هماغه لومړیو قدموکي هواته غورځوي . لږڅه وروسته چي نڅاتوده سي، دوی دهرټوپ سره یوبشپړ څرخ خوري اوڅومره چي نڅادوام کوي ، هغومره نڅاګرزیات انرژي اخلي، تردې اندازې چي له اوروسره برابراوړده غچي سوي وربښتان یې دمپ(Map)(۱۱) په شان شخ دریږي . خلك په عین وخت کي دلاس موټي هم ارتوي اوکله چي دوی په ډېري چټکی اوشدت سره تاویږي،ډول ورسره سم چټکیږي او بې اندازې ښه تماشه جوړوي.

په ځینوخلکوپه تېره بیاعسکروکي دلرګیوپه توروباندي شمشېربازی رواج لري.دلرګیوتوري انګرېزي توروته ورته دي اوژورشاني موټي لري .شمشېربازان دڅرمني کوچني ګردي سپرونه هم لري چي په کیڼ لاس نیول کیږي اولکه په لویو سپرونوکي چي معمول دئ ،دبازویوه برخه نه پټوي . ځیني کسان په دغه تمرین کي ډېرمهارت لري خوپه توروباندي لږ مدافعه کوي اوزیاتره واري په سپراګرزوي اوله دې امله ډېرچټك تاودبدلوته اړتیاسته. دوی دغه رازپرپښوباندي واري په شاته غورځېدو سره مدافعه کوي اوپرسرباندي له واروڅخه بیا خان په ټېټولوسره ژغوري.

هرکال دپسرلي په پای کي «جوبه» جوړیږي . په«جوبه» کي رازرازلوبي کیږي اوځای یې داسمایي غونډیوپه لمنوکي په یوه هوارمیدان کي وي.(۱۲) دغه میدان دښارپه جنوب لویدیځ کي پروت دئ . دلته دوی دآس مسابقې لري خودامسابقې ددوو تنوترمنځ وي اونه غواړي، چي ځوډېرښه اسونه دیوې بشپړي

دوري له پاره پکې برخه واخلي. دغونډیوپه لمنوکي دخوږواوناوکيو (نانځکو)
غرفې درول سوي وي. دغي دري ورځني مېلې ته ټول کابل (کابلیان)
اوماشومان راوزي . په دغوورځوکي خلك ډېري ښې جامې اغوندي اوپه تېره
بیاماشومان په خپلورنګه واسکټونواوخولیوډېرخوشاله وي. د ماشومانو ناوکي
(نانځکي) ډېري عجیبې ښکاري. له زړوټوکرانوڅخه یې جوړي کړي اوافغاني
جامې یې په اغوستي وي. دنراوښځي دواړوڅرګندونه کوي خودماشومانودا، نه
کوي . اوځیني یې دشیطان څېره څرګندوي . دمېلې په یوه څنډه کي وړوکي
څرخونه (چڅپلك)دلرګیوشپېلۍ اونورډول ډول شیان موندل کیږي، چي
دماشومانودخوښي وړرنګونه یې ورکړي وي.

دغه رازپررسی باندي دتګ ترکستاني لوبي هم کیږي . لوبغاړي یې په زړه
پوري رنګه جامې اغوستي وي . ددې لوبي له پاره یې دوې اوږدې پایې درولي
وي اوپوسروبل سریې په رسۍ سره وصل سوی وي. رسۍ اوپایې دواړي ډېري
کلکي اومظبو ي وي چي لوبغاړي وریاندي دپاسه تګ وکولای سي.

په جوبه کي دغه رازدښاردغټوپهلوانانوترمنځ غېږ (کشتي) هم ایستل
کیږي.دغېږ ایستلولوپه معمولا دامیراوشاهزاده ګانوپه وړاندي کیږي . دهغوی
له پاره یې دغونډیوپه لمن کي خېمې درولي وي .امیردلوبې ګټونکوته
دپیسوجایزې ورکوي . له غېږایستلوسره ټول خلك دزړه له کومې مینه لري
اودمسابقې بایلونکي ته خپله ماته کله کله دومره درنه تمامه سي چي په ټول
عمرله غېږایستلوڅخه لاس واخلي (توبه وکاږي) . ځیني خوبې لادومره زړه
ماتي سي چي په انتحار (خان وژلو) لاس پوري کړي.

داسونوپه مسابقه کي د برخه والوسپرلیوله پاره لارخالي نه وي اوسپرلي
مجبوردي چي دخلکواونورواسونواوخروپه منځ کي څومره چي کولای سي خپله
خان یوې خوااوبلې خواته کړي اولارپکښې وکړي. زیاتره خوسېري اواس ته دزړه
دوك ورواچوي په تېره بیاکله چي غواړي دخروپه منځ کي لارومومي خکه خره
چي پوري نه وهې ترهغوله لاري نه ګوښه کیږي . یووخت دووتنودمیدان له دوو
مخالفوڅنډوڅخه دآس دسپرلي مسابقه درلوده اودمیدان په منځ کي چي سره
مخامخ سول یوبل ته یې نه غوښتل لارورکړي ، آخرسره ټکرسول اوپه نتیجه کي

یوسړی اوآس یې ځای پرځای مړه سول اوبل یې په داسپامړسو.

نکلچیان دخلکوډېرخوښېږي او ښه نکلچي ډاډه وي ، چي د اورېدونکو او نندارچیانو پاملرنه ځان ته اړولای سي .د بازارنکلچیانو دعام سړك په کنډه گوټه کي ځان ته ځای جوړکړی اوکیسې وایي. په لږوخت کي زیات شمېرخلك پراتول سي دی دکیسې په منځ کي په مزه مزه چای چښي، په داسي حال کي چي پلي اوسواره ،چي غواړي له لاري څخه تېرسي ، په تکلیف سره لارمومي اوخلك بایدتېله کړي. خولارویان نکلچي ته هیڅ هم نه وایی او نه غواړي دپځوانیو وختونو د پېریانیانو، شاپېریانواوشیطانانوپه منځ کي دشهزاده یاشهزادگۍ دماجراوو دبیان خنډوگرزي.نکلچیان دامیراودهغه دشهزادگانواونورو معتبرینو په ډله کي هم وي. په حقیقت کي خودامیرتېول ملگري اوسرکاري کسان په یوډول نه بل ډول نکلچیان دي، خودغه نکلچیان چي پورته مي اشاره ورته وکړه ، مخصوص خلك دي اودهغوی وظیفه داوي چي خپلوآمرینواوبادارانوته کله چي هغوی په شپه کي بیدیږي ، نکلمونه ووایي. هغوی په بسترکي پراته وي اونکلچي ترهغه وخته نکلونه ورته وایی ، چي په خوب کښېوزي .

په کابل کي چي څوك دشپې ډوډۍ‌ته دعوت سي، معنایې داده چي شپه به هم دکوربه په کورکي تېروي . په دغه رازمېلمستیاووکي، کله چي ډوډۍ وخوړله سي، مېلمانه پرکوربه راغونډ سي ، پرغالیواونیالیوباندي یې په داسي حال څنگونه اچولي یاغزېدلي وي چي چلمونه څکوي اوهریوپه خپل وارسره یوه کیسه وایي. دکېسوله اورېدوسره دومره زیاته مینه سته چي هغوی زیاتره ترنیمي شپې پوري ویښ ناست وي اوکیسوته یې غوږنیولی وي اوپه دا سبا کار ته آماده نه وي.

هلکان اوماشومان دانگرېزي ماشومانوپه شان ساتېری کوي. په هلکانوکي عامه لوبه" توپ بازي" ده چي په لرگي اوتوپ سره تر سره کیږي داولوبه تردېري اندازې (Rouders) ته ورته ده . دوی غېږي هم باسي اودلرگیوغشي هم ولي چي زیاتره پکښې ماهروي . خیني غټ هلکان دختوپه گولیوباندي چي د یوه اوږده نل له منځه وارکیږي(۱۳) چوغکي اوکوچني مرغان ولي. ددې له پاره چي مرغان ځانونوته رانژدې کړي، تردرختولاندي درېږي اودچوغکو یورازږغونه

ترخولې راباسي . په دې ډول چوغکي ورته رانژدې کيږي اوله لاندې څخه واري پرکيږي.

وړکي ماشومان په پنډوسکي (گيند) ، بجلو، مردکواوجوز (غوزانو) لوبې کوي. په جوزباندې د مردکوپه شان لوبې کوي اويوه ټاکلې اندازه جوزپه منځ کي پردي . هرڅاڅي لوبه وگټله، جوز دهغه مال سي

ډېري وړوکي نجوني په کوڅوکي ليدل کيږي خوچي اته کلني سوې، نور نو دوی په "پرده" کي سي اوله ځېلوانوپرته يې بايدبل نارينه ونه ويني . دوی دکورپه بنځمنوکي شامليږي اوله "برقع" يانځي چادري پرته بهرونلای نه سي په چادري باندې له سرڅخه ترنوکه پوري پټه وي اودسترگوله پاره يې يوسوري سوري ټوټه ورکړې وي، چي لارپه ولېدلای سي. وړوکي نجوني کله کله دکورپربامونوليدل کيږي چي Ring of roses ته ورته لوبې کوي يابه ناوکيو (نانځکو) سات تېروي ، يايې ځانته دلوبوکور يا دوکان يا بل هغه شی جوړکړي وي ، چي ددوی له جنس سره مناسب وي . ددوی ډېره لوبه ارزوداده چي انگريزي ناوکی(نانځکه) چي انگريزي جامې يې په تن وي، ولري . ځکه ددوی ناوکيانې له زړوگودړانوڅخه جوړي سوي وي اوددوی په شان يې زړې گودړې په اغوستي وي.

د پنخم څپرکي لمنليکونه

(۱) دلته مولف د Leech Wives اصطلاح راوړي ده . مطلب يې هغه ښځې دي ، چې "ژوري" ورسره وي . ژوره (Leech) چې په پارسي يې « زالو » بولي . يو راز چنجی دئ .دناروغ تمې ته يې دنواوزوب دزيبنلوله پاره وراچوي . (م.ه)

(۲) مولف دلته « مرجنې » د بوټونو په نامه بللي دي . مرجنه يا پنه ، چې په پارسي يې « پیزار » بولي ، له څرمني څخه جوړيږي . په جوړولو کې يې مبخ نه کاروي ، بلکې په غبنتلي سپنسي يې کنډي . « چاراشه » او « دوبېلی » يې دانواعو نومونه دي . په کندهار کې دمرجنډوزی صنعت پخوانی سابقه لري . دملتان مرجنې ډېرې ظريفې او قيمتي دي (م.ه)

(۳) افغانان په ودونوکې شرعي حد (څلورښځې) مراعاتوي. ښاري نارينه زياتره په يوه واده اکتفاه کوي - خوخانان اوسرداران له دې امره مستثنی دي اوترڅلوروزياتې ښځې هم کوي اوشرعي حيله ورته برابروي (م.ه)

(۴) داتيوري اوس دعلمي څيړنوپربنيادبوه مردوده تيوري ده . افغانان په مجموع کي اريايان دي.(م.ع)

(۵) دادفرانك مارتين خپل برداشت دئ. واقيعت داسي نه دئ (م.ع)

(۶) له کافرانو څخه دمولف مراد نورستانيان دي . نورستان چي پخواني نوم يې کافرستان و . په ۱۸۹۵ م کال (۱۳۱۳ ق) دامير عبدالرحمان خان په فرمان دسپه سالار غلام حيدر خان لخوا فتحه او اوسېدونکي يې داسلام په مقدس دين مشرف سول (م.ع)

(۷) دلته له بنوونځيوڅخه مرادجوماتونه اومدرسې دي .

(۸) په متن کي (Rubarb)راغلی دئ چي دمولف ناسمه اوربدنه څرگندوني .

(۹) له دغوآلاتوڅخه دمولف مرادطبله يازېربغلي ده.

(۱۰) مولف په دغسي مواردوکي د (Wild Afghan Tribes)ترکيب راوړي چي ماد "غرنيوافغاني قبيلو "ژباړه ورته مناسبه وبلله .

(۱۱) يورازجاروته ورته آله ده چي له سپنسيوڅخه جوړه سوي اودخونوغولي په پاکيږي.

(۱۲) ما (هوتك) اوربدلي دي . چي جوړه دسياسنگ په شاوخوا کي هم جوړېده .

(۱۳) دغي آلې ته دکندهار پښتانه پوك يا پوپکه وايي (م.ع)

شپږم څپرکی

دودونه او رواجونه

(ادامه)

خرافات. شاپېرۍ اوپېریانیان . یوه نادره افسانه. فالبینان . داقلیم بدلولو له پاره دکورپېریامونو باندې دماشومانو سندریزه دوعا . بېلابېل خواړه اودتمباکواستعمال . دامیرلوی طبیب. نصوار. په ژمي کې دتودولوطریقه. وخت څه رازتېرېږي؟ . دېبلابېلوطبقو ودونه . جنازې .

داخلک ډېرخرافاتي دي اوپررویو، ارواوو، شاپېریواو پېریانیانو باندې کلکه عقیده لري. زیاتره نکلونه یې (ددوی خبره) دهمدغو بنو اوبدو ارواوو په باب دي . پردغوکیسوباندې زیات باورلري ان تردې چې نارینه لادشپې لخوا یوازې کوم ځای ته ځي، احتیاط کوي. که یوسړی دشپې له خوا په یکړسر (یوازی) روان وي، عموما به یې لوړی ږغ واورې بیا به پې وینې . ځکه دتګ په وخت بنه په لوړاواز سندرې وایې یاپه خوله شپېلکی کوي.

زه چې کله په مهمانخانه کې اوسېدلم، یوه شپه ناوخته ځای ته راغلم ځکه له امیرسره مې ځوساعته تېرکړي وو . کله چې له دروازې څخه کورته راتلم ومې لیدل چې یومهتر (دآسونو روزونکی) له سرای څخه زماخواته راروان دئ اوغیرعادي ږغونه اوشپېلکی له خولې باسي . زه چې یې ولیدلم، شپېلکی یې بندکړ. زه په تعجب کې وم، چې ولې یې دعادت پرخلاف شپېلکی کاوه خوچې خونې (کوټې) ته راغلم په علت یې پوه سوم، چې داکارېې دیوه عصبي شاك(بېرې) له امله کاوه اوراته څرګنده سوه، چې زمایوه هندوستاني نوکرپه ټوکو کې مخ تورکړی یایې خپل طبیعي رنګ یې زیات تورکړی و ، شونډوته یې سپین رنګ ورکړی ، پرسترګو یې هم دسپین رنګ کړی کښلې وې . دوې پوستینچې (۱) یې پرچپه مخ اړولې وې داسې چې دپوستکې ببره خوایې برسېره سوې وې، لاسونه یې دیوې اوبنې یې دبلې پوستینچې په لستوڼو منډلي وو او د پوستینچې تنې یې کلکی پرملاباندې غوټه کړې وې. د پسه د

پوست ببره خولی یې پرسرکړې وه . ده وروسته ماته هماغه شان جامه واغوسته چې په زړه پورې نه ښکاریدله . زمادکوټو ددهلېز په دروازه کې داووتنو محافظ گارډخای پرخای و، هندوستاني نوکرېه داسې حال کې چې پرلاسو اوزنگنو یې تنگ کاوه، ددغه گارډ خواته ډېرنږدې ورغلی و اوپه ډېرلوړاواز یې وریاندې رمباړې وهلې وې. سړي په دې فکر،چې واقعي پېرۍ ورته راغلی دئ، خپل توپك وغورځاوه اوپوستینچه وال دگارډ دخونو اوبهرنۍ دروازې پرلورېه منډه ولاړ. له ساتونکو څخه یوتن په دغه حال کې چې نوریه تېښته کې وو، بیده و اوکله چې دنورو په غالمغال راویښ سو، راپاڅېد، سترگې یې بلا (پېریان) ته موښلې اوچې سدیې په ورسېد، دی هم په منډه سو. پېرۍ وروسته دبرنډې په څنگ کې یوې بلې کوچنۍ کوټې ته ولاړ. داکوټه دچایدارانو وه (هغه کسان چې چای برابروي) . چایداریوازې پخپلو چورتونو کې ډوب پریوه ووکې ټغرناست او کړکۍ ته یې څنگ لگولی و (ډډه یې وهلې وه) . کله چې دغه بلا ددروازې له لارې ورته راننوته ، بې له دې چې په خوریدویا تښې کېدوکې دې رهی ووهي ، خان یې له کړکۍ څخه لاندې وغورځاوه اوله خونې څخه سملاسي و.ت. نورخلك چې له دغې بلا سره مخامخ سول، دامیرنوکران وو، چې دخدمت له پاره ټاکل سوي وو اوتل به زما دناستې په کوټه کې تیارحاضروو. کله چې یې دغه بلا په یوه دروازه کې په سترگه سوه ، دوی په منډه تربلې دروازې په تېښته سوه اوپه تېښته کې یې مېزونه اوچوکۍ ټولې سره گډوډې کړې وې . بلاپه بله کوټه کې له نورونوکرانو سره مخامخ سوې اوبیا نوترې تم سوې وه . وروسته ټول نوکران سره راغونډ سول اوخپل تاثرات اولیدلی حال یې سره بیا ناوه . په دغه حال کې زه هم وروررسېدم اوټوله کیسه یې راته بیان کړه . داریدلي کسان ډېرخجالت اوشرمېدلي و اوهریوه غوښتل ثابته کړي، چې دی په تېښته کې لومړی تن نه و. دی څکه وتښتېدچې نوریه تېښته کې سول . په هرصورت دبېرې اوډار اغېزه ان پخپله پربلا (هندوستاني نوکر) لاهم دومره وه ، چې څوشپې پرله پسې په تنهایی سره بهرته نه ووت اوان په یکړ سردباغ په هابل سرکې خپلې کوټې ته نه تلی .

په عمومي توگه داسې تصورموجودو، چې شاپېرۍ په شاوخــــواغرونوکې

د مولف په کورکي دافغاني ساتونکو او نوکرانوډله ـ پخلنځی یې شاته دئ

اوسي. سره له دې چي ددوی په عقیده شاپېری په مجموع کي بې ازاره وي، خو خلکو دشاپېریو له استوګنځایو څخه ځان لیري ساته . شاپېری داسي ښوول کېدي چي له دوولس څخه تراتلسو انچوپوري یې قدونه دي، ډېري ښکلي جامې اغوندي اوشانه ورانه پخپلي مشري پسې وي . دتګ په وخت کي نڅاوي کوي . خلکو باوردرلود، چي شاپېری له انسانانو څخه ډارېږي اوځانونه څني پټوي . یوازي یې هغه کسان لیدلای سي، چي له لاري څخه په ګوښه ځایونو کي بیده یا پټ وي . ویل کېده چي شاپېری په ماشومانو کارنه لري خودا عاقلانه نه ده چي ماشوم دي دشاپېریو استوګنځایوته پرېښوول سي ځکه هغوی به یې ترخپل افسون(جادو) لاندي راولي اوښایي دغلاسوي ماشوم مخ اوښه دخپلو ماشومانو په شکل ور واړوي ، چي داکاربیا دماشوم مورو پلار ته دبدي طالع (نحسیت) سبب کیږي.

په ماوراالطبیعه موجوداتو کي چي خلك ډېرځني ببرېږي اودټولونه توضیح کېدونکو پېښنو پرو پرهغه باندي اچوي ، یوهم شیطان دئ. شیطانان هغه ارواوي دي، چي دهغوکسانو دډاروونکو یامبالغه آمېزه بیانونو له مخي چي فکرکوي شیطان یې لیدلی دئ . په بېلابېلو څېروځرګندېږي . ددوی په فکرشیطانان ترلمرلوېدووروسته دهربوټي یاګاري ترشاپټ وي . دوی په دې باورهم دي، چي شیطانان په شپه کي دانسانانو دډارولو اودخپلو بدشکله څېرو دښوولو له امله دهغوی دخوب خونو ته هم ورځي . همدغه علت دئ چي خلك دخوب پروخت سراوټول بدن په تلتك یا روجایي کي پېچي . دوی په خونه کي یوازي نه بیدیږي . هرومروبه څوتنه یوځای وي اوکله چي به مي ورته وویل زموږ په هیوادکي هرڅوك دخوب جلاکوټه لري اوکه ممکنه سي، ماشومان لاهم دشپې په جلاکوټه کي یوازي بیدوي ،زیاتره به هك پك راته پاته سول . دوی وایي چي په جلا کوټه کي یوازي دشیطان له ډېري څخه نه څملي ، ځکه ډ‌ای څوك ساتي ، بلکی وایي چي په موږکي دتنهابیدېدلو رواج نسته اودا عاقلانه هم نه ده ، ځکه که په شپه کي څوك یوازي بیده وي ښایي روږ دي ورته راسي . زمایوه نوکر یوسهارپه ډېریقین سره راته وویل چي برایي شپه یې چارپایي (کټ) له مخکي پورته اوله ده سره یوځای په هواځرخېدله . تـردې اندازې، چي

په پای کي ورسره سربداله سو اوپه همدې وخت کي یې د بېرعجیب وغریب بږغونه اورېدل . کله چي ماورڅخه نوري پوښتني وکړې ، راته یې وویل، چي ده سترګي پټې نیولي وې اونورڅه یې ونه لیدل . شك نه وچي ده خپل سرپه تلتك کي پېچلی و. په هرصورت ، ده دبلې کوټې غوښتنه وکړه اوپه هماغه کوټه کي یې له بیاالستوګني څخه نټه وکړه . داراته ځرګنده نسوه چي ده ته نورو نوکرانو د ساتېري په مقصد داچل جوړکړی و اوکه دهاضمې دخرابوالي حمله پراغلې وه اودغه تکلیف یې ورته پېښ کړی و . له هغه کوټې څخه چي دی پکښې بیده و، وروسته دنورو نوکرانو له خوادګدام کاراخیستل کېدی . هغه نوم چي دې کوټې ګټلی و، ددې سبب سوچي نورنوکران پکښې له بیدېدلو څخه ډډه وکړي .

بل وخت دشپې له خوازما ددفترد کوټې دچت ټوکرراشیوه سوی و. دایوه عادي پېښه وه خکه هغه خاوره چي دختو له بام څخه دچت پرمسطح ټوکر راتوییږي ، څه موده وروسته دومره وزن پیداکړي، چي دټوکره یوسریابل سر، ژرياپه خنډ راخطاسي اوټوکرمخکي ته راولوېږي. اوکله چي زه دخرابی دکتلو له پاره ورغلم ، خلکو راته وویل چي دابېله شکه دشیطان کاردئ خکه په ټرلو کړکیو اوقلف دروازه کي داکاربېله شیطانه بل څوك کولای سي؟ ددغه رازمنطق په مقابل کي دلایل ویل بې فایدې وه.

دشیطان په باب یوافغان یوه بله کیسه هم راته وکړه اوهغه داسي چي یومابښام له ملګرو سره تربانډاروروسته کورته راروان و. کورته دتګ لاریې په هدیره کي تېره سوې وه(دلته هدیرې دانګلستان په شان دېوالونه نه لري) دشپې ناوخته و چي دی قبرونو ته ورسېد. په هدیره کي دیوازې تګ تصوریې غړي وتښتول خوبیایې هم تګ ته دوام ورکړ. کله چي قبرونو ته ورنزدې سو، ویې لیدل، چي مخې ته یې له مخکي څخه کوچنی لمبې راپورته سي اوبیرته ورکي سي . دې پېښې سخت وبېراوه اوګامونه یې چټك کړل چي ژرترقبرونو ووزي . خوچي ګوري ،مخې ته یې لو اشا(۲) ودرېده. دبل انسان په لیدوسره دده ژبه بنده سوه اوکله چي ورنزدې سو، ګوري چي دسړي سرپه شال کي پېچلی دی(دیخني په موسم کي دشپې له خواعموما شال پرسراچول کیږي) اوسترګي یې دستورویه شان ځلیږي. هرڅومره چي و اشاته ورنژدې کېږي په هماغه اندازه

هغه جګېږي ترڅوچي ډده ترسراوړي اوتری تم کیږي . دی مخ ښني رااړوي اوشاته په منډه ښغلي خوهغه کورچي دی ښني راوتلی و دپیښي له ځای څخه دده ترکورډېرليري و ، ځکه نوده له خانه سره وپتپيله چي بيرته پرهديره ورغبرګ سي. کله چي هديرې ته رسيږي بيا هماغه اشا پرپيښيږي خوداځل ډېره عصباني وه . ده وغوښتل ښني راوګرزي چي په دغه وخت کي بيهوښه کيږي اوترسهاره پورې بياپرهوښ نه راځي . سهارګوري چي هديرې ته بيځي ورځرمه پرلارپروت دئ . په دې ډول دی وژغورل سو .

يوبل افغان راته وويل چي يوه شپه دی په ګندمك(۳) کي په يوه سرای کي بيده و اويېله دې چي دوېښېدلوپه علمت دې پوه سي، له خوبه راويښ سو اوپرځای کښېنوست . په دغه وخت کي دهغی کوټې يودېوال چي دی پکښې و، له مخه ليري سواوددېوال ترشاده وليدل چي دګوره والاوو (انګرېزي عسکرو) يوه ټولی راروانه ده . دعسکروهيڅ ږغ ورږوغ وکړپ وکړوپ نه و اومخونه يې دسپوږمی په شان تك سپين او هيبتناکه ښکارېدل. داسړی هم دده په قول ترسهاره پوره بيهوښه و.

خلك دسفنج په باب عجيبه وغريبه افسانه لري . دوی وايي چي انګرېزانو لويي خاورېني مرتباني واخيستلې اودغرو په لوړو څوکو کي يې کښېښولې . شاوخوا يې ډېري پرراوګرزولي اومرتباني يې داسي پټي کړې، چي يوازي خولې يې ښکارېدلې . ورورستـه نودوی(انګرېزانو) دغټوګاروترشاخانونه پټ کړل اوتر هغو ورته پټ ناست وو، چي اوريځي دغروسرونو ته راورسېدلې او ورو ورو مرتبانوته ورشيوه سوې . کله چي داوريځي يوه کوچنی ټوټه مرتباني ته دننه سوه له خلکو څخه يوتن ورو ورو وخوځېد اوژر يې دمرتباني سر په سرپوښ پټ کړ. مرتباني يې د درو ورځو له پاره هماغسي سرپټي پرېښوولې اوپه دغه ن کي اوريځ مړه سوه . کله چي يې مرتباني ماتي کړې ، وريځي يې ټوټې ټوټې ښني راواخيستلې اوبازارته يې داسفنج په توګه خرڅلاوته وړاندې کړې. «سفنج» او«اوريځي» فارسي نوم يوراز دئ اوشايد هماغه دافسانې دمنځ ته راتګ عامل وي(۴)

دخلکوپه منځ کي د فال کتونکو (Astrologers) بازارښه تود دئ . ديوه

سفرياکوم بل نوی کاردپيلامې له پاره دبختوري ورځي دښوولو په باب ددوی پرېښکوی باندي کلکه عقيده ستـه .اميراودشاهي کورنی غړي هريوځانته فال کتونکي لري چي دهري مهمي چاري دپيل کولو له پاره دبختوري ورځي په باب مشوره ورکوي اوپرځنګ يې دراتلونکو پېښو اټکل هم ورته کوي. خوددوی پېشګويي ترکومه ځايه چي مااورېدلي دي، مبهمي اوناڅرګندي غوندي دي . البته دوی داميردراتلونکو پېړحالاتو دلوستلو لازم مهارت لري . فال کتونکي دخوبونو تعبير هم کوي ځکه خوبونو ته دخبرداری ورکولو دعلايمو اودخلکو دلارښونو په سترګه کتل کيږي . داچي اميرترڅلوروښځوزياتي چي قرآن اجازه ورکړې ده، نوري ټولي ښځي طلاقي کړې، دهمدغه شان يوه خوب نتيجه وه . حتمي نه ده چي دراتلونکو حالاتوډپيشګويي کولو له امله دي هرڅوك هرومروعزت اوثروت ته ورسيږي . ماد هيواد ديوې ليري سيمي درې تنه وليدل، چي پريوه ټاکلي نېټه باندي يې په هيواد کي ديوې ستري فاجعي پېښګويي کوله اودهمدې له پاره ځومياشتي وړاندي داميرحضورته راوستل سوي وو . داميرحالت چي تل پريوه قرار نه وي . ددغو خلکو دوړاندي کېدو پروخت دبدشګون لورته مايل نه و اوحکم يې وکړ چي پېښګويي کوونکي دي ترهغه وخته په زندان کي وساتل سي چي دوی دفاجعې دپېښېدو له پاره ټاکلی دی . که يې اټکل سم وخوت ، مکافات دي ورکړه سي اوکه نه ، مړه دي سي . پېښګويي سمه ونه ختله اوداميرحکم پرځای سو.

فال کتونکي دخلکو تالي ګوري اوپه ورقوباندي دراتلونکي په باب خبري کوي . دوی دغه راز دراتلونکوپېښو دپېشګويي له پاره دجادو (Black art) له نورو وسايلو څخه هم کاراخلي . دوی په ډېري تېزی سره نومونه اوبختونه بيانوي اوکه يووخت ددوی له پېشګوييو څخه يوه رښتياوختله ، نوبيا ددوی هري وينانه په هروخت کي دحقيقت په سترګه کتل کيږي اوکه يې پېشګويي دراتلونکو واقعي پېښو پرخلاف ثابتي سوې ، بياهم خلك پېشګويي کوونکو نه ملامتوي . اوپرځای يې پېړه پرخپلو ځانواچوي ځکه پېشګوييي ګاني تل لبرياډېري مبهمي اوناڅرګندي غوندي وي او خلك فکرکوي چي دوی دفال کتونکو الفاظ سم تعبيرکړي نه دي اوداکار دحادثي دسم پوهېدلو خنډګرځېدلی

دئ . دخوش باورۍ دغه راز سفسطه يوازي دافغانانو په منځ کي نسته نورهم په اخته دي.

خرافات اومذهبي عقايددنورو هيوادو په شان سره ګډ سوي دي اوکه ديوه ماشوم ذهن اوجسم په هر نسبت وستايل سي ، سمدلاسه بايد (نام خدا) وويل سي اوله شيطانه وژغورل سي اونظرنه سي . شيطان نظر (بدنظر) ددوی په فکر په ځينوکسانو کي هم سته اوددې له پاره چي له ناوړه اغېزي څخه نجات وموموي ، دخدای نوم بايد وويل سي . دحيرانتياوړ داده چي دغه دشيطاني نظرښبتنان بيالامتيږي هم نه، خوبدبخته (نحس) ګڼل کيږي خو دهغوکسانو په باب چي دناروغانو اوشل وشوټو دعلاج مهارت لري ، ويل کيږي چي لاس يې بختوردئ.

دوی يودود (رواج) لري چي ترنوروزيات بايدوستايل سي ، اوهغه داچي ماشومان دکولرا، زلزلو اونورفاجعودمخنيوی له پاره دبلابېلو کوروپرباموباندي سره راغونډوي او په ګډه دوعاوي په کوي داځکه چي ماشومان ترلويانوبې ګناه دي اوددوی دوعاوي سملاسي قبلېږي . دکوروبامونه سره نښتي دي اوداچي ماشومان پربېلابېلو باموپريوه ليکه ولاړ وي اوپخپلو نازکو اوتنکيو اوازونو سره دوعاوي کوي، پرهرچابڼه اغېزه کوي . په تېره بياچي فاجعه دي کولرا وي هرڅوك ددوی ددوعاوو قبلېدوته ډېرهيله من وي . په کابل کي چي دکولرا ناروغي راسي. څومياشتي دوام کوي اوداوخت ترېل هروخت زيات داند بېښې وردئ .

دکابل داکثريت خلکوخواړه ډېربسيط اوساده دي . اوهغه له وچي ډوډۍ څخه عبارت دي . وچه ډوډۍ بيضوي ډوله اوتقريبا دوولس انچه اوږده اونيم انچ پنډه وي . هغوی چي وس يې رسيږي له وچي ډوډۍ سره مستې اوپنيرهم خوري اوکله کله غوښې ، ترکاري هم پخوي .چينايي شين چای هرکله له خوړو سره يوځای چښل کيږي . دابه ډېرغريب اوبې وزله سړی وي چي ديوې چاينکي چای له پاره دي درې پيسې (نيم پنس) تادیه نه کړای سي اوکه پنير څني وباسي خونوبيخي يې بايد وس ولري . په دوبي کي مېوه پريوانه اوارزانه وي. ترکاري هم دغه راز. کاهو په پراخه پيمانه کرل کيږي . دوې پيسې يوه سړي ته

دپوره اندازې میوې اوترکاری درانیولو له پاره سم کفایت کوي اودمېوې په موسم کي اکثره خلك په کوڅوکي لیدل کیږي چي مېوې، کاهو او رواش خوري . رواش په غروکي خودرویه شنه کیږي.

دېرغریب خلك زیاتره په توتو پایي(ژوندکوي) اوډژمي دمصرف له پاره یې وچوي . هزارگان چي ډېرسپماکوونکي خلك دي، دذوبې په میاشتو کي له ونو څخه له رالوېدلو توتوپرته بل څه نه لري، چي ژوند په وکړي . توت ټولول عام دي . دتوت خورك چاته تبه پېښوي په تېره بیاهغوکسانو ته چي ورسره عادت نه وي ، تبه یې ډېره سخته وي چي زیاتره څني مري .

کوچیان چي له جبسي(چتړ) توکم څخه دي (۵) کورونه نه لري په هیوادکي له خپلورمو اواوښانو سره تل سفرکوي . په تجارت بوخت وي ، له یوه ځایه بل ځای ته مالونه اوسامانونه لېږدوي . دوی ډېرسرسخته توکم دی . دجوارویه ډوډی(سوړسك) دمېږواوبزو په شیدو ، پنیراووښو چي اومه یې خوري ،ژوند کوي. دوی دهیواد دنورو خلکوپه نسبت سابه چي خودرویه شنه کیږي، په زیاته اندازه خوري.

دکلیوالو افغانانو خواړه اصلا ښورروا و ډوډی ، مستې ، شلومبې ، دپېروي شیدې اومېوه ده . دپېروي شیدې ددوی دخوښې خواړه دي اویوافغان کولای سي په یوه ناسته کي ښه کافي اندازه وڅښي .

که یواوښ ، غوایانورڅاروي ناروغ سي اومړینه یې حتمي وي، غاړه یې وربرې کوي (حلالوي یې) اومروجه دوعا وربانډي واي چي حلال(خوړلوته قانوني) سي. غوښه یې یاپلورل کیږي یادڅښتنانو له خواخوړل کیږي . مایووخت یومرگي حاله اوښ ولید چي ببخي هډوپوست و، د رود پرغاړه یې دښارخواته راپه مخه کړی و اوغوښتل یې مارکېټ ته نزدې یې ووژني چي غوښه یې ښه ترابسه باله سي . داسي ښکارېده چي غریب حیوان بایدپه هره لحظه کي چي یې څښتن وغواړي ، راچپه اومړسي.

دلوړي طبقې خلك اومعتبره کسان ډېرخوندورخواړه خوري چي سریې پلواوکباب دئ . دارروستی یې غوښه په مرچ اومالگه کي ښه اخته کوي اوپه سیخانوکي یې پراوربانډي کړوي .(د پسه ورون چي پراور وکړول سي،هم یوراز

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغريبانو د واده مراسم ـ زوم او ناوې ـ ترشايې نجلۍ دناوي جامې پسي وړي

(دمولف رسامي)

کباب دئ) پلو ډول ډول قسمونه لري اوله وریجو ، مسالو اوغوړو ښخه جوړیږي . وریجي اوغوښي جلا جلا ایشول کیږي اووروسته بیاپه غاپ کي سره گډیږي . ترشي باب ، اچار، شیریني باب ، میوه اوډوډۍ هم خوړل کیږي . دغه رازترغذاوروسته چای هروخت تیاري اوله چایوسره چلم هم په دوره کي وي . توول باید دغه تمباکو وڅکوي . کابلیان هره ورځ زیاته اندازه چای مصرفوي اوهروخت چي ورورسیږي ، څښي یې .

ښځي دنارینه وو په شان چلم څکوي . چلم(Hookah) ته ورته دئ خونل یې دغبرګېدووړنه بلکي سیده وي. تمباکودوی دخپلي مځکي وي اوډېرتوندبوی لري ترزیاتي اندازې دسوځېدونکي گوډړبوی ته ورته وي.

افغانان هرغټ، چاغ سړی غښتلی اوقوي سړی بولي . اوچاغښت دروغتیا اوښکمرغۍ دواړونخښه دي. توول خلك چي وس یې ورسیږي، ترېزي پوري خورك کوي اوپه نتیجه کي یې زیاتره نارینه اوښځي تراندازې زیات چاغ(پنډ) دي. داروانباد امیرلوی‌طبیب(۶) دومره خېټورو، چي پرلاري تللای نسوای اوپراوړو به یې وړی . یوبل سړی دومره پنډ و چي دخپل ځان کاریې لاهم نسوکولای . مینځیانو به دکوچني ماشوم په شان لمباوه . ددغه سړي به باب ماته وویل سوه چي یووخت یې دخپل بدن ډیرکرغېړن بوی احساس کړاوهرڅه چي یې وکړل ، بوی ورك نسو . په پای کي بوی دومره ناوړه سو، چي مینځیانو ته یې حمام ته دېږولو اوغسل کولوسپارښت وکړ. کله چي یې له حکم سره سم لمباوه . مینځیانوته څرگنده چي دتعفن(بدبویي) سبب هغه مړه چونگښه وه چي دده دخېټي په یوه درزکي بنده سوې وه . هیڅ شك نه و چي دادي دسړي وروستی غسل وای اومرگ ته دي یې رسولی وای.

نصوارکول په شتمنو خلکو کي عام دي. غریب خلك محلي تمباکو کاروي، په ناسمه توگه یې میدوي اوپه خولو کي یې اچوي . نورکسان بیاداسي هم سته چي له هندوستانه دراوړل سوو نصوارو دکولو وس لري . دوی دېږي نصوار غوره کنې .

یوازي په لویو کوروکي بخاری سته هغه هم دهغو محدودوشتمنوکسانو په کوروکي، چي دژمي په میاشت کي دخونو دتودولوله پاره دزیاتي اندازې لرگیو

د رانیولو وس ولري . دټولوکوروددروازې اوکړکۍ سمې اینبوول سوي نه وي اودباد چلبدل هغه خوني لاپه نه زغمبدونکي توګه سړوي چي غټ اوړیکبنې بل وي . یوازي هغه کسان مستریح وي چي په پوستینونو کي ناست وي .
دسونګ موادو دلګبنت لږولواوشپې وورځي له خوادخانونو تودولو له پاره خلك مجبوردي«صندلی» ولري . دایوډول مربع شکله لرګین مېزدئ چي دخوني په منځ کي اینبوول کیږي . ترمېز لاندي یوکوچنی سوری لرونکی اوسپنیز بکس (منقل) پروت یا پرېښوولاړوي اوسکاره پکښې سوځي پرمېزدپاسه یوغټ تلتك غوړېدلی وي چي میزاوداورمنقل دواړه یې پټ کړي وي اوټولو اړخونو ته دومره غزېدلي وي چي دخوني دفرش زیاته برخه یې نیولې وي. په اوسپنیز منقل کي سکاره تازه کیږي اوکله چي بنې سکروټې سي ترمېزلاندي یې ږدي.
داورتودوخه دتلتك ټولوبرخوته خپرېږي اوډېرزیات یې ګرموي . تردغه رازپوبنې لاندي ، سکاره ورو ورو بلیږي اواورڅوساعته دوام کوي . دتلتك پرشاوخوانری نیالی اوبالښتونه اینبوول سوي وي . دخوب پروخت یا د ورځي له خوادناستې په وخت کي کارترې اخیستل کیږي . تردغه تلتك لاندي ټوله کورنی ، پلار، مور،زامن اوماندینې ګاني یې، لوڼي ، ماشومان . عمه ګاني وخاله ګاني او نورخپلوان دشپې له خوا بیدېږي اوڅوپیسو سکروټه بیه ډېري سړې شپې تودوي . دصندلی یوتاوان دادئ چي داورپه لوګړی سرکي دسکرو دودزیات وي اودNausea ، سردرد اوکله کله دخپه کیدلو سبب کیږي. کوم کسان چي دورځي له خواهم له صندلی څخه کاراخلي اودباندي سړې هواته وزي اوراوزي، زیاتره دروماتېزم په ناروغی اخته کیږي . صندلي بل اخلاقي تاوان هم لري اوهغه داچي ټوله کورنی ، نراوښځي په یوه کوچني چاپېریال کي تریوه تلتك لاندي بیدېږي . همدغه علت دئ چي ځیني کسان صندلي«دشیطان بازی ډګر» بولي . عسکرهم په خپلوکوټوکي له صندلی څخه کاراخلي . دوی په تلتك کي داسي ناست وي چي پښې یې قات، سراونوربدن یې په بېروکوټونوباندي پټ کړی وي . په دي ډول ډېرسخت ساړه بادپه مقابل کي دخان مدافعه کوي . کله کله هغه ساتونکي عسکر، چي پیره کوي ، دیخنی له لاسه ترمرګه ورسیږي .
په کابل اونورولویوښارونوکي وخت د «لمریزګری» Sundial (۷) په واسطه

ټاکل کیږي خو بیا هم دوخت دورځني توپیر د معلومولو له پاره په فارس کي چاپ سوي جدولونه موندل کیږي . د دغو ګړیو په واسطه دوخت معلومول په تخمیني ډول دي ځکه ګړی دنور وعرض البلدو له پاره جوړي سوي او هغه دواقعي وخت پرځای دمقناطیسي شمال پر لور عیار سوي وي . یوه ورځ مادواقعي وخت تر معلومولو وروسته امیرته وویل چي دغرمي توپ (۸) ترځپل وخت شل دقیقې وړاندي وویشتل سو، خوامیر وویل چي دا بنه کاروسو ځکه پرخلکو به دماپښین لمونځ نه قضا کیږي . هره ورځ خلکو ته دغرمي وخت دتوپ ویشتلو په واسطه اعلامیږي او هغوی چي ساعتونه اوګړی لري ، ورباندي عیاروي یې . په نسبتي توګه ډیر لږ خلک دساعت وخت ویلای سي . زیاتره یې دیوساعت یانیم ساعت وخت په توپیر چنداني پروانه کوي. دغه بې پروایي دعددونو په برخه کي هم سته .خلک په عمومي ډول ترشلو پوري حساب کولای سي او تر هغه لوړ عدد په «تومن» سره ښوول کیږي . له تومن سره نوراضافي شمېر عددونه هم بیانیږي . ځیني خلک حتی داووني ورځي نه پېژني او بایدورته وویل سي چي پلانی ورځ ترنن دومره ورځي وروسته ده .

په افغانستان کي مینه اوواده کول داروپایي هیوادو له جالبو پېښو سره دزیاتوالي خونو له مخي توپیرلري . یوغټ توپیر یې ذادئ چي ناریینه دواده ترورځي وړاندي خپله نجلۍ لیدلای نه سي په داسي حال کي چي هغه به یې ماندینه وي.په افغانستان کي نارینه دخپلو مېرمنواو دکورنیو دښځوپه باب خبري نه کوي او له سري ځخه دهغه دماندینې په باب پوښتنه یورازسپکاوي ته ورته عمل دئ او له هغي سره دیورازاشنایي څرګندونه ده . په دغه رازشرایطوکي په دي باب دیوه نارینه احساس دمستقیم پوښتنو له لاري څرګندیدلای نه سي چي دی له څه رازنجلۍ سره غوایږي واده وکړي . په دې برخه کي چي راتلونکې مېرمن به یې څه ډول ښځه وي ، دنارینه دتشویش ، هیجان او اندېښني تصورځوك کولای سي . ځکه ښځي دنارینه وو په څېردرنګ اوبڼې له مخي توپیرلري . یوه ډېره بدعمله ښځه به دحوري په شان ښکلې وي خویوه ډېره بدرنګه به بیاپه افکاروکي ډېره ناولې نه وي .

دمعتبرو خلکو په منځ کي دهلك ونجلۍ دکوژدوپېښي مستثنی دي ځکه

هغه دکورنيو دمشرانو له خواتنظيمېږي . کله کله خوانان هم له هغې ښخي سره داړيکو ټينګولو چاري پخپله تنظيموي چي بايدواده ورسره وکړي. معمولاً نارينه دبلي ښځي دغوښتلو ارزوله خپلوملګرو سره مطرح کوي چي دغه اراده يې دبېرژردخلکو په منځ کي تيته سي . بيانوده ته دخلکوله خوادنجونو پېشنيهادونه کيږي اوديوې يابلي په باب مباحثه څه اسانه کارنه دئ څکه راتلونکي خسردخپلي لوردښکلا اوباکفايتی په بې ساري اندازه لوړوي اودهغې په بدل کي دپيسو يانوري مبادلي غوښتنه کوي . دنارينه په باب مهمه نه ده چي ازادخياله وي که تندخويه .

په هرصورت ، کله چي جريان دې حدته ورسېد ،چي نارينه دنجلۍ دکورنۍ ددريغ اودهغې دراتلونکوغوښتنو په باب ډاډه سو اوزړه ته يې ولوېدل چي دنجلۍ پلارخپلي غوښتني ورستی اندازې ته راکمې کړي دي ، بيانوښځينه خپلواني ورلېږي چي نوري ستونزي وڅېړي . ددوی پرېکړه دنورومسايلود ډاډمن حل سبب کيږي اومعامله سرته رسيږي . کله چي تړون بشپړسو، بيانو دکوزدې محفل اوژرياوروسته دواده مراسم جوړيږي .

د واده مراسم او په هغه کي دلګښت اومېلمستيا موضوع د تړون کوونکوکورنيو په بډايي اودريغ اړه لري . دشاهي کورنۍ دغړو اونورولوړرتبه خلکوپه نظرواده د درو ورخوتماشه ده چي يوزيات شمېر خپلوانواودوستانو ته بايدپکښې مېلمستياورکړه سي . دغه راز په نڅاګرونجونو ، موزيك اونوروشيانوباندي زياتي پيسې ولګېږي . که څه هم لګښتونه داشخاصودثروت اوبډايي له لحاظه توپير سره لري خوپه ټولوحالاتو کي هدف داوی، چي داړوندوخواوو ډېرزيات عزت اودرناوي وسي .حتی که په پوروي که په دار، بايد ډېره ښه تماشه جوړه سي . په دې برخه کي دوی دلندن دشاوخواخلکو سره دومره زيات توپيرنه لري .
کله چي دواده مراسم پای ته ورسيږي ، ناوې په يورازډولۍ(جوپان) کي دزوم کورته بېول کيږي . پخپله زوم له خپلوزياتو خپلوانو اودوستانو سره چي پراسونو سپاره وي ، له ناوي سره بدرګه روان وي اودلاري په اوږدو کي دټوپکو ډزي کوي. ددوی په منځ کي دډول اوسورناډله رهي وي اودهغوی په منځ کې نڅاګرنڅاوي کوي . دټوپك ډزي دپخوانيوختويادګاردئ. پخوا چي به يوسړي

دخپلوملګرو په مرسته غوښتل خپله ناوې دوسلې په زورياپه کوم بل چل ترلاسه کړي نوبه يې دآس پرځين خپل مخ ته کښېنوله اووبه يې تښتوله . خپلوان به يې په تعقيب وريسې روان وو.

دغريبوخلکو ودونه دغه رازننداري نه لري اوناوې وزوم دواده مراسمو ته په پښوځي اوراځي ، ځکه دوی دملاراوستلو وس نه لري اودوی پخپل نکاح خای ته ورځي(٩) . دوی په کوځه کي کله کله ليدل کيږي ، زوم دمخه اوناوې په پسي وي(ښځه ترنارينه وړاندي اوحتی څنګ پرځنګ تلای نسي) اوبه هغې پسې يې يوې نجلی ملګري ياله دوستانو څخه يوې نجلی کالي چي په يوه بوخچه کي تړلي اوپرسريې ايښي وي ، ورسره اخيستي وي . دوی په مخ کي يوسړی له ډولك (محلي ډول) سره اويوبل له نری تولکي سره روان وي . دواړه خپلي هڅي کوي چي له خپلووسايلو څخه په ممکنه اندازه اوازونه وباسي اوبه دې ډول دواده جريان ژوندی اومست وساتي . په دې ډول هغوی دزوم دغريبانه کورپرلورلاروهي .

ماته په کابل کي وويل سول چي په ځينوافغاني قبيلوکي دواده يوپخوانی رواج سته چي ددوی له رواجونوسره تو پيرلري. په هغوی کي که کوم نارينه وغواړي له يوې نجلی سره واده وکړي ، ده ته اجازه ورکول کيږي چي دنجلی له پلارکره دخه مودې له پاره ژوند وکړي اوله نجلی څخه دماندينې کارواخلي. که په نجلی کي دمورکيدلونښانې ښکاره سوې ، نويې ودوی اوکه څرګندي نه سوې ، سړی آزاد دئ چي واده ورسره کوي اوکه ترې جلاکيږي اوبل خای دکومې بلې داسې ماندينې تلاش کوي چي دکورنی جوړولو وړتياولري (١٠) په افغانانو کي دزوی پيداکيدوهيله ډيره قوي ده . په داسې حال کي چي دزوی زيږيدل له ستري خوشالی سره يوځای وي ، خودنجلی داپه خاموشی سره تيريږي. دنجلی پلارډيره ناخوښي څرګندوي اوبه دغه وخت کي نه غواړي خپله ښځه ووينې اوکله چي يې دوخت په تيريدو سره قهرسوړسو، بياورسره ګوري.

دمړي ترښخولووړاندي مراسم داروپايانو مراسموته ورته دي ، يوازي دومره توپيرلري چي مړي بايد په هماغه ورځ چي مړسوی دئ. ښخ سي اوکه يوڅوك په شپه کي مړسو. بايد په سبا سهارخاورو تـه وسپارل سي .کله چي څوك مړسي،

د بدایانورد واده مراسم ـ ناوې په ډولۍ کې (دمولف رسامي)

ملایان ورته راوستل کیږي. هغوی مړي ته غسل ورکوي (داکارمعمولاً دورځرمه وبالې پرغاړه سرته رسیږي) ، دښځېدلو په ټوکرکي یې پېچي اوښځېدلو ته یې تیاروي . دغه ټوکرته «کفن» وایي چې زموږ «Coffin» (۱۱) ته ورته لغت دیٰ . له تابوت څخه کارنه اخیستل کیږي . کله چې مړی ښځېدلوته تیارسي، ملایان مړي ته دوعاوي کوي چې په هغه کې دمړي ټول خپلوان اونورحاضرکسان ورسره یوځای برخه اخلي.خپلوان یې مړی ددې له پاره گوري چې شخص رشتیاهم مړدیٰ کنه ؟ وروسته دمړي جسد پرچارپایي وړدي اودهدېرې پرلارنژدې مسجدته یې وړي . هورې مړي ته لمونځ ورکوي اونوریې نودښځېدلوځای (هدېرې) ته وړي . په هدېره کې یې قبرمخکې له مخکې تیارکړی وي . مځکه یې ددریو فوټوپه اندازه کینلې ،په منځ کې یې دمړي دجسدله پاره لحدجوړکړی وي . ددې له پاره چې دقبرډکولو په وخت کې خاوره پرمړي ونه ولوېږي ، پرلحد باندې دډبروغټې ټوټې ږدي . مړی په لحدکې پریوه بغل پرېباسي ، داسې چې مخ یې دمکې پرلورروي چې په دې ډول دقیامت ورځ په اسانی سره وویښي . وروسته قبرډکوي . دمسلمانانوپه عقیده دقیامت ورځ له مکې څخه پیل کیږي . د قبر پر سرباندې ددرو فوټو په اندازه هواره ډبره جگه دروي . دغه ډبره زیاتره زیږه اوناتوږلې وي مقصد هره ډبره چې شکل یې ددغه ځای له پاره مناسب وي ، ورباندې دروي . دمهمو کسانو پرقبرونوباندې منظمې توږل سوي ډبرې چې دمړي نوم پکښې کینل سوی وي، دروي . داکارددې له پاره کیږي چې دخلکوقبرونه په نخښه سي. خینې دغه ډبرې دامیرمرحوم له خواخپل تعمیرته نقل سوې څکه یوخوبې کیفیت ډېرښه اوبل یې رنگ ښکلی سپین و . په دې ډول دادود په عمل کې له منځه ولاړ(۱۲)

تر ښځېدو وروسته دمړي خپلوان اودوستان دمتوفي شخص په کورکي سره راغونډیږي اوهورې یې دکورنی له خواعزت کیږي. ټولو هغوکسانو ته چې دتسلیت له پاره راغلي اوفاتحه (مړي ته دوعا کول) یې ورکړې وي ، چای اوخواړه تهیه کوي. فاتحه کورته دراتگ په وخت کې دوږده . دمړي دمراسمو اودغه رازد واده دمراسمولگښتونه خورازیات وي اوډېرکسان یې نبستمن کړي دي .که یې په وس پوره وي که نه ، هغه کوي چې تر نــــورو کسانو یــا خپلو

گاونډيو زيات او ښه لګښتونه وکړي ، ځکه نواوسني اميردټولو دغه رازلګښتونو دبنديدو قانون راوېوست اوحکم يې وکړ،چې ددغوغمومي مراسموپرخای دي،خصوصي مراسم جوړسي اوبوازي دي دمړي خپلوان پکښې مبلمانه سي.

کله کله داسي هم پېښېږي چي مړی شخص دومره غريب وي چي دکفن رانيولو له پاره يې کافي اندازه پيسې چي صرف يوشلينگ يازيات وکم کيږي . موجود نه وي . خپلوان يې مجبورسي بازارته ولاړسي اودرانيولو پيسې يې له بل ځاځخه وغواړي . داحالت اوس زيات پېښيږي ځکه خلک کال په کال نېستمن کيږي .

دشپږم څپرکي لمنليکونه

(۱) پوستينچه يوراز ژمنی واسکټ دئ . چي داستر پرخای يې د پسه يا اوزګري پوست ګنډلی وي . دغزني پوستينچي مشهوري دي . (پښتو ژباړونکی)

(۲) د « اشا » کلمه په کندهار کي د (بلا . ګړ حيوان) لپاره کارېږي . جمع يې « اشاوي » دي . شاعر وايي :

پورته که هرخونه پرسبدلي ماجراوي يو

پټ ترلباسولاندي مورږدغسي اشاوي يو

(۳) ګندمك کابل ته نږدې ديو کلي نوم دئ . امير محمديعقوب خان په همدغه ځای کي له انګرېزانو سره ملي ضد تړون وکړ (۱۸۷۹ ع ــ ۴ جمادی الثانيه ۱۲۹۶ ق) . دغه تړون د ګندمکتړون په نامه يادېږي . (پښتوژباړونکی)

(۴) دغه خبره ماته معلومه نه سوه ـ اوريخي ته خوپه پارسي«ابر» وايي؟ (تحقيق غواړي)

(۵) افغاني کرچيان له جېسي توکم سره نژادي اړيکي نلري . (م . هوتك)

(۶) دغه طبيب حکيم عبدالرشيد نومېدئ (م.هوتك)وګورئ : At the court of the Amir) دوهم چاپ ۲۶۴ لندن ۱۹۰۱م کال) (م.ه)

(۷) دغه انګرېزي لغت ته يې په انګليسي ــ پښتو قاموس کي کښلي دي « لمريزه ګړی (چي دسيوري له مخه د درجو په اساس وخت ښيي) . دلمر ساعت . »

(۸) دغرمي توپ دافغانستان په زياتره ولايتو کي ويشتل کېدی . په کابل کي دتوپ ويشتلو ځای اوسني باغ وحش ته مخامخ دګذرګاه سرك وخنګ ته د غره پر سر جوړ سوی و . (ژباړونکی)

(۹) دا رواج مادچاله خولي نه دئ اورېدلی . (م.هوتك)

(۱۰) دادودهم مادبل چاله خولي نه دئ اورېدلئ . ښايي مقصديې«ګردني» وي اوګردني ترواده دمخه له ناوي سره يوځای کېدلو ته وايي . البته دګردنو په وخت کي دهلك ونجلی نکاح تړل سوې اوپه اصطلاح مېړه وماندينه سوي وي(م.هوتك)

(۱۱) Coffin دمړي تابوت ته وايي (ژباړونکی)

(۱۲) دا دود له منځه نه دئ تللئ اواوس هم دقبرو دسرشنختي خورا ښکلي جوړوي او په خوشخطه ډول باندي دمړي لنډه پېژندګلوي پکښي کينل سوي وي (ژباړونکی)

اووم څپرکی

امیرعبدالرحمان

دحکومت جوړول ـ له قدرت څخه ناوړه استفاده ـ دامیرخواړه ـ دچښلو اوبه اوTaster ـ دجګړې له پاره تیارعسکراواسونه ـ دامیرعادتونه ـ دامیرمشغولا ـ ملګري اونور ـ دانګریزانوپه نسبت د امیر احساسات ـ داپرېدوپاخون اودBoer دجګړې په باب دامیر نظریات ـ دامیرجګړه ییزه چلبازی

په افغانستان کي دحکومت سیستم مطلقه شاهي دئ . له ښه مرغه دنړۍ یوازي په یوځوبرخوکي دغه رازحکومتونه سته ، ځکه دغه رازحکومت دېرښه شیان دېرو خلکوته نه ورکوي .

په افغانستان کي لاامیرپرته بل څوك داعدام حکم نسي ورکولای . له ده پرته بل څوك دهیواد دکورنیو چارو اوله نوروهیوادو سره دسیاسي اړیکو په ارتباط هیڅ رازمهمه مسله نه حل کولای اونه پکښې ګوتي وهلای سي . له بېلابېلووزارتو اودفترو څخه ټولي مهمي راولاړي سوي مسالې دوروستي قضاوت له پاره باید ده ته وروړل سي . دهیواد په بېلابېلو سیموکي ددولتي خدمت له پاره ټول افسران اوسرکاري مامورین دده له خواټاکل کیږي اومقرریږي . ټول بندیان په هرتورچي تورن سوي وي باید دده له خوامحاکمه اوبندورته وټاکل سي . ددغووظایفو پرځنګ یوزیات شمېرنوري مسالې هم سته، چي دی باید پاملرنه ورته وکړي . په هغوکي یوازي دجاسوسانو دړپوټونولوستلو څوساعته وخت نیسي . له دې څخه څرګندېږي یوځوك چي دغه ټول وظایف مخ ته وړي ، هري مسالې ته پاملرنه کوي اودهیواد دګټو په ارتباط هیڅ یوه مهمه موضوع له نظره نه اچوي ، باید دهري مسالې داساسي ټکو په درکولو کي دزیات سرعت اودبېسارو کاروله پاره دپوره مهارت څښتن وي.

امیرعبدالرحمان یواستثنایي لایق سړی اوداسي شخص و، چي خپل ټول

وخت اوپاملرنه یې هغه کارته چې سرته یې باید رسولی وای ، په خوښی سره وقف کړي وه ، هغه کارچې له بسترڅخه دراپاڅېدو بیاتربېرته څملاستلوتروخته پوري یې دوام کاوه . له دې سره سره یې بیاهم ټولوکاروته پخپله رسېدګي نسوای کولای . دبامسولیته مامورینو نسته والی دامیرډېروخت ضایع کاوه . هغه وخت چې دهیواد په خیراوښېګڼه پوري تړلومسالو ته بایدوقف سوی وای. هغوی دموضوعاتو دتحقیق اوفیصلې په باب نه صلاحیت درلود اونه کفایت .په هرصورت دادحیرانتیا خبره نه ده چې امیرخپلومامورینو ته ډېرصلاحیت ورکولو په برخه کې محتاط و. څکه هغوکسانو چې دکوچنیو مسالو په باب دقضاوت واك درلود ، له خپل واك څخه یې په سپین سترګی سره ناوړه استفاده کوله اوزیانمن سړیوخلکو دمامورینو له ببري څخه امیرته عرض نسوای کولای . په عمومي توګه دوی حق په جانب هم وو. یوه موضوع چې غواړم اشاره ورته وکړم داوه چې داوښ یوښښتن دښارقاضي ته دسرکاري محصول دنه ورکولوپه ارتباط وړاندي سوی و. پرسړي حکم وسوچې محصول بایدورکړي خوپه څنګ کې یې داوښ دښښتن دوه نوراوښان هم ضبط سول څکه قاضي پخپله داوښانو تجارت کاوه .طبیعي وه چې داوښ ښښتن دغه ټول جریان اوبې عدالتی لمسولی و اویوه مامورته یې رشوت ورکړ،چې امیرته دده عرض لیکلی ورسوي . په داسي پېښوکي چې یوسرکاري مامورمنځګړیتوب کوي درشوت ورکولو هڅه باید هرومرو په منځ کې وي . قاضي ته داټول جریان پرخپل وخت ټکي په ټکي رسېدلی و. دی سمدلاسه دربارته ولاړ اوموضوع یې د امیرمخي ته کښېښول اوورته څرګنده یې کړه چې دایوپخوانی مجرم دئ اوددې له پاره چې داعلیحضرت ترفیصلې اوجزا دمخه ونه تښتي ، څکه یې دوه اوښان دضمانت په توګه څني واخیستل سول . امیرته دعارض لیك تردي لږوروسته ورسېد خودامیرذهن اړول سوی اوامیرپه قهرسوی و. ده ته دسړي په ړېوټ کي داسي وبرېښېدل، چې غواړي دمحصول تحویلولو په انتقام کي دقاضي حثیت اوشخصیت زیانمن کړي څکه یوافغان تل دموضوع په باب مبالغه کوي . سړی بندیخانې ته واستول سو اوټوله شتمني یې ضبط سول . ددوو اوښانو دبېرته ترلاسه کولوپرخای یې خپل هرڅه بایلول .

امیرته که هرچا لومړی بیان اوشکایت وکړ هغه یې گټې . دافغان مغزاوذهن لومړی وارانطباع اخیستلو اوبې خایه پلوېتوب ته بیخي چمتو دئ ، په دې کي بیا ري نه وهي چي ددغه سړي په وینا کي څومره حقیقت پروت دئ . په دغه رازمواردوکي چي دلوړ قدرت دخاوندانو پرخلاف عرض وسي، وعرض کوونکي ته زیاتره ستري فاجعې پېښیږي . دغه سبب دئ، چي خلك دمامورینو پرخلاف عمل کولو کي زیات احتیاط کوي . که په رشوت ورکولو اوکه په کومه دسیسه اوچل وي هرراز فیصله چي ترلاسه کولای سي ، ترلاسه کوي یې اونور خان غلی نیسي .په داسي حال کي چي مامورین سره پرسیږي اوبدایان کیږي اوپه پرله پسې دسیسه بازیو سره دومره په خان غره سي، چي په لوبه کي تراندازې زیات ټوپ ووهي .آخرله مځکي وویشتل سي اوهرڅه له لاسه ورکړي اودژوند وروستی شپې په زندان یادجلاد په پنجو کي تېري کړي.

امیرمرحوم یوه ورځ ماته وویل چي دی پرهیڅاباورنه لري اودومره بدگومانه دئ چي خپل ښی لاس دکیڼ لاس په کړو نه خبروي . دادحیرانتیا خبره هم نه ده څکه داسي کسان چي پرچاشاوخوا راغونډوي، هرومرو باید همداسي احساس ولري .

بل شی چي هیواد ته ډېرزیان رسوونکی دئ ، دادئ، چي دخلکو دښېگڼي په ټولو چاروکي له همدغومامورینو سره سلا مشوره کیږي . امیرپخپله دخلکودنظریاتو اوغوښتنو دمعلومولوبله هیڅ راز وسیله په لاس کي نلري اومجبوردئ هغه څه ومني، چي مامورین یې ورته وایي . داکار مامورینوته ددې موقع برابروي، چي هرڅه دخپلو گټو اودلچسپیو له مخي وکړي اودهمدغه خاني گټو اوشخصي منافعود په پام کي نیولو اغېزه ده، چي زیات شمېرخلك دمامورینو ددغه شان سلوك له امله کال په کال دخپلي مځکي له کرنې اوزراعت څخه خواتوري کیږي اوکوم بل خای دکومې بلي دندې په تلاښ گرزي.

خلك وایي چي دافغانستان امیراوخلك سره بېل دي . هلته عامه اوشخصي خزانې سته چي دواړه دامیرپه واك کي دي خوپخپله یې خصوصي لگښتونه اوهغه لگښتونه چي حکومت یې باید تادیه کړي ، سره بېل کړي دي . مگردغه سره بېلوالی بس پرهمدې خای پای ته رسیږي اوسخته ده چي څـــــوك دي یې

توپيرولیدلای سي. ماته ويل سوي وو، چي امیردحکومت سر دئ. خوزه چي اوس گورم نوويلای سم چي دی هم سرهم بدن واوهم نورهرڅه و. يوازي دولایتونو مامورینو اووالیانو دهغومسایلو دتعقیب تکلیف نه ورکاوه چي دهغوی خپلي شخصي گټي پکښې وي. دحکومت په گوداموکي په عمده توگه وسلې اومهمات دي، چي پخپله په هیوادکي جوړسوي یاله کوم بل ځای څخه پېرودل سوي دي. پردې سربېره دورځنی اړتیاوړمالونه هم پکښې خوندي دي. دغه راز هغه ارزښتناك سوغاتونه پکښې زېرمه دي، چي دهیواد دبېلا بېلو برخومشرانو له امیرسره دکتنې په وخت کي راوړي یادنوروحکومتو له خواورسپدلي دي. له دې ټولو څخه ستره زېرمه جوړه سوې ده. په شخصي گوداموکي ټول هغه نادر سامانونه غونډ دي، چي له هندوستانه رالېږل سوي اویوڅه یې داسي سامانونه دي چي هورې هم نه پیداکيږي. داړتیاووړځنیو سامانوپرته نورډېرلږمواد گوداموته ځي اوبېرته ترې راوزي. زیاتره شیان چي ایښوول سوي دي، وریسې هېرسوي دي. دگودامونو موادنه امیرته معلوم دي اونه یې گودامدارانو ته. څکه دموادو لیکلی ثبت په منځ کي نسته. یوازي هغه مواد کاغذ ته رسیږي چي واقعا ارزښتناك وي.

امیرمرحوم له ماڼیو سره خاصه مینه درلوده. دده داستوگنې ماڼۍ چي دخان له پاره یې جوړي کړي وې، دهیواد لومړۍ درجه ودانۍ دي چي په ډېرلوکس اروپایي ډول سمبال سوي وې. ډېرښه مېزونه وچوکۍ اونورټول فرش ولوازم یې په هند کي ورته موندلي اوپایې پخپل هیوادکي ورته جوړکړي دي. ده ډېرټینگارکاوه، چي ټول شیان پاك وستره ومنظم وساتل سي. «وا» دهغه بدبخته غلام بچه په خان، چي په دې برخه کي به یې لټي کړې وه.

دده خواړه په حکومتي پخلنځيو کي پخېدل. دغه پخلنځي دومره زيات ځارل کېدل ،چي بې له مسوله کسانو څخه نورهيڅوك ورننوتلای نه سوای. کله چي به يې ډډوډۍ غابونه له پخلنځي څخه قصرته وړل اومشراشپز اوځوتنه نوروعسکربه بدرگه ورسره مل وو (ټول غابونه په يوه پلا وړل کېدل، نه په څوپلا) اوکله چي به غابونه دامیرمخې ته کښېښوول سول. داداشپز وظیفه وه چي له هرغاب څخه څکه وکړي او وښيي چي خواړه له زهرو څخه خالي دي. له

امیرسره تل څولوررتبه ماموریـن په ډوډۍ خوړلوکي ملګري اوډیوکوچنۍ مېزشاته چي سپین ټوکرپرهواروي ، ناست وي . ددغه مېزمخ ته پرمځکه باندي یواوږد ټوکرغوړېدلی اودپاسه وربانديبل سپین ټوکر هواروي . دټوکره (دسترخوان) پردواړو خواوو باندي ماموریـن چارزانو یاپردوو ګوتو ناست وي (پلتۍ یې وهلي وي) دامیرپه ګډون ټول کسان په ښی لاس ډوډۍ خوري، لاسونه تر ډوډۍ دمخه اوروسته پرېولل کیږي . دپلوونو اوکبابونو په شان ډېرښه اوګټورخواړه پاخه وي، چي پرټولو باندي یې مساله باب دوړولي وي . وچه ډوډۍ معمولاً افغاني (نان) وي (هوارکېک) . امیرسپینه ډوډۍ خوښوي . داډوډۍ دکوچنۍ ټیکلي په اندازه پخه سوې اوانګرېزي هغې ته ورته وي .

که یوانګرېز له امیرسره مېړۍ خوري ، بېل مېز ورته ږدي اویوهندوستاني اشپزاومرستیالان یې په انګرېزۍ طریقه خدمت ته تیاروي . دڅښلو له پاره نوموړی اختیارلري شراب انتخابوي اوکه نورمشروبات، چي امیرېې دهمدغه وخت له پاره په ګدامونوکي زېرمه ساتي . که څه هم دی پخپله هروخت له خپلي مذهبي عقیدې سره سم اوبه څښي .

دامیردڅښنګ اوبه دده دنورو خوړو په شان په ډېره جدي توګه مراقبت کیږي . یوتن خاص ددغه کارله پاره ګومارل سوی وي اودهغې خوني کلي یې په واک کي وي چي دغه شیان پکښې خوندي وي . دچایومراقبت هم دغه رازوي اویوبل تن مسول لري . یوبل حکیم(ډاکتر) دټولو درملو دګډولواوامیرته پخپله دراوړلو مسولیت پرغاړه لري . ددغه خلکو مقامونه دپیسو موندلو اومعتبری مقامونه نه دي ، بلکي ډېرکړاونه ورسره مل دي. که امیرپه بدن کي کوم نوی درد احساس کړي، بیانودغه کسان ډېراندېښمن وي اوترڅو چي دامیردر، ارامېږي اوداخبره ثابتیږي چي دایو طبیعي درد دئ اوپه خوراک وڅښاک کي دغفلت کولو نتیجه نه ده ، ترهغوپوري ددغوکسانو رنګونه الوتي وي اونه پوهیږي، چي امیربه ددوی دله منځه وړولوله پاره کوم کوم چورتونه وهي .

اوسنی امیرهماغه جریان تعقیبوي چي پلاریې تعقیباوه خوبه یوه یادوو برخوکي دهغه پرخلاف دئ اوهغه هم له نیکه مرغه پرنه څه شمار دي . دمحافظت ټول تدابیر په زیات شدت سره ترسره کیږي اودامیر دخوراک اوڅښاک

(c) ketabton.com: The Digital Library

امیرعبدالرحمان او مامورین یې د ماښامنۍ ډوډۍ پرمهال (دمولف رسامي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسؤل کسان ډېره سخته څارنه کوي .

امیرمرحوم له احتیاطي تدبیرونو څخه یوداو چي دخپلي پاچهی دقلمرو په هره څنډه کي یاکه لازمه وي ترهغه بهردجګړي یاسفرله پاره په هره شپه کي تیارو . ددغه مقصد له پاره څواسونه (چي په هروڅوساعتوکي بدلېدل) شپه وورځ دقصر دروازې ته په څرمه طبیله کي زین کړي ولاړ وو اودسپرېدلو له پاره یې یوازي دتانګ تړلو ته اړتیاوه . په نوروطبیلو کي یوشمېر چټکي غاتري (کچري) دسفریه وخت کي دخزانې دچلولو له پاره تیاري ساتل کېدلې. دامیردبستر (کټ) سرته یوه الماری، چي دښیښې دروازې یې وې، ولاړه وه . په هغې کي دده ډېرښه ټوپک دکارتوسوله قطیو سره خوړندوو اوترباالبنت لاندي یې دوې درې ډکي تمانچې پرتې وې . په دې ډول امیرهروخت داضطراري حالاتو له پاره امادګي درلوده . پردې برسېره دسواره وو څوکیداره ټولی چي د «حاضرباش» ګارډنومېده، دتل له پاره شپه وورځ ترقصردباندي له امیرسره دملګرتیاپه مقصد تیاره حاضره وه . دغه ګارډامیر دڅوورځو له پاره موقتي ساته ، دوی باید دسفرله پاره هره لحظه آماده وای څکه یې نوبه وظیفه کي ولاړو کسانوته په روڼ سره هوسایي زمینه ورکوله . دامیرژوند له ماجراوو څخه ډك ژوند تېرسوی و . دې ژوند ورته ښوولي وه اوپرخلکو باندي دده دواکمنی تجربې هم تایید کړې وه، چي په هروخت کي دهرراز پېښي له پاره تیاراوسېدل دهوښیاری کاردئ.

دادامیرعادت و چي دشپې زیاتره برخه یې په کارتېرولـه اودسهار ترڅلوروبجوورواندي یې استراحت نه کاوه . وروسته به نودورځې ددولسو اودووبجو ترمنځ وېښېدئ .. ترکالیو اغوستلو اومړی خوړولو وروسته یې دربارکاوه . دشپې له خوازیاته بیداري یې ښایي دپاڅون یادکوم خیانت له بېري عادت سوی وي. څکه په دغه راز حرکتونو باندي ترورخي ، چي ټول خلك ویښ وي،په شپه کي زیات لاس پوري کیږي . کله کله یې عام دربار په سلام خانه کي کاوه چي ترارګ دباندي په باغچه کي دحاضرینو له پاره دیولوی مخصوص دالان په شکل جوړه سوې ده . په دغه وخت کي هرچاچي غوښتلای ، دوړاندي کېدو اجازه لرله اوهرڅه چي یې ویلای ، اورېدل کېدله . کـــــوم کسان، چي

غوښتل يې اميرته شخصا عريضه وړاندي کړي ، دشاغاسي(۱) په واسطه چې وظيفه يې اميرته دخلکو حاضرول و، رهنمايي کېدله .خودمخه تردې چې اجازه ورکړه سي لومړی بايد دوی په دروازه کي دګارډ دکپتان اودغه راز دنورو اړوندو کسانو موافقه ترلاسه کړي وای . امير ډېرپرکاره سړی و. ټول ليکونه به ، چي وررسېدل ، کتل به يې اوترڅوچي بېدېدئ خواب به يې ورکاوه . په دې کي به يې.ری نه واهه، چي نورڅه کارونه يې ترلاس لاندي دي . هره ورځ چي به يې جامې اغوستې ، خلك به ورته راسرسول . يابه يې خپل شکايتونه ورته اورول ، ياپه دمحاکمې له پاره ورته راوستل کېدل . دغه راز به يې دهيواد له بېلابېلو برخو څخه دقومونو اوقبايلو استازي منل اوخبرو ته بې غوږ نيوه . ترڅوچي به يې يوکارسرته ونه رساوه ، بل يې نه پيل کاوه . کوښښ يې کاوه دهري ورځي کارپه هماغه ورځ پای ته ورسوي .

اميرپه حرامسرای کي له خپلو ښځوسره ډېرلږوخت تېراوه اودايي عادت ګرځېدلی و . کله کله به يې يومانبام هغوی ته

ورويوست . په مجموع کي يې دښځو په باب نظرډېراوچت نه و.کله کله خوبه په څرګنده توګه دښځي دژبي ، درواغوويلوته دهغې دميلان ، په هر ارزښتمن کارکي دهغې دنه قابليت اوددروغجني ميني په باب رغېده .(دلته دوې کرښې له ترجمې پاته دي . م . هـ)

دامیرمشغولیتونه اوساتېری محدود اوساده وو .دی به په پسرلي اوددوبي په سرکي څواوونی په خپلودوبنيو (تابستاني) ماڼيو کي اوسېدئ اود ازادي هوا اودګلانو له ورمه به يې چي دی يې زيات لېوال و،خوند اخيست . باغ بالا ته به چي دپغمان پرلورله ښارڅخه څلورمېله واټن لري ، زياتره تلی . داماڼی په دوبي کي دده دزړه دخوښي ماڼی وه اودژمي ترراتګ پوري به پکښې اوسېدی کله چي به ژمی سو، بيرته به دښارګرمومانيو ته کډه سو . اميرپه هره خونه کي چي و، زيات ګلان به يې درلودل . په ژمي اوپسرلي کي چي په کابل کي ګلان نه وي، ده ته به يې له جلال آباد اونورو هغو سيمو څخه ګلان راوړل ، چي

ترکابل به ښیتې پرتې وې اوتوده آب وهوابه یې وه . یوه ورځ زه له امیرسره ناست وم اودی دخپلو ګلانو په باب رغېدی . یوګل یې دبوېږدو له پاره وښکاوه خوهغه ښه بوی نه درلود . سملاسي یې باغوان راوغوښت . هغه په داسي حال کي راغی چي رنګ یې الوتی اوزنګنونه یې رپېږدل ځکه دخپلوورغوښتلو په سبب نه پوهېدی . بې له شکه چي هغه دېرېېرېدی اوغالبا به یې دنوروپه شان زیات احتیاط کاوه، چي امیریې په ېېره باندي پوه نسي . کله چي امیرسرراپورته کړ اوباغوان یې ولید . دګلانو دنه بوی کولو پوښتنه یې تېري وکړه .باغوان ځواب نه درلود یوازي یې پروچوشونډو ژبه تېره کړه اوبخښنه یې وغوښته . وروسته امیردټاکلو لاروچارو په باب چي باید کارترې واخلي ، ورته ورغېدی اوخبرداری یې ورکړ ،چي که راتلونکي کال ګلان ښه ورم ونلري بیانو «زه پوه سه اوته» . وروسته یې رخصت ورکړ، چي خپل کارته ولاړسي .

کله کله امیرهغه چمن ته پرآس تلی یاپېول کېدی، چي دهیلیو ښکارخای دئ . خودده دپاچهی په وروستیو څوکلونو کي به یې دغه تفریح دېره لږکونه ځکه په دوامداره توګه دنقرس په ناروغی اونورومریضیو اخته و . دده کورنی تفریح شطرنج و اوپه هغه کي یې دومره مهارت درلود چي په دربارکې دېرولږوکسانو ورسره سیالي کولای سولای . بل ساتېری یې دکیسو اورېدل اوکول و . دغه راز یې په خینو فارغووختوکي دشپې ترډوډی وروسته ، دمخه تردې چي بیرته دي ددولت دمشروظایف پیل کړي، له یوه یابل سرکاري مامورسره ټوکي ټکالي کولې . په دغه وخت کي به دوی پرامیر راتاوسوي اوده به پخپله په ټوکو اوحاضرو جوابی کي برخه اخیستله .

ددربارټوکمارد امیر په نوکرانو کي یو په رسمیت پېژندل سوی غړی و اودنورو په شان به ملبس ګرزېد . کله چي به دامیرطبیعت خته و دده وظیفه امیرته ټوکي کول اودهغه خوشاله کول و . دهغوکسانو له پاره چي طبعه یې سمه نه وي، ټوکي اوکیسې اودنکل دبیان په ترځ کي دلاس حرکتونه دېراغېزمن وي. دابه ښایي دهغوهڅونتیجه وه چي په ژوند کي دښخوداغېزمنتوب دراټیټولو په مقصد کېدلې ، ځکه ښځي هیڅکله په دغه راز ناستوکي حاضري نه وي . نارینه له نارینه وو سره یو ځای ناست وي اوله خپل کورېرته بل ځای ښځي نه

وینې . ټوکماران دشهزاده ګانو په ټولی کې هم وي دغوکسانو ته دامیرله
خاطره چاڅه نه ویله ، کنه دهغوی ټوکې دعسکرو په یوه بارك کې لاهم
مناسبې نه وې . دامیرملکرې مجلسیان یاغلام بچه ګان زیاتره دخانانومشرانو
زامن دي. دغه هلکان امیرته بخښل سوي اوددوه دخدمت له پاره روزل کیږي .
کله چې لوی سي ، بیانو ملکې ونظامي منصبونه ورکول کیږي . دغه کسان
امیرته تل حاضروي ، نوري بېلابېلې دندې هم لري . ځینې دڅراغونو ومشالونو
دځای پرځای کولو مسول وي. ځینې دغالي، ځینې بیادکتابوکاغذونو اوځینې
نوربیا دوسلو اونورو شیانو چارې پرمخ بیایي. هریو یې په خپله خانګړې برخه
کې دموادو دساتنې اوصفایي مسول وي . په وظیفه کې غفلت اونورجرمونه
سملاسي مجازات کیږي اواکثره ډېرسخت . په یوه پېښه کې له یوشمېرهلکانو
څخه جامې وایستل سوې ، دونو پرتنو وتړل سول اودژمي دشپې زیاته برخه یې
هورې تېره کړه . په بله پېښه کې دیوګدامدار پزه دځینو شیانو دغلا په تورپرې
سوه . ټولو هلکانو باید پاکې جامې اغوستې وي اودامیرپه حضورکې باید پټه
خوله وي یابې له ږغ وروغه تېرسي. دهغوی جامې خل وبل اوزیاتره یې رنګه
بخمل وي، چې دسروزرو ښایسته پټې اودپردوپه شان اشې درلودې . خولی
اوبګړی یې ډېرې قیمت بهاوې . اوسنی امیرچې ساده جامې اوپیکه رنګونه یې
خوښیږي، پخپلو نوکرانو توري جامې اغوندي، چې دپادریانو چوخې ته ورته
دي . دغه چوخې یې دترکي افسرانو دچوخې په ډول اوترهغولږڅه اوږدې ګنډلې
وي . رسمي مامورین زیاتره دغه رازجامې اغوندي البته پرته له هغوکسانو چې
دیونیفورم اغوستلو مقام ولري . هغوی پرجامو باندې په طلایي پټو ډېرخوشاله
کیږي . دامیرعبدالرحمن په دربارکې ډېرو زیاتو سرکاري مامورینو اودغه
رازغلام بچه ګانو بخملې جامې اغوستلې، چې ددرباریه ورځ به یې دوی ته
مردانه ښه ورکړې وه.

له ۹۷ وروسته(مطلب ۱۸۹۷ دی . م.هوتك) انګلستان اوانګریزانو ته
دامیراحساسات بدل سول اوچاچې په دربارکې دغه حالت کوت، ځانونه یې له
دغې وضعې سره سمبالول . په دغه وخت کې سردارمحمدعمرخپل میرېزی
وروړسردارامین الله ته وویل، چې دپلار حضور ته دې له انګریزي پاپېچو سره نه

خي اواحتياط دي کوي، چي په دغه راز مواقعو کي هيڅ رازانګريزي جامې وانه غوندي . اميرانګلستان ته دسردارنصرالله خان دهيت د۹۵ کال دسفرله ناکامی څخه ډېرزيات مايوسه و . دغه سفراصلا په لندن کي ديوافغاني استازي دټاکلو په نيامت سوی و. څرنګه چي داکار دهند دحکومت دمشرپرسردمعامله کولو معنادرلوده ، څکه نودانګرېزي مقاماتوله خوا رد سو. اميردغه رازدهند دحکومت هغوليکونو هم ډردولی و، چي په سرحدکي داپرېديو د۹۷ کال داګست په بغاوت کي دده دلاس لرلو په ارتباط ورته لېږل سوی وو . ده له دغوليکونو څخه يوليك په عام دربارکي چي له همدې امله دټولو مخوروکسانو په ګډون جوړسوی و،ولوروست . په هغه کي په څرګنډه اشاره سوې وه، چي ددغي رازپېښوبيا تکرار به دده دتاج وتخت دبايللو په بيه تمام سي . ددغه ليك ترلوستلو وروسته يې خپل خلك په دي وغندل ، چي دی يې وخپل متحدته شرمولی دئ . په دغه وخت کي يې زه ورغوښتم اوداپرېديو بغاوت اودغه رازدهغوستونزو په باب څو ساعته راته ورغږېد ،چي سرحدي قبايلوده ته پېښ کړي دي. په خاص ډول دهډې ملا، مولوي نجم الدين اخندزاده (۲) ته ډېرېه قهروخکه چي دبغاوت اصلي لمسونکی و. ده وويل تخت ته دده له رسېدلو راهيسي بغاوتونه لږسوي دي اوهرپاڅون دموټ په زورکښېنول سوی دئ (هغه کسان چي اميرپېژني،. په دې ښه پوهيږي چي د «موټ زور» څه معنا؟) اوددې معنا دانه وه، چي نورنو دبغاوتونو مخه ونيول سوه .داخلك نه يوازي داچي ډېرسرکښ دي، بلکي ټول ډېرمتعصيب هم دي . اميرېه دې باب چي نوموړي دپاڅونونو په لمسولو کي برخه لري، زياته کړه ، کله چي خلك يووار وپاڅېدل اولږڅه بريالي توب ته هم ورسېدل، بيانو دهرچاترکنترول وزي .

دافغانانواوسرحدي قبايلو ترمنځ پخوانی شخړي اوبدی هم سته چي بايد حل سي . نوپه دي ډول هرپاڅون ده ته پخپله يوه خطره ده . پردې سربېره ، دهيواد په يوه برخه کي چي يوپاڅون منځ ته راسي ، هغه به بې له شکه په نورو برخوکي ورته پاڅونونه اوبغاوتونه زېږوي . دادده دټينګي اداري اودهغو خلکو په وړاندي، چي دخلکو دلمسون په تلاښ کي دي ، دسختو روشونه نتيجه ده، چي هيواد يې ارام ساتلی دئ .

اميرو ویل دهډي ملاهیڅوك نه پېژني، چي دکوم هیواد دئ خکه دده اړیکي ناڅرگندي دي . دشېرعلي په پاچهي کي ملا ته اجازه ورکول سوې وه چي له خلکو سره دخپل زړه دخوښي کارونه وکړي اوپخپله خوښه بغاوتونه اوپاڅونونه ولمسوي . په هرصورت ده (امیر) پخپله څېړني وکړې دملا دفعالیتو لاري چاري یې کشف کړې اودهغه دنیولو ترتیبات یې برابرکړل .خوملاته پرخپل وخت ټول طلاعات ورسېدل اوسرحد ته وتښتېدی . هورې یې سمدلاسه شینواري اونورقبایل دده پرضد وپاڅول اوڅومیاشتي یې ښه تکلیف ورکړ. هغه و، چي دڅلورو زروتنوپه وژني سره قبایل آرام سول . ددغو ټولو عملیاتو مسول همدغه شخص و.

امیرو ویل دهډي ملا په قبایلوکي سترنفوذ لري .ده دجلال آباد اولغمان سیموته خپل استازي لېږلي، هورې یې ددریو زروتنو په شاوخوا کي خلك لمسولي اوله خان سره یوځای کړی وو .خودجلال آباد والي په ځبرسو اودخلکو مخه یې ونیوله . کله چي له خلکو څخه پوښتنه وسوه : تاسي دچاپه اجازه دغه جهاد (مذهبي جگړې) ته روان یاست؟ هغوی په ځواب کي وویل دوی ته دملااستازو ویلي وو چي امیردغه اجازه ورکړې ده . امیروویل چي دهغوی په مشرانو کي څلورتنه شیخان اودوه تنه ملایان، چي دجهادزرغون بیرغ یې له ځان سره گرزاوه . دکابل په زندان کي دي اودی پوهیږي چي څه باید وسره وسي؟ نورمشران یې تښتېدلي دي.

په همدغه وخت کي و،چي امیرته له هندوستانه دوه تنه مهاجرراوستل سول اودوی دامیردعفوی دهغه فرمان له امله بیرته هیواد ته راستانه سوي وه ، چي څوکاله مخکي دټولو هغوکسانو له پاره صادرسوی و چي له هیواده وتلي وو. خوامیروویل هغو دووتنو درواغ ویل او ده ته په ډاگه سوې وه، چي هغوی دایوب خان مخبران وو اوغوښتل یې دده ددرباړټول رپوټ هغه ته ورسوي. ده وویل ایوب خان اویعقوب خان دواړه هرکال خورا ډېري پیسي دده دکارو په باب داطلاعاتو دترلاسه کولو په لارکي لگوي . خوامیروویل «که دوی دغه پیسي ماته راکړي زه به هره اووني اوهره میاشت خپل رپوټ چي رشتیا به هم وي ، ورلیږم .خکه له ماپرته بل هیڅوك خبرنه دي، چي زه څه کوم . ان زماډېرباوري

مامورین لاپه مهمو اسرارو خبرنه دي »
دامیرغتبه هیله چي زیاتره یې په دربارکي زماپه مخ کي څرګندوله ، داوه چي خپل هیواد دټولومنابعو دپرمختیا له لاري شتمن کړي اودنورو هیوداو سطحي ته یې ورسوي . ببله شکه که دده روغتیایي حالت سم وای ، په دې لارکي به یې دېرڅه کړي وای. دی زیاتره پخپله خونه کي ایشارو اومجبورو دخپلو مامورینو پراطلاعاتو تکیه وکړي خوهغوی ثابته کړې وه، چي دتکیې ورخلك نه دي .
ده ماته وویل دهند له حکومت‌څخه په یوه رارسېدلي لیك کي ورته لیکل سوي دي، چي زه دشلموکالو راهیسې ورته وفاداریم خوپه هماغه لیك کي بیازیاته سوې چي زه زیاتي وسلې اوجنګي مهمات رانیسم (پېرم) اودانګلستان پارلمان به بنایي پردې کاربدګومانه سي . ده وویل زه دغه دوې خبري تعبیرولای نه سم اوترمنځ یې فیصله نسم کولای . زه دې هیواد ته دپاچا په توګه بې له وسلو راغلم اودانګلستان له خوادامیرپه حیث ومنل سوم اودیوه واکمن په توګه مي لومړی کارداو، چي جنرال رابرټس(General Roberts) سره له کابله وکندهارته دده په مارش کي مرسته وکړم ، وسلې ورته برابري کړم ، دلاري په اوږدو کي ټولوملکانو اونورمخورو ته امرونه ورکړم، چي انګرېزي لښکرته دکمپ لګولو اجازه ورکړي اوپه هیڅ ډول ددوی مزاحم نسي . که دانه وای ، انګرېزان بې له کومي ستونزي په دومره چټکۍ سره کندهارته رسېدلای نه سوای.له انګرېزانو سره دده دټرون پراساس ، داضروري وه ، چي هغوی ده ته عصري وسلې برابري کړي وای اودیوه متحد په توګه یې دهغوی اوروسیې ترمنځ ددرېدلو توان موندلی وای . خودهغوی له خوادوسلو ورکولو پرځای ده پخپله جنګي مهمات پېرودلي دي اواوس ورته ویل کیږي، چي داکاربايد ونکړي . کله چي روسانو کشك ته خپله داورګاډي پټلۍ راوغزوله اوله ده څخه یې وغوښتل چي له دې لاري څخه تجارتي ګټه ترلاسه کړي . ده دهماغه لیك کاپي دهندحکومت ته ولېږل اوپوښتنه یې ترې وکړل چي څه رازجواب ورکړي . هغوی ورته وویل «هیڅ جواب دي نه ورکوي» خودی په جواب ورکولو کي مجبورو ، کنه ده ته ستونزي یاجګړه پېښېدله . څکه یې نوروسانو ته جواب

ورکړ چي دوی داورګاډي پټلۍ دده له مشورې پرته غزولې ده که دوی دامشوره پرخپل وخت کړې وای ، ده به هم له خپلوسوداګرو اوخلکو څخه دهغوی نظریې اوغوښتني پوښتلي وای.اوس چي دوی اورګاډې پخپل سراودخپلي هوساینې له پاره غزولې ده .دده هیواد یې نه غواړي څکه ددوی اوښان اویابوګان ددوی د خپلو اړتیاوو له پاره کافي دي . ده وویل ددغه جواب کاپي یې د هندحکومت ته ولیږل چي په جواب کي ورته ولیکل سول، چي ښه کاردي کړی دئ . ده وویل دی انګریزي مقامات ددغولیکنو له امله نه ملامتوي څکه دوی دپارلمان تراثرلاندي دي اودده په نظرپارلمان لکه دکابل عمومي حمام داسي ځای دی چي پکښې دهرخلك په یوارګډي خبري کوي اوپه یوه غټه خونه کي د اوازونو انعکاسات دیوه سړي خبره دبل سړي له هغې سره ګډوي اود اوازونو په تخریشېدو سره دوېناوو مطلب له منځه ورکیږي .

د (Boer) (۳) لویه جګړه په دغه وخت کي پیل سوې وه . امیروویل ده خوشېږې په دغه باب فکرونه وهل اواندېښمن دئ چي روسان ښایي له دغي جګړې څخه ګټه واخلي اوهندپرلور راوړاندي سي .څوکله چي به ده خپل ځان دهغوی پرځای تصورکړ، (څکه ده په روسیه کي دتبعیدډېرکلمونه تېرکړي وواوددوې په چلند اوپالیسی پوهیده)، له افغانستانه به ډېره واهمه ورته پیداسوه . څکه له دوی(افغانانو) سره جګړې دعالم اسلام دعمومي پاڅون معنا درلوده، چي هرومرو به اسیایي روسیې ته ورغځیږي . دوی ددې کارله پاره کافي لښکرنه درلود . هغه مسلمان هیوادونه چي دوی نیولي وو، په بې امنی کي وو ، خلکو یې له فتح کوونکو څخه کرکه درلوده اولکه افغانان داسي وو، چي ځان مرګ ته ورکوي خودبل غلامي نه مني ، نه غواړي چي ددوی ښځي اوماشومان دې څني واخیستل سي .دابه ډېرسخته وي، چي په یوه وخت کي دي هم دغه شان پاڅونونه مات سي هم دي له افغانستان وهند سره وجنګیږي.

Boers جګړې په باب ده وویل کله چي یې دلښکرودتلفاتو شمېرواورېد ،ډېرغمجن سو. ده په جګړه کي ډېرې تجربې درلودې اودهغو ببلابېلو تصویرو او نخښوله مخې، چي ده لیدلي وې،فکرکاوه ، چي دجګړې

ترتیبات ښه نه ووځکه بایران په شیوه کي وو اوپټ وو خوانگرېزان پرهواره مځکه وربانديي ورتلل . ځرنگه چي دانسانانو بدنونه له پولادوځخه جوړسوي نه دي ، نودامـمکنه نه ده چي دعصري وسلودگوليو دباران په وړاندي دي چي په هره دقيقه کي وربانديي اوري، ودرېږي. ده وويل دی دانگرېزانو مرستي ته پنځوس زره لښکري استولای سي خودده خلك له بېړيو سره نابلد دي، که يې په هغوکي وليږي مورال يې کمېږي (وارخطاکيږي) .انگلستان بايد تل په دې پوه سي چي دی(امير) تيارديځ ، چي له دوی ياهندسره اوږه پراوږه وجنگېږي . ده يووخت ماته کيسه وکړه چي دی په روسيه کي و اودروس وترکانو جگړه دتودېدو په حال کي وه . له ده ځخه وغوښتل سوه چي له خپلو پلويانو سره يوځای دروس په لښکرکي جگړي ته داخل سي . راته يې وويل چي اورېدلي مودي ته يولوی جنرال وې اوموږ غواړو چي ستاقوتونه وازمويو.خودی دروسانو له پاره جنگېدو ته مايل نه و په تېره بياچي دده دهم دينه اوهم مذهبه سره جگړه وي. نو يې جواب ورکړچي ستاسي پرخوا دجنگېدوپه وخت کي به زما دزړه ورتوب اواستعداد معلومولو موقع برابره نه سي ځکه ټول روسان زړه ور اوښه جنگيالي دي اودی به دډېرو زړه ورو په منځ کي يو وي . دابه ښه وي چي تاسي ماته ددښمن په خواکي دجنگېدو اجازه راکړئ اوهغه وخت به ماپخپل وړاندي دجنگېدلوپه حالت کي ووينئ ، زمالياقت به درته ځرگندسي اوښه تراقضاوت به وکړئ. ده وويل چي هغوی بياهيڅکله تري دغه شان غوښتنه ونه کړه .

اميردتيرو حالاتو په باب دخبروپه ترڅ کي وويل چي يوڅاته ددغه راز تشويشونو زغمل سخته ده . ددې له پاره چي دی له روسانو سره هم دخپل هيوادپه گټه اوهم له انگلسيانو سره دتړون په اساس جنگېږي ، بايدکافي اندازه پياوړي وي .خوله دې سره سره ورته ويل کيږي چي تازيات مهمات پېرودلي دي. ده هڅه کړې ده له خپل متحدسره دډېرښه چلندوکړي خوورته ويل کيږي چي تاقبايل دهغوی پرضد وجگړې ته لمسولي دي. بياهم ده دخپل هيواد په گټه په زړه کي دډېراصلاحات اوريفورمونه درلودل خومامورين يې صادق خلك نه وو اوده نه سوای کولای دخلکو واقعي غوښتني اونظريې ځان ته ځرگندي کړي . ددې له پاره بايد ده قوانين بدل کړي وای ، پرهـــــــغوی يې فشار راوړي وای

اومرسته یې ورسره کړي وای چې خانونه اصلاح کړي او پرځنګ یې باید بیاهم زیاراېستلی وای چې خلك یې په سوله ، امن اونېکمرغۍ کي ژوند وکړي .

سره له دې، امیرعبدالرحمن یواستثنایي لایق سړی و. ده دېرلږ حتی هیڅ تعلیم نه وکړی یوازي دخپلو سرګردانیو په سخته مدرسه اودخپلو ماجراوو په تاریخ کي روزل سوی و. چې بیاورسته امیرسوی اوهیجان آوره داستان یې جوړکړی و. دی بې له شکه دافغانستان دېرپیاوړی واکمن و . خکه کله چې دی پرتخت کښېنوست په هیوادکي تربل هروخت زیاتي خپل سرۍ او بې قانوني وې . دچاسرپه امان کي نه و . هیچاخان خوندي کولای نه سوای .خوچي دی مړسو، یوه مسافرپه یکېسرکولای سودهیواد له یوه سره تربل پوري په امن کي سفروکړي . دغه راز دی په شخصي لحاظ هم دېرزړه ورراوباجراته سړی و اوهغه ځوك چې دده پرخلاف جنګېدلي وو، پوهېدل چې که له ده سره چابدکړي وای په دېري بې رحمۍ سره یې غچ اخیست .

ماته یې کیسه کوله چې یووخت دی دخپلي کورنۍ له نورو غړو سره په جګړه کي و اوپرته له ځوملګرو نورڅه ورپاته نه وو . په یوه کلي کي یې یوې کلاته پناه وړې وه اودده یوه ملګري په نامردۍ سره خیانت وکړ اودده دپناه ځای خبرېې دښمن ته ورکړ . دښمن دشپې له یوزیات شمېرلښکرسره راغی اوکلایې محاصره کړه. په دروازه کي یې دده دتسلمېدو له پاره چیغي پورته کړې . ده دخپل سړیو اواسانو له پاره زېرمه نه درلوده اودسړیو شمېرهم بیخي زیات وو، خکه نوجګړه کول بې فایدې وه . ده پتیبلې وه چې له دغي ستونزي څخه په هره وسیله چې وي، باید ووزي خکه دده نیولو دمرګ معنا درلوده . نوبې یولوی پوستین واغوست چې سرترنوکه پکښې پټ و . دغه رازپوستینونه معمولا دشپې لخوااغوستل کیږي اوسروبدن ټول په پټوي . دی دکلاپه بغل کي تریوې کوچنی دروازې ورووت ، تمانچه یې په لاس کي ترپوستین لاندي نیولې وه اودباندي په لښکرو ورګډ سو هغوی فکرکاوه ، چې داد دوی له خپلو خلکو څخه یو تن دئ .په پای کي ده هغه ځای ته ځان ورساوه چې دښمن یې ولاړو اودده دنیولو انتظاریې کیښ . ځوك نژدې ورسره نه وو. دی دشا لخواورغی اوټینګ یې کړ .تمانچه یې پرڅټ ورونیوله اوامریې ورته وکړ، چې ښوروونه خوري،که نه ځای

پرخای یې وژني . یرغمل سوی دښمن یې دهماغي کوچني دروازې له لارې کلاته بوت، چې دی ترراوتلی و. دلته یې دده دژوندي پرېښوولو شرط داکښېښود، چې دکلاله دېواله خپل لښکرته امروکړي چې له کلاڅخه کافي اندازه لیري سي . په دې ډول ده ته دتېښتې زمینه برابره سوه روغ رمټ له خپلو ملګرو سره راووت (۴) امیردکرکترپېژندني مهارت هم درلود اوداسې چاله فوټو (تصویر) څخه دهغه کرکتربیانولای سوای ، چې ده به هیڅکله لیدلی نه و. اوکوم قضاوتونه چې یې زماپه مغ کې دخلکو دتصویرونو له مخې کړي دي ، زیاتره یې صحیح هم وو.ده دGladstones (۵) ، Bismark (۶) اومك موهن (۷)Mc Mahon ډېره ستاینه کوله اوویل یې چې دوی دخپل وخت سترخلك وو . یوڅوتنه جنرال دده دستاینې وړ وو ، نوریې زیاتره غندل . خودجنرال وایټ General White له خوایې دلیډي سمیت Lady Smith دفاع د بویرجګړې یوه ډېره ځلانده کارنامه ګڼله

داووم څپرکي لمنليکونه

(۱) په متن کې يې Shagrasi ليکلی دی چې سم نه دی . شاغاسي يا ايشك اقاسي يو دولتي لقب و ، چې د دربار دوزير معادل يې بللای سو . شاغاسيان دبارکزو له قومه ټاکل سوي وو .

(۲) مشهور مجاهد ، عالم او مرشد ملانجم الدين اخوند دجلال آباد د هډې اوسېدونکی و خکه نو (دهډې ملا) باله کېده . علامه حبيبي مرحوم يې « کاکړ » بولي (پښتليك ـ ۲۱۹ مخ) په کابل کې د هغه وخت دبرتانوي استازي دخولې خبره ده ، چې ملانجم الدين اخوند له ډېرو سترو متنفذو انگرېزي ضد روحانيونو څخه و اوترېولك زيات پيروان يې درلودل . په ۱۸۸۷ ع کال چې د مشهور مجاهد ملامشك عالم د زوی ملاعبدالکريم اندړ په مشري دغلجيو پاڅون دتکوين په حال کې و ، نوموړي ملانجم الدين ته هم بلنه ورکړه سوه ، چې له دغه پاڅون سره يوځای سي . په ۱۸۹۷ ع کال کې د انگرېزانو پر ضد د خپلواکی غوښتني يو لو ی پاڅون د ډېورنډ دکرښې په شاوخوا کې د ميشتو قبايلو لخوا پيل سو . ددغه پاڅون مشري د داخوندملانجم الدين(دهډې ملا) ، د سوات داخوند او د ملا پونده (دده نوم محی الدين و) په لاس کې وه . ملانجم الدين اخوند شينوارو د « پاچا » په توگه اعلان کړ خو ده نټه وکړه . اميرعبدالرحمان خان دده له نفوذه ډېرېدی . ده ته يې دهډې او نورو گاونډيو کليو دبخښلو پېشنهادوکړ خو ده د « رد » جواب ورکړ . ملانجم الدين اخونددژوندپه وروستيو کلونوکي سوات ته کډه سو خو دوفات پروخت په هډه کي و او هورې ښخ سو (۱۳۱۸ ق دروژې يوويشتمه) .(م.ح.)

(۳) بوير (Boer) دهغوهالينډي بزگرانونوم و ، چې په اوولسمه پېړی کې يې دجنوبي افريقادGood hope راس ونيوه . هغوی افريقايي مربيان پخپلوکروندوکي وگومارل . انگليسانودغه خاى دناپليوني جگړو په دوران کي اشغال اوتربشپړکنټرول لاندي يې راووست . په ۱۸۳۳م کي دانگليسانوپه امپراتوري کي مريبتوب منعه سو اوزياتروبويرانو (Boers) دبرتانوي واکمني څخه سرغړاوه . دوی شمال ته ولېږدېدل اوهورې يې دوه خپلواك دولتونه جوړ کړل . بويرانو په ۱۸۹۹م کي دانگرېزانوپردووه مستعمرو (Natal) او (Cope) باندي بريدوکړ. انگرېزي لښکرو ته له کاناډا،استراليا اونيوزلينډ څخه ملاتړي قواوي ورسېدې . دوی دبويرملکي تاسيسات اوفارمونه وسوځل اوډېره مرگ ژوبله يې وکړه . داجگړه د ۱۹۰۲ کال په مې کې پای ته ورسېده . (پښتوژباړونکی)

(۴) داپېښه په تاج التواريخ کي راغلې ده . (ژباړونکی)

(۵) گلېډ ستون (۱۸۰۹ ـ ۱۸۹۸) دانگلستان مشهورسياستمدارو ، چې څلوروارە دهغه هيواد دمشر په توگه ټاکل سوی و . (م. هوتك)

(۶) بسمارك (۱۸۹۸.۱۹۱۵م) دجرمن امپراتوری لومړی صدراعظم و (م. هوتك)

(۷) دادجنوبي افريقا په Natal کې يوښارگوټی و ، چې دسرهانري سميت دمېرمنې په نامه نومول سوی و . انگرېزانو ته دبوير په جگړه کې ددغه ښاردفاع د درو زرو تنويه قرباني تمامه سوه .جنرال وايټ ددغه محاذ مشري پرغاړه درلوده . (م. هوتك)

اتم څپرکی

امیرعبدالرحمن (ادامه)

دامیرزامن اوله هغوسره دده سلوك ـ شهزاده ګان . وظایف یې اودربارونه یې ـ دشاهي کورنی غړونه دحکومت لخوا ډ ډوډی تهیه کول ـ مامورینوته تنخواوي څه ډول ورکول کېدې؟ ـ دملکي اونظامي القاب ـ ددربارژوند اومامورین ، دقانون محکمې ـ دامیردوامداره ناروغي ـ مړینه اوښخول یې ـ دپاخونونو اوازې ـ دګړو واهمې ـ دکورنیو خزانو ښخول ؟ دامیرحبیب الله تاجپوښني ـ دنوي امیرلخوا دریفورمونو ژمنې ـ ساتېری

دامیرپنځه زامن ژوندي دي، حبیب الله (اوسنی امیر)، نصرالله(لندن ته چې استول سوی و) دوی دواړه دیوې موردي ، امین الله ، دچترالي ښځې زوی ، محمدعلي دترکستانی ماندینې زوی چې زیاتره په ترکستان کي اوسي اودده په باب لږڅه اورېدل کیږي اومحمد عمردملکې سلطانې زوی . امیرکه څه هم له زامنو سره دمهربانی سلوك کاوه خوله هغوی سره هیڅکله نزدې نه و .له هغو سره یې چلند دپاچاپه شان و ، نه دپلار وزوی . که به دوی کومه ګناه یاپه وظایفوکي غفلت وکړ ، په سزا کي به امرورته وسو،چې دربارته دي نه راځي اوله دوی څخه به دلړیادړ پروخت له پاره خپه و. وروسته به یې خوك پسې ولېږه اودبیرته راتګ امربه یې ورته وکړ . بیابه نودغه مجرم راغی ، دپلار په پښوکي به ورولوېد اودبخښني له امله به هغه ته دده دلاس مچولو اجازه ورکړه سوه.

امیرخپلوزامنو ته لوړدولتي منصبونه له مناسبو تنخواوو سره ورکړي ووخوپه هیڅصورت ورته اجازه نه وه، چې دنفوذ خاوند یادنامحدودو اختیاراتوڅښتن سي . ډېرو سرکاري مامورینو دامیرترزامنو زیات قدرت درلود اوله شهزاګانو سره یې سلوك ډېرمودبانه نه و، په تېره بیا دامیردپاچهی په وروستیو شپوکي . سردارحبیب الله تش په نامه دلښکرمشراودټولوورکشاپونو عمومي امرو، سردارنصرالله دټولو دفترواو میرزایانو مشرو اونوروهم کوچني مقامونه اشغال کړي وو.

شهزاده گانو خپل خانته دربارونه جوړول ،چي زياترو مامورينو اوافسرانو به يادخپلو وظايفو په ارتباط ياشهزاده گانو ته د «سلام» له امله برخه پکښې اخيستله .دوی ټولوجلا جلا کورونه درلودل چي دښارپه نوې برخه کي يې موقعيت درلود . دوومشرانو شهزادگانو يې ترښاردباندي هم کورونه درلودل چي ددوبي يوه برخه به يې پکښې تېرولـه . سردارنصرالله چي له لندن څخه تراستنېدلووروسته يې تنخواه ډېره سوه ، دځان له پاره دهغه کورپه شان نوی کورجوړکړ، چي په لندن کي دده داستوگنې په وخت کي پکښې اوسېدی(په پارك لين کي ډورچستېرهاوس) (۱) داکور دنظم وترتيب اوسامان ولوازمو له مخي دکابل ترټولو ښه کورو . کله چي بشپړسو ، اميرځوورځي دشهزاده دمېلمه په توگه پکښې تېري کړې اوډېرپه خوشاله وځکه اميرښه معماري خوراډېره خوښوي اودده خپلي مانۍ هم دختېو اوخښتو په ودانيو کي چي په هيواد کي مروجي دي، يوازنۍ ابتکاري مانۍ وې

دشاهي کورنۍ ټولو غړوته چي په مجموع کي دمحمدزوکورنۍ ده، دحکومت له خوامعاش مقرر و . څلورسوه روپۍ (تقريبا۱۲ پونډه ولس شلنگ) دهرهلك پرسراودرې سوه هري نجلۍ ته دکاله ورکول کېدې . زيات شمېرته يې له شاهي پخلنځي څخه خواړه هم رسېدل خودغه کارداوسني اميرپه رژيم کي بندسوی اوپرځای يې پيسې ورته منظوري سوي دي . ددغه کاراساسي علت دخوراکي موادو قلت اوپه نتيجه کي دهغوگراني وه .

دحکومت مامورين اوله اميرسره نورمربوط کسان دکاله له دوو سوو څخه ترشپږو زرو روپيوپوري تنخواوي لري . که څه هم زياتروته يې له خپلوشخصو، مځکو څخه عايدهم رسيږي . دوی ټول ترخپل ځرگندعايد دزياتو پيسو ژوند کوي اوبالابود يې له هغولارو څخه برابروي، چي دوی پخپله ښه په پوهيږي . معمولا هرځومره چي څوك پست (Rascal) کيږي هغومره يې عايد ډېريږي . پخوا دمامورينو معاشونه په هيوادکي له بېلابېلو مځکو څخه ، ماليو دبراتونو په واسطه ورکول کېدل اومقامات مجبورو چي دغه ماليې پخپله راغونډې کړي . په دې ډول به حکومت ته دماليې دافسرانو لگښتونه سپمېدل . مگرپه نتيجه کي به ترټولو لوی مقام دغه ټول براتونه رانيول په خورا لـــــوپه فيصدي به يې

تخفیف پکښې راووست ، چې ټول به دده پخپله گټه اودهیواد دمنفعت پرخلاف وو .دده اجنټانو به کروندگروته دژوند له پاره هیڅ هم نه پرېښوول . داکاربه ددې سبب سوچې هغوی خپله یوه ټوټه مځکه خوشې کړي اودبلې دندې په تلاښ کې سي . مالیې دراغونډونکو له خوادعمده پلورنې دغه لوټ اوتالان دخزانې داوسنې ټیټ حالت یوسترعامل دئ .

مامورینو نه دهغوی له کارپاڅانګې سره سم لقبونه ورکول سوي دي خوبرسېره پردې زیاتره یې بې له دې چې له یوې پوخې قطعې سره دې ارتباط ولري دکلونل یابریگېډیرلقب هم لري . دغه کسان ملکي افسران نومیږي . دلښکرټولوافسرانواورسمي مامورینو ته په کال کې یوواردجشن پروخت یاامیرته د «سراج الملت والدین» دلقب ورکولودکالیزې پرموقع یوه مېلمستیا ورکوله کېږي . پردغه موقع ټول نارینه دربارته حاضرېږي اووروسته دمانښام ډوډۍ ورکوله کېږي . څرنگه چې په ماڼۍ کې هغوی ټول نسې ځایېدلای، یوه ډله یې په څرمه باغچوکې کښېني اوهورې دمانښام ډوډۍ ورته اېښوولە کېږي .

په کابل کې له اوسېدونکو انگلسیانو سره دمامورینو چلند دامیرطبیعت اودانگرېزي حکومت په نسبت دهغه برخورد منعکسوي . که داسې پېښه سي چې امیردهند دحکومت په مقابل کې متعصب ښکاره سي ، معنا یې داده چې دهغوی لخوا دده دتوقع پرخلاف زیات ټینگاروړسره کېږي . په کابل کې که له اوسېدونکو انگرېزانو سره هم دده خوابدې محسوسه سي ، اووړسره ټول مامورین بیادخپل مشرپه تعقیب دگستاخۍ ترحده بې نزاکته سي .بل وخت چې بیادانگرېزانو قدرت زیات سي ، مامورین هم دخدمت په وړاندې کولوکې له افراطه کاراخلي . ددوی په خپلو منځوکې هم، که یوتن دامیرپه نزد په لوړمقام وعزت کې و، دوی ټول یې پخپل نوبت په درناوي کې برخه اخلي څکه هیڅ یوله دوی څخه دزیاتې مودې له پاره دعزت څښتن نه وي . هریو یې دغزت له څښتن سره غوړه مالي کوي څوپه زړه کې بیاکرکه ورسره لري . دعین غوړه مالۍ په وخت کې دهغه دنسکورېدو له پاره دسیسې کوي .

دهیواددقانون محکمې،که دانوم ورته مناسب وي ، پردوو ډلوویشل سوي دي . ددوی د مذهب په ارتباط دعوې او سرغړونې په لومړي سرکې دخان ملا (۲) په

محکمه کې فیصله کیږي ، که دهغه ترواك تېره وه بیاومشرسردارته محول کیږي اوترهغه وروسته امیرته وړاندې کیږي . له قانون څخه سرغړوني دکوتوال په محکمه کې فیصله کیږي اودده ترقدرت تېرموضوعات بیاهم مشرسردار ته حواله کیږي اوکه دده ترصلاحیت هم لوړه وه ، بیادده په واسطه امیرته وړاندې کیږي . داشخاصو ټولنیزې دعوې ددوی دسیالانو په واسطه حل وفصل کیږي . دعوامو داپه عوامو اودخانانو اومشرانو داپه خانانو . اوسنی امیردغه رازمحاکمو ته مخصوص حکم هیات (جوري) ټاکلی دئ. دغه هیات پرهغو دعوو غورکوي، چې پخوا به ده ته (امیرته) وړاندې کېدلې.هیات ته ځانګړی صلاحیت ورکړه سوی دی اوخپل برداشتونه اونظریات بایدتایید له پاره امیرته وړاندې کړي . اوسني امیردغه رازیوه شورا (پارلمان) هم جوړه کړې ده، چې تقریباددېرشودېپارتمنتونو مشران پکښې غړیتوب لري . هغوی دریفورم اړوندقوانین ځېړي،له ځېړني اوخبرواترو وروسته، چې داکثریت په رایه هربدلون پکښې راغی ، هغه لیکل کیږي اوامیرته دمنظورۍ له پاره وړاندې کیږي . امیربیاهغه تصدیقوي . شورا پرهغو دعوو هم غورکوي چې داثبات له پاره یې دېرغوراوپلټنه په کاروي . دشورا اجراآت دنورو دعوو په شان امیرته دمنظورۍ په مقصد وړاندې کیږي . یوبل حکم هیات(جوري) دهغوبندیانو ددعوو له پاره ټاکل سوی دئ، چې بې له محاکمې بندیان سوي وي . په کابل کې دغه راز بندیان زښته دېردي اودهرراز بندیانو مجموعي شمېردشلو دېرشو زرو په شاوخوا کې دئ . هیات ته امرسوی، چې دهرکېس بشپړرپوټ امیرته ورکړي .

دامیردنقرس ناروغي دده دژوند په وروستیو لسوکلونوکې ورو ورو زیاتېدله اودېرلېرتګ یې کولای سوای . هرځای چې به تلی باید وړل سوی وای . په وروستیو دوودروکلونو کې خوبېخي پرپښودرېدلای نه سوای او ان په خونه کې لا په شاوړل کېدی . ورو ورو ورسره کمزوری کېدی هم، اودناروغی حملې به دېرژر ورباندې راتلې . ناروغي یې ورو ورو مغزهم ونیو اوداسي حالت ته ورسېدچې کله کله به یې مغزسم کارکاوه . په دغسي شرایطوکې دی مجبوروچې پرخپلو مامورینو نورهم زیاته تکیه وکړي ، چې په نتیجه کې دحکومت اختیار په تېره بیا دهغو دووتنو په لاس کې ولوېد ،چې دامیردناروغی

په وخت کې یې دده زیات باورترلاسه کړی و . دوی کولای سوای دامیرذهن هرهغه لورته واړوي، چې ددوی خوښه وي . دې خلکو دومره قدرت وموند ، یایې غصب کړ، چې هرڅه گویادوی وو. تردې اندازې چې په پای کې دومره په خان غره سول ، چې ښځي له خلکو بېل سول . له دوی څخه یوتن خودومره زړه ورسوچې دسردارحبیب الله دنوي کور ترکانان یې له خپلو گاډیو سره په زور له کارڅخه بوتلل اوداکاریې دامیرپه نامه وکړ. په داسې حال کې چې، امیرهم په داسې حالت کې نه و، چې دخپل زوی شکایت دې واوري . هغه هم که په زوی کې یې دومره جرات وای، چې دخپل پلارپه وړاندې دغه شان مسایل طرحه کړي . دغه سړی وروسته له هغه چې سردارحبیب الله امیرسو، ډېرژرله کاره وایستل سو. (۳)

په نتیجه کې د۱۹۰۱ کال په پسرلي کې پرامیرعبدالرحمن باندې ناڅاپي دزړه حمله راغله اوداسې فکرکېده چې نوریې نوآن تمام سو.خو دی شپږمیاشتې لانورهم ژوندی و اوداکتوبر پرلومړی نېټه مړ سو. داسې ویل کېده چې پښې یې ښوررخې وړاندې لامړې سوې وې اوداسې بدبوی یې کاوه چې په خونه کې یې چاخان نسوورته ټینگولای . دامیرترمړینې یوه ورځ دمخه چې نورنو دده دجوړېدو هیله پاته نه سوه، سردارحبیب الله اوسردارنصرالله له یوشمېرنورو لوړرتبه مامورینو سره جرگه سول ، چې دامیر له مرگ سره سملاسې دیوگام اخیستلو په باب فیصله وکړي . ځکه کله چې په خلکو کې دامیردمرگ خبردیوه واقعیت په توگه خپورسوی وای ، دبغاوت اوستونزو پېښېدل حتمي وه اوداسې اټکل کېدی، چې ملکه سلطانه به اردودخان ملگري کړي اوخپل زوی محمد عمرپه دامیرپرځای پرتخت کښېنوي . دې زیات نفوذ درلود اوپه خلکوکې دمحبوبیت څښتنه وه . په دغه جرگه کې فیصله وسوه، چې سردارحبیب الله به د خپل پلارجانشین وي اوکله چې امیرمړسي ، دی به سملاسې دارگ مستحکمه ماڼۍ، چې خزانه اودعصري وسلو گودامونه پکښې دي، اشغالوي . ځکه دهغې نیول به عملا دی پرحالاتو کابوکړي اوکه احیانا عسکر بغاوت هم وکړي ، لکه څرنگه چې یې خطراحساس کېده ، دهغه دمخنیوي امکانات به ترهغه وخته وي، چې حالات سمېږي اونظم ټینگیږي .

دامیردمرګ پروخت چي دشپې پېښ سو، ټول شهزاده ګان اومخور مامورین دباغ بالا ماڼۍ په انتظارخانه کي حاضروو. دوی هوري دخپلي شورا په بلنه له ماپښېن څخه لاحاضرسوي وو ، څکه شورا ته څرګنده سوې وه ، چي امیرنورژوندی پاتې‌دلای نسي . کله چي رابلل سوي کسان حاضرسول اودامیرمرګ ورته اعلان سو. له حاضرومامورینو څخه یوه تن دفقیدامیرخولی دسردارحبیب الله پرسرکښېښوله اودامیرپه توګه یې وټاکه . ټولو حاضروکسانو په روڼ سره لاس ورکړ، خپل بیعت یې ورسره اعلان کړ اوامیرېې وباله . یوبل مامورڅرمه خوني ته چي سردارمحمدعمرپکښې ناست و، ولاړاونوموړی یې ورسره راووست ، ورته یې وویل چي نوی امیرته بیعت ورکړي اوده هم داسي وکړه . خپل بیعت یې دنورو په شان ورته اعلام کړ. دغه ماموریخپل دغه کارسره دملکي سلطاني سخته دښمني اونفرت وګاټه .

نوي امیرورسته له خپلواکثرومامورینو اوپلویانو سره ښارته ولاړ، ارګ یې اشغال کړ اودهغه ځای دلښکروله برګېټ (دګرمن) سره یې کارونه سمبال کړل . دغه برګېټ دېرژردډګروالی (کلونل) رتبې ته لوړسو . سردارنصرالله خان هماغه شپه په باغ بالاکي تېره کړه ،چي ارګ ته دټول فرینچر، غالیواوګڼو اونوروسامانو دلېږدولو څارنه وکړي . ده په هماغه شپه ټول شیان په ګاډیوکي رانقل کړل اوپه سهارېې دامیرجسدهم ارګ ته راوړ اوددې له پاره چي دامیردمړیني دخبرپه خپرېدو اودهغه دجسدپه لیدو سره دکوم احتمالي پاڅون مخه نیوله سوې وي ، له مړي سره یې دسپرو یوه پیاوړې قوه بدرګه کړې وه .

په دابله ورځ دملکي سلطاني مېزوچوکۍ اونورسامانونه دارګ له حرامسرای څخه ددې خپلي ماڼۍ ، ګلستان سرای ته چي دارګ دېوالوته څرمه وه ، نقل سول اوپرځای یې دنوی امیرمېرمني په ارګ کي ځای پرځای سوې . وروسته نودامیردمړیني په ورځ له هراروپایې سره چي کوم اووه کسیزګارډ و، هغه دممکنواضطراري حالاتو په پام کي نیولو سره دوه چنده سواوداردل ټولی یوبل ګارډ هم وټاکل سو. اردل ګارډ دشاهي ماڼیو اوحرم سرایونو بهرني ساتونکي دي اودمهمو کسانو څارنه هم کوي.

په کابل کي د ټولوطبقو خلکو دا انتظاردرلود، چي دامیرمړینه به دعمومي

(c) ketabton.com: The Digital Library

امیر عبدالرحمان

اړودوړ له پاره چي اردو به يې په مخ کي وي ، يوه اشاره وي اوپه دې کي شک نه و، چي دټولو خلکو داانتظار، هسي يوګومان هم نه و. خلکو ددغسي اړودوړ په مقابل کي دخان دساتني په غرض خپل جواهرات اوګڼې دکورو په چتونوکي ښخي کړي وې اوځومره چي يې وس درلود ، د اوړو، خوراکي موادو اوتېلو کافي اندازه يې زېرمه کړي وه . چاچي په کورونوکي وسلې درلودې ، داړودوړ په وخت کي يې دکوردمحافظې په غرض آماده کړي وې . له شاوخوا غرونو څخه يوزيات شمېرخلك دکابل شاوخوا سرکونو ته راشيوه سول . وحشي څېرې يې وې ، عجيب وغريبي جامې يې اغوستي ، تېرونه اوزړې پلته يې وسلې ورسره وې . څکه دامېردمړينې خبرېردوی هغه شان اغېزه کړې وه لکه پرتپوسانو باندي چي دمړه سوي حيوان دلاښ ليدلو له امله کيږي . دوی له ډېروليرو فاصلو څخه په لږوخت کي خانونه دچوراوتالان له پاره رارسولي وو . داهغه خلك دي، چي دکابل اوسېدونکي هرکله داله ګولي دپېښېدو په وخت کي ، له هغوڅخه په واهمه کي وي . څکه هغوی په زرګونوتنه لڅ لغړخلك دي ، بې له ژونده بل هيڅ شی له لاسه نه ورکوي اوژوندهم هغوی ته ډېرلږ ارزښت لري . بېدای اونېستمن ته يې دکابل غريب اوسېدونکي په ثروت اوشتمي کي شهزاده ګان ښکاري . دوی آن کورونه په دې خاطرچپه کوي چي له لرګيو څخه يې پخپلو ودانيو کي کاروا خلې . دغه کورچي زه پکښې اوسېدلم ، يوخل ددغوخلکو له خواله خاورو سره برابرسوی اوحکومت له سره بيا ودان کړی و .

ماته وويل سوه، چي دامېردمړي دتښتولو له پاره هم يوه دسيسه جوړه سوې وه اوهغه داسي، چي دامېرمړی قبرته دوړلو په لارکي چي ترکابل دباندي په هاشم خان کلا کي جوړسوی و، وتښتول سي ، ټوټه ټوټه سي اوسپوته وغورځول سي. (داديوه مسلمان له مړي سره ډېره ستره شيطاني معامله ګڼل کيږي) .
له کابل څخه دکلای هاشم خان پرلورسړك اودلاري شاوخوا غونډۍ په دغه ورځ ددوبجو په شاوخواکي دزياتوسړيو دراغونډېدوله امله توري ښکارېدې، دوی دجنازې تېرېدلو ته منتظروو اوکله چي دجنازې وخت رانژدې کېدی پرټولوخلکو باندي ديوه پټ هيجان عمومي فضاخپره سوه، چي په يوه څغلند نظرددوی له چابکو چابکو حرکاتو اوڅېروڅخه چي ددوی دسړې سينې له عمومي روش څخه

يې توپيردرلود ، معلومېدلای سوای . په هرصورت ، مقاماتو ددغوښولو خبرونو له رسېدو وروسته دفقيدامیرمېرى دهاشم خان كلا پرخاى دبوستان سراى ماڼۍ په ختيځه څنډه كي فقط ترارگ دباندي دملكي سلطاني دماڼۍ په څنگ كي ښخ كړاوورځ بې له دې، چي كومه ناوړه واقعه دي پېښه سي، تېره سوه .

دامیردمرګ پروخت په کابل کي شپږتنه اروپایان اوسېدل مېرمن ډالای (Mrs. Daly)، ښځینه ډاکتره ، یوجرمنی مستر فلیشر Mr.Fleischer(په ۱۹۰۴ کي هلته ووژل سو) دده مېرمن ، ماشوم اونرس یې اوزه پخپله . موږ پخپلو منځوکي پردې مساله خبري وکړې، چي دکوم اړودوړ په صورت کي بایدڅه وسي؟ که څه هم دمسلې په باب په بشپړه توګه وړغېږدو خوله ښاراوهیواد ځخه مو دتېښتي هیڅ راز وسیله نه درلوده اوداسي ښکارېده چي دخپلو ځانو دساتني له پاره مو ، بې له دې چي داړودوړ دپیل په صورت کي ټول یوځای په یوه کورکي راغونډ سو، بل هیڅ نسو کولای . که مو ددغه کارله پاره کافي وخت درلود نوترڅوچي ممکنه وي باید هغه کورخپل مورچل وګرزوو اودفاع وکړو. خکه پراروپایي اوسېدونکو باندي به په دغسي حالاتوکي ترټولو لومړی برید کیږي اوکله چي نظم له منځه ولاړسي بیانو محافظین هم دپردیو دساتني له پاره له خپلو خلکو سره جنګېدلو ته نه چمتوکیږي. موږ پوهېدو چي که لښکرامیرته وفاداړپاته سي ، بغاوت په اسانی سره ارامېدلای سي. خوکه لښکردامیرپرضدراوپاځېد ، نودااروپایانو محافظین به بې له شکه دکافرانو په ویشتلو پیل وکړي اوچي رشتیا سي یومحافظ دمېرمن ډالای یوه نوکرته ګواښ هم کړی و ،چي دجګړې له شروع کېدوسره سم به واردواره داروپایانو نوکران ووژل سي، بیااروپایان پخپله. ما دمارتیني هینري توپك یوه اندازه کارتوس له ورکشاپ ځخه دګارډ له پاره اخیستي وو اوله ځان سره مي لرل، چي که خلکو پردوی بریدوکړ، کاربه ترې واخلم اودجنازې پروخت دوی (محافظین) ډېرتلولي وو ،چي زه باید سملاسي هغه کارتوس ورته ورکړم . خوماداغوره وګڼل دمخه تردې چي دوی ته هغه وسایل ورکړم اودځان اوخپلونوروملګرو له پاره یې په لوی لاس خطرناك وګرزوم، باید دحوادثو مسیرته وګورم اودوی ته ووایم چي ببغمه اوسئ،هروخت چي وغواړئ، کارتوس به پرخپل وخت درته ووېشل سي. بې له شکه چي عسکرپاځرن ته تیاروو اودې کارته یې په هغه صورت کي زړه ښه کاوه، چي یوچایې لاړښوونه پرغاړه اخیستې اومخکښ سوی وای . هري ټولی انتظاردرلودچي پاځون به نوري ټولی پیل کړي اودوی ورسره یوځای کېدوته تیاروو .خو ددوی ترمنځ یووالي نه و او په هیچا کي دا جرات هم نه و،

چي مخکښ دي سي. دجنازې په ورځ زماپرکوردګارډافسران ددې له پاره راتاو سول، چي وګوري آیا ټول حفاظتي تدبیرونه نیول سوي دي ؟ او یو څو ساتونګي يې پرېام باندي دګاونډيو کورونو دڅارلو په غرض ځای پرځای کړل. دوی راته وویل چي هرراز ناڅاپي پېښتو ته باید تیاروا وسم. ځکه له ټولو هغو اوازو څخه چي ددوی غوږو ته رسېدلي وې، څرګندېده چي زه اوددوی یوزیات شمېر به ترشېې دمخه ووژل سو. دغه راز پراروپایانو باندي دحملې په صورت کي دناڅاپي ستونزودمخنیوي له امله مااونورو اروپایانو ته وویل سوه، چي په کورکي پاته سو اوپه هیڅ صورت بازارته ونه وزو.

دامیردښخېدو د ورځي په داسېاچي د ۱۹۰۱ کال داکتوبر دریمه وه، د امیرعبدالرحمن مشرزوی سردارحبیب الله، چي په دغه وخت کي ۳۲ کلن و، په رسمي توګه امیرسو. مراسم دارګ ماڼۍ ترډېرالوبهرپه سلامخانه کي دټولو شهزاده، ګانو مامورینو ، داردو لوړو افسرانو، مخورواوخانانو په ګډون سرته ورسېدل.رنګه جامې نه په سترګه کېدې . شهزاده ګانو، مامورینو اونورټولو توري جامې اغوستي وې . یوازي دیوڅوتنوسپیني اویوڅوتنوبوري جامې په تن وې . افغانان دپاچا دمرګ په وخت کي دتوروجامو اغوستلو دودلري اودرې ورځي يې اغوستي وې. مراسمو دوې برخي درلودې ، مذهبي اوملکي.

مذهبي مراسم دمسجد جامع دمشرملاله خواترتیب سوي وو. ټولوحاضرو کسانو په دوعاوو کي برخه واخیستله اوپه دې ډول مراسم پیل سول . وروسته نوملادسپین ململ (ډاګې) لونګۍ دسردارپرسروتړله، په داسي حال کي چي قرآن اودپیغمبر (ص) متبرکات (چوخه اووربښته) اودکوم زیارت جنډه يې ورته ورکړه ، دی يې دافغانستان دمستحق اومنتخب امیرپه توګه اعلام کړ. دغه جنډه فقیدامیر (امیرعبدالرحمن ـ م.هـ) دترکستان له یوه متبرک قبر څخه راوړې وه. دټولودغه شان قبرونوسرته خادې ښخي اوبیرغونه اوربنکی باندي خوړندي وي. فقید امیرچي له روسیې څخه کابل ته راروان و پرلاري يې دغسي یوځای ته نزدې کمپ وهلی و. دشپې يې خوب لیدلی و چي دافغانستان دتخت ګټلو په هڅه کي به بریالی سي، ځکه يې دزیارت جنډه دیادګار اوتعویذ په توګه ورسره رااخیستي وه.

ملکي (غیر پوځي) مراسم دسردارنصرالله له خوا (دنوی امیرسکه ورور) جوړسوي وو اونوي امیرته یې دفقید امیرخولۍ وړپرسرکړه . دغه خولۍ له تورقره قل پوست څخه جوړسوې اوپړیوه خوایې دالماسو ستوزي نښتي و . کله چې فقید امیرته د «ضیاالملت والدین» لقب ورکول کېدی. دغه خولۍ دشاهي کورنۍ د غړوله خواورته دتحفې په توګه ورانديسوې وه. بیاد فقید امیرکمربندترملاوروتاړه اودهغه توره یې ورته تقدیم کړه . دنوی امیر پخوانۍ خولۍ، توره اوکمربند سردارنصرالله ته اودسردارنصرالله پخوانۍ خولۍ ، توره اوکمربند سردارمحمدعمرته چې دفقید امیرکشرزوی و ورکړه سول . وروسته نو امیروېناوکړه اوپه هغې کي یې وویل، چې غواړي هیواد یوموټی وساتي، د بهرنیتېري مخه ونیسي اوداسي ریفورمونه پیل کړي چې دهیواد خلک یې نېکمرغه سي. دی به دغه راز هغه منفوراستخباراتي سیستم له منځه یوسي چې تردغې ورځې پوري جاري و اوهیڅوك په امان نه وو .وړپسې ټولو حاضرو کسانو له امیرسره دبیعت لوړه پرقرآن باندي وکړه اومراسم له معمول دود سره سم په ډوډۍ خوړولو سره پای ته ورسېدل . دځواوېنو له پاره ښاردهیواد دبېلابېلو سیمو په خلکوډك و . دقومونو خانان ، دښارو والیان ، دکلیو ملکان اونورټول امیرته دبیعت ورکولوله پاره راغلي وو اوهغوکسانوته ، چې بیعت ورکاوه له معمول رواج سره سم «خلات» یا ددرناوي چپڼه ورکول کېده . دایورازچوځې دي چې له نصواري ، شنو یازرغونو ټوکرانو څخه روغي سوي اودپاسه ورباندي دطلایي تارخامك سوي وي . په راغلوکسانوکي ځیني خلك دومره بې وزلي اوغریبان وو چې کالي یې ترګوډېرولړځه ښه اوددغه غونډې له پاره یې پرېولي اودبوټونو پرځای یې دابتدایي څرمني چاروغي په پښووې . دوی چې به په بازاروکي له خپلوخلاتونه سرګرزېدل، ټول به شرمندوکي اوپوځه مغروربنکارېدل . په کابل کي زیاتره ګنډونکي په پرله پسې توګه دهغو خلاتونو په ګنډولو بوخت وو چې دامیرپه غوښتنه خلکوته دعزت لپاره ورکول کېدل. ځیني خلاتونه ډېرازرښتناك دي اوله سنګینو کشمیري ټوکرانو څخه چې په لاس ګنډل سوي وي ، خوراګڼ خامکونه اوګلابتوني اووربښمیني پټې باندي کار سوي وي. دغه راز خلاتونه په سلګونو روپۍ بیه لري.

دهیواد ټول غټ ملایان په کابل کې راغونډ سوي اوټولو ته خلاتونه ورکول سوي وو. نوي امیردوی ته ډېره پاملرنه کوله. ملایان دټولني یوه ډېره اغېزمنه برخه ده اوکولای سي دخلکو ذهنونه هرهغه لوري ته کش کړي چي ددوی خوښ وي. دري څلورتنه ډېرسپین ږیري اوبزرگوار ملایان وگومارل سول، چي دفقید امیر قبرته ددوعا اوختم له پاره پاته سي . وروسته دخینو خلکو له خولې واورېدل سول چي له قبرڅخه شنې لمبې راوتلې اوداده دروح دعذاب څرگند ثبوت و. په هرصورت ، قبرته دنامعلوموکسانو له خوادرې څلورځله دبې حرمتی په خاطراوروورته سو اوپه خلکو کي اوازه سوه ، چې دامیردروح ټودوخه د اورونو سبب سوې ده . دفقید امیرپه شان دیوه لایق واکمن له پاره داممکنه نه ده، چي خپلسري خلك دي په زورسره سمي لاري ته راواړوي اودخان په مقابل کي دي دهغوی کرکه اونفرت ونه پاروي .هغه کسان چي له ده څخه په ژوند دارېدلي وو، دده دنامه په سپکاوي کي یې هیڅ نه سپمول . څکه دی مړ و اودغچ اخیستلو واك یې نه درلود .

عسکربیاهم مطمین اوارام نه وو. په هماغه ورځ چي سردارحبیب الله دټول لښکرپه مخ کي دامیرپه توگه اعلام سو، دمومندزیوټولی جگه سوه اودجنگ چیغي یې وکړې خونوروټولیو یې ملاتړ ونه کړ اوخه ترڅې جوړه نسوه . داردل ټولی خلکو ته چي دهرراز ناآرامیو اوپاڅون پرخلاف وو ، څوځوواره دنورو ټولیو له خوا بلنه ورکړه سوه چي له پاڅون سره یوځای سي اوورته ویل کېده چي که دوی داکارونکړي ، نورڅوك هیڅ هم نسي کولای. څکه دوی غواړي چي پاڅون باید عمومي وي اونه غواړي چي یودبل پرضد وجنگیږي بلکي هدف یې داوسنی واکمني کورنی لیري کېده اودبل حکومت جوړېده دي. مگراردل ټولی خپل پاچاته وفاداره پاته سوه اوپه پاڅون کي یې له گډون څخه انکاروکړ.خوله دې سره سره زیاتره یې ناراض اودنورولښکرو خواته یې میلان درلود . زیاترو یې په ډاگه ویل چي که انگرېزهیواد ته راسي، دوی به داوسني واکمن له پاره ونه جنگیږي بلکي وسلې به کښیږدي .

نوي امیردلښکرداراموله له پاره خپله توجه ددوی ټولو دمعاش زیاتولو ته واړوله او زه پــــه ورکشاپوکي غوږېدلم، چي خیني عسکر په دې باب مشوري

کوي،چي که امیرخپله ژمنه پرځای نه کړه اوکه دمعاش زیاتوب کافي نه و دوی باید څه وکړي؟.په دې کي هیڅ شك نه وچي داغوښتنه دټول لښکر وه . ددوی معاش دمیاشتي اته کابلی روپۍ و (پنځه شلنګه و اته پنسه) اویوه سړي راته وویل، چي دی دمیاشتي تردوولس روپیو په کمه قانع نه دئ . اوکه دغه اندازه معاش ورنه کړه سي، دی به له نورو کسانو سره یوځای سي. دعسکرو معاش دبرژردمیاشتي لسوکابلیو روپیو ته جګ سو خودمعاش دازیاتونه کافي ونه بلل سوه اوناراضیـودوام ومومند . په راتلونکي اخترکي، چي سردارنصرالله دامیردناروغی له امله دهغه پرځای لښکر معاینه کاوه اوخلکو ته یې له معمول سره سم دامیرسلامونه وویل ، هیچایې علیك ونه وایه. دخوشیبو له پاره حالات نازك سول خوسردارنصرالله خپلي معایني ته ادامه ورکړه، ځکه هیڅ چي ګویانه وي پېښ سوي . مراسم بې له دې چي کومه بله ناوړتیا دي پېښه سي ، پای ته ورسېدل.

نوي امیر دریفورم دبېري ژمني وکړې خوپرځای یې نه کړې . تخت ته دده درسېدو په دابل کال وچکالي راغله ، واوره ونه اورېده . داکار د هغو اوبو دکمښت سبب سو، چي په غروکي دواورو له ویلېدو څخه راځي اوپه پسرلي کي دکرني له پاره ضروري دي . په نتیجه کي حاصلات لږسوَل . وچکالی دوام وکړ اویوزیات شمېر خلك له لوږي مړه سول . وروسته بیادخوراکي موادو دکمښت پرڅنګ دکولراناروغي هم راغله اوپه یوڅواوونیو کي یې په زرګونو تنه ووژل . په خلکو کي عمومي ناراضیتی زیاتي سولې. څکه داټول آفتونه یې دامیرله بدشامته ګڼل . دامیردوژلو له پاره دسیسې کشف سوې اوامیرخان په ارګ کي خوندي وساته . کله کله به یې ځان ښکاره کاوه . زیات وخت یې په حرم سرای کي تېراوه اودمخبرانو رپوټونه یې پخپله لوستل . حکومت یې خوشي کړی و چي خپل کارونه پخپله وکړي .دې کارنارضایتی نوري هم پسې زیاتي کړې. دغه راز له دې ببېري چي څوك خیانت ورسره ونه کړي ، له مخصوصوکسانو پرته یې بل چاته اجازه نه ورکوله چي ده ته حاضرسي .دهغوخلکو له پاره یې چي کوم شکایت یې درلود ، یوسیستم جوړکړ چي شکایت کوونکي بایدله کوټوالی څخه یوټاپه سوی کاغذ یا د عرض پاڼه رانیسي ، خپل عرض پرولیکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوژمنه سوې وه چې دغه راز عریضو ته به پاملرنه کیږي . دغه رازعریضې به په هغه بکس کې اچول کېدې چې دکوتوالی مخ ته به دهمدې مقصد له پاره اینښوول سوی و. کوتوال به هره ورځ هغه را غونډولې اوامیرته به یې وړاندي کولې . خوخلکوشکایت کاوه چې دغه رازعریضوته دسملاسي جواب ورکولوله ژمني سره سره ، بیاهم دوی پرټاپه سوي کاغذ پیسې ورکړي. خوجواب ترلاسه نه کړي ،که جواب ترلاسه هم کړي هغه داسي گونگ وي، چې نه دمنظوری معناورکوي نه دنامنظوری . په نتیجه کي داسیستم هم بې اعتباره سو. خلکو استدلال کاوه ، چې ولې پرداسي یوه ټکټ پیسې ورکړي چې په غالب گومان سره یې ستونزه نه په حل کیږي.

دفقید امیردوخت داکارډېرگټوروچې هغو خلکو ته په اجازه ورکول کېده له امیرسره وگوري چې پرسړك یادجمعې په ورځ (دمسلمانانویکشنبې) له مسجد څخه دراتگ پروخت به له امیرسره مخامخ کېدل .دې کاربه خلکو ته جرات ورکاوه . فقید امیردخپلي پاچهی په لومړي سرکي دومره وړاندي ولاړچې ټولو خلکو ان جاروکښانو ته یې د «ورور» خطاب کاوه . نوی امیر دااجازه نه ورکوله اویواعلان یې وکړچې که هرچا پرسړك باندي ده ته عریضه وړاندي کړه ، بندي کیږي به . اوله ځینوهغوکسانوسره چې له دغه امرڅخه یې سرغړونه کړې وه ، همداسي و هم سول . په نتیجه کي خلکو ځانونه له خپل پاچا څخه بېل احساس کړل ځکه له هغه سره یې خبري نسوای کولای ، لیکلي عریضې یې مستردیدلې اودوی باید بې له دې چې دغورکولو امیددي ولري ،هرهغه څه زغملي وای چې ورپېښېدل، زړونه یې وختل .ځکه امیرصاحب دوی هېرکړي وو اوددوی په غم کي نه و . افغانان په ډېروشیانوکي ډېرزیارکښ خلك دي اوبې له شکه ددوی دیني عقایدو له دوی سره مرسته کړې چې له حالاتو سره ځان سم کړي. ددوی په عقیده امیر روحاني مشردئ اودوی دهغه احترام په هرډول چې وي ، باید وکړي . نورخلك به دغسي شرایطوکي مسایل پخپلولاسوکي نیسي خوافغانان ډېرقبېلوي خلك هم دي . دوی دخپلو خانانو له لاسه ځکه خوریږي ، چې یودبل پرضد یې پاروي .

اوسنی امیرله سپورټ سره هم مینه لري اودخپل غتوالي په تناسب چې قدیې

ترینخه نیم فوټو یوځه زیات پنډ (پریړ) چارشانه سړی اوښتې یې لرڅه لنډي دي، خوبیاهم ښه تمرین کولای سي. دده اصلي مشغولتیا اشپزي ده اودامشغولیت دهیواد په زیاترو خلکو کي عام دئ. ویل کیږي چي دی ترخپلو اشپزانو لاهم ښه اشپزي کوي. دجمعې ورځ په خانګړې توګه دغه مشغولیت ته وقف سوې ده. دده ټول ملګري دخوړو په تهیه کولوکي مرسته کوي اوکله، چي خواړه پاخه سول، ټول یو ځای سره کښېني اوپه ګډه یې خوري. امیردغه راز کله کله خپله دسپوګاډۍ چلوي اوکله لاچکراوښکارته هم ځي. پخوا چي میلې زیاتي وې، دی به هرکله دڅو ورځو له پاره بهرته ووت. خرله کومه وخته چي پاچاسوی دی، دپرلږ ښکارکوي اویوازي کوم مازیګر ووزي.

یووخت چي دکولرانارو غي پای ته رسېدونکې وه، دی په پل بګرامي کي خپل ښکارځای ته ووت چي کابل دشمال ختیځ په شپږمیلي کي پروت دئ. هورې به یې څاوونی تېري کړې. ملګرو افسرانواومحافظینو یې شپې په شړیو کي تېرولي ځکه هواسړه وه اوژمی راتلونکی و. په دغه وخت کي یوسرکاري پیل مست (لېونی) سو اوخپل خاوند (Mahout)یې وواژه، مخ یې پرکمپ ونیو ټول خلك چي په مخه ورتلل ځني تښتېدل. دامیرشاغاسي، چي دده له خپلوانو څخه و، اوپخپله هم یوځه بدمغزه شانته سړی و، امیرته وویل چي دی به پیل ووژني. توره یې کش کړه اوآس ته یې ورټوپ کړه. پرنورشلوتنوسپرو یې ږغ وکړچي په ده پسې سي اوپه ګډه پرپیل باندي برید وکړي. پیل هم ددوی پرخوا حمله پیل کړ. افغاني اسونه دپیلانو په مقابل کي دربېدلای نه سي اوکله چي یې ولیدل، پیل ورباندي دبرید په حال کي دئ، هري خواته سره تیت سول اوپه یوڅو دقیقو کي میدان خالي پاته سو. پیل به کله په یوه اوکله په بل پسې منډې وهلې. په داسي حال کي چي دتېښتي دلاري موندلو په غرض دسړیو اواسونو قهرجن اوعصباني تلاښونو، له ویالوڅخه ټوپونووهلو، له کوچنیو بوټواونیالګیو سره ټکرېدلو دتماشا کوونکو له پاره له خطرسره سره، یوڅنډوونکې صحنه جوړه کړې وه. په پای کي پیل یوې ژوري کنډي ته وروښوېدی او هورې پکښې بند سو. دپاس له خواپه ښاخونواوښوکي پټ سو اوپه دې ډول په دام کي ولوېد. له څه مشورو وروسته فیصله وسوه، چي پیل ته

بایدځلورپونډه کافور، ځلورپونډه تریاك اوځلور پونډه چرس ورکول سي چې مستي یې ورآرامه کړي اوهمداسي وسوه. په دابل سهارپېل مړو. دداسي نتیجې انتظار چانه درلود. که څه هم له دغي اندازې درمل سره دانتیجه طبیعي وه .افغانان دواقعي علاج له پاره پرزیات مقدار درمل باورلري.

امیرحبیب الله خان له ټېنس اوکرکیټ سره هم مینه لري په تېره بیا له کرکیټ سره ځکه ددوی ملي لوبي (توپ بازی) ته ورته ده . توپ بازي هم په توپ اولرګي سره کیږي . داشپزي پرځنګ دامیر بل ساتېری Magic Lantern (۴) دئ . دهغه په زرګونوسلایډونه لري، چي ځني یې دنړی دډېرو جالبو ځایونو عکسونه دي. ماامیرته دسینما یوماشین ورکړ چي دوې شپې پرله پسې یې دارګ ددرباریه یوه خونه کي ایښی و . دسینماماشین په انتظارخانه کي ایښوول سوی و اوتماشاچیان ددربار په یوه بله لویه خونه کي ناست وو. ددې دووخونو ترمنځ دهلېز باندي یې لنډه پرده ځړولې وه چي تصویرونه وربانډي لوېدل. په اول مابنام چي هرڅه آماده سول ، امیر هغې خوني ته راوبلل سو چي مامخکې سامانونه پکښې سمبال کړي وو. امیرله ماڅخه وغوښتل ، چي خپل کار ور وښیم . ماهمداسي وکړه. وروسته دی بلې غټې خوني ته ولاړ، چي نمایش وګوري اودمخه تردي چي تماشې ته دشروع کولواجازه ورکړه سي ، پرداخلېدو باندي یې فیس کښېښود. پرچوکی باندي ناستو کسانو باید لس روپۍ اوپرېښوولاړیاید پنځه روپۍ ورکړي وای . کله چي مادغه خبره واورېده . فکرمې کاوه چي ماته به هم ددغه ساتېري جوړولو په عوض کي خپله ونډه راورسیږي ، خوامیرهغه ټولي پیسې خپله واخیستې اوداده دهغو خاصیتونو یوه بېلګه وه چي خلکوېې په باب خبري کولې .

داتم څپرکي لمنليکونه

(۱) ډورچسټر په نامه يوه سيمه دلندن په لويديځ کي پرته ده . چي د Lord Dorchester نامه ته منسوبه ده .لارډ ډورچسټر (۱۷۲۴ ــ ۱۸۰۸ م)دانګلستان يو زوړ جنرال و چي د کاناډا د کيوبيک ايالت په نيولو کي يې ميړانه ښوولې وه او د همدغې سوبې له امله دجنرالۍ رتبې ته رسېدلی و . نوموړي پر نورو دندو سربېره ، دوه واره دکاناډا د ګورنر جنرال په توګه کار کړی و (م.ه)

(۲) «خان ملا» د قاضي عبدالرحمن بارکزي کندهاري لقب و ، چي د اميرعبدالرحمان خان په اداره کي يې د قاضي القضات مقام درلود. خان ملاقاضي عبدالرحمن د قاضي محمد سعيد « خان علوم » زوی د قاضي محمد اسمعيل (ژړي نيکه) لمسی او د قاضي نصرالله خان کړوسی کېدی . قاضي نصرالله خان د لوی احمدشاه بابا د عصر فاضل او علمي شخصيت و.دکابل په زاړه ښار کي د « خان ملا يا خان علوم » په نامه يوه کوڅه سته . چي دقاضي محمد سعيد نامه ته منسوبه ده .
(ددغي درنې او علمي کورنۍ په باب وګورئ: کانديد اکادميسن محمد اعظم سيستاني ــ دونابغهٔ سياسی و نظامی افغانستان در نيمهٔ اول قرن نزدهٔ ميلادی ــ صفحات ۶۸ ــ ۷۸ ــ چاپ ۱۳۷۱ ش)

(۳) دغه حالت د دې کتاب تر ليکلو نژدې يوه نيمه پېړۍ وروسته بيا تکرار سو. د کابل ښکلی ، ودان او تر زياتې اندازې عصري ښار چور او له خاورو سره برابر سو . داسې ښکاري چي ددې خلکو عادت په دې يو نيم سل کاله کي دومره زيات بدل سوی نه دئ (م.ه)

(۴) مېجک لانټرن دلومړني پروجکټورنوم دئ، چي د ۱۶۵۰ م کال په شاوخوکي اختراع سوی و. داوولسمي پېړۍ په پای کي دغه راز پرجکټرونه په هوټلونواومانيوکي دکوچنيوسينماګانو په شکل اېښوول سوی و اودالکين څراغ اويوه کمزوري شمع په واسطه چلېدل .زياتره يې دپيريانانو، دېبانو او شيطانانو ننداري ښوولې (م.ه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم څپرکی

زندانونه اوبندیان

کوټوال اوکوټوالي ـ پولیس دغلوپه توګه ـ دزندانونو بیان ـ له بندیانو سره دچال چلند اودهغوی دزولنوبیان ـ دبالاحصارزوړ ځاه ـ استخباراتي سیستم ـ دسریوغاړي پربکول ـ دروغ ربوټونه ـ فانه اوشکنجي.

په ختیځ کي دکوټوال مقام له لرغونو وختونو څخه یولوړ مقام دئ. په ځینو هیوادوکي ،کوټوال داعدام امرهم ورکولای سي خوپه افغانستان کي یوازي امیردسترو سزاګانوواک لري . دکوټوال یوه وظیفه دټولوعمومي اوخصوصي اعدامونو دسرته رسولوڅارنه ده .دغه راز دهغوشکنجو اداره کول دي، چي خلکو ته دهغوی پرجرمونو باندي داقرارکولو اودهغوی دملګرو دنومونو ښوولولپاره ورکول کیږي .همداشان دټولوسزاګانو اوجریمودسم عملي کېدو څارنه ده . پردې سربېره دده وظیفه دټول ښاردانتظاماتو تعقیبول ،دپولیسو اداره کول ، ځان ته دټول ملکي اوجنایي قضیو (دعوو) ورغوښتل ، دکوڅو د کلانترانو (ملکانو) درپوټونواخیستل اوځېړل اودزېږېدنو اومړګونو دریکارډ ثبتول دي.

دکوټوالی دفتردارګ بازار دګومبتي په څنګ کي جوړسوی دئ . دغه بازار دښارترټولو نوی بازار اودارګ ماڼۍ ته نزدې بازاردئ . په کابل کي که څوک ډېرښه مالونه غواړي رانیسي ، هم‌دلته مونډل کېږي . دکوټوالی دلوی دفترپرځنګ دکابل په بېلابېلو کوڅوکي دکوټوالی (پولیسو) یوشمېر مرکزونه هم سته چي په اصل کي دتښتوونو دمخنیوی په مقصد اوهیواد ته دټولو واردسوو مالونو دګمرکي محصول دټولولپاره دګاونډیو ولایتونو دپولو پرټولو اصلي لارو باندي جوړسوي دي. په دې ډول پولیس کولای سي هیواد ته دهرراتلونکي اووتونکي شخص څارنه وکړي . په کابل کي ګمرکي محصول د یــــوې مخصوصي ادارې له خوا، چي د همدغه مقصد له پاره جوړه سوې ده،

راغونډیږي. دپولیسو په هرمرکز کي پرحوالدار (Sergeant) سربېره دکوتوالی دسپاهیانو اووه کسیزګارډ ستته . حوالداران بایدلیك لوست وکولای سي. خوډیر لږیې باسواده وي اوخپل دوست یاملګری یې ورسره وي اوټول رپورټونه لیکي . ترحوالدارپه رتبه کي یوشمېر نورلوړ افسران هم ستته خو دوی ټول ، افسران اوسپاهیان له چوکی څخه دګټي اخیستلو اودفترته له حاضرسویو کسانوڅخه دپیسو اومالونو تروښولو (اخیستلو) اودخان حق په جانب ښودلو معمول دودپالي. دیوچاله پاره چي په یوه پېښه کي ګیرسوی یاله قانون څخه په سرکښی متهم سوی وي ، دکوتوالی سپاهیانوته دخان خلاصولو په مقصد بډي ورکول عام کاردئ اوهر سپاهي یې په هغه صورت کي کوي، چي لوړو مقامونو ته دخبرورکرلوکوم شاهد نه وي اوده ته ستونزي پېښي نسي.

په کابل کي پولیس پخپله ترټولو غټ غله دي اوهرڅه لوی وي که ووړ، چي په ګوتو ورسي، اخلي یې . خو که بل څوك پرغلا وویني ، یایې شك پرراسي ، ډېرزیات خښمېږي. ښایي پرخپلو امتیازونو باندي به یې تېري ګڼي. پولیس به په بازارکي دتېرېدلو په وخت کي له دوکان څخه ډك موټ مېوه یاکوم بل څه اخلي اوخوري بـه یـې خـودوکـانـدار بـایـد هـیـڅ هـم ونـه وایـي. کـه کـوم دوکاندارډپولیسو ددغه شان عمل په وړاندي غالمغال وکړي، ډېرژربه یې پرضد کومه دوسیه جوړه سي اودی به پکښې راګیرسي . که یې داتهام له پاره بل څه نه وي ، په دې تور یې متهموي چي کاڼي (وزنونه) یې کم وو. څرنګه چي په کابل کي دقیق فلزي وزنونه (کاڼي)، چي دحکومت په ورکشاپونو کي دي جوړسوي وي ، ډېرمحدوددي اودوکانداران په سوداکي دوزن کولو له پاره بېلابېل کاڼي دسړك دغاړي له کاڼو سره الیش کړي وي، نودوکاندار په همدغه دوسیه باندي کوتوال ته دمحاکمې له پاره بوزي. کله چي دغسي باوري اسناد وړاندي سي ،څرګنده ده، چي دوکاندار ته درنه جریمه ورکول کیږي او د کوتوالی سپاهي ته په راتلونکي کي نورهم درناوی کیږي . په کابل کي، چي زیاتره غلاوي سوي دي، دکوتوالی د سپاهیانو لاس پکښې وي. دپولیس په توګه ددوی موقف ، دوی ته داامکانات برابروي چي ډېرډك دوکان یاکورپه نخښه کړي او دښتننانو دتګ اوراتګ ډېردقیق معلومات ترلاسه کړي.

دکوتوالی گارډ باید په هرودوو اوونیو کي دبېلابېلو ستېشنونو ترمنځ سره الیش سي. څوکه څوك وغواړي په هغه ستېشن کي پاته سي چي کارېي لړاوعوایدېي زیات وي ، پاتېدلای سي. داکارونه هغه کسان سره تنظیموي چي دکوتوال دباور وړ وي . دغه سپاهیان دکوتوال له خوا دسزاگانو اومجازاتو دعملي کولو اودگزموکولو له پاره مقرر سوي او ټاکل سوي کسان دي. ځیني خوان سپاهیان په وحشتناکوسزاورکولو کي له ګډون ورروسته ډېرناروغ سي مګرورو ورو ورسره عادي او زړه یې سخت سي او څه موده ورروستهٔ یې دنورو پرکړاو،ان دکوم بدمرغه پرمرګ او شکنجو ورکولولا هم زړه نه خوږېږي .

ترښاردباندي هم دبېلابېلو قطعو دعسکروګارډونه وي .دغه شان ګارډونه زیاتره دارګ پرشاوخوا اودښارپه نوي برخه کي ځای پرځای وي . داوسني امیرپه وخت کي دغه ګارډونه اودکوتوالی دا، دواړه په شمېرکي زیات سوي دي اوپه ځینو ځایو کي خودشپې له خوا پرهروسلومتروباندي یوولاړوي .دکوتوالی ستېشنونه هم په دې ورروستیو وختوکي پرتولو سړکونو باندي اوترښاربهرترتقریبا څلورومیلو پوري ددې لپاره جوړسوي دي چي دبې اجازې وتونکو مخه ونیسي . ګویا اوس څوك ترښاربهران پنځه یاشپږمیله لاهم له اجازې پرته سفرنسي کولای. په لیري ستېشنونوکي کله کله دکوتوالی پرسپاهیانو باندي دشپې له خوا دپیري پروخت دټوپك اخیستلو په مقصد برید کیږي . دیوتن وژل سوي سپاهي مړی خوپه بابر کي (له ښارڅخه صرف دوه میله جنوب لورته) ټوټه ټوټه سوی هم و اوغالبا به له دې امله و، چي د ژوندي پاته کېدلو له پاره یې ښه جګړه کړې وه اوځیني یرغلګرېې ټپیان کړي وو.

دکابل زندانونه دهمدې مقصد له پاره جوړي سوي ودانۍ نه دي بلکې له هرحکومتي کورڅخه چي مناسب موقعیت ولري، دزندان کاراخیستل کیږي اوجیلخانه ځني جوړیږي . کړکیوته یې کلکي میلې ورکړي وي چي دبندیانو دتېښتي مخه په ونیول سي اود بهردروازه یې ډېرټینګه اوقلف وي . دکوتوالی یو سپاهي دننه پېره ولاړ وي . په دغه راز کوروتو کي دبندیانو دشمېر په نسبت ځای ډېرخي نامناسب وي خومقامات هغه ته نه پاملرنه کوي اونه یې د پاك او سوتره ساتلو له پاره مرسته کوي . ان ددغو بندیانو څارویو دسم استوګن کولو

پرمفکوره دلاسه لاخاندي هم . دناروغیو دمخنیوی فکرخوپه مطلق ډول وجودنه لري اوبندیان په یوه داسي کورکي د رمې په شان سره راغونډ سوي وي، چي ښایي دشلو یادېرشوکالوراهیسي تري زندان کاراخیستل سوی دئ خوهیڅکله هم پاک سوی نه دئ . په نتیجه کي بندیان هرکله په لویه تبه اونورو ناروغیو اخته کیږي . یوازي همداتبه دبندیانو په سلوکي اویا ـ اتیا له منځه وړي اوعجیبه داده، چي ولي ټول نه مري.

یوچاچي څوکاله یې په بندیخانه کي تېرکړي وو، ماته بیان کاوه، چي دی ، پلاراویوشمېر نورخپلوان یې په خنځیرونوسره تړلي اوله یوې لیري فاصلې څخه یې کابل ته په کوم سیاسي تور راوستلي اودلته یې زندان ته اچولي وو . دادېره نادره خبره ده، چي ددغه راز اتهام بندیانو غوردي سملاسي وسي. دوی څوکاله همداسې پراته وواودخوشي کېدو امید خویې کوم نه درلود . خپلوانو اودوستانو یې امیرته له دې بېرې عرض نه کاوه، چي دوی پخپله په بلا کښېنوزي . هغه خونه چي دوی پکښې اچول سوي وو ، بېخي وړه وه اوله نورو بندیانوسره ددوی شمېر تقریبا دېرش تنه و .دشپې چي به بیدېدل ، په هغه صورت کي خایېدلای سوای چي څنګ څنګ یوه لیکه غزېدلي وای . دبیت الخلا انتظام بیخي و، نه . په دغه وخت کي لویه تبه هم په ګډه سوه چي یوپه بل پسې یې له پښو اچول. دده پلار اویوشمېر وروڼه و دتره زامن یې له نوروسره یوځای ښخولوته یوړل. دی پخپله له تبې څخه څو اووني ناروغ و، خو روغ سو اوکله چي ناروغي پای ته ورسېده، ددوی له راغلیو کسانو څخه یوازي پنځه تنه پاته وو. ډېرژرېې نوربندیان ورته راوستل اوخونه بیاډکه سوه چي له دغوبندیانو څخه څني په تبه اخته کېدل اومړه کېدل.

په هغه وخت کي یو شمېر بندیان په پټه توګه ایستل کېدل اوتقریبا هره شپه به یو سړی غوښتل کېدی اوله خپلو بندیانو سره به تلی اوبیایې هیڅ درک نه معلومېدی . دې کارنوربندیان په وحشت کي واچول خکه هیڅوک نه پوهېدئ چي څه پېښیږي اوښایي دده نوبت به هم دابله شپه راسي. په پای کي فشار دومره زیات سو چي هغوی بغاوت اوتېښتي ته چمتو سول . خکه دتېښتي په تلاښ کي مــــــرکېدل هیڅکله تردې بدترنه و، چي څوک دي دمرګ ورسېدو ته

منتظر ناست وي . خکه نوبوه شپه ددروبجو په شاوخواکي کله چي پيره دار کهاله ورته معلوم سو اونورعسکر زياتره بيده وو ، دوی ترکوټي راووتل اومخ پردروازه رهي سول . په دغه وخت کي يوبل پيره دار وليدل اوډزيې پروکړه ، يوتن يې وويشت خومخکي له دې چي توپك دي بياډك کړي ، يوغټ پښتون چي دبنديانو لارښوونه يې کوله ، پرزينګي پورته کړ ، دمخکي يې راوويشت اوملايې ورماته کړه . بيا يې توپك څني واخيست اوبه برچه يې ووهه. په غالمغال باندي نورپيره داران راويښ سول اويوه کوچني جګړه ونښته . څوتنه پيره داران ووژل سول اونوروتښتېدل . خوځيني بنديان هم په دغه اخ وډب کي ژوبل سول .دزندان دروازه اوس بې پيرې وه اوبنديانوفراروکړ. خوتښتېدلوپيره دارانو نورکسان خبرکړل اوبنديان لاپه کوڅوکي زيات ليري تللي نه وو ، چي پيره داران وروررسېدل ، مخ وشايې ورته ونيوله اوله لنډ اخ وډب وروسته له زوره ولوېدل اوبيرته زندان ته راوستل سول . له دې امله څوتنه چي هغه غټ پښتون هم پکښې و ، په دارسول. پرنورو يې دومره درانه ځنځيرونه واچول ، چي ترلانډي تلای نسوای. سړي راته وويل چي څوکلونه همداسي تېرسول . په پای کي دده دوستانو اميرته عرض ورساوه .څرنګه چي دده پرخلاف کوم ثبوت نه واوهغه والي چي دی يې بندي کړی و ، پخپله په دارسوی و ، خکه نو دی خوشي سو. مګرصحت يې ډېرخي خراب سوی و اويوڅوکاله وروسته مړ سو.

بنديانوته دحکومت له خوادورځي دوې وچي ډوډۍ ورکولي کيږي (هره يوه يې نيم پونډ وزن لري) ، يوه سهاريله په شپه کي . داډوډۍ هيڅکله کفايت نه کوي اوکوم بندي ته چي ددوستانو ياخپلوانو له خواخواړه اوپيسې ونه رسيږي، حال يې ډېرخي خراب وي. په هرصورت بنديان پخپلو منځوکي په تېره بياغريب خلك ټول ډېربنه وي اوبو څوك چي دخورك له پاره خواړه ولري ، که څه هم لږ وي له هغه چاسره يې شريکوي چي هيڅ ونه لري . بنديانوته يې په پښوکي زولنې اچولي، چي پرښکرو (بجلکو) يې تړلي سوي وي ، ددوی دحرکت مخه نيسي اودتېښتي له پاره هرراز تلاښ يې شنډوي .لاسونه يې يوازي هغه وخت ولچك وي، چي يو سړی اعدام ته بيايي، يا کومه مخصوصه سزاورکول سوې وي . نور وخت لاسونه ازادوي. په ټولو حالاتوکي له بنديانو سره دهغوی د پيره

دارانو سلوك ډېرخشن وي .كه كوم بندي دپيره دارامرسملاسي پرخاى نه كړي دتوپك په تېره څوكه يې پرنازكه ملاباندي دخبرداري په مقصد وهي. تركومه خايه چي ماليدلي دي، فكركوم چي دكوځې دسپي ژوند دبنديانو په مقايسه ډېرخوشاله ژونددئ .

په ټولو زندانوكي ترټولوبد اوترټولووحشتناك يې په بالاحصاركي يوزورڅاه دئ . دايوپخوانى څاه دئ ،چي په ډېره كي كيندل سوى دئ. دبېخ خواته يوڅه پراخ دئ اوپسور يې پنخلس ، شل فوټه كيږي . دڅاه پرخوله باندي يوه كوډله ده چي دسپاهيانو يوه پيره پكښې ساتله كيږي . په دغه ترمخكي لاندي غاركي هغه انسانان د تل له پاره اچول كيږي، چي ډېرغټ جرمونه يې كړي وي (البته دمقاماتو په نظرغټ جرمونه) اوهوري پسې مري. دمړو جسدونه چي له ژونديوسره يوځاى پراته وي ، ترې راايستل كيږي. البته په څاه كي د روغتيا ساتني انتظام نسته ، بنديان ورشيوه كيږي اوهغوى چي ورلوېدل هوري پسې پاتيږي . دورخي يوځل خواړه (وچه ډوډۍ اواوبه) په رسۍ ورځړول كيږي . ډېرلږكسان داسي پكښې وي چي په لنډه موده كي دي يې مغزوصحت له لاسه نه وي وركړي. زياتره بندي سوي كسان ډېرژرخپل ژوندته له دې لاري خاتمه وركړي، چي خپل خانونه له ډېرو سره ترهغه وختنه وهي ، چي بې هوښه اوپسې مړسي. څكه يوازيتوب اوبيري دوى ټول ليونيان كړي وي .دڅاه بېخ تياره دئ اويوازني روڼادڅاله خولې څخه ورځي.هلته هيڅ بندي دبهرني دنياړغ نه اوري . تعفن اودهوا چټلتيا تراندازې زياته وي اودا پخپله كفايت كوي چي دمرگ سبب دي سي. دلته يو سړى ستړ چي ويل كيږي چي په دغه څاه كي يې پنخلس كاله ياتردې زيات تېركړي دي . خوهغه بېخي چورلېونى دئ اوپه خپل ماحول خبرنه دئ . كله چي اميرمړسو (مراد يې اميرعبدالرحمن دئ ـ م.مـ)، اوسني اميرامروكړ هغه كسان، چي په دغه څاه كي دي، راودي ايستل سي اوده ته دي حاضركړه سي. درې تنه پكښې ژوندي پاته وو . دهغوى څېرې دكتلونه وې څكه مخونه يې دمړوپه شان تك سپين اوښتي وو . سترگي يې په روڼاكي ديدنه كاوه ، دسرونو ږيرو وربښتان يې اوږده اوجړسوي اوپرمخونويې راځوړند سوي وو . دوحشيانواوځناور په شان ښكارېدل .دگوتو نوكان يې دومره اوږده سوي وه چي

دبانېي هغې ته ورته ايسېدل . امير يې دخوشې کېدو امرورکړ خودوې درې اونۍ وروسته يې بيرته امروکړچي ودي نيول سي اوڅاه ته دي واچول سي.امير دنوروکسانو شهادتونو په دې خبره قانع کړی و، چي ددغو بنديانو په دغه شان بندي کولوکي يې دپلار عمل عادلانه و.

کله چي فقيد اميرله روسيې څخه هيوادته راستون سو، له خان سره يې دروسيې له استخباراتي سيستم سره علاقمندي راوړې وه اودخپل حکومت له سيستم سره يې ملګرې کړه .په نتيجه کي له هروځلورو تنوڅخه يوتن يې رپوټچي(مخبر) و، او امير ته يې مخصوص رپوټونه لېږل .دا مخبران په ټولو طبقاتواورتبوکي موجود وو. دهرغټ کور په نوکرانوکي يويادوه مخبران وو اوهرڅه چي يې ليدل يا اورېدل ،رپوټ به يې کاوه . څرنګه چي دهيواد رسم ورواج داسي دئ چي نوکران له بادارسره په يوه خونه کي ناست وي .دوی دروازې ته نزدې دذې له پاره کښېني چي دخپل مقام ټيټوالی په وښيي ، نورنو دوی ته اجازه سته چي دخپل بادار اودهغه دملګرو په خبروکي خپله نظريه څرګنده کړي. څرګنده ده، چي دوی هرڅه په هروخت کي اوري اوکه يې بادار له کوم مېلمه سره خصوصي خبري کوي، دی بايد ترخونې دباندي روزي، چي داپخپله غيرمعمول ودبدګوماني کاردئ او بايد اميرته يې رپوټ ورکړه سي . اميردخپلو زامنو په کوروکي مخبران لري، دغه راز دهغوی دحرم په ښځوکي يې لري اوان دخپل حرم په ښځواودخپلو ماندينوپه منځ کي مخبران لري. دده زامن اوماندينې يې بياپخپل روڼ سره دده په نوکرانوکي مخبران لري اودټولو هغوکارونو خبرورکوي، چي ددوی په ارتباط کيږي. دايوډېرپرمصرف سيستم و داسي سيستم چي مخبرانوترې په ټکۍ سره ناوړه استفاده کوله اودهغو کسانوپرخلاف به يې دروغجن رپوټونه جوړول، چي ددوی به ورسره جوړه نه وه يابه ترې ډارېدل اوپه يوډول به يې له لاري ايستل.دغه راز به دوی دقضاوت په رخت کي دبل چاله دښمن سره ورته چلندکاوه.

دفقيد اميرپه نظر ترټولوسخت اونه بخښونکی جرم داوچي يوڅوک دده يادده دهيواد په باب دهندحکومت ته ليکلی رپوټ ورکړي . دانورده هغو مخبرانو ته تياره ميله وه، چي غوښتل به يې خپل کوم دښمن له لاري ليري کړي . دوی به

کندي ته دخپل حریف دورغورځولو له پاره ددسیسې جوړولو په مقصد بې له
دې، چې دامیر له غچ اخیستې څخه دې بچ سي، ښه پوره اندازه چالاکي ښودله
اوپردې کارېې ښه پوره غوراووخت لګاوه . ددغه راز دسیسوپلان به معمولاً
داسي جوړېدئ، چې امیرته به یې سرپرسر رپوټونه لېږل . داچې څه راز دوی
انګرېزي حکومت ته دپلاني سړی رپوټونه درك کړل اوپه ثبوت کي به یې جعلي
لیکونه اورپوټونه چې ګویا دوی موندلي وو، وړاندې کول اوداسي به یې ښوول
چې تورنو کسانو دالیکونه په هندوستان یا کوم بل خای کي خپلو دوستانو ته
لېږل. ددغو لیکونو مسودې به یې له لازمو لارښوونو سره کاپي کولې اوامیرته
به یې څواووني وروسته استولې . په دې وسیلو به دوی امیرته له بېلابېلو
خایونو څخه دلیکونو لېږل تنظیمول اوټاکلی شخص به یې دانګرېزي جاسوس په
توګه متهم کاوه . کله چې به یولیك په بل پسې امیرته رسېدی اوبوه به دهابل
تایید اوتصدیق کاوه، طبیعي وه، چې امیربه هم وخښمېدی اوډېره موده به تېره
سوې نه وه، چې متهم به زندان ته ولاړ اوهورې به پسې ورك سو اوېته به یې بیا
په ندرت سره لګېده . معمول داسي و، چې دغه راز خلك به دشپې له خوا یاپه
زهرو یاپه برچو یاهم دغاړې په پرې کېدو له منځه وړل کېدل.
دسړی دحلالولو (دغاړې پرې کولو) طریقه ډېره ساده خو تاثرآوره وه .
دووتنو به دسړي لاسونه ټینګ کړل او سربه یې دشاخواته کش کړ .بل تن یې
پښې نیولې ، که به دقرباني سړی غښتلی و دووتنو یې پښې نیولې . ټاکلي
افسر به خپله توره دسړي پرغاړه مخ وشاته تېره کړه اوترهغوبه یې تېروله چې
پرهاربه ښه ژورسو. وروسته به سړی پرمخکه وغورځول سو اوهغه شان ترېکي به
یې پیل کړې له چرګ، چې یې په عین شرایطو کي کوي. وروسته به مړسو . په
خینو حالاتو کي به یې که امیرحکم کړی وای سرله تن څخه وریې کړ.
په نوروکېسونو کي چې پرسړي باندې دغاړې پرې کېدو حکم سوی وي
قبرېې مخکي له مخکي لاتیاروي .کله چې دچړې کارخلاص سي، سملاسي یې
قبرته ور غورځوي او په یوم سره خاوري پرواړوي . ګویا ترمړیني دمخه یې ښخ
کړي.
دامیر ـــــــه نظرجعلي رپوټ سترجنایت دئ اودکشفېدو په صورت کي یې

عاملین سملاسي اعدامیږي . په ځینو حالاتوکي چي یو څوك په غلطی سره ووژل سي، مجرمین یې زاړه ښاه ته په اچولوسره په خپله جزارسیږي . زه یووخت دامیرپه دربارکي ناست وم چي پنځلس شپاړس تنه بندیان اونورکسان راوستل سول. بندیان په جعلي رپوټ ورکولو تورن وو . نورکسان یې هغه خلك وو، چي رپوټ یې په باب تهیه سوی و. شپږ اووه تنه بندیان د «فانی» ورکولو په شکنجه محکوم سول . « فانه» داسي ورکول کیږي: دلرګي یوه پایه (ستن) چي تقریبا شپږانچه پسوررولري ، په اوږدو باندي پردوو برخو باندي چول کیږي . دواړي برخي یې بیرته سره یو ځای اینبوول کیږي اوپه اوږدو باندي یې نیمایي برخه په رسی تړل کیږي چي وروستـه داسي ایسي لکه دټوکرانو غټ موږی . دپایې تړل سوی سرپه مځکه کي ښه مضبوط ټینګیږي .سره جلا سوې برخه یې دسطحي و خواته وي.د هغه چاپښه چي غواړي شکنجه یې کړي ، دپایې په لوړ سرپوري په نریو رسیو داسي تړي چي پرپښه اوپایه دواړو راوپېچل سي اودV په شان یولرګی دسرله خوا په درزکي ایږدي . کله چي دغه لرګی دکښتنې خواته په سوټك ووهل سي. دپایې دواړه پلې سره پراخیږي اونری رسی په قوت سره کشیږي اودشخص پښه له پایې سره کلکه نښلوی . کله چي غواړي دشکنجې دغه آله استعمال کړي ، V شکله لرګی ترهغه وختـه کښته ټك وهل کیږي، چي نری رسی پرپښه باندي یوڅه فشار راوړي . په دغه وخت کي هغه څه پوښتل کیږي چي دقضیې په ارتباط یې دتورن شخص له خولې څخه ویل مراد وي .که تورن له خبرو کولو څخه ډډه وکړي، V شکله لرګی یوڅه نورهم ټك وهي او پرپښه باندي دنری رسی فشارلاپسي زیاتیږي. لرګی ترهغو پوري په سوټك ټك وهي چي تورن ټول هغه څه رسواکړي چي پرې خبروي (زیاتره خوله زیاتي شکنجې څخه دخلاصون په مقصد هغه څه وایي، چي دی په خبر نه وي) اوکه دپښې پنجه عملا له پښې څخه پرې سي ، بیا یې دابلي پښې ته شکنجه ورکوي . ډیرداسي کسان سته چي خپلي پنجې یې له لاسه ورکړي اوپه راتلونکي ژوند یې په کړاو وي ، خو پرهغه څه یې اقرار نه وي کړی چي په خبروي . له دې څخه دیوافغان دزغم اندازه لګېدلای سي. دیوه رښتیني افغان غوره توب دادئ چي دمرګ ترپولي درد وزغمي . او لـــــه خولې سپوږ ونه باسي .اوځیني همداسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډوي. دشکنجې بل ډول داسي دئ چي دسړي سر په لندو اوړوکي وړوښي اود اوړو څنډي داسي سره راغونډي کړي چي پیاله غونډي شی ځني جوړسي . په دغه پیاله کي ایشېدلي غوړي تویوي. کله چي ماغزه په ایشېدو پیل وکړي ، ددرد اوکړاو تصور یې کېدلای سي ! دشکنجو نورډولونه هم سته خوتشریح کېدلای نسي.

کوم کسان چي یې امیرته راوستلي وو، د «فاني» له شکنجې ورکولو وروسته په سختی سره پرېښو درېدلای سول . پښې یې په کوډړانو ورېچلي وې. یو یې دازموینې په وخت بېهوښه سو، خوامیرووېل چي خجالت دئ اوپرېږه دارانو یې امروکړ، بیرته یې پرېښو ودروي. هغوی دتوپکانو په تېره څوکه په سختی سره وواهه ، لغتي یې ورکړې اوهغه بیرته پرهوښ راغی خومرګي حاله ناروغ ښکارېدی اودرېدلو په وخت به زنګېدی . په پای کي دیوشمېر زیاتومتناقضو شهادتونو تراورېدلو وروسته حکم وسو، چي یوڅوتنه دي په دار ځوړند اونورپاته دي بندیان سي . دانو دمجازاتو له پاره یو مبهم تصمیم و. له محکومینو څخه یوتن دتېرېدلو په وخت کي امیرته ښکنځل وکړل اوورته وې ویل، په داسي غضب اخته سې چي فکرېې نسي کولای. پیره دارانو پرخوله بادي څرواره په سوك وواهه اوکش یې کړ. امیروزته په وحشتناکه توګه غاښونه چیچل چي داکارتل دقهرپه وخت کي کوي . خوله څو شېبو وروسته یې زمسل ، ماته یې مخ راواړاوه اودنورو موضوعګانو په باب ورغېد . ګویا غوښتل یې هرهغه څه له دماغه وباسي چي پېښ سوي وو . خوڅوتنه په مرګ محکومول اوددکشولو په وخت کي دهغوی خبروته غوږنیول ، امیرته کومه نوې خبره نه وه . زیاترو خلکوبه داعدامېدو په وخت کي ښکنځل ورته کول څکه انتقام اوغچ اخیستنه دهغوی دکرکتر یوه ملي ځانګړتیا ده.

لسم څپرکی

شکنجې اوداعدام ډولونه

داميراوسپنيزه واکمني ـ په وربنيتانو څړول اوپه ژوندپوستول ـ په لرگيوباندي ترمرگه وهل ـ سري ټوټه ټوټه کول ـ له غره څخه لاندي راغورځول اوپه قفس کي له لوږي وژل ـ له بنځو څخه بنوروا پخول اوپه نارينه ووباندي تراعدام دمخه چښل ـ دلوخ ليږکولو اولوږي سزاورکول ـ Saffold Scenes ـ په ژوندوني بنخول ـ دصابون دېگ ته اچول ـ لاسونه پرې کول ـ ړندول ـ ددرختو پرڅېو سوو بناخونو تړل اوسره شلول ـ په توپ کي الوزول ـ په دارځړول اونور.

اميريوورخت دخپلو خلکو دسرکښه کرکتر اوله دې بابته دستونزوپيښولو په باب خبري کولې . ويل يې هغه کسان چي سزاورکول سوې ده ، ارام سوي اوقانون ته يې غاړه ايښې ده . نوموړي زياته کړه چي دخپلي واکمنۍ په دوره کي يې تريولك تنوزيات اعدام کړي دي.خوبياهم يوڅو نورکسان لاسته، چي فکرکوي دده قوانين ماتولای سي . اميرخکه پرخپلو خلکو باندي ددوی له کرکتر سره سم لکه څنگه چي لازمه وه اوسپنيزه واکمني کړې ده ، چي نظم ټينگ سي . يوه ورځ په باغ بالاماني کي دربارجوړو. پرېنوعسکرباندي، چي کوم جرم يې کړی و ، امروسو ، داميرحضورته راوستل سي. اميردحالاتو تحقيق وکړ او يوه افسرته يې لاربنوونه وکړه چي نوموړی شخص ماڼۍ ته ورڅرمه غونډۍ ته بوزي اوسريې وربرې کړي . داکاروسو اوکوم دوه تنه کوچني غلام بچه گان چي ددغي تماشا له پاره ورسره تللي وو ، په داسي حال کي بيرته راستانه سول، چي دمخ بڼې يې سپيني الوتي اوغړي يې رېږدېدل . دالومړی وار و، چي دغه راز يوه پيښه يې کتله . کوموکسانو چي دامير په خدمت کي زياته موده تېره کړې نه وي، له دغه رار پيښو سره عادي نه وي.

په هرصورت اميرډېرو کوچنيوجرمونوته دمرگ سزا ورکوي . که به يوچاکوم بل څوك وواژه ، امير به پردې خبره هروخت نه خښمېدی ، چي يو چاکوم بل څوك وژلی دئ . غضب به يې هغه وخت ترکنټرول ووت، چي وژل سوی شخص به ده پېژاندی او پرگسران به و . په داسي حالاتو کي به عموما حکم وسو، چي

قاتل دي په کومه خاصه وحشتناکه توگه ووژل سي . له غلام بچه گانو څخه یوتن پرامیر ډېرگران اوقدرت واختیار له مخي یې ترفیع ورکړې وه او په دې توگه دنورو په وړاندي مغرور اوکبرجن سوی و اوخان ته یې دښمنان ښه ډېرکړي وو ، یوماز یگر دیوعسکرله خواپه داسي حال کي وویشتل سو چي د شیرپور چوني په شاوخوا کي یې پرآس چکرواهه. کله چي یې عسکرامیرته راووست ، امیرفکروکړ، چي دی به له غلام بچه سره دښمني نلري اوضرور به کوم بل چا لمسولي وي. څکه یې نو تحقیق څني شروع کړ، چي چادغه عمل ته لمسولی یې؟ عسکرله جواب ورکولوڅخه انکاروکړ. دې کارامیرلاپه غضب کړامریې وکړچي سړی دي دماڼي په باغچه کي دسرپه وربښتانو وځړول سي اوهره ورځ دي څومربع انچه پوستکی څني شکول کیږي ترڅو اقرار کوي.

سړی په دریمه ورځ بې له دې، چي دبل چالخوا دي یې پرلمسونه اقرار کړی وي، مړ سو. خو دخلکوپه منځ کي دیوه جنرال نوم اخیستل کېدلی، چي په دغه وژنه کي یې دلمسوونکي رول څکه لوبولی و، چي نوموړی غلام بچه دامیرپه مخ کي ورته په سپکه کتلي و اوده یې په انتقام کي داکارکړی و.

یوه بله پېښه دهغوکسانو له خپلوانو سره دامیردسخت چلند نمایندگي کوي چي دامیرله غېج اخیستنې څخه تښتېدلی وو. یوبوډا سړی یې امیرته راووست. زوی یې له ملکه تښتېدلی و . دبوډازوی اودوه دري تنه نوریه دې تورن وو.چي خزانه یې وهلې ده اوهندوستان ته یې دتېښتي عزم کړی و. کوتوال ددوی په نیت غوربېدلی و اودتېښتي په ټاکلې شپه له نورو شلوتنو سره دهغه کورپه دروازه کي ورته ناست و،چي اوسېدونکوته یې زین کړي اسونه دتیښتي له پاره تیاررولاړوو. دبوډا زوی اونورملگرو ته څرگنده سوه ، چي کوتوال له خپلو سړیوسره ورته لارنیولې ده ، نوې دناخاپي راوتلو فیصله وکړه . نابېره یې دروازه پرخلاصه اوله تورو اوتوپانچو سره یې برید پروکړ . کوتوال زره ورسړی نه واودکوتوالي سپایان هم عموما بې زره کسان وي. بنایي علت یې دا وي ، چي دېبلابیلو توکمونو خلك سره راغونډ سوي دي . په هرصورت سپایانو له هغه وروسته چي یودوه تنه یې چپه سول ، بریدکوونکو ته لارورکړه اوخوانانو خپلو اسونو ته وروغورځېدل، چاچي یې مخه نیولې وه ، هغه یې رانسکورکړل .

اسانو ته یې پونده ورکړل او بیا یې درك معلوم نسو . د هلك پلار چې په کورکې پاته و ، دکوتوال لخوا نیول سوی او امیر ته وړاندې سوی و . خو هغه په دې هډو خبرنه و ، چې زوی یې تښتېدلی دئ . امیر ته یې دبخښنې لپاره زاری کولې او ویل یې ، چې بې ګناه دئ او نور و په تورمتهم کړی دئ . امیر هغو خوانانو ته دېر په غضب و ، چې تښتېدلي وو خپله لکړه یې پورته کړه او بو دا یې په وواهه او پر نور کسانو یې هم حکم وکړچې وهې یې . دامیر په مخ کې بو دا تر هغو پورې ووهل سو چې ساه یې ورکړه . مړی یې دوې ورځې پر کټ (چارپایې) باندې په بازار کې دنورو دعبرت اخیستلو له پاره پروت وو . امیر تل د هغو کسانو نزدې خپلوانو ته سزا ورکوې چې له مجازاتو تښتېدلي وي . زیاتره کسان خانونه په دې خاطر تسلیم کړي ، چې خپلوان یې خوشې سي .
په لرګیو (لښتو) وهل عامه سزا ده . سړي پر مخکه باندې پرمخې غزولي وي او پرشا (ملا) یې په لرګیو وهي . دوه عسکریې یوې خوا او دوه بلې خواته ولاړ وي او په داسې حال کې چې نورو کسانو ورته سړی ټینګ کړی وي ، دوی دلرګي واري پر کوي . کله کله امیر حکم کوي چې مجرم ته دې دمرګ تر وختـه وهل ورکړه سي . یو ترکان چې دامیر دماڼۍ په نوې برخه کې دکارامر پرسوی او پروخت حاضر سوی نه و ، یو سل وپنځوس لرګیه ووهل نسو او یوه ورځ وروسته مړ سو . کله کله خو دلرګیو ګوزارونه دومره درانه وي چې دملا هډوکي یې ورمات کړي او انسان داسې له اخ و ډوخه واچوي ، چې لږ شمېر ګوزارونه یې دمړینې سبب سي .
او سنی امیر دکوتوالی پنځلس تنه سپایان په دې خاطر په لرګیو ووهل ، چې په وظیفه کې یې غفلت کړی و او دخپلو لوړو افسرانو دبې قانونی اجراآتو رپوټ یې ورکړی نه و . اته تنه یې خای پر خای تر لرګیو لاندې مړل سول او نوریې څو اوونی دبستر خوړلونه وو . هغوی یې په زندان کې ساتلي او دټپونو دعلاج غم یې هم نه خوړل کېدلی . په یوه وروستی پېښه کې دامیر یو نوکر کوم بد کار کړی او ملامتیا یې پر یوه بل نوکراچولې وه . دا خبره کشف سوه . دغه سړی یې امیر ته په داسې وخت کې راووست چې دارګ په باغچه کې دنوې ماڼۍ دموقتې چت پـــه جوړولو بوخت و . سړی یې په لرګیو دومره وواهه ، چې تقریبا بېهوښه

سو. بیاپې نو دماښې چت ته په کشولو پورته کړ اوله هغه ځایه یې لاندې راوغورځاوه . تردې وروسته یې پښې په رسۍ وروتړلې اوترکوټوالۍ پورې یې په کشولو بوت خودژوند څه پکښې پاته نه و. له چت څخه چې یې راوغورځاوه ، لاژوندی و.

اوسنۍ امیردېروسواسي دئ اوغواړي، چې دده شاوخوا دې هرڅه پاک اوسوتره وي. نه یوازې کوراوباغچه بلکې ماښې ته دورتلو سرکونه هم باید پاک اوجارو سوي وي . یوه ورځ دی دارګ باغچې ته دکوچنۍ دروازې له لارې تلی اوویې کتل، چې ددروازې شاوخوا مخکه جاروسوې نه وه . هورې معطله سو او د خایونو دجاروکولو مسول تن یې راوغوښت . دهغه شخص پرځای یې مېرمن حاضره سوه اووې ویل چې دمېړه یې سخته تبه وه اودراتلو نه و او داپه ناروغ دومره مصروفه سوه چې پخپله یې دځای جاروکولو ته وخت ونه موند اودغه راز لکه څرنګه چې تاسي مي هم وینئ ،کوچنۍ مي هم په نس دئ . امیرورته په خواب کي ورېل، چې دی به یې له عذابه خلاص کړي اوامرېې وکړ، چې ښځه دې پرګېډه باندې پنځوس لرګیه ووهل سي . دده له امرسره سم یې ښځه پرمځکه باندې پر شاوځملوله اوویې وهله . ښځه سمدلاسه مړه سوه.

امیرمرحوم هغوکسانوته په سزاورکولوکې ډېرسخت زړی و چې دده دمړیني خبربه یې په درواغو ورکړی و . کله چې ۱۹۰۰ کال دکولرا ناروغي خپره سوه . امیرغمان ته چې دهندوکش په لمن کي پروت دئ ، داستوګني له پاره کډه سو. امیراودده کورنۍ له کولرا څخه سخته ډارېدله اوکله چې کولرا جاري وه ، پمدستي له سیمي څخه ووت. دناروغۍ دختمېدو پروخت دوه تنه له پغمانه کابل ته راغلل اوپه بازارکي یې اوازه خپره کړه، چې امیرپه دغه ناروغي مړسوی دئ .کله چې امیرخوورځي وروسته ښارته راستون سو، دادوه تنه یې ونیول اوحضورته یې وروغوښتل اوورته یې وویل کاشکي ستاسي اوازه رښتیاسوې وای خودپلار ترخوله به هم تېره وای . وروسته یې امروکړ،چې خلک بندپربندپرې کړئ اوټوټې یې په بازارکي دنورودعبرت له پاره وځړوئ . یوبل وخت بیایوچادده دمړیني خبرپه درواغو سره خپورکړ. ده امروکړ چې سړی دې د اسمایي غره ته وخیژول سي اوهورې دې په هغه بـرخه کي ، چې سیند پکښې

ليدل كيږي اوخورا لوړ پانې دئ ، په يوه بهرل کي واچول سي اولاندي دي لمني ته راوړغړول سي . يوه بله ورته پښنه چي په ډېروحشت سره اجرا سولې ، ديوه زاړه ملا وه . هغه ويلي يې وو، چي اميرربښتيني مسلمان نه دئ . پرده هم امرسوی و چي له هماغه غره څخه دي راشيوه سي. کله چي دی دکوتوالی سپايانو له پانه را ارتاوکړ،جامي يې په يوه تېره ډېره کي بندي سوې اودده دراشيوه کېدومخه يې ونيوله . سپايانو يې بيرته وخېژاوه اودوهم وارېې په بريالیتوب سره را ارتاوکړ.

اميردمېکاډوMikado (١) په شان له ډراماتيك شهرت گټلو ورروسته تل هڅه کوله،چي سزاوي له جرم سره متناسبي وي. سره له دي چي کله کله به چا فکر کاوه ، په جرم کي زياته مبالغه سوې ده. دمثال په توگه يو سړي چي له څوبې وزلو ماشومانو څخه يې مړی غلاکړې اوهغوی ته يې هيڅ ورپرې ايښې نه وو، په بازارکي په يوه قفس کي شوم وساتل سو. خوددې له پاره چي سزايې جرم ته ورته وي ، دورخي به يې دوه دري خله ورته ډوډی اواوبه دومره نزدې ايښوولې چي لاس به يې نه وررسېدل. دې کارته يې ترهغو ادامه ورکړه چي سړی له لوږي مړسو.

په يوه بله پېښه کي يوسړي اوبوې ښځي يوله بل سره زياته مينه درلوده دواړه واده سوي وو اوغوښتل يې يوځای سره وتښتي اوبه راتلونکي کي يې دخوښيو ارزوگاني ترسره سي. هندوستان ته درسېدوپه وخت کي چي غوښتل يې هوري گډ ژوند وکړي، ونيول سول اوبيرته راستانه سول . اميرددوی دسزا په باب امروکړ څرنگه چي سړی پرښځه باندي ډېرمين و اوغوښتل يې څومره چي ممکنه وي هغومره يې په بشپړه توگه ترلاسه کړي، څکه يې ښځه دايشېدلو اوبو په يوه ستردېگ کي ژوندۍ واچوله اوښوروايې څني پخه کړه. دغه ښوروا يې په سړي په زوروچښل اووروسته يې دارته وخېژاوه . په دغه راز جزاورکولو کي دامير مراد داو چي مجرم ته نه يوازي په دې دنيا بلکي په هغه دنيا (آخرت) کي هم جزاورکړي. څکه دقرآن له څرگندوونو سره سم ، سړيخوردجنت له نعمتونو څخه بې برخي وي.

يوبل سړی او ښځه په نامشروع عمل کي سره نيول سوي وه ، داميرلـه حکم

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره سم چي په ظاهره يې دوی ته دژوند ترپايه ديوځای اوسېدلو اجازه ورکړې وه ، داسماېي غړه سرته وخپړول سول او هورې يې شاپه شا په رسی وتړل اوترهغه وخته يې هورې وساتل چي له شرم اولوږي څخه مړه سول . سپايان يې ورباندي پيره درولي وو ، چي څوك يې له جزاڅخه دژغورلو په برخه کي مداخله ونه کړي . لومړی ښځه مړه سوه اوسړي ته يوه بله ورځ هم دژوندي پاته کېدلو اجازه ورکړه سوه اوپه دې ډول يې په سفرکي مرسته ورسره وسوه .

په عادي قضيو کي چي نراوښځه سره ونيول سي ، لکه په دا تېره پېښه کي ، پردواړو حکم کېږي چي ددار خای ته بوتلل سي دارته دآماده کېدو له پاره دسړي په غاړه کي رسی اچول کيږي. دی تر هغوولاړ وي چي ښځه په بوری کي واچوي . دبوری خوله وتړي اوسپايان دبرچووارونه ورباندي پيل کړي . کله چي دښځي چيغاري ودريږي معنايې داده چي مړه سوې ده . ورروسته سړی چي دخپلي معشوقې مرگ يې په سترگو کتلی وي ، دارته خېژول کيږي. که دواکمني کورنی خپلوان په دغه شان قضيو کي ونيول سي ، نارينه يې بندي کيږي اوهيڅوك نه پوهيږي چي څه ورباندي وسول . دومره پوهيږي چي بيابه يې څوك ږغ وانه وري .له ښځي څخه ياسترگي ايستل کيږي يايې پزه پرې کيږي اويادې ته ورته نوري جزاگاني ورکول کيږي. ترجزاورروسته ددې خوښه چي مري اوکه بې له علاجه پهطبعي توگه روغيږي. زياتره مري اوويل کيږي چي که دچا زړه پروسوخي نويې په زهروباندي دوژلو په لاره کي مرسته ورسره وکړي اوښايي دابه يې ډېره مهرباني وي چي ورسره کړې يې وي.

دنارينه له پاره داعامه مساله ده، چي که يې پرماندينې باندي دبې وفاتوب گومان راسي، پزه يې ورپرې کوي .کله يې لاپه غابنو خني شکوي چي وتولوته ددې دبې وفاتوب نخښه سي اوخپله ښکلا پکښې بايلي. البته داپه هغه صورت کي چي اشنای (نامشروع يار) يې معلوم نه سي اوناوړه عمل له پاره يې ثبوتونه هم په منځ کي نه وي.

په هغه رازقضيوکي چي نارينه پرنجونو ياښځوباندي په تېري کولوتورن وو ، اميرپه جزاگانوورکولوکي ډېرسخت چلندکاوه. په يوه پېښه کي درې تورن نارينه ترزني پوري ښخ سول اوترڅوچي مړه کېدل ، همداسي پاته وو. ورروسته يې سپي

ورخوشي کړل چي وي خوري یاځومره چي تري وړلای سي ، یویې سي. په سپیوباندي دخوړلو سزا دمرګ ترنورو سزاګانو بدتره ده خکه په دې صورت کې جنت ته دتللو ټولي هیلي له منځه ورسره ځي . امیر په ځینو قضیوکي هغه ځاته چي دهربنخنوکي اوله ځېلو بنخوسره زیات وخت تېرولوته مایل وي، اوپه دې توګه یې سرکاري وظیفه پرخوشي کړې وي ، د «ګناه دمخنیوي په مقصد» کافور ورکول . خکه داسي فکرکېدی ، چي کافوردناریبنه وو جنسي خواك کمزوری کوي. په بېلابېلو کارخانوکي ددولتي پیسو دلوټولو دمخنیوي له پاره، فقید امیر هغه شخص چي دصابون ددوکانومسول اوپه غلا باندي تورن سوی و، دصابون ایشېدلي دېګ ته ژوندی ورورغورځاوه چي دغلاسوو موادو کمی په پوري کړي .کله کله خوامیردایشېدلو غوړیو دېګ ته هم خلك اچول .دا داسي جزاوه، چي دګناه په نوعیت یې اړه نه درلوده .

دغلاپه جزاکي یوه معموله سزا چي دامیرله خوابه د «دارولو» پرځنګ ورکول کېده ، دلاس پرې کول و . کابل ته زمادلومړي ځل ورتګ په وخت کي (۱۸۸۹) یې ماته داستوګني له پاره دورکشاپونو ځنګ ته په یوه باغچه کي خیمې راکړي وې . ددوبي وخت و اویوه ورځ له یوتن کارګر سره له لویي دروازې څخه دوتلو دوخت په تلابني کي دانسان دلاس په اندازه دڅرمني یوه ټوټه ګیرسوه، چي ترکوټ لاندي یې پټه کړې وه . امیر حکم وکړ،چي د نورو د عبرت لپاره دي په کارخانه کي دننه په دار وځړول سي.خو دهغو انګرېزانو په منځګړتوب چي په کارخانه کي یې کارکاوه ، امیرپه سزاکي کمښت راووست اودسږي دلاس پرې کولو امریې وکړ. لاسونه دقصابانو په واسطه پرې کیږي اوکله چي لاس پرې سي معمولا یې دوینو دبندولو په خاطرپه ایشېدلو تېلو کي ورغوټه کوي . دغه کارګریودوي ورځي وروسته مړسو.

یوه بله معموله سزادخلکو ړندول دي. داسزا عموما هغوکسانوته ورکوله کیږي، چي له بندیخانې یاله هیواده یې د تښتېدلو هڅه کړې وي . له بندیخاني اوهیواده تښتېدل تقریبا ورته جرمونه دي.

ددغي سزادعملي کولوطریقه داسي ده، چي دسترګو نینك په نشتر وهل کیږي اووروسته د نایټریك تېزابو څاڅکي پکښې اچول کیږي . ددې له پاره چي

ړندېدل حتمي سي، ورروسته کلسیم اوکسایډ (quicklime) هم پرزیاتیږی.
دغه رازېپ درد باید دزغملو نه وي . په یوه پېښه کې یې پنځلس تنه یوځای دښېرپور په چونی کې چې معمولاً دغه راز سزاوي پکښې عملي کیږي ، ړانده کړل . په دریمه ورځ دغه خلك په داسي حال کي ولیدل سول چې یوله بله یې په خنځیرتړلي اوپرمخکه باندي یوه لیکه ناست وو . دوی بل ځای ته د تللو قدرت نه درلود، چي طبیعي ضرورت پکښې رفع کړي اوپه نتیجه کي دومره په مرداریو لړل سوي وو، چي بیان یې نسي کېدلای. دري تنه یې مړه سوي وو خوله نورو ژوندیو کسانو سره لا تړلي پاته وو. ځیني ژوندي هم بېهوښه پراته وه . په داسي حال کي چي نوروکسانو زګېروی کاوه اوځانونه یې له مخ وشاځخه پرډبرو باندي وهل.
دتېښتي سزاهروخت ړندېدل نه و .دپنځوتنو کافري هلکانو یومثال به بیان کړم . دغه هلکان دهغي ټولی غړي وو، چي له کافرستانه دراوستل سويو بندیانو څخه هغه وخت جوړه سوې وه چي دغه سیمه دامیرله خوافتح سوه . دوی هڅه کوله هندوستان ته وتښتي ځکه کابل اوپه زورسره یې محمدي (ص) شریعت خوښ نه و. خو دوی باالفعل نیول سوي اوبېرته راوستل سوي وو. امیردسزاوارکولو په توګه پرکافري ټولی حکم وکړچي منظم ودرېږي اوهلکان دي دخپلو ملګرو په مخ کي په برچو ووهل سي. دې کاردکافرو په منځ کي ښه پوره اندازه نارضایتي څرګنده کړه اوامیربه غالباً دډېروسختنو ضروري اقداماتو فکرکړي وي.
داعدام یوبل شکل چي البته ډېرنادرکارترې اخیستل کېږي ، دادئ چي ددوو نیالګیو سرونه یوبل ته راغبرګوي اوپه مځکه کي یې تړي . د اعدامېدونکي سړي یوه پښه اویولاس دیوه نیالګي په سر پوري اوبله پښه وبل لاس یې دبل نیالګي په سرپوري وتړي . کله چي داکارسرته ورسېد، هغه رسی چي نیالګي په تړل سوي دي، یودم غوڅوي اودتړل سوي شخص بدن سره شلیږي(۲) داعداملودغه درې عام روشونه معمول دي : په توپ کي الوزول، په دارول او په برچووهل. وروستی ډول یې زیاتره په بندیخانوکي دشپې له خوا سرته رسیږي . اعدامېدونکي کسان دمحافظینو په واسطه یـــــوګوښه ځای ،

دمثال په توګه دبالاحصار یوې ګوښه برخې ته بېول کېږي اوهورې په برچوزړل کېږي . مړی یې وروسته یوه زاړه ښاه یاڅرمه کندي ته غورځول کېږي اوخاوري ورباندې اړول کېږي.

کله چې پرچاباندي په توپ کې دالوزولو امروسو، هغه ځاته یې وروليږي، چې هره ورځ دتوپ په ویشتلوسره دغرمې وخت اعلانوي . دغه توپ دشیرپور څوني ته نزدې پریوه کوچنی غونډۍ پروت دئ . (۳) هورې محکوم شخص توپ ته داسي تړي، چې شا یې دتوپ میل ته برابره وي. دتوپ په ټک سره یې دبدن زیاتره برخه سره ټوټې ټوټې کېږي . په توپ کې دالوزولو له سزا څخه مراد دنورخلکو په زړونوکي دبېرې اووحشت ایجادول دي، خوشك نسته چې داعدام ترنورو ډولونو یې مرګ غوره څکه دئ چې ناڅاپي اویوه شېبه دئ .هغو کسانوته، چې حکومت سرمایه غلاياوخوري ، دغه راز سزاورکول کېږي اوامین نظام یادادرو دتادیاتو مشرPaymaster کله کله په دغسې مواقعو کې مرکزي عنصروي. دغه راز دلویولارودغلواوسپاهانو دژوند ورځې دتوپ په واسطه پای ته رسیږي.

ددارله پاره له معمولي زندۍ څخه کاراخیستل کېږي .محکوم شخص دمغزي ماتېدلو له بېرې یې دپاسه راځوړندوي نه، بلکې دیوه څرخ په واسطه دارته خېژوي اوترهغو ځوړند وي، چې دزندۍ له امله مړ سي . له دوه رازه دار څخه کاراخستل کېږي . یویې د T په شکل دئ اوبل جګ دئ . دغه دارهغه کسان ځوړندوي چې غواړي تردابلې ورځې پورې یې لاځوړند پاته کړي . مړی ددې له پاره پردار باندې پرېږدي چې نورو ته اخطاروي. ددار بل شکل دمېز دڅوکاټ په شان یوڅوکاټ دئ چې دسرلرګي تې لیرې کېدلای سي. دڅوکاټ بازوګان په مځکه کې ښخوي . دمړیع پرهره څنډه باندې دلرګیو درې څلور دانې څرخونه (غرغړې) نصب سوي وي چې دهغو په منځ کې رسی تېرېږي اوشخص بدن ځوړندوي. کله کله پېښیږي چې ځوځنه باید په یوه وخت کې اعدام سي اوددې له پاره یې ددار تمبې دومره غټې کړي وي چې دشپاړسو تنو له پاره کافي وي. دهغوکسانو ،چې په دارمحکوم سوي وي، داعدام په وخت کې سترګې نه ورتړي.لاسونه یې پـــــه بدن پورې ترځنګلو لوړ اوپښې یې ترزنګنو

لوړي په رسۍ تړل سوي وي . کله چي يوځوك خوړند سي، لېځي يې پورته وكښته كيږي اوددې له پاره تلاښ کوي چي له غاړي څخه دزندۍ حلقې ليري کړي . داكارترهغودوام مومي، چي شخص بې سده (بې هوښه) سي. دايوه ډېره دلخراشه منظره وي چي څوك ديوچادهغه بې گټي تلاښ تماشا كوي چي دزندۍ کېدوددرد دكمولو له پاره يې سرته رسوي. يووخت يوه پنځ افغان چي دارته يې ځېړولی و، هغه وکړه هغه رسۍ وشلوي، چي پرلاسونو اوغاړه يې تاوسوې وه . ځان يې سره كش كړ بيرته يې خوش كړ، غالبا به يې مراد داو، چي دغاړي په پرې كولوسره دشكنجې زجرپای ته ورسوي . خو دغاړي پرځای رسۍ وشلېده اودی لاندي راولوېد .شل دقيقې ياڅه زيات ددار په بېخ كي بې سده (بېهوښه) پروت و. بيايې بله رسۍ له بازاره راوړه، دوباره يې خوړند كړ اواعدام سرته ورسېد . په يوه بله پېښه کي يې يو سړی په دار خوړانداوه اورسۍ درې واره پرې سوه . هروار به يې بله نوې رسۍ له بازاره راوړه . كله چي دريمه رسۍ هم وشلېده ، هغوكسانو چي نږدې ولاړوو، وويل چي دا دسړي پربېگناهی باندي دخدای له خوا يوه اشاره ده اوسړی بايد خوړند نه سي. داعدام مسول افسر ، اميرته دپېښي دڅرنگتيا اوځانگړتياپه باب يوايلچي واستاوه اوغوښتنه يې وکړه چي شخص دي وبخښل سي. خوداميرپيغام بيرته راغی، چي سړی بايد لکه څرنگه چي امرسوی دئ، په دارخوړند سي .دوی ته بله لارپاته نسوه ، بې له دې چي سړی يې دځلورم وارله پاره دارته وخېژاوه . اوترهغوځړېدی، چي مړسو.

دجرمونو په وړاندي ډېټي سزاگاوې ، پرهغو برسېره چي پورته بيان سوي ، داامير دطبيعت په سموالي يانا سموالي اړه لري اوبېلابيل ډولونه لري .په ځينو حالاتو کي پزې پرې كيږي ، ږيري يې ورشكول كېږي ، سړی دځوورځو اوشپولپاره ځای پرځای بې له دې چي وښوري ، درول كېږي . په ستر گوكي نصوار اچول كيږي اودامير دځپگان اوقهرله احساس سره سم نوري بېلابيلي لاري په كاراچول كيږي . اميرشيرعلي به هرهغه قصاب چي دلږوزن په وركولو محكوم و، ددوكان ددروازې څنگ ته گوش مېخ كاوه . (په غوږكي به يې مېخ ورټك واهه).

په یوه پېښنه کې دامیرپه وړاندې ناحقه شاهدي ورکول سوې وه اوکشف سوه. پرهغو جاسوسانو، چې ددغې ناحقه شاهدۍ اودهغې پرسر دپیسو اخستلو خبرېې راوړي و، حکم وسو چې په ارګ بازارکې دې له لمرختوڅخه ترلمرلوېدو پورې اته ورځې په پښو خوړند سي .خوخلکو اشنایان درلودل اودپیسو قدرت ډېر زیات و، ځکه نو دپولیسو سپاېانو دوی ته اجازه ورکړه پرخپلو سینو (ټټرونو) باندې تر هغو پورې پرمخکه دمه وکړي، چې افسر به له سترګو نهامبدی. کله چې به افسر تېرسو، دوی به بیرته پښې کښته کړې . خوله دغوټولو چلونو سره سره بیاهم خلك ځوراوه بېهوښه سول . ددې سزاعجیبه برخه داوه ، هغه سړی چې ناحقه شاهدي یې غوښتلې اودهغې پرسرېې پیسې اخیستي وې ، صرف یولږڅه جریمه سو.

په کابل کې ویل کېږي، چې دامیر په دماغ هیڅوك نه پوهېږي.اودابه ډېره جالبه وي، چې ځوك په دې دلیل پوه سي ، ولې غټ مجرم ته ترهغوکسانوچې ده جرم ته امرکړي وي، لږسزاورکول کېږي ؟

یوه بله سزاچې ځومیاشتې په دربارکې یوه لویه مسخره وه ، داسې وه : یوغلام بچه ځواره له امیرڅخه غوښتې وه، چې ماندینه وروغواړي . په پای کې امیر «هو» ورته وویل . امیرته دامعمولي خبره وه چې له خپل حرم څخه یوه مینځه(وینځه) یوګران غلام بچه ته واده کړي. ددغه هلك واده په معموله توګه وسو. دواده په شپه دماښې په باغچه کې دزوم وناوې له پاره یوه لویه خرګاه (غټه خېمه) ودرول سوه. ټوله شپه دتوپکو په ډزو اودعوتونو تېره سوه . په پای کې زوم خیمې ته ولاړ چې دلومړي خل له پاره خپله ناوې مخامخ ووینې (ناوې ترهغوپورې زوم ته نه ښکاره کېږي چې دواده مراسم پای ته رسېدلي نه وي) په خیمه کې تیاره وه ، خودی ورووړاندې سو. لږشېبه وروسته په څغاسته اوچیغو راووت اودامیر حضورته یې ورمنډه کړه . ویل یې چې لویه بدمرغي ورباندې نازله سوې ده ځکه له چاسره چې ده واده کړی دئ . ښځه نه ده بلکې «شیطان» دئ . وروسته څرګنده سوه امیرددې له پاره چې دهلك اصرار ته یې سزا ورکړې وي ، پـه پټه یې بل غلام بچه ته امرکړی و چې جامې واغوندي او د واده په شپه دنجلۍ رول ولوبوي.

دلسم څپرکي لمنليکونه

(۱) میکاډو د جاپان دامپراتور لقب و ، چي دبهرنيانولخوا ورکړه سوی و (م.ه)

(۲) دغه عمل ته یې په محلي ژبه شغه (شقه) کول ویل. (م.ه)

(۳) دغه توپ په وروسته وختوکي دده مزنګ نوآباد ته مخامخ دکابل سیند پرجنوبي خنډه د چهلستون دسړك پرغاړه دېوي غونډۍ پرسر ایښوول سوی و. (م.ه)

يوولسم څپرکی

په کابل کې داروپايانوژوند

د کابل ژوند ـ کورونه اوباغچې ـ ساتونکې (گارډ) او د « غازيانو » لخواخطر ـ ماندينوته ورکول سوي تخصيصې (Allaowances) ـ نوکران او دوکه بازی

زماځخه به تل داپوښتنه کېده ، چې « په کابل کې دې خان يوازې نه گڼې ؟ » دې پوښتنې ته په مثبت خواب ورکولوسره به مې تل دهغو ستومانوونکو گړيو ياد ذهن ته راغی ، چې تر کاروروسته به مې په يوازيتوب کې تېرول . د کابل دژونديوازيتوب ترټولوبدترين يوازيتوب دئ اوپرېوچاباندې ددغه رازڅوکلن ژوند اغېرحېره زيانمنه ده . خوله هغې څخه دراپيداسوي دوامداره ناروغی اټکل ترهغو څوك نسي کولای،چې مدنيت ته بيرته راستون نسوی نه وي . دافغانانو او اروپايانوترمنځ ټولنيزه راکړه ورکړه نسته او په دې لار کې چې ډېر سي ، نو هغه مېلمستياوې يا کاليزې ته دداسې چالخوا ورغوښتل دي ، چې انگرېزانو ته ښه نظر لري . داپه عمومي توگه يوه داسې پېرزوينه ده ، چې دمجراورکولو انتظار يې کېدلای سي .

په ژمي کې تردوبې يوازيتوب ډېرسخت وي . ورځې لنډې وي او مابنام له ځلوروبجو څخه د بيدېدلو تر وخته پورې تمامېده نلري . په تېره بيا چې ژمی پسې اوږدسي . ځکه د وخت تېرېدلو لپاره له لوستلو پرته بل هيڅ شی نه وي . دورځې چې څو ساعته به لوستلو بل کارنه وسي ، سړی ډېر ستومانه کېږي . سخته خولاداوې چې دلوستلو لپاره نوی کتاب نه موندل کېږي . زماهغه کارډېر خوښ دئ ، چې دپلان او نقشې کښلو تياري ته اړتيا لري . دغه تياري زه دشپې لخواسرته رسوم اوپه هغه باندې وخت ډېر ژر تېرېږي . کله چې د ساتېرې او خان مشغولولولپاره بل څه نه وي ، زه خپل دپوالې ساعت راواخلم ، سره ټوټه ټوټه يې کړم ، پاك يې کړم او يا يې له کاره وباسم . بلهکارچې ماشپې ته پرې ايښی وي ، هغه دهغو کانې ډېرو ځېرنه ده ، چې امير ته دهيراد له ټولو برخوڅخه استول سوې وي . نوموړی دا ډېرې ماته رالېږې او زه ځکه په خوشاله

يم ، چي راته دوخت تېرولويوه وسيله وګرزي .

په کابل کي به څوك خانته پخپله ساتېرى برابروي . داسي څوك لږ وي ، چي خانته يې ساتېرى نه وي برابرکړى . که نورڅه نه وي ، تراژيکي ټوکي جوړوي . په جمعو اورخصتيوکې ورځ په ښکار سره تېرېدلاى سي . ددوبي په زياترو مياشتو کي ترښاردباندې کروندو کي کرکان (مېرزان) او شنې کوتري موندل کېږي او په ژمي کي په چمنانو کي ښه پرېمانه هېلۍ او تاروګان پيداکېدلاى سي . چمنان (چمنونه) په کروندو کي دخمکو هواري ټوټې دي ، چي تر يوې اندازې په اوبو پټې وي او د مرغانودښکارلپاره واښه او لوخي پکښې پرېمانه وي . دمرغانوښکار زيات کېږي ، څکه يې مرغان ډېر تورندوکي وي. څرنګه چي ويشتل يې سخت دي ، له دې امله يې يوښه سپورټ منځ ته راوړى دئ .

فقيد فليشر (Fleischer) چي په کابل کي زماداستوګني په وروستيو دريو کلو کي اوسېدى ، زياتره جمعې زماسره ملګرى کېدلى او موږبه په چمنانو کي د ورځي تېرولوتمرين کاوه . (نوموړى د ۱۹۰۴ کال په نومبر کي هندوستان ته دتلوپه لاره کي دخپل افغان بدرګه افسرلخوا ووژل سو) . موږبه اته يا لس تنه سپاهيان دساتونکوپه توګه ، چي تل ضروري دي ، له ځان سره ملګري کول . داخلك په ښکار کي زموږډېرپه درد خوړل . موږبه دغرمې ډوډۍ او دغه رازچايجوشي او دچايو نورضروري مواد له ځان سره اخيستل ، چي په دې توګه په ښکار کي ښه مېلمه په جوړه کړلاى سو . له ښکارڅخه به تښه . موږ . نه راستنېدلو . داسپورټ په ورځني ژوندکي يوه ډېره ښه تنوع وه . په پسرلي کي چي دهېليو اوتاروګانو ښکارختم سو او مېرزان به هم نه راتلل ، موږ به د بوريو توپکو (Rifles) دتمرين لپاره څغلندهدفونه جوړول . داهدفونه (نښانونه) به دژوندیو هوسيو يا پيشي پېرانګ په اندازه وو ، چي پرکاغذو باندي به په بدرنګه توګه رسم سوي اوپه يوه سپکه ګاډۍ کي به پريوه چوکاټ باندي مبخ سوي وو . يوه سړي به دغه ګاډۍ په يوه اوږده رسۍ باندي په يوه لنډه فاصله کي په ډېره چټکۍ سره کشوله . دګاډۍ مخي ته به موږ دنازکز بوټو او ونويوه کتاره جوړه کړې وه ، چي هدف په صرف په ټاکلو وقفو کي معلومېدى . دا کارپه اتيا ـ سل متري کي دګرندي ښکارله پاره يوښه تمرين و . د بوړي توپك

له ښکارځخه چي به ستړي سولو ، بیابه موږبه رود کي دسیمه ییز ګردي تور په واسطه ماهیان (کبان) نیول . کابل ته دځرمه رودونو کبان لږ او واړه دي او که څوك غواړي دېر کبان ونیسي ، باید څومیله بر ولاړ سي . موږ تر دریو انځو غټ ماهی دېر نادرېږولی . زیاتره به چي په تورکي ونیول سول ، واړه به وو . خوچي پاخه به موکړل ، دېرخوندور اوتك سپین به ښکارېدل . ماهی چي هرڅومره غټ و ، هغومره به بې مزې و .

په کابل کي زماداستوګني په لومړیو وختوکي به ماپه شاوخواسیمه کي د آس په سپارلۍ اورده مزلونه کول .عموماًبه یوازي وم.داهغه شپې وې ، چي امیرعبدالرحمن ښه په زورکي و اودابه خوشي حماقت وای، چي چادده یوه «پرنګي»ته په بده کتلي وای.په هرصورت ماته داسي ځرګنده سوه ، چي زه دځپل کار په معمولي لارکي دېر سپور تللی وم، ځکه یې خوا راوروهلېږ . بیا مي نوبایسکل پیداکړ اوپه شاوخواسیمه کي به مي ځغلاوه . داکار هم ورو ورو راته بېخونده کېده،ځکه په لارکي به دکتلو وړ نوی شی اوپه مزله کي به هم کوم خاص هدف نه و . ورځنی کارراته تر تمرین و سپورټ کولو زیات کافي و، چي دروغتیاله مخي مي روغ وساتي . تردي وروسته به که په راځرمو کروندوکېدمزانو ښکار میسر کېدلی ، نو زیات مازیګرونه به مي په باغچه کي تېرول . ځکه راته معلومه سوې وه ، چي ترلمرلوېدو دوه ساعته وړاندي به یوزیات شمېر شنې کوترې دوې دوې ، درې درې دباغچې دپاسه په هوا تېرېدلې اوپه داسي حال کي چي تږوله ورځ به ښې مړې سوي وې ، کروندو او غرونوته به د بیدېدلو ځایونو ته ستنېدلې . دې کار زمالپاره دېرښه او اسانه ساتېرې برابراوه. مابه زیاتره مازیګرونه ، چي کوم بل تردې ښه کاربه مي نه درلود ، په باغچه کي منتظرناست وم،یوه یابله کوتره به په روڼ سره راتله . دا یودېرښه تمرین و ،ځکه شنه کوتره په الوتلو کي دېره تېزه (ګړندۍ) وي، مخ پرتندي دسېږي دسردپاسه تېرېږي .موږ دټېنس میدان هم جوړکړ اوپه وروستیو دوو کلونوکي به مودژمي ترراتلو پوري زیاتره دورځي لخواد ټېنس لوبه کوله .په کابل کي څوك دډسمبرترپایه پوري ټېنس کولای سي . کله چي واوري اورېدل پیل سي ، لوبه هم ترراتلونکي اپریل پوري نوره بنده سي .

دغه کور چي زه پکښې اوسېدلم ، شپږخوني لاندي اوشپږباندي درلودې . ټولي کړکی منځني غولي ته پرانیستي وې .شاوخوا ته يې پخلنځی ، دنوکرانو کوټې ، غوجلمونه ، حمام او نور واقع وو . مادکوربهرني لوري ته هم کړکی جوړي کړي وې ، چي په دې ډول مي نه یوازي دباغچی منظره لیدلای سوای ، بلکي دشاخوا کوټو هم ورسره په پوره اندازه رڼا ومونده او داوسېدلو وړ وګرځېدې . داکور اساسا حرمسرای و ، چي دامیرشیرعلي څو مېرمني پکښې اوسېدلې . په هغو ودانیوکي چي ښځمني اوسي ، رواج داسي دئ ،چي مخ يې د کور دننه غولي ته وي . له همدې امله يې دکورو پر بامو هم جګ جګ دېوالونه راتاوسوي وي ، چي ښځي وکولای سي دمازیګر له خوا ببله دې چي نورنارینه يې ووینې ، له آزادي هواڅخه مستفیدي سي .

موږټولوکوروته خرمه باغچې درلودې . زمادکورباغچه ترټولو لویه وه . کورمي هم غټ و او ده افغانانوته نژدې دښارپه یوه بهرنۍ برخه کي ، چي مځکي يې پرېمانه دي ، پروت دئ . ماله باغچې څخه ښه پوره ګټه اخیستله او هر رازترکاری ، پټاټې ، کرم ، ګلپې ، بادرنګ ، ختکي ، ګازري ، سابه ، رومیان ، نخود ، لوبیا او نوي ترکاری پکښې کرلې اوښه په موج کي وې . مادغه رازمځکني توت هم کرلي وو، چي ښه پوره حاصل يې ورکړ. خودباغچې له ونو څخه مي ګویا هیڅ میوه نه اخیستله. دکوټوالی اووتنوسپایانوبه چي دکورپه بهرنۍ دروازه کي يې پیره کوله ، زیاتره میوه له پخېدلو سره سم وړله . داکاربه يې دشپې لخواکاوه یابه چي زه پرکورنه وم او دوی به پر ګیرولای نه سول. له دې سره مي نه غوښتل چي دغلاسوي مېوې پرسرخان ته تکلیف ورکړم .یووخت مي دیوې ونې په ګڼو ښاخوکي یوه منه ولیدله،چي پاته سوې وه . سپایانوته مي وویل دامنه زماونډه ده خوزه غواړم څو ورځي يې لاپه ونه کي پرېږدم ، چي ښه پخه سي . له دوی څخه مي وغوښتل،چي پام پرکوي او څوك لاس ورنه وړي. دوی وویل « بچشم » (پرسترګو).خودابله ورځ بیامنه نه وه اوټول يې پرشکولو ناګاره وو . په داسي حال کي چي له دوی پرته بل څوك باغچې ته راتلای نسول . داخبره مي خکه یاده کړه چي دکوټوالی سپایان ، چي کوم شي ته يې لاس ورسېږي ، صرفه نه پرکوي . خکه نــود غله د نه کشفېدلو

امکانات منځ ته راځي. یوبل وخت یې زما د آس کېزي (مملونه) غلاکړل . څرنګه چې داکارجدي و او ماهمدغه یوه دانه درلوده ځکه مې نو پیره داران او دهغوی حوالدار راوغوښت اودغلاموضوع مې ورته څرګنده کړه . ورته ومې ویل زه ترسهارپوري لاګورم، که ترهغه وخته پیدانه سوه نوبایدامیرته خبرورکړم . په سهارکي یوه سپاهي هغه پیداکړه،چي دباغچې په ګڼو وانبوکي غورځول سوې وه اوماته یې دثبوت لپاره هماغه ځای هم راوښود .ماورته وویل،چي زماټینګ ګومان دئ دکوړیه شاوخواکي کوم شیطان یاپېریان سته،چي زما دشیانو د غلا کولوعادت لري . دادنېکمرغی ځای دئ،چي مادی وپېژاند .کنه فکربه مې کاوه ،چي سپایان داشیان غلاکوي او «بدنامي» به دوی ته وراوښتله . دوی ماته په اریانی سره کتل،چي آیا زه دملنډو په توګه وایم ، که مې رشتیا مقصد همدا دئ . ډېره موده بیاله کوره بل شی غلا نه سو .

دکوټولی پیره دارانوماته دغلادعادت له امله ډېري ستونزي پېښې کړې . دوی چاته داموقع نه ورکوله،چي لاس په لاس یې پرغلاګیرکړي . کلله چي به مې هڅه کوله پرغلایې ګیرکړم . دوی به زماپرېوه یابل نوکرتاوانول . ټولوبه شاهدی ورکړې . یوه به وېل مانوکرولید ، چي غلایې کوله.بل به یوڅوك راووست،چي غلاسوي شیان وربا‌ندي پلورل سوي وو . اوداسي نوري شاهدی به ورکول سوې . له هغه څخه به یوه لویه قضیه جوړه سوه . زه پوهېدم چي که نوکرانوته دغلازمینه برابره سي ، کوي یې.خوماداسي انتظام ورته برابرکړی و چي هرسړی دخپلوشیانومسؤل و . هرڅه که به ورکېدل بایدده یې غم خوړلی وای . ځکه مي نسوای منلای ،چي یونوکردي پخپله یوشی غلا کړي او ودې پلوري . ځکه په دې صورت کي یې بایدپلورل سوي شي دوه چنده بیه تادیه کړې وای . په دغه وخت کي چي دغلاوو دبندولوپه هڅه کي وم اوکله کله به پېښېدلې، دسپایانو یو ډېره بده ډله پرپیره ولاړه وه اوکوټوال زماپه هڅو سملاسي خبرېدلی . ځکه یې زمادنوکرانوڅخه یوتن دعمومي باغچې له چای پلورونکي څخه د دوو پیالوغلاکولوپه تور جبل ته اچولی و . دکوټوالی یوسپاهي چي پرماپیره و، شاهدي ورکړه ،چي نومړی نوکرېې په بازارکي پردوکانداربا‌ندي د هماغو پیالود پلورلوپه حال کي لیدلی و. دوکاندار او پیالې

دواړه یې دشاهدپه توګه حاضرکړل . قضیه امیرته ورواندي سوه . پرنوکربانديدبندي کېدلو حکم وسو اوامیرماته ولیکل،چي دنوکرانوپه استخدامولوکي احتیاط وکړم . خکه یوځوکلچي غل وي یو وخت قاتل کېدلای هم سي.ده ته داډېره خطرناکه ده چي زماپرشاوخوادي دغه رازکسان واقع وي.په دې ډول کوتوال غوښتل دامیرذهن زمادنوکرانوپه نسبت خراب کړي اودده دسپیانو دغلا په برخه کي زما شکایت خکه نه اوربدل کېدی،چي دوی ټولوبه زمادیوه نوکر پر متهمولو باندي قسمونه خوړل. دچایودپیالودغلاپه بابزه پوهېدم،چي نوکربېګناه دئ .خکه تردغي ټاکلي غلاځوساعته مخکي لادوی دواړه زماسره وو. له هغه وروسته یې ټوله شپه زماسره دکتابودالمارۍ په جوړولوکي مرسته کوله. بالاخره مانوکرله جېله راخلاص کړخونوموړی دسپاپانوددښمنی له بېري بیرته زما نوکری ته رانغی.په هرصورت دوی خپل دغچ اخیستني دود ته دوام ورکړ. هغه داچي تورن سړی یې پسې پرې نښود اوله موده وروسته یې بیرته جېل ته واچاوه اوهورې دنورو کسانوپه شان تری تم سو .

دحکومتخدمتګارو اروپایانوته دسپایانوورکول سوی ګارډدعزت او درناوی ګارډبلل کېږي . دوی بایدداروپایانودټولوکارونوربوټ هم ورکړي. داچي دوی څه کوي ، چیرته خي ، څوك ددوی کور یانوکرانو ته ورخي او ددوی اړوندکسان څوك دي ؟ اساسا داټول ددې لپاره کېږي ، چي څرګنده سي بڼایي دی (اروپایي شخص ــ م.هـ) مخبروي اودهندحکومت ته رپوټونه لېږي . خودغه راز بیاامیرته داهم څرګندوي ،چي نوموړی اروپایي څه راز شخص دئ؟ ګارډ له هغو بریدونو څخه داروپایانودژغورلو لپاره ضروري دئ ، چي د متعصبینویاغازیانوله خواکېږي .دوی په همدې نامه (غازیان) بلل کېږي او شاوخواپرېمانه دي . ددوی لخواخطر اوسځقیدامیردواکمنی تر وخت زیات دئ . دامتعصبین(Fanatics) په دې کي ری نه وهي ، چي دپرنګي دوژلوپه صورت کي به دوی پخپله یوه یاځو شپې وروسته ووژل سي.خکه دوی تردغه راز وژل کېدلو وروسته جنت ته پرتلو ، پر حورو، دشیدوپرشیندونو او نورثوابونوکلك باور لري . پرماباندي یوه ورخ ماپښین په ورکشاپ کي دغه رازبرید وسو. زه د پښو پرګوتو ناست وم.بنایانو ته مي ، چي دیوې کرې (داښ) تاداوېي ایښاوه ،

لاربنوونه کوله . غازي زماشاته راغی، په دواړولاسو کي یې دنهه پونډیز توپ تش اوسپنیز کارتوس و ارله ډېري نژدې فاصلې څخه یې یوه دانه پخپل ټول زور ځما پرخوا ارتاو کړه . ده زماسرپه نخښنه کړی و ځوله ښه مرغه دکارتوس د راغورځولو په شېبه کي زه ولاړ سوم اودسرپرځای مي کارتوس دارړوپه منځ کي ولګېد. دکارتوس يوې څنډې مي دنیم انچ په اندازه شمزۍ راوتوړله . دګوزارله امله زه یوه شیبه بیخي بېواکه سوم خوزما سپاهي ، چي په دغه ورځ یوازي راسره و،دمخه تردې چي غازي ددوهم کارتوس واروکړي ، زنیاوه . لاسونه يې تړشا ور واړول اوپرمخکه یې راغوځارکړ.کارګان دمعجزې په شکل پر راغونډسول . غازي یې دومره سخت په لغتو وواهه چي ډېر ژر بېهوښه شانته سو. وروسته مي دورکشاپونودګارډ دقطعې کپتان ته حال ورکړ اوسړی مي په پیره دارخانه کي واچاوه،بندي مي کړ اودامیرحکم ته معطله سوم . ده ته یې داسي سزا ورکړه،چي دلاسو په منځ کي د دوولسوانچوپه اندازه يولرګی ورکړ،په خنځیرېې وتاړه اوشپږمیاشتي همداسي پاته و.پردغه سزاسربېره ورته دعمري بندجزاهم ورکړه سوه . په مسلمانانوکي دپرنګي وژل ډېرغټ جرم نه دئ او دسړي دوستانډېرژرېږدې بريالي سول ، چي دبندموده یې یوکال یاترهغه لږي مودې ته راټیټه کړي . خوماله خپل نفوذ څخه کاروانخیست اوددوی هڅي مي ناکامه کړې . ترحملې څو ورځي وروسته مي ډېر حرکت نسوکولای او دفلج کېدلو بېره موجوده وه . خکه شمزۍ مي لږڅه ټپي سوې وه مېرمن ډالي Mrs.Daly زماعلاج په زیات دقت او مهارت سره وکړاو زه ډېر ژرعادي حالت ته را وګرزېدم. امیرډېري خواخوږۍ په څرګندولوسره خپل شخصي حکیم ډاکټر)راولېږه چي زما زړه امتحان کړي . نوموړی درې ورځي راغی،چي وګوري ناروغي مي څومره ښه سوې ده؟ وروسته بیرته له امیر سره په پغمان کي يوځای سو.امیردکولراناروغی دخپرېدوله امله چي زمادټپیکېدوپه شپوکي یې شیوع موندلی وه،خپل درباریغمان ته لېږدولی و . نورېرېدونه هم راباندي وسول خوهیڅ یو یې ددغه وارپه شان نه و.داخل بیخي ورېاخني بچ سوم .داواقعې په کابل کي زماداستوګني په وروستیودریوکلونوکي پېښي سوې.په دغه وخت کي فقیدامیر ډېر بې سبکه سوی او اوسنی امیرلاپخپل هیوادکي د تقدس درجې ته

رسېدلی نه و.

یوه بله واقعه چې دکابلي بې عقلي اوحسادت ترې ځرګندېږي 6 په باروت خانه کې پېښه سوه . دغه ځای ته زه دامیرله هدایت سره سم تللی وم ، چې کارونه یې سمبال کړم . امیرویل،چې په کابل کې جوړسوي باروت تربهرنیو باروتو دتوپونو میلې ډېرې چټلوي.دباروت خانې مشردشاهي کورنۍ د زیات شمېر غړو له ډلې څخه و. دده پر سرباندې زما مقررېدلو دی په خښم کړی و . له دې امله یې دباروت ګډولو دکارخانې په باروتوکې پټاکی ایښې وې او زمادورتګ په وخت کې یې خلاصه کړې وه . دباروت ګډولو په وخت کې تل دچاودنې امکان سته او له دې امله دی اوملګري یې دباندې ووتل. زه یې په شاپ کې یوازې پرېښودلم . ماته حالات سم ښکاره نسول . دباندې راووتم او دکارخانې درولو امر مې ورکړ . وروسته چې ماته دپلټنې اجازه راکړه سوه ، په دې پوه سوم چې خبره څه وه؟ مقاماتو ته مې په دې باب هیڅ ونه ویل اوپه رپوټ کې وښوول چې دباروتواندازه داسې تنظیم سوې ده ، چې دمسولوکسانولپاره یې دعاید یوه منبع جوړه کړې ده . زه پوهېدم چې همداخبره دټولو مقصدولپاره کافي وه .

اروپایانوته داحق سته چې کابل ته خپلې مېرمنې ورسره بوزي او مېرمنوته یې دامیرلخوادژوندکولو سخاوتمندانه اسانتیاوې برابرې سوې دي . خوکابل دیوې ښځې لپاره دژوندځای نه دئ . هلته دساتېرې وسایل نسته اوددې لپاره په عمل کې ګویا هیڅ ټولنه نسته . یوڅومحمدودې ښځې چې له یوې میاشتې تربلې پورې بې له خپلو مېړو څخه بل څوك نه ویني ، آیاپه خوښۍ سره ژوندکولای سي؟نتیجه داده ، چې ښځې یوازېتوب ته ورټېل وهل کېږي اوداکارېې روغتیایي حالت ورخرابوي اوژرېې ناروغۍ ځرګندېږي. دماشومانولپاره آب وهواډېره ښه ده او هغوی ښه وده پکښې کوي . افغانان له ماشومانوسره زیاته مینه لري . دوی په دې عقیده دي ، چې ماشومان له هرنژاده چې وي ، دبلوغ سن ته تررسېدلو وړاندې ټول مسلمانان دي . اروپایي ماشومان چې هرځای ځي ، په ښه سترګه ورته کتل کېږي . کله چې په کوڅو او عمومي باغچو کې د خپل ورځنې چکرلپاره وزي ، یوه لویه ډله یې تعقیبوي او

تحسینوي یې . ناوکیاني (نانځکي) ورکول کېږي او هره غوښتنه یې دقانون په شان ترسره کېږي . ځکه نوکله چې یې له محافظینوڅخه بیرته خپلو کورونو او مور و پلارته بیایي ، دوی ډېر خواشیني او معمولاپه چیغو ژاړي . په زور وجبر سره یې له ساتیري څخه راوستل نه خوښېږي.

په کابل کې داروپایي ښځونوکړي ښه نه ده .ځکه یوځوډېرزیات مراقبت غواړي اوبل یې دمعشوقې په توګه له ملګرتوب پرته دکارکولو زمینه هم نسته . محلي خدمتګاراني او نوري ښځي چې له دوی سره په تماس کې وي ، داشنایی او ملګرتیاچلندورسره کوي او مسولیتونه یې ورلېږوي ، چې داددوی په کریډیټ کې نه راځي. په کابل کې زماداستوګنې په لومړي پړاوکې چې کومې انګرېزی مېرمنې راوستل سوي وې، زیاتره یې په لږ یاډېرخپګان سره بیرته ولېږلې سوې.جرمنی نرس چې د Mrs. Flaisher لخوا راغوښتل سوې وه ؤ ډېر ژر هغه وظیفه خوشې کړه ، چې داورته استخدام سوې وه او داوسني امیر حرم ته ولاړه .خپل ځان یې دامیردګراني ماندینې په واك کې ورکړ. ورته یې وویل ، غواړي مسلمانه سي.کله چې مسټرفلیشرپه هغه ناوخته دامیرمانۍ ته ددې لپاره ورغی ، چې ښځه که دیوې ورځې لپاره لاهم وي ، دستونزې دلیزي کېدو تروختـه بیرته کورته بوزي . دامیر لخواورته وویل سوه ، چې دی نومووړې ښځه دکور ستنېدلو ته مجبوروولای نسي . هروخت چې یې خپل زړه وغواړي ، ستنېدلای سي . خوښځې له بیرته ستنېدوڅخه انکاروکړ . په نتیجه کې مېرمن ډالي ته ځان ډېر غټ ښکارېده ځکه مېرمن فلیشر او ماشوم یې هماغه شپه اودابله ورځ بې له نرسي تېره کړه . دغي جرمنی نرسي په پای کې مېړه وکړ، چې ګویا دایې ددین اړولو اصلي علت و . که څه هم په لومړي سرکي داکاریوڅه مشکل ښکاره سو، ځکه کله چې امیرخپل نوکران راوغوښتل او پوښتنه یې ځني وکړه چې څوك غواړي له دې سره واده وکړي؟ له بده مرغه کله چې یې ددې مخ ته وکتل،هیڅ کوم داوطلب حاضرنسو. دافغانانودواده کولو درواج دغه یوه ګټه مرور ولیده . امیرپه پای کې هغه یوه کافري افسر(۱) ته ورو بخښل .دافسرتنخواه یې ورزیاته کړه اویوکوریې داستوګنې لپاره ورکړ.

په کابل کې کلیساوي اوپادریان نسته.ځکه نـــومېرمن فلیشرخپل ماشوم

دخپل مېړه په لاس عيسايي کړ (۲) زه او مېرمن ډالي دسپانسرانوپه توګه ورته ولاړوو او اميرپخ يوه فرمان کي ماشوم ته نوم ورکړ. دپاچاهرليکل سوي امر ته فرمان Firman ويل کېږي .

کوموانګرېزانوچي پخوايي په کابل کي ژوندکاوه، پخپل هيوادکي دخپل ټولنيزموقف له بابته متاسف نه وو. يوي ښځي، چي ديوه انګرېزي مامور مانديمه وه، په دي خبره چي پلاريي وزير و او سيمه بيځز ترجمان بياداخبره د «صدراعظم دلور» په توګه ژباړلې وه، سمدلاسه دربارته اجازه وموندله اونورو ښځو ددي لپاره چي دخپل شخصيت دټيټېدلومخه ونيسي ، خپل خانونه هماغه موقفو ته لوړول . په نتيجه کي دايوه منسجمه ډله سوه ، چي کله کله به يې دملکي سلطاني ددربارملاتړ هم ګاټه .

دکابل نوکران دکورله عمومي کارونوپرته دبلي هيڅ ښې نه دي . په انګرېزي اشپزۍ او دميز اوډلو په چل خو کورټ نه پوهېږي . ماله خان سره يوهندوستاني اشپزاوخدمتګار بوت . داوبو راوړلو، جاروکښۍ ، دشيانودپاکولو او داسانودمراقبت له پاره مي يوهزاره استخدام کړ. دغه خلك له ځومياشتونوکرۍ وروسته خپل کار زده کولای سي . خودوی بيا کله چي په کارپوه سي اوپرکار باندي دګومارلو وړ وګرزي، هرومرويې دومره پيسې سپمولي وي ، چي خپل کوروکلي ته ددوی دستنبدلولپاره کافي وي . دی هوري ديوه ړوکي بزګرپه توګه کار پيل کړي . ځينو هزاره ګانو، چي کله کله به يې زماله اشپز سره همکاري کوله،ډېر ژرديوشمېرانګرېزي کتغونو پخول زده کړل او ښه به يې پخول که دوی زياته موده په کابل کي پاته کېدلای،بې له شکه به ښه ماهراشپزان ختي جوړېدلای.هزاره ګان کلك خلك هم دي اودګارډله سپايانوسره کله جګړې کوي . ددغوجګړوپه نتيجه کي دښمني اوبدنيتي ښه پوره ډېري سوې او زمايوزيات شمېر نوکران ورك سول . زه وروسته پوه سوم ، چي ماته يې مخبري کولې او اطلاعات يې راته راوړل . په بنديخانه کي بيا په يو شکل دشکلونو ترور سوي او له منځه وړل سوي وو . په جېل کي دا راز کارونه عام دي .

يوهندوستاني نوکر، چي زماسره دکابل ـ کندهارپه سفرکي ملګری و ، ځومياشتي وروسته په شرابو روږد او دايم الخمر سو. تل به يې هغه اومه الکول

چنبنل ، چي دحکومت په شاپونو کي تصفیه کېدل اووروسته بیاپه بېلابېلو لاسي صنایعو کي کارخني اخیستل کېدي . دغه الکول په بازارکي پرهندوانوباندي خرڅېدل. ماده ته زیاته موده وکتل . کله چي پوه سوم ، کار ورځ په ورځ ورانېږي اونه یوازي دکورکارونه په سمه توګه سرته نه رسیږي ، بلکي یوه زیاته اندازه غلاوي هم کېږي، نومي په هندوستان کي خپل یو دوست ته لیك وکیښ . نوموړي بل سړی دده پرځای راولیږه . ما دده یوه اندازه پیسې ددې لپاره ور ساتلي وې ، چي په شرابو او ښځو یې ضایع نه کړي . دی ددغو کارونو دپرشوقي و . دغه رازمي دلویې دروازې سپایانو ته امرکړی و ، چي دشپې لخوابې پرې نږدي دنوروهندوستانیانوکورونوته ولاړ سي، ځکه هورې قطعه بازي او شرابخوري کېدلې اوبدي ښځي پکښې ساتل کېدلې . دې ټولو اقداماتو چي دسړي دناوړوکارونوپه بندولوکي مرسته ونه کړه او بل نوکر هم راورسېد ، نومي هندوستان ته دده دستنېدلولپاره دپاسپورټ سربېته وکړه اوده ته مي وویل، چي ځان چمتوکړي او په کوم کاروان کي ، چي زړه یې غواړي سفر وکړي . ده ته مي وویل ، چي ترتګ یوه ورځ وړاندي راسره وګوري،ځکه غوښتل مي سپمول سوي پیسې یې بیرته ورکړم . په همدې وخت کي دی ولاړ اوله خینومګرو سره یې استوګنه غوره کړه . دوې درې اووني تېري سوې اویومابنام د خدای پاماني لپاره راغی ، راته وېویل ، چي سباسهرهندوستان ته روانېږي . مخه ښه مي ورسره وکړه اودلاري اجازه اوپیسې مې ورکړې او دی ولاړ . لنډه موده وروسته خبرسوم، چي دی هندوستان ته نه دئ تللی ، پیسې یې له یوې بداخلاقي کونډې سره په واده کولو لګولي دي او زماله پخواني دښمن ، کوتوال سره هره ورځ ګوري .کوتوال مغه ځوك و، چي غوښتل یې ددغه هندوستاني په واسطه له ماسره دامیر په مخ کي روغه جوړه وکړي. ده کوتوال ته زمادغچ اخیستلو په خاطر زیات دروغ ویلي وو.خوځرنګه چي هیڅ یوه یې ثبوت نه درلود ،ځکه نوامیر غوږ نه پر ونیو. په پای کي کوتوال نوموړی شخص په جبل کي واچاوه اوزماپرخلاف قضیه کي دده دلاس لرلو په باب دهندوستاني داقراردمخیوي لپاره یې همداجبل دېره ښه وسیله ګڼله . خو اووني وروسته یې دسړي سر وربرې کړ او تن یې هیسته وغورځاوه . زه ځــــو

ځومیاشتي په دې خبره هیڅ خبرنه وم خو وروسته یوچادکوټوالمدسپاهي له خولې راته ټول جزییات وویل. داچي ځرنګه دغه سپاهي یوه شپه له نورو څو تنوسپایانو سره ګومارل سوی و، دنوموړي هندوستاني سر وریږې کړي . داچي ځرنګه یې له تنه کالي وکاږي او ځرنګه یې وروسته په یوه کنده کي وغورځوي اوخاوري پر واړوي . ده وویل هندوستاني چي کله پوه سو، مونږ یې وژلو ته بیایو، چیغي یې اسمان ته رسېدلې . ماته دده ډارن حالت رامعلوم و ،خکه مي زړه ته داخبره ولوېده،چي ده به ځومره چیغي وهلي وي .

کوم هندوستاني نوکران چي ماپه کابل کي درلودل ، ټولو یې لېږیادېږه غلاکوله اوعموما به یې هغه وخت کوله، چي نوکري به یې پای ته ورسېده یابه زه مجبور سوم له کاره یې وباسم اوپرځای یې بل یو ودروم. زه دکورچارو ته له شپې پرته بل وخت فارغه نه وم اوځرګنده وه ، چي ستومانه به هم وم . دغه راز کارونه دشپې څه ، چي دورخي لاهم سخت وي . ماله مجبوریته د نوکرانوهرراز بیان مانه. داچي دڅارویو او آس لپاره ځومره خوراکي مواد پېرودل سوي او مصرف سوي دي ، بې له دې چي پوه سم آیاداټول موادڅارویو ته رسېدلي دي که نه؟ خوپه زړه کي مې پوره باور و ، چي وررسېدلي نه دي . نوکرانوزماله دغه وضعیته ترنورو ښه ګټه اخیستله . دنوکرانو وهلو ټکولو ښه نتیجه نه ورکوله اوپرځنګ یې په هغوی کي دغچ اخیستنې یوراز روحیه رازېږوله،چي اغېزه یې په ځینو کوچنیوشیانوکي ځرګندېدله .داچي دکور وظایف به یې هېروله خوداسي به یې ښوولۀ ، چي دصاحب دخوشالولو لپاره هرڅه کوي . دغه رازجزاګاني که څه هم وړې به وې خودوی به پرخان ډېرولې . په دغه شان غچ اخیستنو کي محلي نوکران اول لمبردي (۲). کله چي په وظیفه کي وړوکي غفلت وربه ګوته سي ، خوراډېري توبې باسي . خو نوکر و بادار دواړه دواړه پوهېږي ، چي داخوشي ټکي دي او مخکي سنجول سوي کینې ترې ثابتېږي . نوکرپه خواشیني سره شاته کېږي او کله چي کافي اندازه لیري سو ، په ډاډه زړه ومسي . په داسي حال کي ، چي بادار یې ولاړ وي او له دې بابته خان ته په قار وي ، چي ولي یې دخپل وقار له بایللو پرته نوکرته دسرزنش اراده ونه درلوده . هغوی ، چي محلي خلك نه پېژني او داسي ښکاري ، چي په ټولــــو

ختيخو هيوادو کي به همداسي وي ، ښايي د دوباره انتقام اخيستلو په لټه کي سي .
خو ښه داده مخکي له دې ، چي موضوعات دغي اندازې ته ورسيږي ، نوکر بايد بدل سي او نوی سړی وموندل سي . د نوکر بدلول به بيا يوبل تاوان لري او هرچا چي زيات نوکران بدلول ، ډېر ژر پوه سوي دي ، چي دښه سړي پيداکول ورته سخته ده اوپه سيمه ييزونوکرانو کي هر راز خلك سته . په ختيځ کي دانګرېزانوعمومي تجربه داسي ښکاري ، له خينو کسانوپرته چي له خپلو نوکرانوسره نورو بده ګوزاره کوي، زياتره يې د ښه چلند خلك دي. عمومي نظرغالبادهغو کسانوپه باب چي سيمه ييز خلك ښه ورته معلوم نه وي ، داسي دئ، چي بادار يې له بې وزلو نوکرانو سره ډېر ناوړه او له انصافه ليري چلند کوي .

که څوك غواړي له بازاره دي ارزانه شی رانيسي ، هندوستانی دي نه پسې ليږي . دوکاندار په هندوستاني پوهيږي ، چي دا دکوم انګرېز نوکر دئ، ځکه نوهرشی تر نورو دوه چنده زيات ور بيه کوي . هندوستانی او محلي سړی دواړه چي سودا وکړي يوشه هرومرو پرزياتوي . خودمحلي سړي کمېشن ترهندوستاني لږ وي اودايې لابله ګټه ده ، چي له دوکاندار څخه ترهندوستاني په لږ بيه سودا اخلي. مايووخت بازارته دسودا لپاره زما يوغريب هزاره نوکر ولېږه . دغه بيچاره سړي زما څخه هومره پيسې واخيستلې، څومره چي دوکاندار ترې اخيستي وې . دوکانداردافکرکاوه،چي يوغريب هزاره دخپل خان لپاره سودا څني اخلي . ددغي بيې له مخي ما دنور نوکرانو سوداپنجولای شول اود کمېشن د ډېربدلو مخه مي په نيوله .دغه «دستوري»يا دسوداکمېشن په ټولو هغونوکرانوکي، چي دبهرنيانولپاره سودااخلي،ديو راز حق په توګه پېژندل سوی دئ . کله چي نور نوکران دهزاره غريب په دي کارخبرسول ، چي له ماڅخه يې عين هماغه د دوکانداربيه اخيستي ده اوخان ته يې هيڅ نه دي اخيستي، نويې له ده سره ډېرناوړه چلند کاوه . خودڅومياشتونوکری او نصيحت له لاري نورو نوکرانو تل ددغه شان حماقت مخه نيوله . په هرصورت ماته هزاره ګان تل تر نورو هندوستاني نوکرانو په « دستوري » اخيستلوکي باانصافه او دبازارپه سوداکي ارزان پېرودونکي ښکاره سول .
هندوستاني نوکـــــــران تل تر وروستی اندازې پوري هڅه کوي او عمومادخپلوسرايښو طبيعتونوپه‌خاطر، دچاخبره له ډېري څخه غوري باسي . دي کار ددوی جيبونو ته سخته صدمه ورسوله . خوله شرمه يې څه نه ويل ، ځکه مادبازار سودا ددوی له لاسه وايستله اوپرځای مي نورداسي غريب نوکران وټاکل ، چي تردوی يې ښه کار کاوه اوغلايې هم لږ وه .

دولسم څپرکی

په کابل کي داروپايانو ژوند

(ادامه)

بې قانونيت ـ خواړه ، خاروي، چرګان اونوررروزل ـ دشهزاده ګانو او نورو کسانو لخوا سوغاتونه ـ په کابل کي وچکالي (famines) ـ کولرا ـ دملاحج اوزيارت ـ دکورله بام څخه کاراخيستل ـ كاراودكار ساعتونه ـ ساتېرى ـ هندومعامله ګران اوزاړه قيمتي شيان ـ له اميراوشهزاده ګانو سره دجشن ليدني کتني ـ دجوري هيات په واسطه داروپايانو ازمويل ـ ليکونه ـ دپوستې بيه ـ ترجماني ـ

دامیرعبدالرحمن ترمړيني وروسته په بازارکي ښه پوره بې قانوني خپره سوه ،چي هغه هم زياتره دخلکو په کاروکي دعسکرو دمداخلې له امله وه ـ عسكري خلكوالبته ټولويې نه، داميرترمړيني وروسته ددېوال دچرګانو په شان اسمان ته کتل اوهريوه کوښښ کاوه ، خان داسي وښيي چي ګويا دهيڅا پروانلري ـ له دې امله زه مجبورسوم له هغه نوکرسره خپل ساتونکي ملګرى کړم، چي بازارته به دورځني سوداله پاره تللى ـ داهم په دې مقصد چي څوك يې ونه خورروي اوټول پېرودلي شيان ترکوره پوره راورسوي ـ

دوکاندارانو هم لـــه دغي بې ثباتي څخه ګټه اخيستله په وزن کي

يې کمې راووست اوله نورو لارو چارو څخه يې پمله گټه زياتوله. دوی بې له شکه په دې فکرو، چې تراله گولي وړاندي څومره يې وس وي خپل کاروکړي . داله گولې انتظارېولو لاره. يوه دوکاندار داورلگيت له درزن څخه چې دوولس قطۍ وې ، نيمې ايستلي وې اوددې له پاره چې دوه چنده گټه واخلي. دغه نيمې يې دپوره په بيه ورکاوه. دغه نيم درزن يې زما پريوه نوکر هم خرڅ کړی و. کله چې يې چلبازي کشف سوه ، له نوکرسره ملگري عسکردوکاندارپه خوله کي وواهه اودوه غاښه يې ورواېستل. دوکاندارکوټوال ته عرض وکړ اوهغه موضوع دعسکرومشرافسرته وړاندي کړه اوکيسه زما دجيب په څورويېو پای ته ورسېده، چې عسکرمې په راخوشي کړ. البته داکاررشوت ورکول اوفساد و. خوماهغه څوك يوازي پرېښوولای نه سوای، چې په ډېره مېرانه يې زما دمنفعت له پاره ځان ته جنجال پېښ کړی و. دی يو ساده افغان عسکرو. اودغه شان خلك معمولا ډېرمخلص وي. صرف هغواوامرو ته گوري، چې ورکول سوي وي. يووخت ماخپل دغه شان عسکردورکشاپ په مشرپسې واستاوه، چې ورته ووايي ، زمادفترته راسي. دورکشاپ مشرپه سپين ستړگی سره حال راولېږه ، چې گويا مصروف و اووروسته به راسي. ما عسکر ته وويل چې که بيانه راتلی اوهمداسي يې درته وويل ، تړريره يې ونيسه اورايې وله. عسکر ولاړی اوسمدستي يې سړی تړريره نيولی راووست . ددوی دووغالمغال دنوروکارگرانو پاملرنه هم ځانو ته اړولې وه اويوه لويه ډله ددې له پاره وريسې راروانه وه ، چې وگوري ماجراڅه رازپای ته رسيږي. البته مانه غوښتل، چې زما امردې ټکي په ټکي عملي سي خواغېزه يې پرنوروکارگرانو داوه، چې بيامې نوبل چاته دوهم وارسړی ونه لېږه.

په بازارکي کې ښې غوښې نه پيدا کيدلې . معمولا يې غټ ترکستاني پسونه حلالول. ددغوپسونو غوښه سخته وي اوپه خوړلو کي يې چنداني مزه هم نه وي . له دې امله ماخــــان ته کوچنی هزاره

گي پسونه چي welsh sheep ته ورته دي ، رانيول . دپنځوسو شپېتو مېږيوه رمه تري جوړه سوه اوهزاره جات ته مي ولېږل. هوري وابنه هم ارزانه وو، هم پرېمانه. نور وري يې هم راوزېږول . وخت په وخت يې ماته اته ، لس تنكي وري، چي ماد حلالېدو تروخته مړولای سول، رالېږل. اوپه دې ډول مي ډېره ښه غوښه ترلاسه كوله. هرپسه ماته په متوسط ډول په دوه شلينگه تمامېدی. نه مي پروښو پيسې وركولې نه پرروزنه .هغه چاچي مارمه ورسپارلې وه ، دمېږو شيدې اخيستې ، كوچي بې خنې جوړول اوخپل مزديې په جوړاوه. مادغه رازچرگي، هېلى، بتي ، پيل مرغان او چرگان كښېښول . څرنگه چي خواړه يې ارزانه دي، ماته گران نه تمامېدل. چرگو ماته هرڅومره چي مي غوښتل ، هومره هگۍ تهيه كولې . دوې غواوي مي ساتلي وې ، چي شيدې او دگيلگيانو (خوسيو) دغټېدلو پروخت يې غوښه راكوله. ددې خای غواوي د زياتي مودې له پاره ښه اندازه شيدې نه وركوي خكه مي لازمه وگڼله، چي دوې غواوي وساتم، چي په دې ډول زما دورځنۍ اړتيااوكوچوله پاره پوره اندازه شيدې راكړي. اوړه معمولا ارزانه وي خودتېروڅوكلونو په بهير كي يې بيه ورو ورو څكه سوې ده . او اوس يې بيه تر پنځو كالو وړاندي درې چنده سوې وه . كله چي زه له كابله راوتلم په روپۍ شپږپونډه پلورل كېدل (پونډ تردرې نيم پنسو په لږېيه)

چاى ،قهوه ، دقطيو (دبلېيو)مواد ، تنباكو،شراب اونورله هندوستانه بايد ترلاسه سي . معمولا يې پراغوښتلو او رسېدلو درې مياشتې وخت تېرېږي . داچي ولي دومره اوږده زمانه پر تېرېږي ،علت يې په كرايه كښانوكي دئ. لومړی ستونزه يې داده، چي يوڅوك به له پېښورڅخه كابل ته دمالونو راچلولوله پاره هڅوي اودوهمه ستونزه يې پرلاربانديي دمالونو دخنډخبره ده، چي څواووني نيسي،زياتره داسي پېښه سي، چي يوڅوك خپل ټول اوښان ،اسونه اونورڅاروي له پېښوره رابار كړي ،خوددې بارنيمه برخه كه دجلال آباد

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابېلو له پاره وي اوکه دوړاندي وړولوله پاره ، ټول تسليم کړي. دی بيرته دنوربارله پاره پېښورته ستون سي. داتګ وراتګ څوواره ددې له پاره تکرارسي، چي کابل ته دخپلو ټولو څارويوپه اندازه پوره بارزېرمه کړي . کله چي داکاربشپړسو، بيانومخ پرکابل حرکت کوي . له پېښوره ترجلال اباده سفرپنځه شپږورځي اوکابل ته دتياری له پاره نورسفرونه هم زيات وخت نيسي . اوس نوکه ديوچاتنباکو يانورڅه مخ پرتمامېدو وي ، دتازه مال تررارسېدلو پوري انتظارکول دېرستومانوونکی وي . په تېره بياکله چي له پېښوره چاته ليك راسي، چي مالونو څاوروني مخکي حرکت درکړی دئ . خوکله چي مالونه راورسيږي ، سړی يې په رسېدلودېرخوشاله سي اوټولي ستوماني ترې هيري سي . زياتره پېښيږي چي مالونه پرلاري، هغه وخت چې بکسونه دهواد خرابی له امله دبېلابېلو سيمو په سرايونو (کاروانسرايونو) کي پراته وي، وراسته اوخوساسي، خوچاره نسته . سړی بايد داچانس قبول کړي.

کله چي دخيبرکوتل شاوخواقبايل وپاڅېدل اودتيراه دکمپاين اړتيا منځ ته راغله، دکابل اوهندوستان ترمنځ تګ راتګ يومخ بندسو اوموږپه کابل کي له هغوشيانو څخه بې برخي سولو، چي ژوند په هوساکيږي . دښېلو له پاره هيڅ نه وو ، ان چای اوقهوه هم نه وه . دڅکولوله پاره څه نه وو .دې حالت څومياشتي دوام وموند .زه دا اړتيا په وخت کي په نه څه ګوزاره کولای سم اودېرنه خواشيني کېږم . که څه هم په دغسي حالاتوکي دېره تقاضانه کوم خوکه تنباکو اوسګريټ نه وي، نو داسي ښکاري چي بايدژړيې دچارې کولوپه فکرکي سم .زه بايد تل هغه وخت په يادولرم چي دخيبرکوتل بندو، اميراوشهزاده ګانو تل دموادو دکمښت په وخت کي زما سره دېره ښه مرسته کوله خوپه دغه راز حالاتوکي دوی پخپله هم له کمښت سره مخامخ وو.

دغه رازاميراوزامنو يې ماته هروخت مېوې اونورسوغاتونه رالېږل، هغه مېوه چي په کابل کي به لارسېدلې نه وه، خو دوی تــــــه به له

نوروخایوځخه استول کېدله. په تېره بیاکله چي به يې په پسرلي کې ماته مځکني توت راولېږل، ډېربه ممنون سوم،ځکه دامېوه به په کابل کې لاپخه سوې نه وه . په پسرلي کې تل ترکاري لږوي ځکه دتېرکال حاصل مخ پرخلاصېدووي اودنوی کال دالارسېدلی نه وي . مابه زیاتره وخت څواوونی بې له پتاټو ژوندکاوه اودا داسي کتغ دئ، چي زما په فکرزیاتره خلك يې که دمابنسام په ډوډۍ کي ونلري ،چنداني پروانه په کوي . خو په هرصورت ، کله چي زه ددغه ځای له شرایطو سره بلدسوم ، نومي ددغه شان کمښت دمخنيوی له پاره بندوبست وکړ .

د۱۳۵۳ کال په وچکالۍ کي چي په زرګونو تنه له لوږي مړه سول، دبازارزیاتره موادپه ټپه ورك سول . څيني شیان خوپه هیڅ بیه نه موندل کېدل. اوړه په ګنج(منډيي) کي نه پیداکېدل اوزه مجبورسوم له حکومت څخه دخان اوخپلونوکرانو له پاره یوه اندازه غنم رانیسم اواوړه يې کړم . حکومت یوډېرپوړېرانیست، چي هره ورځ پکي یوه ټاکلي اندازه اوړه پرخلکو پلورل کېدل ځکه بل ځای هیڅ شی نه پیداکېدی . دادحکومت یوډوددئ، چي دتنګسې له پاره ګودامونه ډك وساتي . ډېپوته درسېدلو په ورانډي تګ کي دخلکو بېروباراوټېل ماټېل دومره زيات وو ، چي هره ورځ دغنمو دونډي ترلاسه کولوپروخت دډېپو ترېرانیستلو دمخه ډېرکسان په تېره بیابنځي، مړي یاترپښولاندي مرګي حاله کېدلې . پربې وزلو باندي فشارخورازيات و. میندي اوپلرونه چي دکورهرڅه يې دخوړو رانیولو له پاره پلورلي وو، مجبوروو، له لوږي څخه دخپلو ماشومانو دچیغو ، دمغوی دورځ په ورځ کمزوري کېدلو اوتښتېدلو اوپه پای کي دوروستۍ ورځي دمړکېدلوننداره وکړي او دوی پخپله به په دې خا طر ژوندي نه پاته کېدل، چي څه به يې خوړل اوماشومانو ته به يې نه ورکول ، بلکي له دې امله به ژوندي پاته وو، چي مقاومت يې درلود اویوڅه پیاوړي وو.

زماترلاس لاندې زياتره كاركران وړي وو. يووخت خولايوتن دكارپه وخت كي بېهوښه سواوكله چي مي دبېهوښى علت وپوښت ، راته ښكاره سوه، چي دخوروخو په اوږدوكي يې تقريبا دوه انسه ډوډۍ خوړلې وه . له ټولودغوكسانو سره مرسته ممكن نه وه خوهغوى ته مي چي زماكاركروو اوزه پوهېدم چي ډوډۍ ته اړتيالري ، دورځي يووار خواړه وركول . يوه ورځ مي يوڅوك وليد چي زما لخواوركړه سوې ډوډۍ تركوټ لاندي پټوي .سړى له لوري هلوړپوست و اوزه حيران وم، چي ولي دغه ډوډۍ خوري نه . خووروسته راته وويل سوه، چي دى په كوركي يووړى ماشوم لري اودخوړو راټيولوله پاره په كوركي څه ورپاته نه دي ، چي وېې پلوري . ده وويل، چي دماشوم موراويوه بله ښځه هم په كوركي شومه ناسته ده . خودى دهغوپروانلري . يوازي يې په ماشوم زړه كښانده دئ . په كابل كي ښځوته هيڅ ارزښت نه وركول كيږي اودنارينه لپاره دابښه خبره نه ده چي دښځي پرمرګ وژاړي . كه څه هم موريامخورېې وي . خودهرنارينه خپلوانوپرمړينه باندي بياپه رينګټ ژاړي .

يوه بله ورځ دكاركرانو يومشرراته راغى، بې له دې چي دمعمول په شام سلام واچوي ، راته يې وويل، چي دى يومسلمان دئ اوهيڅكله يې له يوه غيرمذهب سړي يا پرنګي څخه دمرستي غوښتنه نه ده كړې . خودده په كوركي درې تنه كوچني ماشومان شامه پاته دي، چي ورو ورو مرګي حاله كيږي. دوستانويې هيڅ مرسته نه سواى كولاى . له خانه سره يې وټيبله چي خپل ماشومان ووژني ، غم بې ورلنډكړي اووربسې خپل خان هم ووژني . خودماپښين دلمانځه په وخت كي يې په زړه كي وروګرځېدل، چي يووارباېدپرنګي ته ولاړسي . په دې ډول دلمانځه تراداكېدووروسته سملاسي راغى .دده ويناموډبانه نه وه اودهغوكسانوزاريو ته ورته نه وه، چي ماته دمرستي له پاره راځي اومعمولا مي د «حضور» په نامه يادوي . خوماداسړى پېژاند ،چي له هغومتعصبومذهبي كسانو څخه و، چي په دې ملك كي

خوراډېردي اوكافرورته ترحيوان لاهم سپك ښكاري . په هرصورت ماده ته ددرې روپۍ بې له كومې ملاحظې وركړي .دى بې له دې چې منله وكړي ، راځخه رهې سو اوروپيوته يې په بېخوندي سره كتل . په كابل كې درې روپۍ ډېرخه دي كه څه هم ارزښت يې ترنيم كرون لږدئ . ماپه دې گيسه كې نور رى و نه واهه. دوې ورځې وروسته سړى بېرته راغى . له سره يې بگړي پورته كړه اوماته يې دوعاوكړه . داكارديوه مسلمان له خواډېرزيات صميميت اوپېرزويني ښكارندوى دئ ، چې د لامذهبه په وړاندې يې وكړي . ده وروسته راته وويل، چې تازما دماشومانو ژوندوژغورى اودده داهم . ځكه دى چې لومړى خل ماته راتلئ ، له ډېره غمه چورلېوني سوى و . ده زياته كړه، چې ماته دپرنگيانو په باب ډېري خبري سوي دي. خودى به اوس تل دادوعا كوي، چې دوى مسلمانان سي اوترمړيني وروسته جنت ته داخل سي .

په دغه كال پروچكالى سربېره دكولرا (وبا) ناروغي هم راغله . مرگ ومړينه بېخي زياته وه، ځكه خلك كمزوري اوخواړوته اړوو. ددوى دخوراك سيستمونه ببخي بې نظمه دي هرناوړه اوچټل شى، چې په لاس ورسي ، خوري يې اودلوړې مخه په نيسي . هره ورځ دهديرې پرسړك جوپې جوپې انسانان روان وو اومړي يې پراوړو وړل اوزياتره چې مې پيژندل ، راته راتلل اوويل يې چې ننن موزموردواړو يواشنابنخ كړ. خوسبايابله ورځ به يې دى پخپله هغه ځاى ته يوړ. كولرا په ټولوطبقوكې خپره وه . ان دشهزاده گانو حرم لاهم په اخته سو. دسردارنصرالله خان گرانه ماندينه په همدې ناروغي مړه سوه . په نوركسانو كې داميرپوډېرگران غلام بچه هم وبا وواهه اومړسو. څوتنه لوړرتبه افسران ددې ناروغى له امله مړه سول .

دشاهي كورنى غړي له كولراځخه خاصه بېره لري اودغه شان له زلزلې څخه هم ډېره واهمه كوي . پخوادناروغى له شيوع سم به مرحوم اميراودده كورنى دټولوماموزينو اومتعلقينو په گډون له ښاره

دکابلی ښځي جامې

وتل اوبغمان ته به تلل . کله چي دري کاله دمخه په ۱۹۰۰ کال کي دکولرا ناروغي خپره سوه . مرحوم امیراوټول متعلقین یې سمدلاسه ووتل ، په گاډیوکي بارونه ، خیمي اونورشیان چلیدل ، خلك پراسونو باندي سپاره اومنډي یې وهلې ، بارچلوونکي په وارخطایي سره روان وو ، نوکران اوعسکرویه پښو ورپسې ځغستل . دغې صحنې دالوتکي دبې نظمي الوتني (flight) بڼه اخیستې وه . انگریزان شاته پاته وو اوچي مرخومره یې وس و، نه یې سپماوه .(په دغه وخت کي Mr Daly اوزه یوازني اروپایان وو.) مېرمن ډېلي خلورمیاشتي دکولرادناروغانو په علاج کي تېري کړې . دډېروکسانو ژوندیې وژغوره . ماځېل خان دبې دوده باروتو دجوړېدوپه یولړتجربو مشغول کړی و، چي له نېکه مرغه ډېرپکښي بریالی وم اواساسي دلیل یې داو چي په دغه وخت کي یوازي وم اومزاحم مي نه درلود .

کله چي د۱۹۰۳ کولرا راغله اوسني امیردخپل پلارپه شان سمدلاسه فرنیچراوغالي اونورشیان پغمان ته ولېږل اوپه دابله ورخ یې خیال و، چي دی هم ورپسې رهي سي خوپه دغه وخت کي چي والي دده په تصمیم خبرسو، سملاسي ورغی اوورته یې وویل چي که دی له ښاره ووزي ، ښایي عسکراوخلك بغاوت وکړي ، خکه ناراضي خورازیاته ده . امیردحالاتو په باب دوالي نظروماته اومجبورسو دارگ په ماڼی کي پاته سي . هوري یې خان په دووخونو کي محدود کړ اوصرف پنځو شپږوتنو ډېرو محرمو درباریانو اونوکرانو ته یې دکتلو اجازه ورکوله . چاچي به ورسره کتل ، له ماڼی خخه دبېرته وتلو اجازه ورته نه وه . ځکه دمیکروب راوړلو بېره ورسره وه . سردارنصرالله خان هم مجبورو په ماڼی کي پاته سي ، خکه امیرله ښاره بهرنه ووت، زیاتره وخت یې پرخپل جای نماز (مصلي) تېرواه . ماته هغوکسانو چي له ده سره پاته وه ، وویل کله چي دده گرانه ماندینه په کولراباندي مړه سوه، دی ددغي ضایعې له امله اوله دې امله ، چي ښایي بل واربــــه پرده هم ناروغي حمله وکړي ، له ډېره

غمه بالکل لېونی شانته و.

دشهزاده اودغه رازدامیرېبره پرځای وه اودناروغی واهمي ددوی ېېره لاورزیاته کړې وه . په دغه کال یو ډېرسترا ومنلی ملاحج ته ، دمکې د زیارت لره روان و. کله چې هندوستان ته ورسېدا ومدینې ته دتګ په نیامت بندرته ولاړ، هورې یې واوریدل چې یوروحاني سړي دعیسی(ع) ددوهم وارراتګ تبلیغ کوي اوویل یې چې یوبل - St John رالېږل سوی دئ (له سینت جانه یې مراد ښایي مهدي « ع » وي . ژباړونکی) چې دعیسی(ع) دراتګ خبرورکړي اوتیاري ورته ونیسي . ملادغه روحاني ته،لا چې خلکو یې په باب عجایب بیانونه کول ، دلیدلو له پاره ورغی . دده دپیغمبری خبري دومره ډاډه وي ، چې ملایې هم اړولی اودې ته نژدې کړی و، چې دروحاني خبري ومني . یوه ورځ چې«پیغمبر» دملادحج دتګ په اراده خبرسو، دی یې دننه کوټې ته بوت اوملابیا وروسته بیان کاوه، چې دوی دواړو هورې مکه ولیده اوملاخپل ځان دکعبې پرشاوخوا دګڼوحاجیانو په ډله کي ولید، دننه حرم یې وکوت اوهورې یې دکتلو هرڅه ولیدل .ده وویل چې دننه حرم ته له رسېدو وړاندې یې په بېلابېلوځایو کي ټول ضروري عبادتونه پرځای کړل. داچې دملاددغه تصورله پاره څه رازدم وجادو یا کوم تاثیراغېز من واقع سوی و، بېله خبره ده اوبېل اټکل غواړي.خوملاپه مرګ لاهم له خپلې دغې عقیدې نه اوونښت، چې دی مکې ته تللی و اودده لارښود واقعي پیغمبر و. مسلمانان په دې عقیده دي، چې دبېلابیلو نبیانو (موسی «ع» عیسی«ع» محمد «ص») دینونه دخپل وخت وزمان رښتني ادیان وو اوخدای«ج»نوی دین دبشریت له نویوغوښتنو سره سم نازل کړ. په دې ډول دیهودیانو دین دعیسی«ع» تر راتګ پوري حق دین و اودعیسی«ع» دین د محمد «ص» تربعثت پوري رښتینې دین و. دغه نوی شخص به،که یې څوک پرخبروغوررونیسي ، دمحمدي دین لارویان خواشیني کړي. ځکه دی وایي، چې مسلمانان باید عیسیانو ته د ورونـــــــــــــو په شان

درناوی وکړي او دکافرانو په سترګه باید ورته ونه ګوري. داکاربه دانګرېزانواوروسانو دتېري پرضددامیراساسي وسله ،جهاد (مذهبي جګړې) ته زیان ورسوي . له همدې امله کله چې امیرپه دغوټولو کیسو خبرسو ، ملایی بیرته راوغوښت . ملاهیواد ته راروان سو اوله راستنېدو سره سم یې دنوي دین تبلیغ پیل کړ.خوکله چې دهیواد سرحدته راورسېد ، ونیول سو اوبندي یې کابل ته راووست . امیرهغه وازمویه . خودملاپه معقولو جوابونو کي امیرداسي څه ونه موندل چي دواقعي دین پرخلاف دي وي اودهغه له مخي دي یې کافروبولي اودمرګ مستحق یې وګڼي . دقران له مخې کله چې یومسلمان مرتد سي ، باید په ډبرو ووژل سي. ملا یې دازمویښت له پاره سردارنصرالله خان ته، چي په دیني چاروکي ترملازیات عالم دئ ، ولېږه . خوشهزاده هم دملاله خولې داسي ونه ایستل، چي په محکوم دې کړي . نو یې دډېرو سترو ملایانو دوولس کسیزه وفدورته وټاکه اودهغوی ازمویښت هم داسي اتهام په لاس ورنه کړ، چي دهغه له مخي دي سړی ووژل سي . هغوی خپل رپوټ امیرته ورکړ خوامیرووېل چي سړی باید محکوم سي . هغه بیا ملایانوته ولېږه اوورته یې ووېل، چي هغوی باید داسي کاغذلاسلیک کړي ، چي په هغه کي دغه شخص کافراودمرګ مستحق بلل سوی وي . داخل دملایانو اکثریت تاییدکړه، چي سړی بېګناه اوددین پرخلاف نه دئ. دووتنوچي دنصرالله خان رفیقان وو اودهغه لخواورسره خبري سوي وې ، دمرګ فتوا ورکړه . ددغودوو ملایانو په پیداکولوسره امیرهغه محکوم کړاوورپسې یې سنګسارکړ. دمخه تردې چي ملا دامیرله حضورڅخه وزنځای ته بوزي ، ملاپېشګویي وکړه چي هیوادته به یوسترمصیبت راسي اوامیروسرداردواړه به په مبتلا سي . دملادوژني دورځي په مابنام دنهوبجو په شاوخواکي دباد اودوړو یوسترتوپان راغی اودنیم ساعت له پاره وچلېد. وروسته لکه ناڅاپه چي پیل سوی و، همداسي ناڅاپه ودرېد. د شپې له خوا دغه رازتوپان یوه غیرمعمولي پېښه وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوخلکو ویل چي دامـلا روح و چي تېر سو . وروسته کولر اراغله اودا ناورغي ورستـيـو څلوروکلونو کی پېښـه نه وه اودا هم دملا له پېشگوېي سره وتړله سوه اوامیروشهزاده زیات وبېرېدل . دوی دوا پروخپل مرگ پکښي ولید . دغه رازدشهزاده لیونتوب، چي دهغه دگراني ماندیني دمړیني پروخت ورته پېښ سوی و ، هم له همدي پېښي سره وتړل سو . وژل سوي ملازیات شمېرپیاوړي پیروان درلودل اوهغه دوه تنه ملایان چي دده دوژلو فتوایې ورکړې وه ، دده دپیروانو له غچ اخیستني څخه دېرسخت وډ رېدل. هغوی لوړلي وه، چي غچ به یې اخلي .

په دوبي کي مادخان له پاره پربام خېمه دروله اوپکښي بیدېدلم . خېمه ترکورهم دېره تازه وه هم سړه . ددوبي شپې دېري تودې اوشمال (باد) دېرکم یاهیڅ نه وي . څرنگه چي دکورو بامونه هموار اوپه دېوالونو محاط دي، خکه نوخلك معمولا ددغه شان مقاصدو اودشپې لخوادناستي له پاره کارځني اخلي . دغه راز ښځي هم دتازه هوا داخیستلو په مقصد استفاده ځني کوي. دوی ته دباندي وتلو اجازه نسته اودېرمحدود کوروونه، هغه هم یوازي دبډایانو کورونه په څنگ کي باغچې لري . په هغوکي ښځي په تنهایي سره گرزېدلای سي . پردغسي باغچوباندي چي ښځي استفاده ځني کوي، باید دومره چگ دېوالونه راتاوسوي وي ، چي دوی دگاونډیانو له لیدو پرته په خلاصه پښه وگرزیدلای سي. دکورغولي (انگړونه) معمولاکوچني اوچټل وي او دفضله موادو دبوی له امله دساتیري وړنه وي . زه چي مازیگرله کاره یاکوم بل ځایه راستون سم (دکاروخت له وختي سهاره ترمازیگره وي)، ښه زیات وخت پربام باندي تېروم اوخان دهغو نیالگیو په کتنه و روزنه مشغولوم ، چي پربام باندي په گلدانیو کي ساتل سوي وي . دگلدانیو نیالگي ترهغه وختـه، چي مځکي ته انتقالیږي ، دوچېدلو لپرچانس لري. ما په هغوکي ښه وختي لاتخمونه پاشلي دي ځکه زه بایددسلات مـوادتیار

ولرم بې له دې چي مارکېټ ته دهغو درارسېدلو تروختـه دي منتظرپاته سم. پربام باندي کلمه کلمه خپل سات هم تېروم .. ډول ډول کاغذبادونه(ګوډي) په هواکوم ، چي نزدې اوسېدونکي سمدلاسه زماتقليدپيل کړي . خوزما کوردښېردروازې اواسمايي غروترمنځ پروت دئ اودناڅاپي دوړواوبادو له امله، چي په دغه تنګي کي زياتره چليږي، زيات شمېرکاغذبادونه له لاسه ورکوم.

کابل دلرغونو نادروتورو، سپرونو، پلته يې توپکونو، زغرو اونورشيانو دکلکسيون دشوقيانو له پاره ښه مناسب ځاى دئ . ځيني دغه رازشيان ښېځي زيات لرغوني وي . له هغوعربي ليکونو څخه، چي پرزړپاتروتوروباندي ليدل کيږي، چاته داسي چورت ورلوېږي، چي ښايي دغه توري به په پخوانيو صليبي جګړوکي کارسوي وي. داسي سکې هم موندل کيږي، چي نېټه يې دسترسکندرهغه زمانې ته رسيږي، چي نوموړي به دهندوستان دفتح کولوپروخت دلاري داوږدو په ښېلابېلو سيموکي خپل واليان مقررول . داکاربنه پوره پوهه اومعلومات غواړي، ځکه جعلي شيان هم په دغه ځاى کي پلورل کيږي .هندوان چي څوسوه تنه يې په کابل کي اوسي ،ددغونادروشيانو زېرمي لري. خواروپايانوته يې دسپايانو له ښېري نه راوړي ځکه څه چي يې کټلي وي، له کورڅخه له وتلو سره سم بې بيرته په قې کوي . کله يې سپايان په دې خبره ګوابنوي ، چي دعوه ورته جوړوي ، يايې پرنګيانوته دا ا طلاعاتو رسولو رپوټ کوي. په داسي حالاتوکي نوبياله دوى څخه چي، سپايان هرڅه غواړي، د «نه» جواب نسي ورکولاى . ماددوى له خولې دغه خبراورېدلي دي.

په لویو جشنونوکي به اروپايان عموما دامیر اوترهغه وروسته دشاهزاده گانو دربارته دسلام له پاره ورتلل . په دغسي مواقعوکي دربار‌دنورو وختوپه شان نه وي . په دغودرباروکي دامیرپه گډون ټول حاضرین ټوکي ټکالي کوي اوخوشالي ددغي ورځي دود وي. خني مامورین به پرمخکه ناست وو اوشطرنج به یې کاوه اوامیر به کله له یوه اوکله له بل سره شرط تاړه اوکله کله به یې دچال په کولوکي مشوره هم ورکوله . امیرښه شطرنج بازو. دده په دربارکي ډېرولږوکسانو له ده سره سیالي کولای سوای . دددربارټوکي به هم په لوړه سویه وي . زیاترو به په کیسواوټوکو باندي خنداوي کولې . مرحوم امیربه په دغسي محافلو کي زیاتره خپل خاطرې بیانولې اودهغوخایو اوسړیو په باب به یې خبري کولې ، چي ده په روسیه کي لیدلي وو. یوله دغوکسانو څخه یوروسی سوداگرو، چي امیربه تل ددغه سوداگرډېښه سلوك اوارېکو په باب ږغېدی. دغه سوداگریووخت امیرته په پور ورکولو سره نوموړی له ستري شرمندگی څخه ژغورلی و. امیریووخت ماته وویل، چي ده له یوساعت ساز سره څه موده په دې نیامت کارکاوه، چي داکسب خني زده کړي . خکه دمشغولاله پاره یې نورڅه نه درلودل . ده به دساعت سازدماندینې په باب ډېري جالبي کیسې کولې . داچي هغې څه رازپرخپل مېره باندي په ډېرسخت ډول حکمراني کوله. خودامیردظرافت قوت ډېرپراخ و اومکرري کیسې نه خني بېخونده کېدلې .

داوسني امیردجشن دورځو درباردده دپلاردوختو خوند اوشخول نلري خکه دی ټول وخت دخپل دربارپه زموخت نظم اونسق باندي لگوي اوله خپلو متعلقینو پرته له بل چاسره کارنلري . اصلا خوحاضرین ښځي محدود کسان وي. دی ترامیرکېدو دمخه ښه مجلسي سړی و خوله غالمغالي ټوکو څخه یې ښه نه راتله اوددربارپه خوښیو کي به یې له ستوخوټوکو سره مینه نه درلوده . دده ارام ساتېری خوښ دیٔ ، چي وخت په تېرکړي . له خپل (Magic Lantern) (*) سره ډېره مینه لري اوکله چي یې په کارواچوي ، ساعتونه ساعتونه یې پرپرده باندي دبېلابېلو تصویرو په ننداره کولو تېروي.

اروپایانوته په کابل کي په دې سترگه نه کتل کیږي گنې، چي دوی دغه خای دقوانینو تابع دي. خوکه داسي کاروکړي چي ددغـــوقوانینو پرخلاف وي

نولکه په ټولو هیوادوکي چي رواج دئ ، بی له شکه به هندوستان ته بیرته لېږل کیږي . خوتراوسه پوري هیڅ اروپایي په دغه شان قانوني ضدعمل باندي محکوم سوی نه دئ . مرحوم امیرډېراحتیاط کاوه ، داسي کار ونکړي، چي نورهیوادونه گوته ورته ونیسي . کله چي یوافغان عرض ورته وکړ، چي له هندي حکومت څخه دده دهغه دپورپه ترلاسه کولوکي مرسته وکړي چي د۱۸۷۹-۸۱ کلونو دانگریزي اشغال په بهیرکي یې لښکروته دموادو برابرولو له بابته پرهغوی باندي و ، امیرله دغه سړي سره دعدالت کولو ډېره ښه لاره غوره کړه اوبې له دې چي پخپل سرتصمیم ونیسي ، دکابل له غټو سوداگرو څخه یې شپږتنه وټاکل، چي زماپه گډون به پرموضوع باندي غورکوي . خودسړي اسناد، چي په انگریزي ژبه وو ، ددې ښکارندوی وو، چي دغه ټول پورتصفیه سوی دئ. یوه بله دعوه چي زه پکښي دحکم(jury) په توگه ټاکل سوی وم ، داو، چي یوامریکایي سوداگرکابل ته دخپلو کارونو دتصفیه کولو له پاره راغلی و. ده پخپل تړون کي دټاکل سوي معاش دبشپړي ادایني ادعادرلوده اوویل یې دبیزنس اندازه چي دهغه له مخي کلني معاش ټاکل کیدی، ترهغه څه لږ وه ، چي په تړون کي ورباندي موافقه سوې وه.

کوم کارچي ده ته سپارل سوی و ، دتړون تراندازې لږوخوډی دهغه لړوالي مسول نه و . په دې‌خاطرباید ده ته هومره کلني معاش ورکول سوی وای ، څومره چي تړون پرسوی و.. ده خپله ټول کوښښ کړی و اوله حکومت سره خپل تړون ته تل وفاداریاته سوی و. له هغه لیکونه، چي ده مامورینو ته کښلي اوپه پوسته خانه کي قیدو ، دامیر په حکم پرانستل سول اوله هغو څخه داسي څرگندېدل چي نوموړي دامیرپه ژمنوډېرلږپوه سوی و . دغو لیکونو امیرته دده نظریه هم په ډېره گونگه توگه رسولې وه . څکه نو امیرادعا کوله، چي ددغو لیکونو له مخي داسي چاته کارنسي سپارلای، چي پرخپلو ژمنو باندي شکمن ري اودخپلي نظریې درناوی نه کوي . په حکم هیئت کي زما اودمېرمن ډیلي حضورځکه لازمي وگڼل سو، چي که نورڅه نه وي سوداگرخوبه د اروپایانو په وړاندي نورهم وشرمول سي. زه باید په هرصورت ووایم چي له لیکونو څخه څرگندېدله ، چي سوداگردامیردمامورینو کرکتربه بشپړه توگه درک کړی نه و .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلیکونو په باب ، په کابل کي دایوعام کاردی، چي دانګرېزانو مکتوبونه باید قیداودحکومت له خوادګومارل سوو جاسوسانوله خواولوستل سي اومعمولا ترلوستلو وروسته بیرته نه وراستول کیږي . ګویا دماموړینو په نظردیوه انګرېزشخصي لیک یوبې ارزښته شی دئ . په کابل کي دانګرېزانو لیکونه اوهغوی ته لیږل سوي لیکونه څکه پرانستل کیږي، چي دهغواودهندوستان دحکومت ترمنځ کومه دجاسوسي خبره اوربوټ څانته معلوم کړي. خوداوسني امیرپه وخت کي داکار ترډېري اندازې بندسوی دئ . اوس له دواړوخواوو څخه لیکونه په محافظت سره خي وراخي . په هرصورت په افغانانو کي دپوستې لیکونو ته دیوه ډېرمحرم شي په سترګه نه کتل کېدل . تول لیکونه به یې په یوه کڅوړه کي واچول ، لاك ومهربه یې کړل اودلیکونو لیست به یې ورسره مل کړ. دپوستې امرینوته امرونه صادرسوي وو، چي یوه پوسته بایدتریوې ټاکلي اندازې زیات وزن ونلري . دپوستو رسوونکو داعادت و ،چي دلیکونو پارسل به یې خلاص کړاوښه ډېرلیکونه به یې دغره په ډډه کي په دې خا طرغورځول ، چي دپلنډي وزن یې سپك سي.

ماته یوچادیوه مهم لیك په باب بیان کاوه، چي دانګرېزي نماینده له خواخپل حکومت ته استول کېدی اوامیرغوښتل هغه ترلاسه کړي . امرونه صادرسوي وو ،پوسته رسوونکي دلاري په یوه ټاکلي ځای کي وژل سوی و اولیکونه بیرته کابل ته راوړل سوي وو. داوژونه اوغلا پرهغوقبایلو تاوان سوه ، چي دهجرم دپېښېدو په شاوخواکي اوسېدل . له دې څخه څرګندیږي، چي نه لیکونو اونه هم دسړي ژوند ته اهمیت ورکول کېدی . په هرصورت امیرلیك ترلاسه کړاوچادده دایمانداری خبره پرخوله هم رانه وړه.

دکابل اوپېښور ترمنځ لیکونه دسړیو په واسطه دپنځومیلو په مزله وړل کیږي. هرسړی (عادي تګ نه کوي) پخپلو پنځومیلوکي مخ وشاته ځغلي اوله یوې خوالیکونه وړي اوله هابلي خوایې راوړي . اوپه دې ډول ددغو دووخایو (کابل ـ پېښو ـ ژباړونکی) ترمنځ واټن په دریو ورځووهل کیږي. دپوستې بیه پریوه مثقال باندي چي دانس شپږمه برخه کیږي، څلورپنسه دد اوټکټونه ورباندي ننبلول کیږي. څوله بهرنیولیکونـــــــو څخه په پېښورکي

دامیردپوستې دمشرله خواښکتونه دمخه تردې چې هندوستان ته دې ولیږل سي. لیږي کیږي. افغانستان دپوستې په اتحادیه کي شامل نه دی. خکه نودکابل پرلیکونو بایدپه پېښوریاکوم بل ځای کي دمرسل الیه لخوا پوسته ووهل سي اوپیسې یې تادیه سي.

کله چې مجلې یاورځنې اخبارونه کابل ته رااستول کیږي دپوستې لګښت یې یوغټ رقم وي . مایووخت دپېښور اوکابل ترمنځ، چې نزدې دوه سوه میله کیږي پریوه کوچنۍ مجله باندې درې روپۍ دپوستې محصول ورکړ. په داسې حال کي چې دهمدغې مجلې محصول له انګلستانه ترپېښوره یوپنس و. له کابله، چې هندوستان ته لیکونه لیږل کیږي، پته یې باید په پارسي ژبه ونیکل سي اوپرپاکټ باندې باید دافغانستان دپستې محصول پرځنګ دهندوستان ټکټ هم ونښلول سي.

له کوم شخص سره، چې په کابل کي انګریزان زیاتې اړیکې لري.هغه ترجمان دئ . دلته څوکسه ترجمانان سته ، خویوتن یې ډېرمهم دی اوهغه دامیر اوانګریزي اوسېدونکوترمنځ دترجمانۍ له پاره ټاکل سوی دئ . دغه دنده ډېرزیات کارغواړي . پرترجمانۍ سربېره دامیراودهغه دشهزادګانو خدمت هم کوي اوټول هغه خطونه، چې دانګرېزانو لخواامیرته اوبرعکس لیږل کیږي . باید وژباړي. له نوروهیوادوسره حکومتي مکاتبات دنوروکسانو لخواچې ددغې دندې له پاره په خاصه توګه ټاکل سوي دي ، ژباړل کیږي. اوهری په کابل کي له اوسېدونکو انګرېزانو سره داړیکولرلو جرات نه کوي. دترجمانۍ له پاره په کارده، چې یوشخص باید په چټکۍ سره په دواړو ژبو کي دمعناروټولې اوښتنې درک کړای سي او دې ته تیاروي ، چې که کومه خبره سمه وانه وري . پخپلو الفاظویې سره واوړي . خکه چې امیردخبرودتکرارحوصله نه لري دغه رازباید دی تریوې اندازې دخبروپه موضوع کي وارد وي اوکه داسي نه وي ، نوښايي تخنیکي لغتونه په ځینو ځایو کي سکتګۍ راوړي.

دزیاترو انګرېزي لغتودتشریح له پاره دپارسي څوجملې په کاردي . خکه دوی دهغو معادل لغت نه لري . په وروستیو کلونو کي ځیني دغه شان معادل لغتونه له نورو ژبوڅخه اخیستل سوي دي. دی باید ، مخصوصاً ټولې وېل سوي خبرې

په چټکۍ سره بې له غلطۍ ترجمه کړي . که داسي نه وي نو له کاره به لیري اوپرخای به یې بل څوک ودرول سي، چي داکاردده له پاره د همېشني خجالت په معنا دئ .

دیارلسم څپرکی

عسکراووسلې

جامې ـ تمرینونه ـ مشق ـ دامیردباډیګاردانو یونیفورمونه ـ وسلې ـ معاشونه ـ مډالونه ـ دخدمت موده ـ عوضیان ـ بارکونه ـ دژوندلارې چارې ـ په عسکرو کې قماربازي ـ دبېلابېلوقبیلوقطعات ـ غله قبیله اوټولی ـ افسرانواودرتبولوبدل ـ باجه خانې ـ د ۸۱ .۱۹۷۹کلونو دجګړې په باب دافغانانو کیسې ـ افغاني لښکردیوه جنګې ماشین په توګه ـ دجګړې له پاره دهیوادحالت ـ دافغاني کرکټردیوااړخ بیان .

دافغاني عسکرودیوې ټولی دلیدلو پروخت ، لومړی شی، چې دچاپاملرنه وراړوي ، هغه ددوی بې نظمي ، بې سلیقې بڼه اوخپرېدلی رفتاردئ. څرنګه چې هغوی منظم یونیفورم نلري ، نوجامې یې رازراز وي، چې ددوی په غوښتنه اودرانیولو په قدرت پورې اړه لري . ځینې دانګرېزي لښکرو یاداورګاډي دکارکوونکو زاړه کوټونه اوځینې له رنګارنګو ټوکرانو څخه په بازارکې جوړسوي کوټونه اغوندي. دبازاردګنډونکو کوټونو چې په لاس ورسي ، پرځان یې برابرګڼي. ځینې دټوکرانو پتلونونه اوځینې نخې پتلونونه اوځینې نوربیاافغاني پرتوګونه (تنبان) اغوندي . زیاتره افغاني کمیس وپرتوګ اغوندي . دغه جامې په ختیځوسیموکې باب دي . له غرنیو اوسېدونکو څخه جوړې سوي ټولی بیاپوستینچې اغوندي . البته ټولودځرمنې کمربندترلی وي چې پردواړو خواوو یې کځورې (بغل خولی) ځړېږي. عسکراوملکي کسان که کمربندونلري لکه جامې چې یې نه وي اغوستي اوهرهغه چاته، چې په دغه هیوادکې یې څه موده تېره کړې وي ، بې کمربنده افغان عسکریا ملکي تن ورته بې جامونبکاري . دسرله پاره بګړی عامه ده . خوډول ډول خولی هم رواج لري، چې زیاتره یې دروسانو عسکري خولیوته ورته دي . توپچي عسکر، چې دوی یې سوار (Sawars) بولي، روسي ډوله جګ بوټونه ، چې ډېري چګې پوندي لري، په پښوکوي اواغوستونکي پکښې بې ډوله دنګ ښکاري . دابوټونه زیاتره پینه سوي اوله سره ترمیم سوي وي . دحیرانتیا ځای دادئ ، چې

دوی دغه بوټونه دوهم لاس رانیسي (پېرودي) ، په داسي حال کي چي ماهیځکله هم کوم سوارنه دئ لیدلی ، چي نوي بوټونه دي یې په پښو کړي وي . دعسکروجامې عموما زړې اوځيري ویري وي ، مایوحوالدارخوواره لیدلی دئ ، چي نوی کوټ یې اغوستی وي. اودغه بایدخوراډېري ورخي سپماکړې وي، چي ددغه کوټ درانیولو وس یې موندلی وي . دی دکوټ په انتخاب کي ډېره پاملرنه کوي.اومعمولا تېزرنګونه (تېزژړاوشین) خوښوي، چي په اغوستلو کي ډېرژرخیرن سي اوسړی مجبوروي، چي په پاکولویې نیم ساعت ولګوي . دی خپل زاړه کوټونه دخپلي ټولی پرافرادو خرڅوي.

کنډکونه، چي پریوه کرښه ودرېږي، توپک یې ټول کاړه نیولي وي . دوی هغه رازتمرین نه لري، لکه په نوروهیوادوکي چي کیږي. ټولی دمارش په وخت کي داسي ښکاري لکه دوسله والو داړه ماروډلو ، نه لکه دعسکروټولی .ددې له پاره چي په کلنیو دوومارشونو کي عسکري ټولی ښه وایسي ، دتمرین په میدان کي مارشونه په کوي اوافسران دعسکروفرد فردپرخپلو ځایونو ودروي - یودلته وراندي کشوي ، بل هلته شاته پوري وهي. څوپه پای کي یوکوړ ووړ غبرګ کتار خني جوړکړي. کله چي تمرین پای ته ورسیږي ، خلك بیامخ وشاته پوري وهل کیږي چي داخل یې څلورېوره کتاره کړي. وروستنه نوبیا مارش پای ته ورسیږي اوټول بیرته دخپلوبارکونو پرلورخوځیږي. پرلاري دمخ یادشاڅلورکسیزي کرښي افراد یوبل ته دخبروله پاره سره نزدې سي اوپه دې وخت کي نو هغه لړشانته نظم چي یې موندلی وي ، هم وران سي اوټولی، چي څه راز یې زړه غواړي ، روانه وي واداحالت نو هروخت پېښیږي . (دتمرین پروخت امیراوشهزاده یې دمرستیال په توګه دبېلابېلو ټولیو مخ ته په چټکی سره پرآس سپورتېرېږي.) دکنډکونو هغه افراد ، چي په تمرین یارسم ګذشت کي (رسم ګذشت یې هم دتمرین په شان وي) په استثنایي توګه پرخط برابرتېرسي اوافسران یې وګوري ، خانونه دومره ډېرسرلوړي ګڼي لکه په کومه مغلقه مانوره کي چي یې برخه اخیستې وي. دامیرساتورنکی ګارډلړڅه روزل سوي کسان دي. دوی ته په تمرین کي داخبره ورښوولو کیږي،چي څه رازخانونه پرڅلورکسیزه کرښه باندي برابرکړي، دډول له ږغ سره سم ورو ورو مارش وکړي

اودامیرپه وړاندي ښني اوچتي پورته کړي . ددغه تمرین تماشا ته، چي دارګ د ماڼۍ په بهرنۍ سړک کي سرته رسیږي، دښاریوزیات شمېرمینه وال لاوسېدونکي راوزي . خودمارش په وخت کي دعسکرو دپښواوچتولونندازه ، چي هرګام یې څلور پنځه ثانیې وخت نیسي ، نندارچي ته هغه نوي جلبیان وریه یادوي، چي داوزګړو په شان ګامونه اخلي (۱) کنډکونه کله کله په رسم ګذشت هم تېرېږي اودبې ګولیو کارتوسوډزي کوي خوهغه رازکتارونه نسته چي عسکرپکښې دښېدان ویشتلو له پاره روزل کیږي . څیني توپچي ټولی کله کله دنخښې ویشتلو تمرین کوي اوداکاردواقعي تمرین په نیت نه، بلکه د توپودازمویلو له امله سرته رسیږي . کوم توپچیان چي مایې تمرین لیدلی دئ، نخښې سمې نه ولي. ډېرلږپېښیږي چي هدف ته دي دپنځوسو مترو په اندازه نزدې خای وولي.یووخت چي یې جنرال توپ پخپله پرښښان برابرکړ اویه دوه زره متره کي یې نخښه وویشتله ، دومره خوشاله و، چي څودقیقې یې وړاندي وروسته ګامونه اخیستل . زه فکرکوم چي دنخښې ویشتلوله پاره دعسکرو دنه روزلوسبب دادئ ، چي په افغانستان کي دهري طبقې سړي کارتوس ته دکارتوس په توګه ګوري نه دداسي شي په توګه، چي بې له ضرورته هم کارخني اخیستل کېدلای سي . ترټولولوښه نخښه ویشتونکی ښې مالیدلي دي ،هغه کارګران دي، چي توپك اوتوپونه له دوکانو ځخه دازمویلو په نیت راباسي . ماپخپله کله کله دتمرین په وخت کي خپل لنډتوپك هغوعسکرو ته دنخښې ویشتلو له پاره ورکړی دئ، چي زماسره به ملګری وو.خوهیڅ یوه یې هدف ته نزدې ځای نه دی ویشتلی. دغرونو خلك چي له توپکوسره زیات بلددي، ډېره ښه نخښه ولي . دنخښې ویشتلو په وخت کي توپك پرډبره تکیه کوي او ډز په کوي.

دامیرپلي سپاره باډیګارډان یوازني کنډکونه دي چي خاص ډول یونیفورم لري اوامیریې تعقیبوي ، چي یونیفورمونه اووسلې یې پاکي وي. پلي ساتونکي په Lee Metford (۲) توپکواوبرچوسمبال دي اودآس سپاره په تومانچو، توروواوکارابینونو وسله وال دي . په نورلښکرکي یو څوباوري کنډکونه په Martinis (۳) توپکوسله وال وي اونوریې Sniders لري(۴). توپچي ټـــولی

شپږېن اونهه پن توپونه لري اوپوځود کچروټولی سته چې شپږېن او درې پن توپونه ورسره وي . توپونه یې دلنډ واټن دي اوسمه نخښه نه سي ویشتلای .پلتې یې زیاتره نامنظمي وي اوګولی یې زیات اغېزمنتوب نه لري. ګویا توپچي پوخ یې ډېرداورنکی نه دئ . دتوپخانې دوړلو راوړلو له پاره ډېري غښتلې کچري اواسونه لري، چې په غرنیولاروکي ښه بلددي . دترانسپورټ څاروي دلوی لښکرله پاره کفایت نه کوي. هغه توپك چې په حکومتي کارخانوکي جوړسوی وي ډېربدشکله دي اودوه یې په یوه رنګ نه وي . که له هغوڅخه دانسانانو دیوې داسي ټولی پرضدکارواخیستل سي، چې سره نزدې پراته وي ، دنوني (جري وجوك) نیمګړتیابه یې لادومره زیاته اغېزمنه نه وي . خوسمه نخښه ویشتل دیوه توپك له پاره لومړۍ درجه اهمیت لري اوپه پټوسترګو نخښه ویشتل دیوه روزل سوي لښکرله پاره په عمل کي ډېره اغېزه ښندي . ددغو توپکو بله نیمګړتیاد باروتوده . هغه باروت چې په هیوادکي دننه جوړیږي ، له دوو درو وارو ډزي کولو وروسته دټوپك میل خورازیات خیرن کوي ، داسي چې پاکول یې حتمي سي. که پاك نه سي ، ټوپك سمه نخښه نسي ویشتلای اوپه دې ډول دویشتونکي روحیه ورکمزوري کوي . Maxim (۵)او Gatling (۶) ټوپك هم په شاپونو (کارخانو) کي جوړیږي ، خودپرزوناسم اچول اوپریوه لاس اویوه اندازه برابر کارتوس نه جوړول ددې سبب کیږي، چې درست کتار کارتوس بې له ناغې نسي ویشتل کېدلای . ناغه هرومرو کوي.

دعسکرو معاش دخوراکي موادو د هماغه وخت دبیو په پام کي نیولو سره، ډېرناکافي دئ .پلې عسکروته په میاشت کي اته کابلی روپۍ ورکول کېدلې، اوکله چې نوی امیرپرتخت کښېنوست ، ددې له پاره چې عسکرراضي وساتي ، معاش یې په میاشت کي لسوروپیو ته جګ کړ (شپږشلنګه اواته پنسه). سپرو لښکرو ته دمیاشتي دېرش کابلی روپۍ (شل شلنګه) ورکول کیږي خوآس باید پخپله خان ته پیدا کړي. ګوریاد آس بیه خني وزي . دامیرپلي ساتونکي په میاشت کي دېرش روپۍ اخلي اودنورو عسکرو کست(رخه، حسد) خکه په کیږي چې ګویاشاهانه عاید لري . عسکردامیرلخوادهغوی په تنخواه کي ددوو روپیه زیاتوب راضي نه سول . دهـــغوی توقع زیاته وه اوویل به یې، چې که

تنخواه ورته زياته نه کړي، دابه وکړي ، هابه وکړي . خوافغانان زیاتره په طبعه کي پسونوته ورته دي اوترڅو چي یوبې وړاندي نسي ، ټول څای پرڅای ولاړوي اوبې له بغاروبل څه نه کوي. دفعال خدمت پرهرمهال باندي دمیاشتي یوه روپی په تنخواه کي زیاتیږي خکه نوعسکرپخپلو مهالونو ویاړي . په داسي حال کي چي هغه دوفاداری اوستونزونه پبنسولو له امله ورکړه سوی وو. دغه مهالونه تر زياتي اندازې دسپینو زرو دارزښت له امله دخوراکي موادو د رانیولو په بدل کي گرو (برمته) سول . خکه کاختي ددغومهالونو له ورکولو سره سمه راغله . دکاختی په جریان کي اوږه نه پیداکېدل اوحکومت دعسکرودتنخواه دیوې برخي پرڅای اوږه ورکول . دې کارته یې ترهغه وخته دوام ورکړ، چي نوې غله ورسېدله .

دعسکرو دخدمت موده نامعلومه ده اوښایي ترهغه وخته پوري اوږده سي ، چي عسکرنوردبوډاتوب له امله خپله دنده سرته رسولای نسي . زیاترو عسکرو وماته وویل چي هغوی څه دپاسه شل کاله کیږي خپلي کورنی یې نه دي لیدلي . خکه درخصتی له پاره ټاکلي اصول نسته اوکه یوعسکردخپلوشخصي کارودسرته رسولو له پاره کورته دتگ سخته اړتیا ولري، باید چي دخان په عوض کي بل څوك دخدمت له پاره پیداکړي . په خینو خالاتوکي دغه عوضي کسان تنکي هلکان وي اوما یوزیات شمېردغه شان هلکان دخدراښواونورغرنیو قومونو په قطعاتو کي لیدلي دي .دوی به دومره واړه وو، چي توپك به یې پرغټ وو. خودوظایفو په سرته رسولوکي به بیاډېرهوښیاران وو. اوامربه یې ژرسرته رساوه . دابېله خبره ده چي په عملي خدمت کي به نوددغوهلکانو ارزښت څومره وي؟ عسکرمعمولاً غريب خلك وي اوخیني خوبې دخان اوخپلي کورنی له پاره له تنخواه پرته بل هیڅ نلري . همداعلت دئ کله چي زاړه اوږیږي وسرونه یې سپین سي، وربښتان ددې له پاره رنگوي ، چي دتنخواه اخیستلو اوفعال خدمت کولو په لیست کي پاته سي.

دعسکروبارکونه فرش وسامان لکه چپرکټونه، چوکی اومېزونه نه لري . خلك پرمځکه بیدیږي . هغه کسان ډېربختوروي، چي خان ته چارپایي یادتختو کټ برابرکړي اودډوډی دمېز پرڅای یوه زیږه بوریا ولري، چي د خوراك په وخت

کي پرمخکه هواره کړي . هره پیره (دحوالداریه ګډون داوتنوګارډ) دخان له پاره دپخلي لوښي برابروي . دادحوالداروظیفه ده ، چي دسونګ دلرګیو له پاره تېشه او د ډوډۍ پخولو له پاره تبۍ برابره کړي . نورلوښي وسامان لکه مسي دېګ ، فلزي چایجوشه اودچایوبې لاستي پیالې دهرسړي لخوا پخپله تهیه کیږي . څرنګه چي په لاس باندي خوراك ددوی دود دئ، څکه نوپنجو، کاچوغووچړوته اړتیانه لیدله کیږي.

تروظیفې وروسته دوی ډلي ډلي ناست وي ، یا یې ځنګ اچولی وي (ډډه یې لګولې وي) په داسي حال کي چي یوېې رباب ږغوي اوسندري وایي ، بل یې نکلونه کوي اوکیسې وایي. زیاتره عسکرپخواني قماربازان (جوارګر) دي اوسره له دې چي قطعه بازي ډېره سخته منعه ده اوسخته جزالري، بیا هم په دوی کي ډېررواج ده .داکار ډېروجنایتوته لارهواروي . مایو څوك پېژاند، چي ورقي (قطعې) یې بایللي وې اوخان یې وریشت . که ددوی قطعات(ټولی) بازارته نزدې وي، بیانو بازارته وزي اوهورې زیاتره په خلکو خانونه غرضي کوي اوهغه شان خانونه ښیي لکه عسکرچي یې عموما ښیي. داځکه دوی بل څه لري نه . عسکرمعمولا دخان په کیسه کي نه وي ،څکه ډېرپیرې اونوري وظیفې یې دغاړي وي چي په هغوباندي زیات مشغول وي. ددوی دپیرې وظیفې سختي ستومانوونکي نه وي. له څرګنده پیرې پرته ، نوربې له خوب وناستي بل کارنه لري . دوی دشپې له پاره نوم لري اودانوم په هرودوویادرو شپوکي بدلیږي . دامیریه پیره دارانو کي دشپې نوم هره شپه بېل نوم اوډېرزیات محرم (پټ) وي .

قطعات معمولا دهغو قومونو یاسیمو په نامه نومول سوي وي چي دقطعې افراد وریسوري اړه لري. دمثال په توګه دمومندو ، خدرانو(۷)، کندهاریو ،کوهستانیو، اردلو(۸)،اودخپلواونوروپه نومونو وي . بیانو دMiners او Sappers دي چي یو مخي له هزارګانوڅخه جوړي سوي وي اوتوپچي قطعات دي چي توپخانه یخ بولي . له Sappers او Miners اوکوټوالي(پولیسو) پرته نورداردوټول افراد پښتانه دي. دکوټوالیو نورو قطعاتو ته یې دملنډوپه توګه د «پنج پدر» نوم ورکړی دئ (د پنخوپلار وخلك).

دامیرسپاره گارډ «شاهي رساله» نومیږي.

اودخېل لوېماره قبیله ده اوځرنګه چي ددغو عادتو پرېښوول یې په نورهیڅ رازلاروچارو سره ممکن نه و اودهغوی مشرانو به ویل ، چي ددوی مخکي شاهي دي هغوی اوډژوندي پاته کېدوله پاره غلا پرته بله وسیله نه لري ، خکه نومرحوم امیردهغوی یوشمېر په قطعه کي تنظیم کړل اوقبیلې ته یې وښودله ،چي دخپلوهیوادوالو له لوټولو څخه لاس واخلي . که غواړي چي غلاوکړي نوباید هندوستان ته ولاړسي . له پېښوراودهند له نوروسیمو څخه زیاتره غلاسوي ټوپك کېدلای سي ، ددغوخلکوپه لاس وي . اودخپلودهیوادپخوانیو امیرانو ته هم ښه ډېري ستونزي پېښي کړي دي اوهروخت چي ددوی دانتظام له پاره کومه نیمګړي هڅه سوې ده ، دوی یې په وړاندي سخت مقاومت کړي دئ . خوامیرعبدالرحمن لکه دهیواد پرنوروسرکښوخلکو چي و، پردوی هم ډېرغښتلی و.

دکابل خلك دامیرشیرعلي اوداوځیلو دیوه مشرکیسه کوي وایي، دغه مشرېې خپلې قبیلې ته واستاوه چي ورته ووایي غلاوي مه کوي څکه ډېره رسوایي یې پېښه کړي ده . که غلابنده نه کړی ، امیرته که غل په لاس ورغلی ، په داربه یې خړوي . مشرته وویل سوه چي اودخېل په غلاکي دومره ماهره دي، چي هیڅوك یې لاس په لاس نیولای نسي اوبه ثبوت کي یې ورته وویل چي نن شپه پخپله دامیردخوب شال غلا کوي . که یې لاس په لاس ګیرکړ، بیادي یې په دارخړوي . په دابل سهاردغه مشردامیرحضورته ورغی اوداميرپه مخ کي یې دهغه دخوب شال له تخرګه راوېوست اوامیرته یې ورکړ ، ورته یې وویل ، چي ده خپله وعده پرځای کړه . امیرهك پك سو چي څرنګه یوځوك دده ترپیره دارانو تیرېدلای سي ، دده خوب خوني ته تللای سي اوهغه شال چي دی پکښې بیده دئ ، اخیستلای سي، بې له دې چي ویښ دي سي . له دغه وخته ویل کیده، چي امیرشیرعلي نوراودخېل خپل سرته پرېښوول .

د اودخېلوقطعې په خپل وارسره دورکشاپونو پیره هم سرته رسوله . هره قطعه دیوې میاشتي له پاره خپله ډله ټاکي، چي پردغه وظیفه باندي ودریږي . ماته ددوی کپتان یوساده سړی ښکاره سو. ده دکولرا (وبا) دلومړي ناروغی په

وخت کي چي زه هوري وم ، له خپلو سړیوسره مرسته کړې وه . موږهغه وخت سره وپېژندل. دی به زمادفترته دماښام دډوډۍ پروخت راتلی اوزما سره به یې مجلس کاوه . یوه ورځ مې ځني وپوښتل چي پښتوژبه رازده کړه ځکه مایې له زده کړي سره مينه درلوده ، خوکوم کتاب مې دلوستلو له پاره نه درلود . کله چي مې دغه پوښتنه ترې وکړه ، دی یوڅه ناارامه ښکاره سو اوچوپ پاته سو . یوآن وروسته یې راته وویل، چي دی دڅړبښوونه نسي کولای ځکه ورسره بلدنه دئ خودغلا تدریس کولای سي اوبه ډاډه زړه یې راته وویل چي «په څو اوونیو کي به داسي غل درڅخه جوړکړم چي هیڅوك به دي نیولای نسي» د اودخپلو قطعه پروخت دامیرله خوامنحل سوه اوهغوی سمدلاسه خپله پخوانۍ دنده پیل کړه . دغه وخت شکایتونه دومره زیات سول چي امیرمجبورسو، قطعه بیرته له سره تنظیم کړي.

داردو دافسرانو لقبونه داسي دي : سپاره سالار (Commander-in-chief) نایب سالار(۹) (دده مرستیال)، جرنیل(۱۰) (General) ، کرنیل(Colonel) ، قومندان(Commandant)، کفتان(Captain)، صوبدار(Lieutenant of foot)، رساله دار(Lieutenant of horse)، حوالدار(Sergeant of foot) اودافع دار(Sergeant of horse) . داردوسترافسران دامیرله کورنۍ یادده له پلویانو Favourites څخه ټاکل کیږي اوترفیع درتبوله مخي نه، بلکي یوازي دده دخوښي له رویه ورکول کیږي . مرحوم امیربه دیوې قطعې دجوړېدو پروخت خپل مخ ته ټول سړي یوه لیکه ودرول اووروسته به یې په ډېرسطحي قضاوت سره هغه کسان، چي ده ته مناسب ښکاره سول، انتخابول اوهغه به یې بیاافسران کول.

دوی دموزیك یوشمېربانډونه(دستې) لري ، چي ځیني یې تاري وسایل اوځیني یې ډولونه لري. دڅېرې باجې موزیك باید په یادکړه سي ځکه هره وسیله باید پرخپل ځای وساتل سي اوهرسړی ظاهرا خپله شخصي لاره(Tune) ږغوي اوکوښښ کوي چي دده لاره ترنوررولوړه واورېدله سي. که څوك نږدې ورته ناست وي دسرماغزه یې ورچپه کوي. دمشکۍ باجې (Bagpipe) یوه دسته هم سته اوددوی دموسیقۍ له ږغــــه چاته داسي ښکاري چي ، دوی هغه

کوي سکاټلېنډۍ لاره ورغوي . ددغي دستې غړي دشمالي سکاټلېنډ دغرنیو سیمواوسېدونکوپه شان جامې اغوندي . دسکاټلېنډۍ لمني پرځای یې دشطرنج دتختې په شان کمیس اغوستی وي چې پرېتلانه دپاسه راځړېږي اوزیاتره له خیرن سپین چیټ څخه جوړسوی وي. دغه دسته دشمالي سکاټلېنډیانودجنګي مهارتونوپه شان ستایل کیږي . اوافغانان یې پرنوروټولو دستوغوره ګڼي اووایي چې دوی په ربنتیاسره شیطانان(Devils) دي.

ماته یووخت یوچاوویل، چې دکابل ښارته څرمه ، دشېردروازې دغرونو په جګړه کې یوه ورځ انګرېزان مات سول اوده دمات لښکرپه منځ کې یوسکاټلېنډۍ(Highlander) ولید، چې ترټولووروسته روان و، توپك یې په لاس اودشاخواته په نخښه کړی و، اودغښتاپه وخت کې یې کارتوس ویشتل اوپردښمن یې ډزي کولې . سړي راته وویل، چې دغه سکاټلېنډۍ دماتي پروخت لاهم زړه له لاسه نه و ورکړی. ددغي ورځي په جګړه کې زیاتروښاریانو برخه اخیستې وه اونوموړي شخص هم یوله دغوښاریانو څخه و.

افغانان لکه چې دموسیقی په باب قضاوت دهغې داواز دجګوالي له مخې کوي. څکه په یوه جشن کې زه دملکې سلطانې سلام ته ورغلی وم . موږته یې په باغچه کې کمپ جوړکړی و اودرې باجې یې دږغولو لۀ پاره رالېږلي وې.دوی راغلل، دکمپ په دروکونجوکې ودرېدل اویودم یې په لوړاواز سره بېلابېلي لارې(نغمې) پیل کړې. دوی هیڅ نه ستړي کېدل، خوشا، خواخلك داسې ښکارېدل، چې دباجې دیومخیزی بندېدو په سوچ کې وو.

افغاني اردودعصري لښکروپه وړاندې دیوه جنګي ماشین په توګه دېراغېزمن نه ښکاري . افغان دیوه عسکرپه توګه پخپله خورابنه خاصیتونه لري،دی په یوځولیوغنموباندې ځوورځې ګوزاره کولای سي اوپه عین وخت کې پوره اندازه ستړیاګاللای سي، پخپل کوسي کې یې خان پېچلی وي اوآخ نه کاږي ، په غرونو کې نه ستړي کیږي ، زړه وردې ، ښه جنګېږي ، هروخت تیاروي اوپرخپلوافسرانو باورلري. دغه رازیې زړه ورتیاخوښیږي اوستایي یې. دډګرمن همیلټن (Lieutenant Hamilton) کیسې دیوه زړه وريږنګي په توګه ترننه لاهم کیږي . نوموړي له کیوناري(Cauagnari) سره ملګری اوله وژل سوو

کسانو څخه و (۱۱) . ددوی (افغانانو) افسران چي ترده زيات جنګي مهارت اوپوهه نه لري ، زياتره يې ددوی له منځه تاکل سوي وي . هغوی دافسرانو په توګه ډېرلږصلاحيت لري اوکوم کسان چي پرخپلو خلکو يوڅه اغېزه لري اوپه يوه سترګه ورته کتل کيږي ، هغه ددوی دخپلي انفرادي وړتيا له امله ده .په دوی کي ډيسپلين ډېرلږدی اوترڅوافسردخپلو اوامرو دسرته رسولو له پاره خپل شخصيت په کاروانه چوي، خلك يې پروانه ساتي . څکه عسكردخپل آمرپه باب ډېرژرقضاوت کوي. دافسرانولخوانرمي اوښه وضعه له دووشيانوانګېري، ياداچي فکرکوي دخپل ځان له ببري نرمي کوي ياهم دبې عقل خيال پرکوي .

له جنرالانوڅخه يې هيڅ يودعصري جګړې په باب معلومات نلري څکه دوی يادهغوجګړوتجربې لري، چي په وروستيو کلونو کي دوی دسيمو له هغو وحشي قبايلو سره کړي دي، چي ترافغانی واکمنۍ لاندي راغلي دي ، ياهم له انګرېزانو سره دوروستی جګړې تجربه . هغه هم کوم محدود کسان چي ژوندي دي . کله چي دوی له يوه بهرني خواك سره دجګړې خبري کوي، دوی دخپلوعسکرواوغرنيو خلکو پرشمېراوپردې خبره تکيه کوي، چي دجهادتلقين اوتبليغ دهيوادنۍ جګړې له پاره ډېره اغېزه لري. بل عامل داچي سيمه يې ډېره غرنۍ ده اولوړي وژوري لري اوديوه يرغلګرلښکردچټك اواغېزمن حرکت له پاره ډېري زياتي ستونزي پېښوي . اميرچي پخپل هيوادکي له اورګاډي سره مخالفت کوي، عمده دليل يې همداخبره ده، چي نه غواړي ديرغلګروله پاره سوانې پيښه کړي.

افغانان منظمي جګړې ته ډېرنادرځان نيسي ، زياتره له ګوريلايي (چريکي) جګړې سره رږږددي. اوديرغل په وخت کي بې له شکه له همدې جګړې څخه کاراخلي . په غرنيوکوتلونوکي داسي ځايونو سته چي يوڅومحدودمصمم وسله وال کسان کولای سي ، يوبشپړلښکرته ماته ورکړي .ديوه مهاجم لښکرله پاره به داډېره سخته وي ، چي ددغه هيواد زياتوبرخوته درنه توپخانه ولېږي. ددې کارله پاره دغاترو (کچرو) بطريې لازمي دي خودکابل ، جلال آباد اوکندهار پرشاوخواپه هوارومیدانونوکي غټو توپونو ته اړتيا سته ، دومره غټ چي لږترلږه له افغاني توپوسره برابروي . دکابل ميدانونو ته خود هغورســـول ډېرسخت دي

مګرخوك يې په دوه پلاوو ورسوي!

افغاني مقامات اوس دخپل لښکرپراغېزمنتوب باندي ډېرباوري دي. دوی فکرکوي چي دلارډرابرټس(Lord Roberts) تروخت اوس ډېرتوپيرپکښې راغلی اوغوره سوی دي اوددې امکان ستـه، چي له هغوی سره ديوې بلې جګړې په صورت کي به ميدان وګټي ،خو که يې ورځ(بخت. م.هوتك) وګرځېدله نوبيابه غالبا له ګوريلايي جګړې څخه چي دوی ورسره بلدي، کاروا‌خلي . دوی هرروخت چي ددښمن شمېرزيات ګڼلی دئ ، له همدې جګړې څخه يې کاراخيستی دئ . ددوی خپل منځي جګړې عموما منظم جنك وي اوترهغو جنګيرې چي يوه خواماته سي، منډې ووهي اونورجنګ پرېږدي . دوی پخپلو منځوکي وايي ، چي مات لښکرتردريو ورځوپوري څغلي اونه درېږي .

دجګړې په وخت کي ښځي نارينه وو ته مهمات رسوي اود«پردې» قوانين نورپه منځ کي نه وي اودايوډول اړتيـاده. دوی ته اجازه ستـه ، بې له دې چي وشرمېږي خپل مخونه لوڅ کړي . په دې خبره هرخوك خبردي، چي له انګرېزانو سره په جګړوکي به ښځي ترجګړې وروسته په شپه کي دجنګ ډګرته ورتللې اوددښمن دمړيو لاس وپښې به يې غوڅولې اوټپي سوي کسان به يې پسې وژل . زياتره ښځي خوپه جګړه کي هم برخه اخلي. دافغانانو دکرکټرديوې برخي دبيـان لـه پاره بـه زه يـوه کيـسـه وکړم چي مـاتـه ديـوه سړي لـخـواسـوې ده اودکندهارپه سيمه اړه لري . دده تربورترکندهار څوميله دباندي يو کور درلود (ماداکورونه ليدلي دي جګ جګ دېوالونه پرراتاودي) دشاوخوا قبيلو پر ضد د انګرېزانوله يوې جګړې وروستـه له ډېرو انګرېزانو څخه لاوروركه سوې اوپه اصلي لښکرپسې دکندهارپرلور روان وو. يوه ورځ دده تربورته چا وويل، چي يوانګرېزترد‌ېوالونوهاخواته (ترکلادباندي) ناري وهي. تربوريې دکلابام ته خېژي اوګوري چي يوسکاټلينډی توپك پراوره ولاړدئ اومړی (ډوډی) غواړي. تربوريې خپلي کوټې ته په منډه خي،توپك رااخلي ، بام ته بيرته راخيژي دېوال ته ګونډه وهي، عسکرپه نخښـه کوي او ډز پرکوي، سړی چپه کيږي خومړلانه دئ لږخه ساه پکښې ښوري . تربوريې دتوپك اخيستلو له پاره خکه زړه نسي کولای چي مبادا ټك وورباندي ونه کړي . دوې ورځي يې ورتـــه وکتل او ورستـه

دتوپك اخيستلو له پاره وررهي سو. په دغو دوو ورځو کي عسکرداوبو له پاره زاری جگی کولې اوترخوچي ساه پکښې چونېدله، څوك له بېري نه ورنزدې کېدلی (۱۲)

د دیارلسم څپرکي لمنلیکونه

(۱) لیکوال دلته په افغاني عسکروباندي په ملنډووهلو سره غواړي خپله انګرېزي برتري وښیي – خو همدي بې نظمو خلکو دنړۍ له ډېرو منظمولښکروڅخه دجګړې میدانونه ګټلي دي(م.هوتك).

(۲) « لي میټفورډ » توپك دتورو باروتو داستعمال په وخت کي تر ټولو عصري توپك و. چي په انګلستان او تقریبا ټوله اروپا کي کار خني اخیستل کېدی . په جوړښت کي کلاسیکو ۳۰۳ بور انګرېزي توپکوته ورته و. (ژباړونکی)

(۳) هنري مارتینیس توپك اصلا د سوتزرلینډ داوسېدونکي فریدریك وون مارتیني لخوا اختراع سوی و او د انګلیسي تبعه الکساندر هینري لخوا انکشاف ورکړه سو. له دغه توپك څخه دانګلستان په پلي پوځ کي تر ۱۸۹۰ ع کال پوري کاراخیستل کېدی . خیني هینري مارتیني توپکونه ان تر شلمي پېړۍ پوري لامروج وو . (ژباړونکی)

(۴) سنایډر توپك هم دپلي پوځ وسله وه او دجېکب سنایډر امریکایي لخوا اختراع سوې اوپه انګلستان کي مروجه وه . (ژباړونکی)

(۵) ماکسیم توپك د هیرم ماکسیم لخوا اختراع په نونسمه پېړۍ کي اختراع سوی و او د میل په سرکي یې د ږغ ټیټولو آله (Silencer) درلوده . (ژباړونکی)

(۶) ګاټلینګ اصلا ماشیندار و. چي دامریکایي مخترع ډاکتر ریچارډ ګاټلینګ لخوا اختراع سوی و. (ژباړونکی)

(۷)په اصل کي جارجي(Jarji) دئ ، چي مولف په ناسمه توګه اوربدلی و . (ژباړونکی)

(۸) اردل دقوم یاسیمي نوم نه دی(م.هوتك)

(۹)لیکونکي دسپاه سالاراونایب سالارکلمات سم نه دي اوربدلي اود Supper Salah او Naib Salah په شکل یې ثبت کړي دي

(۱۰) جرنیل یې هم د Jinareal په بڼه ثبت کړی دئ ، چي سم نه دئ (ژباړونکی)

(۱۱) لیکونکی دلته هغي پېښي ته اشاره کوي چي ۱۸۷۹ع کال دسپتامبر پر دریمه دکابل په بالاحصار کي پېښه سوه او د امیر داردو اردل ټولی او هراتی ټولی په ډله ییزه توګه په کابل کي د انګلیسانودسفیر سر لویس کیوناري استوګنځي ته هجوم ورووړ اوپه نتیجه کي پخپله سفیر او دهغه ساتونکي ډله ټول ووژل سول (م.ه)

(۱۲) دا به غالبا دمیوند دجګړې دماتو لښکرو بیان وي. (پښتوژباړونکی)

څوارلسم څپرکی

سوداګري اوتجارت

له تخنيکي وسايلو ، توپکواونورو دغه راز سامانونوسره داميردلچسپي ـ ورکشاپونه ـ دسونګ موادولګښت ـ استادان اوکاريګران ـ دخلکو تنخواه ـ سوداګري ـ هټي وال اوسوداګر ـ دهيوادتوليدات ـ صادرات اوواردات ـ دغلودانوخرڅول و اوداوبوپرسرجګړې ـ کاروانونه اودبارو وړلودکرايي ډولونه ـ وزنونه اواندازې ـ ميرزايان اودفترونه ـ پورونه کښل ـ هندوان اودهغوی لخواپيسې په پوروركول ـ دهيواد سکې وهل اوسکوک.

اميرعبدالرحمن خان له ټولو تخنيکي چاروسره دزړه له کومي دلچسپي درلوده اوله سوداګرۍ اوسوداګرو سره يې بياخاصه مينه وه . دده په نظرديوه سوداګردريغ دده دحکومتي مامورينو له هريوه سره برابرو. دسوداګرشکايت اوعرض چي به ورته وسو، هرومرو يې اورېدو. کله چي ده خپل ورکشاپونه پرانيستل، په دې کارکي يې څرګنده اراده يوزاي دانه وه چي توپونه اوتوپك دي جوړکړلای سي، بلکی مرادیې دخپلو خلکو ښوونه اوروزنه هم وه . ده به ويل چي غواړي خلکوته دنوروهيوادو سوداګري ددې له پاره ورزده کړي چي هغوی دنوروملتونو سطحي ته ورلوړ کړي اوپه دې صورت کي به نونه يوازي هغوی اودهغوی هيواد داسي پرمخ ولاړسي لکه دانورچي تللي دي ، بلکي له کارسره دميني لرلو له لاري به هغه عادتونه اوکمزورۍ هم له منځه ولاړي سي چي ، دبې قانونۍ اوغلطو کارونو خواته ددوی دتمايل سبب دي. ده به تل داشکايت کاوه له ټولو هڅوسره سره ، چي ده دخلکو له پاره کړي دي ، هغوی بياهم هماغه شان پاته دي اوسره له دې چي ده په زرګونو تنه وژلي دي، خونوروخلکو لکه څرنګه چي دده غوښتنه وه ، سبق ځني اخيستی نه دئ .

دده زوی، اوسنی اميرهم له ټولوتخنيکي شيانوسره ډېره زياته مينه لري اودخپل هلکتوب له وخته راهيسي يې دحکومتي ورکشاپونو دمشرپه توګه کارکړی دئ . دی په اوونۍ کي يووارورکشاپونه ګوري اوهره څانګه اودهغې ټول توليدات تفتيشوي . په ماشينونو کي دده معلومات ترپلارډېرزيات دئ .

سره له دې هم ځيني داسي مسايل سته، چي اميراو د ورکشاپـــــــونو مربوط

مامورين هغه په سمه توگه درك كولای نه سي اوكله كله يې بنه فكرپه بند اوپكښې سرگردانه وي. دمثال په توگه دوی په دې هيڅ نه پوهيږي چې يوې ټاكلې اندازې بخاردتوليد له پاره ټاكلې اندازه تودوخه په كارده اوځرنگه چې دوی هره ورځ يوه زياته اندازه لرگي په بېلرانو كي په همدې نيت سوځوي(دوی دډېروسكاره نلري) ځكه نوهروخت په دې لټه كي دي ، چې دغه مقداررالږكړي اودانجنانو په كاركي بايدكمبوت هم رانسي . يووخت يې فكركاوه چې دوی دامسله حل كړې ده اوهغه داسي چې په بېلرانو كي يې دلرگيوغټې كوندې سوځولې غټې كوندې تركوچنيو ټوټوررو ورو سوځي اوكله چې دلرگيو دغې ستري كوټې دبخاراندازه اوچته نه كړه ، بيانو داورپركاريگروبدگومانه سول . هغوی يې ددغي ناكامې عاملين وگڼل اويوشمېريې بنه وډبول اووټكول .

بل وخت دبېلرانو له پاره داور دلرگيو زېرمه تمامه سوه اوترڅو چې ديوې بلې ستري زېرمي دراغونډېدلو اووچېدلو له پاره بندوبست كېده، هره ورځ به يې تازه (لانده) لرگي راوړل ، لرگي به لانده وه اوځرگندنه ده چې ورو ورو به سوځېدل . بخاربه اوچت نه ساتل كېده . سره له دې چې دلرگيو په اندازه كي كمښت نه راتلی ، خودانجنانو كارترپخوا بدتركېدی . دوی ددغه حالت دبدلون له پاره ډېري هلي خلي وكړې . ټولي لاري چاري يې وپلټلې خوسمه لاره يې ، چې دانجنانو دښه كارنه كولوعلت و، ونه پلټله. دوی حتی سلنډران Cylinders خلاص كړل چې وگوري پستنان pistons سم دي كه نه؟ اوكله چې دستونزې دحل له پاره ټولي پلټنې ناكامې سوې ، بيايې داورپركاريگرانو راواچول اوښه يې وډبول . داوركاريگران يووخت په دې تورن سول، چې دسونگ دلرگو په اندازه ښوولو كي درواغ وايي . تراصلي اندازې يې زيات ښيي اوپاته برخه په بازاركي پلوري . له هغه وروسته يې بدگوماني دومره زياته سوه ، چې دوی په قصدي توگه سم كارنه كوي اوشيان سره مرداروي . دموضوع اساسي علت دا و كله چې ديوه مامورفكرته دسونك دلرگيو په ورځنی اندازه كي دكمښت راوستلو خلانده نظريه ورغله، له هغې ورځې راهيسې دلرگيو كاريگران دموادو په تالاكولوتورن كېدل اوداسې ورځ به نه وه چې هغوی ته سزانه وركول كېدله .

دهغه چادژوند مزه نه وي، چې دداسې ناپوهوكسانو ترلاس لاندې كاركوي.

زه که څه هم دنوروټولوبېلابېلو کارونو په څنګ کې دبېلرانو اوانجنانو تش په نامه مشروم، خودمصرف سوومودادو داندازې مسول نه وم . داکاردیوه بل ماموربرغاړه و. دافغانانوذاتي بدګوماني اوپه کارباندي ناپوهی ددې سبب وې چې نوموړي دي په داراز موضوعاتو کې دچاپرخبره غوږونه نیسي . که څه هم زماسره به مشوره وسوه ، خوزمانظرته څکه دتعصب په سترګه کتل کېده، چې داوربرکاریګرانو مې پېره نه اچوله . کله چې مې دلرګیو دټوټه ټوټه کولو پېشنهادورته وکړ، هغه یې داسي تعبیرکړ،چې ګویازه غواړم حکومتي شتمني ضایع کړم . دحکومت دانجنیرپه توګه زماله ټاکلو لږوروسته ماته یوبل فرمان(دامیرلیکلی امر) راورسېد، په هغه کې یې زه دنورو کارونوپه څنګ کې دبېلرانو اوانجنانو مسول ټاکلی وم. څرنګه چې انجنانو په ډېره بده توګه کارکاوه ، نوراته ویل سوي و، چې هغه بایدډېردقیق وازمویم . باید معلومه کړم،چې دادانجنانو اوبېلرانو نقص دي که داوردکاریګرانو، داسي فرمان نسته چې په دهغه دي بیاژرټول اړوند کسان خبرنه وي او کله چې زه په دابله ورځ بېلرهاوس ته ولاړم ، خلك ډېرخپه راته ښکاره سول . دوی به غالبا داسي فکرکاوه، چې دوی ټل پرکارحاضروو اودسونګ دلرګیو دمحدودیت په صورت کې د بخاربرزیاتېدو باندي له خپلو ټولو هلوځلوسره بریالی سوی نه دي څکه نوزمادبریالیتوب چانس هم لږدی . اوپه دې صورت کې به نوبې له شکه ټوله پېره پردوی واچوم. ددوی خپل عادت داسي دئ، چې دکاردناکامی پېره ټل پرلاس لاندي کسانواچوي .بېلران مې وکتل .زمااز مویښي وښوول چې په بېلرانوکي دننه داهاکو (چونې) اوختیوپینډورغ(قشر)جوړسوی دئ . اوخلکو راته وویل چې له هماغې لومړی ورځي څخه چې دوی ایښوول سوي دي ، بیایې چاډپاکېدلو هڅه نه ده کړې . تقریبا دوې اونی یې ونیولې چې کارونه ټول سم سي. له دې وروسته به، چې هروخت د اور پرکاریګرانوچاپېره اچول ، هغوی به ټل ماته دیومسول شخص په توګه مراجعه کوله. دوی درك کړې وه ،چې زه یې په ټکماریو پوه یم او ژمنه یې راسره وکړه ، چې که یې رپـــــوټ ورنه کړم، په

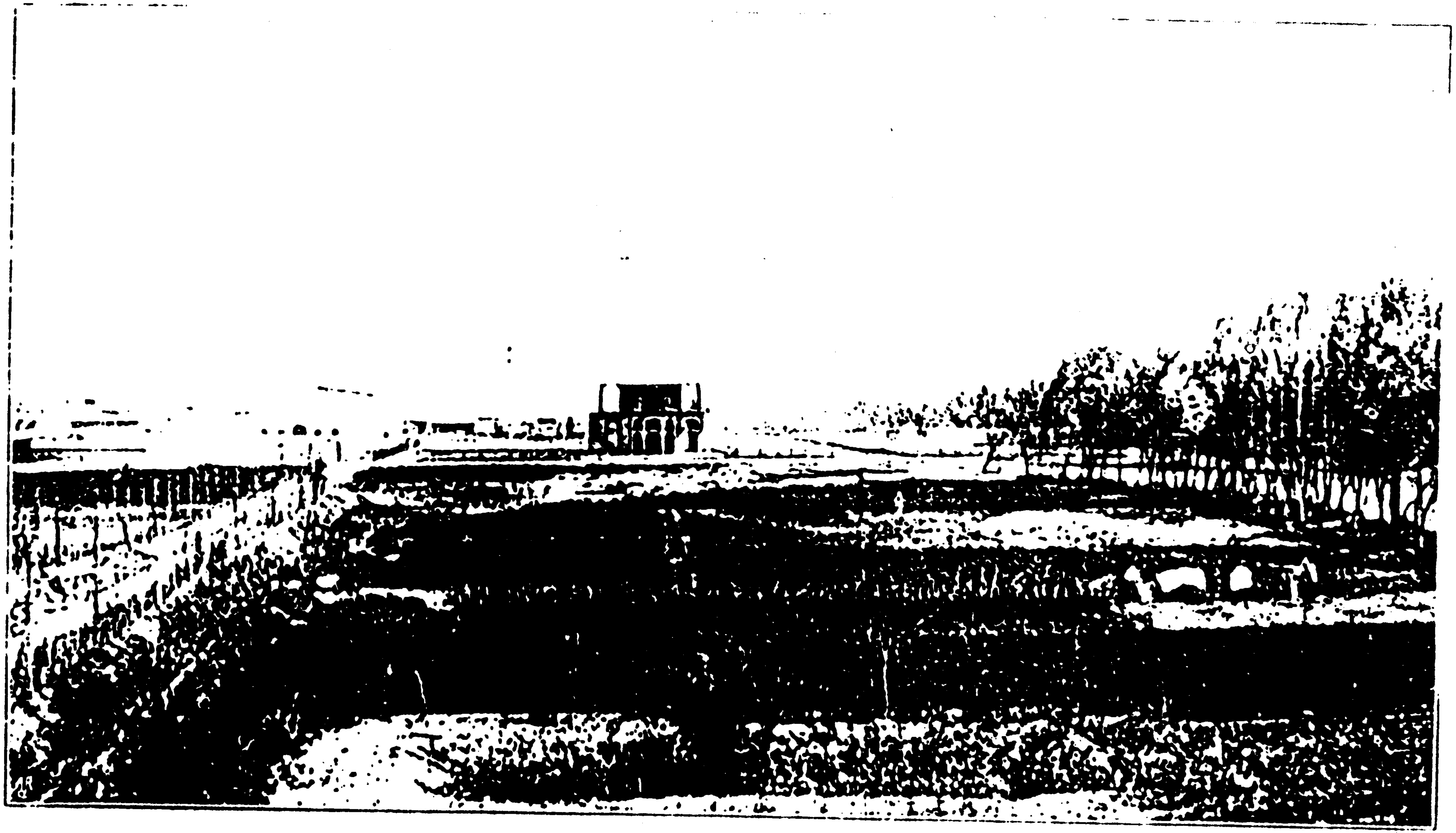

دکابل ورکشاپونو نوې برخه ـ په منځ کې یې دسردارمانۍ اودفتر

راتلونکي کي به کارونه په سمه توگه سرته رسوي. له ډېرو نورو خبروڅخه راته څرگنده سوه ، چي ماته خلکو دکاریگرانو د ملاتړ کوونکي په سترگه کتل .

دداسي چاپه سترگه چي کاریگران له سزاورکولو څخه ژغورم اوزړه مي پرسوځي. ځکه ماپه ډاگه څرگنده کړه ،چي دزیاتروکسانو تنخواه کافي نه ده اوهروخت چي موقع برابره سوې ده ، دزیاترو کسانو دمزد په زیاتولو کي مي تلاښ کړی دئ . اوداکاربه یوازي زماسره دمیني له امله کېدئ نه دبل څه په لحاظ. خودنورو کاریگرانو تنخواه هماغه دکاردپیل پرېخواني حال پاته وه.

بله نظریه چي دوی درلوده هغه دسایفونو(Syphones) په واسطه داوبودسطحي دلوړولو نظریه وه . یوه ورځ چي له پخواني امیرسره په دربارکي ناست وم، نوموړي داموضوع دهغومشرانو په وړاندي مطرح کړه، چي دهیواد له لیروسیموڅخه دده لیدلوته راغلي وو.ده هغوی ته داسي تشریح کړه ، چي که تاسي یوسایفون سرچپه ونیسئ اوپه یوه ښانگه کي یې اوبه کښته تویي کړئ، په بله ښانگه کي یې اوبه لوړي خیژي. دومره لوړي چي سطحه یې دلومړی ښانگي ترسطحي نه لوړیږي . ده زیاته کړه چي غواړي ددغه شان یوشمېر سایفونو په واسطه دکابل شاوخواهغو سیمو ته ، اوبه ورسوي چي وچي دي ، اوبه نه لري ، اودجاري ویالو ترسطحي لوړي پرتې دي . ده ماته مخ راواړاوه اودخپلې خبري د حوالي په باب یې پوښتنه راڅخه وکړه ماخواب ورنکړځکه که مي مثبت ځواب ورکړی وای نوبیادا کار زما پر غاړه لوېدی او په

عام درباركي بل رازخواب وركول له ادبه ليري كارو، پـــــه تېره بياچي خبره داميرله خواسوې وي . څه موده وروسته دورکشاپونو يوڅو تنه اصلي استادان(Foremen) د امير لخوا وروغوښتل سول اوهمدغه نظريه يې ورته بيان کړه . دوی ورته وويل چي په هغه کي به فکروکړي اوويه گوري چي څوك داكاردسايفونونو په واسطه يادداسي پمپ په واسطه چي پخپله کارکوي ، سرته رسولای سي. دوی پرموضوع کولو باندي دغورکولو له پاره څوورځي وخت وغوښت اوبېلابېلي تجربې يې وکړې . زه هم ددوی لخوا په موضوع خبرسوم څکه په يوه يادوو ورځو کي به دوی زمادنظر غوښتني له پاره راتلل.

داوسپني اوژېړوپه ريختـه گری کي ماته څرگنده سوه چي دسونگ موادو اندازه چي دقالبو په وچولو کي کارترې اخيستل کېدی،دومره لږده چي تقريبا نيمايي قالبونه يې بيخي خراب کړي دي . دادمسولو مامورينو دوهمه مساله وه چي دحکومت دپيسو سپمولو له امله يې رامنځ کړې اوپه دې ډول يې دخانونو تنخواه دحکومت دخيرغوښتونکو په توگه زياته کړې وه . دې موضوع دقالبونو يوه ستره فيصدي خرابه کړې وه اوله ماپرته بل چاپکښې ری هم نه وهلی.

دافغاني مامورينو کارونه چي دبېلابېلو څانگودشاپونو اوکارونو انتظام پرغاړه لري، دMP (دپارلمان دغړو.هوتك) له هغومسافرتونو سره ډېر ورته والی لري، چي په ساړه موسم کي درې څلورمياشتي په هندوستان کي تېروي اوبياکوروونو ته دخپل حکومت دټولومسايلو دتشريح کولو اوچاري سنجولو له پاره خي.

دکابل په ورکشاپونوکې دماشینونودوه سترشاپونه سته، چې په هغه کې تقریبا سل دانې راز راز ماشینونه پراته دي . دوه دکارتوس جوړولو شاپونه دي،چې په هغوکې دمارتیني اوسنایدرکارتوس دجوړولو ماشینونه سته ، دفلزي پټاکیوشاپ، دآهنگرۍ شاپونه ، د بخاردسوټك شاپ ، داوسپنې اوژیړو دریختنه ګرۍ ځانګې ، دسکې وهلوځانګه ، دګرځنده ژرندې شاپ اودبایلراوانجن خونې. ددې پرځنګ دتوپونو دارابواوبازوګانوجوړولو، دتوپکو دکارتوسو جوړولو، دکارتوسواوتولیو ډکولو ، دتوپخانې ، دکیزو، دکتاروزمو، بوټونو اونورشیانو جوړولو لاسي شاپونه ، دتوپورنګولو، دتوروباروتو دپټاکې دغوزې، دځرمنودآتش ورکولو اوتوړلو، دصابون اوشمع جوړولو، دالکول تقطیرولو، دتېزاب جوړولو، دعکاسي چاپولو (Electro-plating) دتورواوبرچوجوړولو ، داوږومیډو، دمرمبو جوړولو ، دحلبي اومسي کارونو ، ترکاڼي، دنخښې جوړولو، رسامي ، دکوردفرنیچرجوړولو اونورې ځانګې . په دې ځانګوکې دځلورو پنځوزروپه شاوخواکې خلك کارکوي.

افغاني کاریګران خیرك دي اوکه خپل مغزیوازې خپل کارته وقف کړي، دکورچارې یانورمسایل ورته دکارکولواجازه ورکړي، ډېرښه په زړه پورې اوله مهارته ډك کارکولای سي . داخبره دزیاتي ستاینې اوکرېډېټ وړده . اوهمدا دافغاني کاریګرانو ښېګڼه ده . په هغوکارونو کې، چې ډېردقیق پیل اوپای لري، دوی معمولا بریالي نه دي . زیاتره یې سبب دادئ، چې دوی ته دمیچ جوړولو هنراوپه هغه برخه کې دکارکولو لارښوونه نه ده سوې . اوهمدا سبب دئ، چې خمکنې ماشینګنې یې دډاډ وړنه دي.

په خینوموارودوکې کاریګرداسې ښکاري چې ګویادیوې ناسمې (غلطۍ) لارې په یقیني کولوکې خوراډېرفکرپه کاراچوي اودوام پسې ورکوي . البته په دې کې شك نسته، چې که یوه افغان ته سمه ښوونه اوروزنه میسره سي ، ډېرښه کاریګرځنې جوړېدلای سي . زه زیاتره وینم ، یوکاریګر ددې پرځای چې خپل کارپه ښه توګه بشپړکړي، یومخ یې وران کړي . داځکه چې دکارپه دغه برخه کې یې پوهه لږوي. کله چې کارځنې وران سي، زه عموما پخپله دکومك ورغ پرکوم . ددوی داخوښه وي، چې کارپخپله سرته ورسوي. پـه دې امید ، چې

دبشپړېدوپه صورت کي به يې له اميرڅخه کرېډيټ واخلي . داچي دوی دمرستي له پاره پرنوروړغ نه کوي، ترډېري اندازې ددوی دمامورينو گناه ده . څکه کله چي يوڅوک دکوم خاص کارله پاره اميرته ورولي، پرڅنگ يې دااد عا هم کوي، چي نومړي دکارپه دغه ياهغه برخه کي په ستونزو اخته و، ده مرسته ورسره وکړه اوپه دې ډول له سړي څخه پخپله گټه دکارکرېډيټ واخلي . په خينوموارد وکي خولامامورين په دې پلمه دټول کارامتيازخان کش کړي ، چي کاريگردده ترلارښووني لاندي کارکاوه. په هرصورت ددغه شان حکومتي سيستم يوه نتيجه داده ، چي هرڅوک کوښښ کوي خان داميرترنظرښه وايسوي اوله دې لاري په لږڅه باندي دخپل زړه مراد حاصلوي.

په ټولوکارونوکي يواستاد (ښوونکی يافورمن) اودهغه شاگردان (نوی خوان کاريگران) وي. کله چي يوشاگردله استادڅخه ټول کارزده کړي، يافکروکړي چي زده يې کړ، بيانومعمولا په دې لټه کي سي . چي څه رازدخپل استاد لاس له کاره وباسي اودی ځای ونيسي . داکاردوی معمولا اميرته دخصوصي رپوټونو ورکولو له لاري کوي . ورته وايي چي استاديې دکارترارتيا زيات مواد غواړي اوکوم مواد چي بالابودسي ، هغه بياپلوري اوخپل دژوند اړتياوي په پوره کوي. ټول گاونډيان يې دده دعوايدو دزياتوب شاهدان دي. دارپوټونه تل ځای ته نه رسيږي . په دې معنا چي استاددي خپل موقعيت له لاسه ورکړي اوشاگرد دي ځای ته ور ټوپ وهي . خودومره اغېزه وښندي چي استادبه بنايي بندي کړي، پښوته به يې زولنې ورواچوي ، دورځي له خوابه دمعمول په شان کارته ورځي اوپه شپه کي به بيرته بنديخانې ته بېول کيږي . ميرزايان به دده حسابونه ورتفتيشوي اودانو دکلونو کاردئ اواستاد زياتره دحساب ترتصفيې دمخه په حق ورسيږي اومړسي.

افغانان په هرهغه کارچي خطرورسره مل وي، لکه دباروتو جوړول اونور، ډېرېې احتياطه اودخان په غم کي نه دي. په نتيجه کي يې کله کله چاودني پېښيږي سي ، ډېرکسان پکښې ووژل سي اونوريې ميااشت ودوې په کارکي وارخطاوي. کله خولاعين بې احتياطي ترهغه وخته دوام ومومي چي بله حادثه پېښه سي او د يو څه مودې له پاره دوی له احتياطه کار اخيستلو تـــه اړکړي .

یووخت د پارې (سیمابو) چاودني خوراډېري حادثې پېښېدلې. خوکله چې ماورته دتیاریومعمولي لاري چاري وښوولې، بیاکومه حادثه پېښه سوې نه ده . خیني حوادث دډکو سرپوښونودبېباکه پورته کولو له امله پېښېدل . یووخت دیوه فورمن (استاد) دبې‌احتیاطی له امله شپېته زره پوښه وچاودل. یوځوېې دکتلو له پار راواخیستل اوبیرته یې بکس ته وروغورځول. په دې پېښه کې څلورتنه مړه اویوځونوردتل له پاره معیوب سول . یوځوېې په سترګوړانده سول. سرپوښونه یې په سترګو ننوتل اونورتېې سوی نه و. دباروتو په یوه چاودنه کې شل تنه مړه اویوزیات شمېرتېپیان سول . زیاتره یې له دې امله ژوبل سول ، چې دچاودني له امله پرخلکو باندې دخوني دروند چت راونړېدی اوخلک ترلاندې سول. دبې‌احتیاطی له امله نورحوادث هم پېښ سول ، چې هره یوه یې دیوه یادوو تنو دمرګ یاژوبلې سبب سوې ده . په پای کې امیرماته امروکړ، چې دمقرراتویولیست ورته جوړکړم اودخطردکمولو اوچاودنو دمخنیوی له پاره بشپړې ضروري لارښووني ورکړم . بندیزونه ولګېدل، ضروري کارونه سرته ورسېدل اومقررات عملي سول . له هغه وروسته حوادث هم ورسره ودرېدل.

دکاریګرانو مزدزیاتره دومره دئ چې له لوږې په راوګرزي. په داسې حال کې چې خینو کسانو بیا شخصا امیرته دخینو وړوکارونو په سرته رسولو سره خپل مزددومره زیات کړی دئ ، چې ورسره نه ښایي . ورکشاپونه تقریبا اتلس کاله وړاندې پیل سوی دي اودزیاترو کاریګرانو مزدچې دلومړي وارمقررېدلو پروخت هلکان وو، لاپرهماغه اولني حال پاته دئ. په داسې حال کې چې دوی په کارکې دتجربې موندلو له بابته حکومت ته دډېرسترارزښت لري. دخوراکي موادو دبیوحیرانوونکي جګوالي دوی ته لازیاتي ستونزي پېښې کړې دي .وچه ډوډی چې ددوی اصلي خوراك دئ، اوس ترپخوا څلورچنده ګرانه سوې ده . یوشمېر کسان سته، چې په خینو ټاکلو ماشینونو کې دشاپونو له هماغه پیل راهیسې کارکوي اوپه میاشت کې اته روپۍ(پنځه شلنګه وڅلورپنسه) جوړوي . داخلك مېرمني اوکورنی لري . کله خوېې لانورښخینه خپلوان هم دغاړې وي . داچې دوی څه راز ژوندکوي ، پخپله یوه معماده . خوداخلك پرهلډوکو باندې لکه څرنګه چې ښایي، وازګه نه لري. نورکاریګر زیاتره هلکان دي چې نـویو کارونو

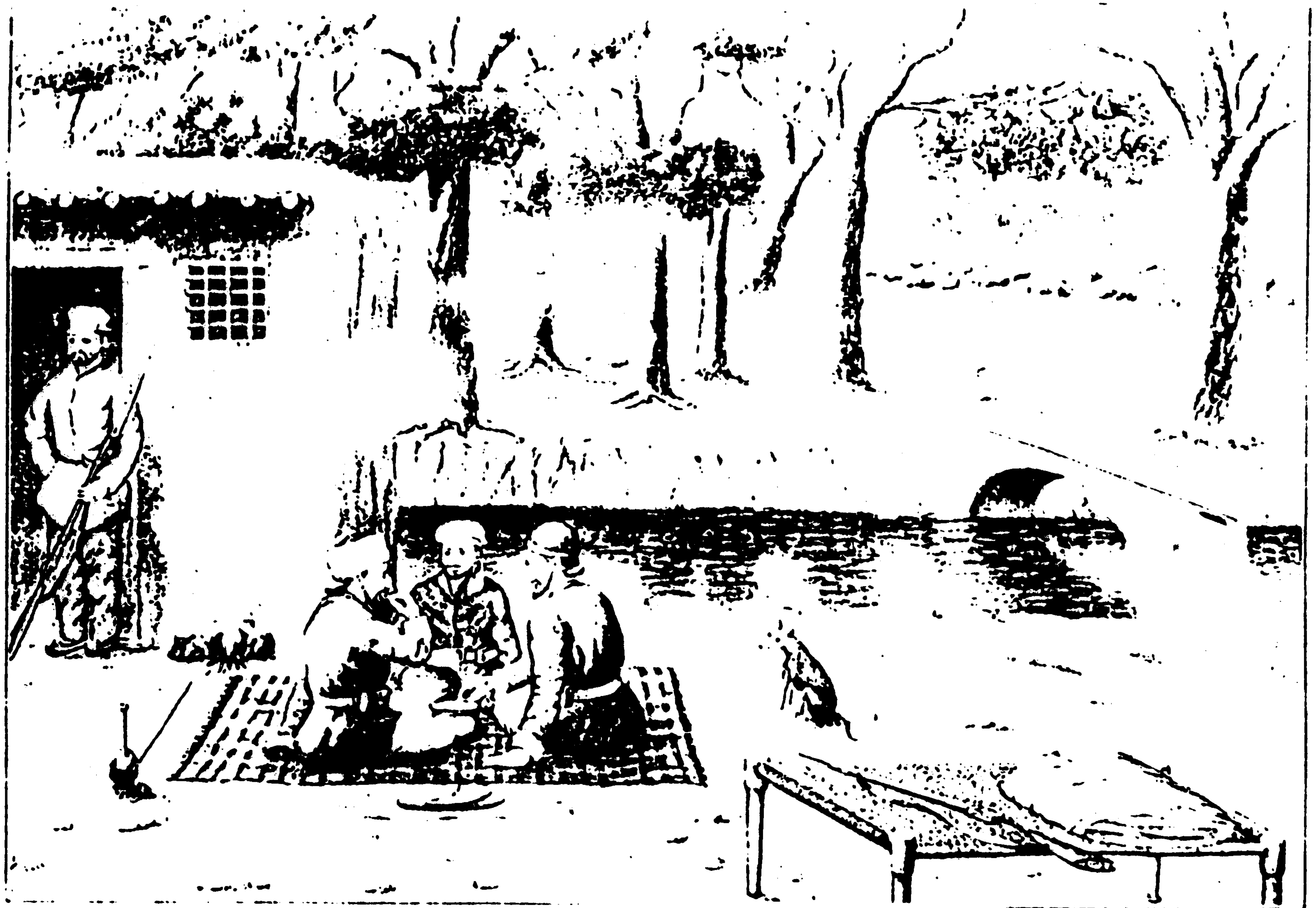

دکابل ورکشاپونوپه باغچه کي عسکر دپیرې او دوډۍ خوړلوپه حال کي

(دمولف رسامي)

ته ګومارل سوي دي او دمياشتي يې په لسو روپيو (شپږشلينګه اواته پنسه) کارپيل کړی دی. زياتره ماشين کاران اولاسي کاريګر دمياشتي شل دېرش روپۍ اخلي. استادان دمياشتي له شلو څخه ترسلو روپيو پوري ګټي (دیارلس شلنګه وڅلورپنسه ـ شپږشپېته شلنګه واته پنسه).

له حکومتي ورکشاپونو پرته په هيوادکي يوشمېرمحدود کسبونه هم شته. دامحدود کسبونه چي په کوچنۍ سطحه چليږي، مسګري، حلبي سازي، آهنګري، دسرواوسپينو زرګري، ترکاڼي، دڅرمني کاريګران اونوردي.

دهيواددسوداګرۍ زياته برخه وچه ميوه ده، چي هندوستان اوروسيې ته صادريږي. تازه انګورهم هندوستان ته لېږل کيږي، په وړيو کي يې پيچي اودلرګيو په کوچنيو بکسوکي اچوي. کابل اودهغه شاوخوا سيمي په پرېمانه اندازه ډېرښه انګورلري چي دموسم پروخت يې اته پونډه تقريبا په يوه پنس پلورل کيږي. ډېرښه انګوريې يوپونډدپنس څلورمه برخه بيه لري. زه له دغوانګورو څخه شراب جوړوم. دوه دري ډوله سره ګډوم، چي دري کاله وروسته له ټولو هغوشرابو سره يوشان وي، چي په هندوستان کي عموما پلورل کيږي. څرنګه چي دادخالصو انګورجوس (شربت) دي، ښايي ترزياترو نوروښه وي. زردالوهم په زياته اندازه سته. زردالواوانګوردصادراتي وچي مېوې ستره برخه جوړوي. غلې داني هم صادريږي خوپه زياته اندازه نه. څرنګه چي وړل يې ارزانه دي څکه نودزياتو موادو لوی تجارت خني جوړېدلای سي. په کابل کي زياتره مېوې اوترکاری کيږي و دټولو هغومېوې له پاره چي دحاره سيمي لمرنه غواړي. دکابل آب وهوا ورته په څانګړي توګه مساعده ده. دجلال آباد اوکندهار په سيموکي تودوخه دومره ده چي دحاره سيمي زياتره مېوې پکښې شني کېدلای سي. په جلال آباد کي په زياته اندازه ګني توليديږي.

ورېښيم هم په پوره اندازه توليديږي. اوپه هيوادکي دورېښمودچنجي دروزني له پاره خورازيات امکانات سته. همدا اوس ورېښم په دريو سيمو کي توليديږي: بخارا، هرات اوکوهستان. په کوهستان کي دنورو سيمو په نسبت په لږاندازه دي. غالی هم جوړيږي. دهرات اوترکستان دا، ايراني غاليو ته ورته اودکندهاراوهزاره وو دا، کراستي (نيمخی) دي. دهيواد په بېلابېلو سيمو

کي په لاس باندي ډول ډول ټوکران اوپه غزني کي زيات شمېرپوستينونه دپسوله پوستکو څخه جوړيږي . دغه موادزياتره دهيواد دخپلو اړتياوو دپوره کولو له پاره توليديږي اوصادريږي نه. په بېلابېلو سيموکي زيات شمېر اوښان، اسونه ، غوايي اوپسونه روزل کيږي خوډېرلږيې صادريږي . له تېروڅوکلونو راهيسي اسونوته له هيواده بهردخرڅلاوله پاره دايستلواجازه څکه نسته چي ويل کيږي، هغوی دهندوستان دلښکروله پاره رانيول کيدل. دترکستان (۱) سيمه داسونو او مواشيودروزلو له پاره دافغانستان ډېرښه سيمه ده . په دغه سيمه کي خورا زيات سمسورڅرڅايونه سته اوله ترکستانيانو څخه چي څوک دهغوی دسيمي دکرني اودمنرالونو دشمتنيو په باب خبري واوري ، نوپه زړه کي يې Eldorado ور وگرزي، دجلال آباد له شاوخوا څخه دسيند داوبو په واسطه لږاندازه (۲) الوارونه(چارتراش لرگي) هندوستان ته دخرڅلاو له پاره لېږل کيږي، خودااندازه ډېره کمه ده ، څکه دافغانستان دزياترو سيمو غرونه اوشاگې ببخي لوڅي دي اوخال خال دلته وهلته محدودي درختي پکښې وي.

په هيواد کي ورياوي(بارانونه) لږکيږي خوپه ژمي کي دواوروتوپانونه اکثره وي . په پسرلي اودوبي کي دکښتونو دخړوبولو له پاره داړتياوړ اوبه په غرونو کي دواورو دويلېدلو له لاري پوره کيږي . دااوبه ټاکلو سيموته دويالو له لاري رسيږي . دغه کانالونه هرکال په پسرلي کي پاکيږي . دويالې دپاکولوپه ټاکلې ورځ ټول هغه کسان چي له دغواوبو څخه کاراخلي ، دډول اوسورنا (يادې ته ورته وسايلو) په واسطه سره راغونډيږي . دوی هره ورځ په نوبت سره کارکوي. له ويالې څخه ببکاره وابښه راټولوي . ويالې ژوروي اوختېه يې ترپايه ځني باسي(۳)کله کله دکروندگروترمنځ په فرعي ويالو کي داوبودلومړي وارااستعمال پرسردعوي(شخړي) پيښيږي . څکه کوچنيوويالو ته زياتره هومره اوبه نه رسيږي ، چي دکروندگرو له پاره دی کافي وي . څرگنده ده چي جگړه لومړی پردې خبره پيل سي ، چي څوک بايد اول واراوبه ولگوي . له جگړه کوونکو سره عموما اورده يومان(بېلونه) وي اوپه جگړه کي کار ورڅخه اخلي ، چي کله کله سړي هم پکښې ووژل سي . ديامه وراې ډېردروند دي اوژور ټپونه ځني پېښيږي.جگړې کله کله دې اندازې ته ورسيږي چي ځني کسان دنورو درمندونه

په غبج اخيستلو کي وسوخي اوکه پردغه کارځوک شاهدي ورکړي، نوبيادواړه خواوي محکمې ته عرض کوي .

دغنمو داړو کولو ژرندي دويالو پرټاکلو مناسبو ځايونو باندي جوړي سوي وي اوپه اوبوباندي چليږي ، چي دکارثمره يې ډېرلږ اودهغې قوې څلورمه برخه وي، چي ژرندي ته ورکول کيږي . ژرندي يې ډېري پخواني او زوړماډل دي. يوه ډېره (پل) پرپله باندي پرته وي اوغنم دهغه سوري له لاري ورسيږي ، چي دپاسنۍ ډبري په منځ کي جوړسوی وي. لومړی واراوړه ډېرغاښچيچن (زيږه) وي اوکه څوك غواړي ښه يې ميده کړي ، بايد دوه دري واره يې تر ژرندي وباسي .

په افغانستان کي دمالونو دلېږدونو (انتقال) چټکوو سايلو ته ډېره زياته اړتياسته . په اوسني وخت کي دحيواناتو پرشادبارونو انتقال دټولو شيانو دوړولو راوړلو يوازنۍ وسيله ده . اوځرنګه چي ديوه لنډ واټن انتقال له پاره ډېرزيات وخت لګيږي ، ځکه نودکراهي سيستم ګران تماميږي اودسلو ميلو واټن وهل ځواونۍ نيسي . ددغه رازکاربيه دهمدومره واټن له پاره پرسل سېره وزن باندي اتلس شلنګه ده . دابيه په داسي يوه هيواد کي ډېره لوړه ده، چي هرڅه پکښې ارزانه دي. دهرشي وزن اواندازه داسانوډااوښانو دباروړلو په ظرفيت پوري محدوده ده .

کوچيان زياتره له يوه ځايه بل ځاى ته دمالونود انتقال دنده سرته رسوي . دايوه غښتلې اوسخت سرې قبيله ده اوهغو Gipsies ته ورته ده ، چي کورنه لري . دوی دپنځو سوياسلوځاروپو له يوه کاروان سره خوځيږي ، چي اوښان ، اسونه، خره اوپسونه پکښې وي . دوريو کوچنۍ رمې هم وسره وي . له کاروان سره هرچيرته چي ځي، ښځي اوماشومان ، دکورلوښي اويولږشمېرچرګوړي چي پرخروباندي يې بارکړي وي ، ملګري وي. دچرګوړو پښې يې ورتړلي وي چي ونه تښتي . کوچني ماشومان که ولري ، هغوی يې هم په يوه کجاوه کي دچرګوروځنګ ته بارکړي وي. دوی اکثره دپسونو غټې رمې لري اوهغه کوچني ورې چي سفرنسي کولاى ، دهلکانو اونجونو په غېږکي انتقاليږي . کله چي پرهرځاى باندي واړوي ، زيږې کوډلي دروي ، چي له لرګيو څخه جوړي سوي

اودپاسه يې بوريـاوي اووانبه وي. (۴)خوکلمه کلمه بياد استوګنې ځای دونو اوګاروپه منځ کې وي . دوی ښکلي خلك دي آزاد اودخوند مزلونه وهي. دوی په آزاده هواکې ژوند کوي اوپرله پسې مشق وتمرين هم ورسره کوي . بې له شکه په دغه راز ژوند کې ناروغ ماشومان نسې پايېدلای. همدا سبب دئ چې ژوندي پاته سوی کسان ډېرغښتلي اوپياوړي دي. يوه ورځ چې ماپه يوه دره کې ساختماني کارکاوه ، دغه راز کاروان مې څنګ ته تېرسو. يوچاحوال راووړ چې کوم توندباد يوکوچنی اوښ اخيستی اودکاروان له يوې پيغلې نجلۍ سره يې جنګولی (ټکرکړی) دئ . نجلۍ يې ښه ډېره ليرې غورځولې اوهورې يې په ډېرشدت سره له تېروتېرو سره ټکرکړې ده. ماورمنډه کړه اوفکرمې کاوه چې نجلۍ به مړه سوې وي . خونجلۍ له يوڅوشېبو وروسته اوچته راوغورځېده ، جامې يې له دوړو ټك وهلې(وځنډلې) اوبيرته بې پروا رهي سوه . دکوچيانو ښځې مخونه نه پټوي اوکه کوم انګرېز يې مخې ته تېرسي، خپل مخونه په پوړنې(څادر) پټوي . ددرمندونو اخيستلو پروخت، کله چې دکښتوسيمو تودوخه د رمودڅارويو له پاره ډېره جګه وي اوله دې امله نورکارونه نه وي، کوچيان له يوه ځايه بل ځای ته دلوګرو (لوکوونکو) په توګه ځي . کله چې ديوې سيمې کښتونه لوسول ، بيابلې ته ځي . دلووخت په بېلا بېلو سيموکې دمختلفو ارتفاعاتو له امله توپيرسره لري . هغه نارينه چې داوښانو څارنه کوي(چوپان ـ م، هوتك) دشپې له خواخپل اوښان په يوه داسې حلقه کې سره تړي ، چې پزې يې ګويا دحلقې منځنی برخې ته متوجه وي . سړی(چوپان) دحلقې په منځ کې داوښانو ترغاړو لاندې څملې اودهغوپه منځ کې بې خاره Unmolested بيديږي .

چای دهندوستان له لارې وارديږي. که څېره دعاموخلکو په باب وي نوهغوی يوازې شين چينايي چای مصرفوي ، چې له چين څخه بمبۍ ته اوبياپه اورګاډي کې پېښورته اووروسته دکابل سوداګروته رسيږي. دکندهاراوهرات سوداګريې دکوټې له لارې ترلاسه کوي. له پېښوره کابل اوله کوټې څخه کندهارته پراوښانو باندې وړل کيږي . هرکال يوه زياته اندازه چای وارديږي . غريب خلك يوازې غرنی هندوستانی چای کاروي . په نوروپې ، چې يوپوند يې

له دریوشلنگو څخه ترپنځوشلنگو پوري دئ ، وس نه رسیږي . ما یو وخت هڅه وکړه په کابل کي دهندوستان شین چای رواج کړم . خوخوندیې چاخوښ نه کړ. دوی په نظردهندوستانیو چایو دزیاتي کړني سبب همدا (خوند) دئ .

نورواردانی موادنخي مالونه، ټوکران ، وریښم اوبخمل دي. وروستي دوه مواد (وریښم اوبخمل) په زیاته پیمانه دبخوله خواکاریږي . یووخت سړیواوهلکانو هم وریښمني جامې اغوستلې . ددرباراوسنی فیشني جامې دتورټوکره وي، څکه نوپه نارینه وو کي دوروښمنو جامو تقاضالږسوې ده . داسانو زینونه اودځرمنو نورمالونه ، مستعملې جامې ، بوره اودکورداړتیاوړ نورموادله هندوستان څخه دسوداگروپرلاس راوړل کیږي. خوددغو موادو تجارت ډېرکم دئ .

په کابل کي دغلودانو، مایعاتو اونوروموادو له پاره مقیاسونه نسته . ټول شیان په وزن پلورل کیږي . وزنونه یې په هندوستان کي له مروجه وزنونو سره ترپیرلري اوله نخوده یې جوړکړي دي . نخودهغه مقدارته ویل کیږي چي دیوه نخود (چڼه) په اندازه وي، که څه هم ټول نخود په یوه اندازه برابرنه دي. دهمدانخودوځلېرویشت دانې یومثقال کیږي . شپږمثقاله له یوه اونس سره برابردي، شپږنوي مثقاله یوپاوکیږي چي ترانگلیسئ پونډ لږڅه کم دئ . شپاړس پاوه یوسېراواتیاسېره یوخرواردئ . له حکومتي مغازو پرته په نوروځایو کي دقیق کانې (وزنونه) نه کارېږي. په بازارکي خلك دوزنونو له پاره بېلابېلې ډبري کاروي اوالبته دډېرو اوحقیقي وزنونو ترمنځ توپیرددوکاندارپه گټه وي.

داوږدوالي له پاره دوه مختلف یارډونه (Yards) سته چي دوی یې گزبولي . هغه چي دسروې کوونکو اوبنایانو (ختمگرانو) لخواکارېږي ،نزدې اته ویشت انچه کیږي اودابل گز، چي ټوکران اونورمواد په اندازه کیږي، دوځلوېښت انچه دئ . کروه یامیل چي مایې تقریبا غیرمعینه اندازه وښووله ، معمولا له یونیم انگریزي میل (Mile) سره برابره ده.

حکومتي دفترونه دمیرزایانواوکاتبانو لخواکنترولیږي اوهغوی کارپکښې کوي، میرزاته په هیوادکي دتعلیمیافته سړي په سترگه کتل کیږي خوردده تعلیم په فارس ادب ، یولږ څه زړه عربي اودریاضي په ځلورو اصولو کي لاهـــم سم

مسلکي نه وي . که په جمع کي خبره وکسر (اعشاريه) ته ورسيږي ، نو بيا دی
لاس ترزني ورته ناست اوپکښې ورك وي . زه يووخت حاضروم چي ددوی اتلس
تنه سره راغونډوواوغوښتل يې يوه داسي محاسبه حل کړي چي صرف ضرب
پکښې و. دوی ټولو مختلفي نتيجې څني راايستلي وې . کوم يوه چي خواب
يې حقيقي خواب ته يوڅه نزدې و، خانته د لږ څه سم خواب په خاطرډېرکرېډيټ
ورکاوه . ميرزايان که څه هم له ټولوطبقو څخه متشکل دي، خودوی پخپل ذات
کي يوه طبقه ده اوله نورووګړو څخه ددوی دسخت اونرم چلند له مخي
توپيرلري. البته ددغه چلند ترشايې پربل چاسخت زړی اوظالم طبيعت پروت دئ
. ميرزايان ددفترونو دڅانګو مشرتوب ته، دخپلي پوهي اوپه کارکي دمهارت له
امله نه رسيږي ، بلکه دې مقام ته هغه څوك رسيږي ، چي په چل وچلبازۍ کي
ماهروي. خوان ميرزايان کله ديوې قضيې په جوړولو کي دخپلو مشرانو خبروته
غوږنيسي ، چي په هغه کي کلمات اومفاهيم په قصدي توګه داسي راوړل سوي
وي ، چي ده ته دقضيې دناکامی په صورت کي دتېښتي لار خلاصه پاته وي .
دغو اړخونوته زياته پاملرنه کيږي . ميرزايان له ټګماريوډك دي اوعادي سړی
ژرپه دام کي اچولای سي . دوی حتی يودبل پرضدياهغو کسانوپرخلاف ، چي
زياتې پيسې لري ، هم په دې خاطردسيسې کوي ، چيْ په يوه يابله لاربې په
خپله کړی کي راتاوکړي اوبنه يې ونښتبخي.
کوم کارته چي دوی زيات ارزښت ورکوي هغه دادئ ، چي دهغومامورينو
پرخلاف خپله خبره مدلله اوپه اثبات ورسوي ، چي اميرته يې رپوټ ورکړی وي
اوپه هغه کي يې نوموړی شخص دلکونو سرکاري روپيوپه خوړلو متهم کړی وي
ددغسي قضيو له رپوټ ورکولو وروسته دوی ته معمولاً داتهام دثبوتولو کارپه
غاړه کي ورلوېږي ، چي داکاردتورن شخص دصورت حساب دسپينولو اړتيا
رامنځ ته کوي اوپه دې ډول نوبيادوی ترتفتيش لاندي کتابواوکاغذو کي
دراغلو اعدادو او ارقاموپروانه ساتي ، بلکي پخپل فکرکي په هغه څه پسې
ګرزي چي څه راز داسي واړه اتهامات پيداکړي اوتورن په متهم کړي، چي ردول
يې سخت وي. بيانو ددغو کوچنيو اتهاماتوله پاره، چي ښه يې رنګ ورروغن
کړي اوبېرسولي وي. په کاغذونوکي ګوري . څرنګه چي هيڅ يومامور د خپلـــو

وظایفو په برخه کي له ټګماری او چل ول څخه خلاص نه دئ ، خکه یې پرضد د دڅوناوړو قضیو جوړېدل عموماً ګرانه خبره نه ده . تردي وروسته نودوی ارقاموته مراجعه کوي اوزه داسي کسان پېژنم ، چي دهغې اندازې په دوه چنده پیسو خوړلو تورن سوي و ، چي په واقعیت کي ددوی په لاس کي وې. داکاره پرساده دئ ، خکه دمیرزایانو پرشاوخواڅومحدود تنه داسي کسان وي ، چي ترشلوپوري یې حساب زده وي . دمیرزاکاغذونه د خورا ستر مقدار د تروښولو (لوټولو) ثبوت ښیي . وروسته داټول کاغذونه اوثبوتونه ! د امیر حضور ته وړاندي اوپه پای کي نوتورن شخص اوکورنۍ یې جېل ته اچول کیږي .ټوله پیسې اونورجایدادېي ضبطیږي، چي رشتیا سي ، ټول جایداد یې نه ضبط کیږي، خکه دتفتیش کوونکو میرزایانو لاسونوته بیاپه دې‌خاطرچي دسزادلغوه کولوپالبرتېرلږه دهغې دکمولو له پاره زیاروباسي ، ښه پوره اندازه پیسې رسېدلي وي. میرزایان ترهغوچي پیسې یې ترلاسه کړي نه وي په چابناورنه کوي . خکه دوی پوهیږي چي داسي لوبه یې پیل کړې ده چي یابایدسری له منځه پکښې ولاړسي ، یایې له خطره وژغوري اویابه ترځان زیات فعال دښمن ورته په انتظارکي وي . په هرصورت عوض ومعاوضه تل روانه وي . خکه هیڅ میرزا پرخپله چوکۍ دزیاتي مودې له پاره نه پاته کیږي اوداسي یوه ورځ راځي، چي له دسیسه جوړوونکي سره پخپله دده په شان معامله وسي . یاجېل ته ولویږي اویاوژل سي . په لوړودفترونوکي دیوه میرزادکارکولو موده معمولاً دوه دري کاله وي . خکه دپیسو موندلو لاري چاري چي ده ځان ته غوره کړي وي، دنوروميرزایانو لخواکشف سي . دځانونو له پاره یې ددغي چوکۍ دترلاسه کولو رخه په زړه کي پیداسي اوپه دې ارمان، چي که یې په ژوندکي دلږوخت له پاره یوواربخت بیدارسي ، باید یوڅه وکړي . ددعووپه جوړولو کي میرزایان هغه څه کوي چي نورېې کوي . ناحقه شاهدی ورکوي اوداکارکله دومره پرمخ ولاړسي چي امیرلاپکښې ورك سي اونه پوهیږي ، چي کومه خواحق په جانب ده . ددې له پاره چي حقیقت ځان ته معلوم کړي، امروکړي چي ټولوته دي د قانه ورکولو سزاورکړه سي (٥) . مادوه تنه میرزایان یوه ورځ په بازارکي ولیدل چي دناحقه شاهدی په توردخلکو په وړاندي قانه سوي وو اودقانه ورکولو

دکابلي میرزایانو یوه ډله

په لږفشارېږ ډېرژر اقرار وکړ. دوی د هیواد ترنورو خلکو لږ درد زغملای سي . داځکه چي گرده عمرپرځای ناست اوپرله پسې چلم څکوي. داسي کوم میرزابه ونه وینې چي څنگ ته يې چلم پروت نه وي.

میرزایان دپیسوجوړولو بېلابېلي لاري چاري لري ، چي يوه يې دگمرکي محصول اونورو مالیاتو دراټولولو وظیفه ده اودوی له دې لاري چي څومره کولای سي ، له خلکو څخه پیسې اخلي . که یوڅوك وغواړي چي دخپلو تادیه سویو پیسویامالونو رسید ترلاسه کړي، اومیرزاته پیسې ورنکړي باید چي ټوله ورځ ورته منتظرپاته سي . کله لاهم څوورځي ورته انتظاروباسي . له هغه چاڅخه ، چي بېوزله وي ، یادوی پوه سي ، چي نورڅه نه په بودیږي ، دیوه پنس معادل لاهم دمنلو وړ ده . که یوڅوك میرزاته دڅو انو له ورکولو څخه ډډه وکړي بایدچي کابل ته ددې له پاره ددو دریو ورځو له پاره سفرپرځان ومني ، چي هلته تریوې روپۍ لږمالیه تحویل کړي اوڅوورځي لاورته انتظارهم وباسي . څکه نوخلك ویني ، چي میرزا ته يې دڅوپیسو په ورکولو کي گټه ده . که دمیرزا له لاسه کوم لوړمقام ته شکایت وسي ، دده ددفترټول کسان قسم وقران اخلي چي نوموړي شخص کورتې ورته راغلی نه دئ . دغه راز که له حکومتي خزانې څخه یوچاته پیسې ورکول کیږي ، هم باید ټاکلو میرزایانو ته یوڅه ورکولي سي اوداپیسې څکه اخیستل کیږي ، چي میرزا معمولا دپیسو په شمېرلو کي یوه یازیاتي روپۍ باقي(short) وي اوپه دې ډول دخپل باقي توب سرپه پوره کوي.

امیرمرحوم دحکومت په کارکي څومحدودو گومارل سویو میرزایانو ته تنخواه ورکوله. ده ویل چي هغوی که تنخواه ولري اوکه يې ونلري، له خلکو څخه پیسې اخلي اوڅرنگه چي خلك شکایت نه کوي، نوباید دمیرزایانو غم وخوري . دادچارو اقتصادي اړخ ته دپام اړولو یوه لاره ده . دحکومت مغازه داران ټول میرزایان دي اوداسي ښکاري چي دهرښه شیان ترې راباسي . څکه ښې جامې اغوندي ، پرښواسونو سپریږي اوپه کورکي ډېري ماندینې گانې اوښځې لري. په داسي حال کي چي ددوی کلنی معاش به په ندرت سره ترلسو پونډو زیات وي. په هرصورت څرنگه چي دگودامــــــداری کوم سیستم نسته

اوهیڅوك نه پوهیږي ، چي په مغازوکي کوم شی سته اوکوم شی نسته ، څکه نوبه داسي یوه وظیفه کي دپیسو غونډولو کارډېره اسانه خبره ده . خوپه دفترکي ددوی دکارموده معمولا ډېره لنډه وي . څکه ترلاس لاندي کسان یې غالبا په دې خاطردموادو دکمبوت رپوټ کوي، چي هغوی ته دپیسو لېږونډه وررسېدلې وي.

که یووخت افغان ته څوك پوروركړي ، بیرته ترې اخیستل یې گویا له ډېري څخه وینې ایستل دي. که بیخي زیات فشارپرې ونه لوېږي ، ددواړو خبرو (له افغان څخه پورکښل اوله ډېري څخه وینه ایستل.م.هوتك) سختي سره یوشانته ده . زیاترو ته دپیسو بیرته ورکول داسي سخت ښکاري لکه زړونه چي یې ورسره ایستل کیږي . دتادیې په وخت کي مخ دومره بدونیسي اودومره عصبي سي، چي فقط ته واڅوك په زوراوبېرحمی سره غلا ترې کوي . امیرمرحوم دپوررونو دحصول له پاره یوه لاره راایستلې وه اوهغه داچي دپوروړي کورته به یې عسکرورولېږل. که به په پوروړي څه نه بودېدل ، عسکروبه یې پرکور واړول اودکورښه برخه به یې خني ونیوله . که به یې په کورکي کوم څه نه درلوده ، سړی به مجبور و هرڅومره ژرچي کولای سي ، ورته برابري یې کړي کنه دتوپك کنداغ ته بایدخان تېنگ کړي . په داسي شرایطو کي پوروړي څکه سمدستي قانع کېدی چي خان دنابللو مېلمنو څخه ورغوري. هغه مېلمانه چي کوربه یې پردابله ورته راالړاوه اوهره ورځ به یې په ډوډی اوچلم باندي زیاتي روپۍ لگولې . هرڅوك ددغوعسکرو یاماسلانو له لاسه(دوی په همدې نامه یادیږي) حکومت ته عرض کولای سي. خودا عسکرکافي اندازه تجربه لري اوکولای سي دغه شان مراجعې پخپله گټه وځرخوي.

په کابل کي دهندوانو یوه گالوني سته چي څونسله یې هلته تېرکړي دي. دوی هغه شان خلکو ته پیسې په پوروركوي ، لکه په نورو هیوادو کي چي یې یهودورکوي.دوی دغه راز دزرو اوقیمتي ډبروتقریبا ټول کاروباریه لاس کي لري اوپه وروستیو کلونو کي اکثره کورنی له دې امله چي دژوندداړتیا وو دقیمتونو جگېدوله امله له لوړي څخه خانونه وژغوري ، مجبورسوي دي خپل زیورات وپلوري . هندوکه پریوه شي باندي کومه بیه کښېښوله ، هغه باید دنوموړي شي

دارزښت له دوه پردرې برخي څخه هيڅکله زياته ونه ګڼل سي . خلك چي کله
يو پربل باندي کوم شی خرڅوي ، په خپلو منځوکي وايي، چي هندوانوپه دومره
پيسو غوښت. معنا داچي ددوی له خواايښوول سوې بيه يومناسب قيمت دئ .
ځيني هندوان دخزانې په دفتروکي مقرر سوي دي اوترميرزايانو هم زيات معتبر
خلك اوهم ښه محاسبين دي.

دهيوادپيسې دکابل په هغوضرابخانو کي وهل کيږي چي په عصري
ماشينونو سمبال اوپه ورکشاپونو کي موقعيت لري. اوکله چي زياتو پيسوته په
عاجله توګه اړتياولېدله سي، شپه وورځ کارکوي . اميرمرحوم دپيسوزيات
شوقي و. کله چي يې ليدل ، عوايد کال په کال لږيږي ، نوداسي وسايلو په
لټه کي سو چي پيسې په زياتي ګړای سي . هغه و، چي يوه ورخ له دې لاري
دپيسو دزياتولو نظريه ورپيداسوه . دکابل روپۍ دشکل له مخي يوه غيرمنظمه
سکه وه اوپه لاس وهل کېدله . خوله سوچه سپينوزرو څخه جوړه سوې وه .
اميرمجبورسو داټولي روپۍ راغونډې کړي اوترراغونډولووروسته يې ويلي کړي .
ترويلي کولووروسته يې په زياته فيصدي باندي مس ورسره ګډکړل. دغه
مخلوط سپين زرې په نوې ضرابخانه کي له سره بياضرب کړله اوداسي روپۍ
يې ځني جوړي کړې چي څنډې يې ښوی او په ښکلي توګه حك سوي دي. په
دې ډول اميردسوچه سپينوزرودپخوانيو روپيودويلولو اوبياسکه وهلو دمخه
ورسره دمسودګډولو له لاري خورازياته ګټه وکړه اوکله چي دده دخپل هيواد
پخوانۍ روپۍ خلاصي سوې بيا يې ايرانۍ روپې راغونډې کړې، مس يې ورسره
ګډکړل . له بده مرغه دايران ديوشاه په وخت کي عين همداکارسوی و اوپه
افغاني روپيوکي دمسوبرخه دنوروهيوادو دسکه وهلو ترمعمول ستنډرډ دوه
چنده لاهم زياته سوه. ځکه نواميرحکم وکړچي هغه ايرانۍ روپۍ دي راټولي سي
چي دنوروشاهانو په وخت کي ضرب سوي وي. دکابل په خزانه کي يوه ايرانۍ
روپۍ په يوه کابلۍ تبادله کېدله . اميرددې له پاره چي زياته ګټه وکړي ،
امرېي وکړ، چي دهري ايرانۍ روپۍ په تبادله کي دي ترکابلۍ روپۍ يو Pice (۶)
لږورکړه سي.شاه ددې خبري په اورېدوسره دده په هيوادکي دټولوافغاني پيسو
په وړاندي دعين تخفيف راوستلو حکم وکړ، په روپۍ کي د غيرمعمولي اندازې

مسوزیاتوب اوپولېر نور عوامل ددې سبب سول ، چې پـــه هندوستان کې دهغې ارزښت راټيټ سي اوپنځه کابلي روپۍ له څلوروهندوستاني روپيو سره تبادله سي. اوس یوه هندي روپۍ په دوو کابليو روپيو تبادله کيږي.

دځورلسم څپرکي لمنليکونه

(۱) له ترکستان څخه دمولف مراددافغانستان شمالي سيمي دي چي پخواپه همدغه نامه يادېدلي(پښتوژباړونکی)

(۲) دغي انګليسي کلمي ته يې په قاموسونوکي په(ودانه سيمه . له زروړکه سيمه، شتمن هيواد) ترجمه کښلي ده (پښتوژباړونکی)

(۳) دي ډله ييز کارته په اولسي اصطلاح (اشر) وايي(پښتوژباړونکی)

(۴) دارازکوډلي په کوچيانو کي رواج نه دي ـ کوچيان توري کږدی لري(پښتوژباړونکی)

(۵) « فانه» تورن شخص ته د شکنجي ورکولويو راز سزا ده . دلاس دګوتوپه پيوستونو کي به يې لرکي ورايښوول او د لرګيو پر سرو باندي به يې سخت فشار راووست . دفاني په سزا کي دزياترو متهمينو دلاسو ګوتي ماتېدلي او پسي وچېدلي .(پښتوژباړونکی)

(۶) دپيسو ډېر کوچنی واحد . چي غالبا به دپول معادل وي (م.ه)

پنځلسم څپرکی

د هیواد جیولوجیکي حالات

دکابل وادي یوخت اورغورځوونکي خوله وه ـ کابل یووخت یوسترجهیل و ـ دسروزرو، مسو، سرپو ـ ډبروسکرواونوروکانونو رګونه ـ سیندونه اوپه هغوکي سره رزـ په جنجال کي دلوېدوله وهمه دحال نه ویلودود ـ دترکستان کانونه ـ دکابل ورکشاپوله پاره دسونګ موادو مساله ـ دداخلي زېرمي ختمېدل ـ دکابل په وادي کي دډبروسکاره .

لیري نه ده چي کابل وادي دي دیوه لرغوني اورغورځوونکي غره خوله وي، ځکه دنورو دلایلوترڅنګ دکابل شاوخواغرونو کي دېرداسي ځایونه سته ، چي په هغوکي دلاوا موادو(Lava Cones) له مخي دیوه ولکانیك عمل نخښي لیدل کیږي. دغه رازپه زیاترو ځایوکي دستروکانګرېټي بلاکونو په بڼه دکوچنیوډبرواولاوا دګډېدو بسترونه سته ، چي سمدلاسه دکانګرېټي بلاکونه خیال پرکیدلای سي. یوځودغه شان بسترونه خوځوسوه متره اوږدوالی اوپسورلږي اوزیاتره دغرو په بېخوکي پراته وي ، چي دیوې داسي ستري کلایاماڼۍ د تاداوونو په شان معلومیږي چي اصلي ساختمان یې نړېدلی اوله منځه تللی وي اودپېړیو پېړیو اوربښتونو یې شاوخواخاوره پریولې اوبوازي یې دکانګرېټي بسترونو نښاني پاته سوې دي . داسي ښکاري چي ویلي سوې لاوادغرونو بېخوته رابهېدلې اوله ځان سره یې کوچنۍ ډبري اخیستي اودمځکي سطحي ته له رسېدو سره سم یې ژر غوړېدلې اوپرمځکه باندي سره سوې اوکلکي ګاري ځني جوړي سوي دي.

دکابل دشاوخوا مځکي قشرونه په ډېرګډوډحالت کي دي دځینو شاوخواغرونه اوشاګیو قشرونه جګ جګ ولاړدي . داسي ښکاري چي دهواري سیمي خاوره دي یې یومخي ایسته سوې اوپای ته غورځول سوي وي اوبې له شکه همداسي سوې ده .

زلزلې ډېري عامي کیږي اوډېري سختي اوزیات شمېرزلزلې معمولا په اکتوبراو نومبرکي کیږي. یوه زلزله چي زه پوهېږم په څپله یې شاهدوم اوترټولو سخته وه

، دډسمبرپه پای کي وسوه . څرنګه چي دکابل کوررونو دېوالونه له اوموخښتو
څخه جوړاوباموونه يې دېردرانه دي، زياتره کورونه دزلزلې
ې وروسته
دبادسخت توپان راوالووت . د ونو غټې ښاخونه يې مات کړل اونږدې وچې
کړکۍ له بېخه وکاږي . دغه باد ديوه ساعت ياڅه زياتي مودې له پاره چلېدی
چې ورسره سم زلزله هم شروع سوه . تقريبا دشپې لس بجې وې، چې زلزله پېل
سوه . زه دمېلمستون يوې کړکۍ ته ولاړوم ، چې له نېکه مرغه دېره ټينګه
جوړه سوې وه . کله چې دکړکيوښورېدل اوزنګېدل شروع سول ، مافکرکاوه چې
دباد له امله دي .دخوني نورکسانوته مې وويل چې که بادپه همداسي شدت
سره روان وي، دېرژربه کړکۍ له بېخه وباسي . په همدې خبروکي وم ، چې
دخوني غولی (فرش) له يوه سره وبل ته په زنګېدوسو. مادخوني دروازې ته
يوڅه چوله ورکړه اوبېکښې ودرېدم . ترهغوپوري هورې ولاړوم ، چې مصيبت
ختم سو. دزلزلې په جريان کي د خوني دروازه ترنوروځايومحفوظه وي اوکه چت
راشېوه سي په دغه ځای دخوندي پاته کېدوچانس سته. ددغي زلزلې دوخت
داوږدوالي په باب قضاوت مشکل دئ . څکه سړی زياتره دراتلونکواحتمالاتو
په سوچ کي وي . خوداسي ښکارېده چې څلورپنځه دقيقې روانه وه اوبالاخره
ودرېده. وروسته ماوليده چې دخوني په دېوالونو کي ، سره له دې چې پنځه
شپږفوټه پلن دی ، بياهم غټ درزونه جوړسوي دي . په دابله ورځ مي واورېدل
چې زيات کورونه يومخيزه چپه سوي اواوسېدونکي يې مړه سوي وو.
اميرمرحوم چې په دغه وخت کي دنقرس له امله ناروغ اوپه درباركي ناست
و. کله چې زلزله شروع سوه، له ده سره ناستو کسانو ټولوبهرته منډه کړه اودی
يې، چې د ښور نه و ، هورې پرېښوو. اميرله زلزلو څخه دېرپه وېره کي واوپه
دغه وخت کي څوك دده احساس ، چې ځان يې يوازي وموند ، اټکلولای سي .
دی دډېروخت له پاره پرې نښوول سو. څکه درې څلورغلام بچه ګانو دتکانونوله
لړځه وروکېدو سره سم ورمنډه کړه اودی يې باغچې ته ...راوايوست . تکانونو
اميردومره وارخطاکړی وچې له خطره څخه دبچ کېدو په شکرانه کي يې په دابله
ورځ ددريو څلوروسوتنو بنديانو دخوشي کولو امروکړ. زما هندوستاني نوکران

په دغه وخت کې پخپلو خونو کې بیده وو اوپه تکانونو باندي له خوبه راوغورځېدل. په علت یې نه پوهېدل ځکه دالومړی وارو چي زلزله یې لیدله . بهرته په منډوسول ، په داسي حال کې، چي نازکي جامې یې په تن وې، په واوروکي پرګونډوسول اوپه لوړآواز یې له دغه مصیبت څخه دژغورني له پاره دوعاوي کولې . په دابله ورځ ټول دتبي له امله پراته وواځکه چي بدنونه یې لوڅ اوعصبي شاکونه یې خوړلي وو.

کابل ته څرمه په کوهستان کې دغه رازسختې زلزلې کلمه کلمه کیږي اوداسونو اخوړونه راچپه کوي . دغه اخوړونه چي له ډېرو او ختو څخه جوړسوي وي اوځني یې صرف دري ذوړه جګ اوپه کافي اندازه پلن وي . دزلزلې دتکانونو شدت ددغو اخوړونو له چپه کېدلوڅخه تصورکېدلای سي . په ۱۸۹۹ کال فال کتونکو پېشګویي کړې وه چي ددغه کال په هغه میاشت کې به ، چي له نومبرسره برابره دي ، زلزلې وسي . تر ټولوسخته زلزله به په یوه ټاکلې ورځ وي چي دوی مشخصه کړې وه . ددې زلزلې شدت به دومره زیات وي چي ټول کابل په وران کړي . دحیرانتیا خبره داده چي دهمدغي میاشتي په پای کې ددوو اوونیو له پاره سرپرسرزلزلې کېدلې اوداسي ورځ به نه وه چي لږترلږه یوتکان دي پېښ نسي .په ځینوورځو کې خوبه لازیاتې وې اوشپه وورځ به کېدلې . په هرصورت زلزلې دکال په پای کې معمول دي خوپرله پسې دوام یې دپراستثنایي وي اودفال کتونکو پېشګویي پرخلکو زیاته اغېزه کړې وه . کوموکسانو چي خیمې درلودې دښارترډېرالو دباندي یې ووهلې اوپکښې اوسېدل . ځکه دوی بشپړباوردرلود چي دپېشګویي یوه برخه رشتیا سوه، نوره برخه یې هم رشتیا کیږي . په داسي کورونو کې ژوندکول ورته حماقت ایسېدی چي په یوه ټاکلې ورځ یې چپه کېدل اوددوی ترلاندي کېدل اټکل سوي و . په هرصورت امیر،چي له خپلو فال کتونکو سره یې مشوره کړې وه، امروکړهرهغه څوك به بندي کړي، که دده دحکم تروړخي وروسته ترښاربهرپه خېموکي اوسېده . په دې ډول یې ټول خلك مجبورکړل چي خپلو کورونوته په زورسره ستانه سي. خودامیرله ډاډ سره سره زیاتروخلکودکابل دورانېدوټاکلې ورځ په ببره اوواهمه کي تېره کړه اوپرکراره نه وو ، ځګه هماغه ورځ په یوه سترتکان سره پیل سوه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول ښارېږ ولړزاوه . په هرصورت نورتکانونه پېښ نه سول اوپه ځومياشتو کي
داورروستی تکان و.

خيني زلزلي چي هروخت کيږي ، يوتکانيزي وي خونوري يې بيالړزانده اوښوررونکي وي. داورروستی ډول يې يودوه واري دشپې له خواسوي ده . په دغه شپه ټول بيده وو، زه په کټ کي غزېدلی وم ، لابيده سوی نه وم اوراته څرګنده سوه چي ددې ډول زلزلوږغ دمخه تردې چي کورته دي راورسېږي اوږې ښوروري ، اوربدل کېدی چي دجنوب لويديځ څخه دشمال ختيځ پرلوررروان وه . داډول زلزلي يوې ډېري درنې بګی ته ورته دي چي په سرعت سره ترکورلاندي تېره سي، کوروښوروي اوترهغو يې ږغ اوربدل کيږي ترڅوېې فاصله ډېرېږي اونوريې نورږغ ورك سي.

ترمځکي لاندي داسي نخښي نښانې سته اوڅرګندوي چي کابل په يووخت کي ډېرسترجهيل و. دغه وادي يوواري نه بلکي څوواري په اوبوکي ډوبه سوې ده . خلکو ته هم داکيسه نسل پرنسل رارسېدلې ده ، چي دغه سيمه چي اوس کابل دئ ، يووخت يوډېرسترجهيل واومحيط يې څوميله پراخ و. له احتماله ليري نه ده چي په دغه برخه کي چي سيند دکابل دشاوخوا غرونو ديوه تنګي له منځه مخ پرهندوستان بهېږي ، يووخت مځکه ښويېدلې اودسيند مخه يې بنده کړې وي، دابوسطح دي يې دومره لوړه کړې وي ، چي شاوخواټوله سيمه دي پکښې ډوبه سوې وي . دغه راز دي داوبو دسطحي جګېدلو دومره دوام کړی وي چي دمځکي دښويېدو له امله په منځ ته راغلي ډم کي نوري دځايېدلو نه وي . وروسته دي يې موانع ټول ورسره وړي ، وادي دي له اوبو تشه سوې، اوترهغودي وچه پاته سوې وي ، چي دمځکي بل وارښوېدلو درود دپرمختيا مخه بيانيولي وي . له هغو علايمو څخه چي دمځکي ترقشرلاندي دحفرياتو له امله موندل سوي دي، زه دې نتيجي ته رسېدلی يم، چي دامځکه څوواره ډوبه سوې ده اوبيلابېلو يوپربل ايښوول سويو برخوضخامت ښيي ، چي سېلابونه دزمانې په مختلفوپړاوونوکي کښېنستلي دي. دکابل دشاوخواغرونو په څنډوکي هم داسي نښانې سته چي ښيي ، يووخت دي دغه سخري اوګاري په اوبوپريولل سوي وي . په خينو ځايوکي ددغوګاروګړنګونوپه لاندني برخه کي

داوبوجریان ښوی سوري جوړکړي دي . داګړنګونه (لاښونه) دساحل لاښوته ورته دي اوځرنګه چي په ډبروجګوسطحوکي لاهم ځني دغه راز سوري ليدل کيږي، سړی دې فرضيې ته رهنمايي کوي ، چي دکابل ناوه يووخت ډيره زياته پراخه وه اوترمځکي لاندي زلزلو دي ورو ورو دمځکي ځيني برخي ، چي پخواتراوبو لاندي وې ، راپورته کړي وي. د رودمسيرته څرمه داسمايي غره پرګاروباندي دسيندله سطحي څخه تقريبا پنځوس متره لوړداوبو نښانې سته . دابه غالبا داوبو دځينو جريانونو ارتفاع وي.

له کابله څخه ديرش ميله ليري ، دخوردکابل په غرونو کي دډبرو د سکرونوی نري رګونه موندل سوي دي. دارګونه يوپربل پراته دي اوپنډوالی يې توپيرلري . په ځينو ځايوکي دانچ له شپاړسمې برخي څخه بياترادو، نهوانچوپوري رسيږي . دارګونه دخاورودنريو ورغونو په واسطه يوله بله بېل سوي دي . دسکروپنډه برخه ترنري کښته پرته ده . په ځينو ځايوکي دمځکي دقشرپه درې انچه ضخامت کي دکاربوني موادو تقريبا دوولس بېلابېل ډولونه ليدل کيږي اودابنيي، چي دلته په بېلابېلو لنډوپړاوو کي تراوبولاندي کېدو څېنګ تداوم پېښ سوی دئ .

په افغانستان کي دمځکي قشرډېرزيات سره متفاوت دئ اوپه بې شمېره ځايوکي دکاني ډبرورګونه سته ، چي دفلزبرخه يې غني ده . دارګونه دغروپه بغلوکي راپيداسوي دي . دمسو، سرپو، سپينوزرو، جستو، زربرقو، نيکلو اونورومعدني ډبرو کانونه په زياته اندازه سته . سره زرديوشمېرشمالي سيندونو په ريګوکي پيداکيږي اوويل کيږي ، چي اکسوس سيندهم له دې بابته شتمن دئ . له کندهاره دوه ميله ليري دسروزرو ځلانده ډبري(Quartz) موندل سوي وې . خوهغه ډبري ايستل سوي دي . دډبرو په منځ کي دسرو زرو دهغونمونو له مخي چي ساتل سوي دي ، داسي ښکاري چي دايو ډېرغني کان و. ويل کيږي چي پخوانيو اميرانو ددغه کان ډېره ستره برخه وړې وه (۱) . دمسوډبري چي ماته يې دازمويلوله پاره رالېږلي وې، دمسوله لحاظه ډېري غني وې اوپه سلوکي ديرش، څلوېښت مس لرونکي نمونې خوېې ډېري وې. ځينو يې لاپه سل کي شپېته مس درلودل او د معدني ډبرو په ځينو رګـونوکي محلي مس هم

موجودو. دسرپوډبري په سلوکي تراوبازيات سرپ لري اوله دې څخه دګوليو جوړولو له پاره داړتياوړسرپ لاس ته راځي . دسرپوخينوډبروچي ماته يې دازمويلوله پاره رالېږلي وي، په سلوکي لس سپين زردرلودل. دشېردروازې په غروکي دمسورګونه چي دلته وهلته دغروله اوړدو سره سم غزېدلي دي ، پيداکيږي . خوداډبرنري رګونه دي اودنوروځايودرګونو په پرتله يې فلز هم لږدي. خوفيصدي يې دومره ده چي په کارکولوازري . دکابل په شاوخواکي غرونوکي، په هرصورت ، دمسودومره بډاى رګونه سته ، چي دزياتوکلونو له پاره دي داروپاړتيا وربوره کړي . اوکه دهيواد کانونه په بشپړتوګه وپلټل سي، امکان سته چي دنورو زياتو زېرمو موجوديت دي برملا کړي.

دهيوادخلك په خپلوسيموکي دکاني ډبروموجوديت په باب په خبرورکولو کي ډېرمحتاط دي اوبېږيږي ، چي که داشيان وموندل سي ، اميربه يې درااېستلو کارپيل کړي . په دې صورت کي به دشاوخوا سيموخلك وکارکولو ته مجبوراودډېرلږمزد په بدل کي به دسخت اوپرله پسې کاريه نتيجه کي دخپلو کروندو اوغلودانو له کارڅخه ګوښه کړل سي . څکه يې نوکانونه نه خوښيږي . اميربايد دخپل هيواد له منرالي ثروت څخه دګټې اخيستلو په باب فيصله وکړي اوبيووخت به يې بې له شکه وکړي . خودخينو ناڅرګندو دليلو له امله ، اميرغوره ګڼي چي دغه کانونه دي ، چي په ثروت يې پوه هم دئ ، پرخپل حال لاس ناوهلي پاته وي . سره له دې چي ده يوزيات شمېرمعدني کاريګران دټول هيواد دکانونو پلټنلماو د ټولو ډبرو او نورو موادو دنمونو راوړلو له پاره ګومارلي دي اوڅرګنده سوې ده ، چي داډبري ارزښتناکي دي اودمخکي له معمولوډبروسره په وزن اورنګ کي توپيرلري . داکاريګرزما ترلاس لاندي وو اوماته امر سوى و، چي لاس ته راغلي نمونې وازمويم او رپوټ ورکړم، چي کوم کوم فلزونه پکښې سته . له دې څخه ماته داسي فکرراولېدى، چي اميربالاخره په کانونو کي دکارکولو اراده لري . خوترهغه وخته چي زه له هيواده راوتم ، په دې برخه کي يې هيڅ ونه ويل اوکوم اقدام يې ونه کړ. دمسوله ډبرو څخه په حکومتي چاروکي کاراخيستل کيږي . اميرته ثابته سوې ده ، چي دده خلك ډېرځيرك دي او هرکار چي وربښوول سوى دئ ، هغه يې زده کړى او پـــرمخ يې

ښوولې دئ. ده زما پر هغه رپوټ بشپړ باور درلود، چې پکښې توصیه سوې وه، هروخت چې یې زاړه کارونه بشپړ سي، باید د سرپو ویلولو خلک نورخایوته دکارله پاره ولېږل سي. خوږه دې خبره پوه‌بدل سخت دي، چې ولي له کانونو څخه داستفادې کارترلاس لاندي نه نیول کیږي. ماته کله کله داسي چورت راولېږي چې امیرښایي دخپلو پیاوړو گاونډیو له سرابښتوب څخه بېرېږي، چې که دخپل هیواد پرکانونو کاروکړي، په لوی لاس به دهیواد دثروت عملي شواهد برابرکړي اوهیوادبه له لاسه ورکړي.

دترکستان خلک چې کله دخپلي سیمي دمعدني ثروت په باب رغېږي، ادعاکوي، چې ددوی سیمه ترنورافغانستان ډېره زیاته بډایه ده. خوددغي سیمي کاني ډېري ماته دازمویلو له پاره رالېږل سوي نه دي. یوترکستاني مشرله امیرسره دکتني پروخت له خان سره یوه ډېره راوړې وه اوویل یې، چې سره زرلري. خوهغه اوسپنه وختله. دامشریوازنی کس نه و چې دغه راز غلطي یې کړې وه. اوسپنه لرونکي ډېري هغه پخواني مقوله رښتیاکوي چې وایي «هرځلېدونکی شی، سره زرنه دي». دترکستان په دره یوسف کي دډېرو دسکرو یو رگ ښکاره سوی دئ. خوداډېري نوي سکاره یا لیگنایټ(Lignite) دي. دغه رگ ماته تقریبا شپږ فوټه پنډ او ښه ډېراوږدښکاره سو. له دې سکروڅخه په زیاتو مواردوکي کاراخیستل کېدلای سي. کابل ته یې څوټنه راوړل سول چې دلرگو پرځای یې په بایلرهاوس کي دسونگ موادو له پاره وازمویل. داازمویښت بریالی و. خو دغرونو په سختو دروکي داوښانو پرشادسکرو راچلولو اوددریو اوونیو مزل وهلو یې مخه نیوله.

دکابل په ورکشاپوکي دبایلرانو له پاره دسونگ موادو دپیداکولو مسلې په وروستیو وختوکي اساسي اهمیت وموند. ځکه له کابل څخه دځو ورځو مزله په واټن دهیوادټولي وني مصرف سوي دي. دسونگ نورمواد په سختی سره موندل کیږي. په داسي حال کي چې کوم نوي نیټالگي دسونگ موادو دراتلونکي زېرمي له پاره ابښول سوي دي، په اتویاترهغوزیاتو کلونو کي دپرې کولو له پاره نه آماده کیږي. اوسني امیردموضوع دحل له پاره دخپلو هلوځلو په لړکي یوکال یاځه زیاته موده وړاندي یواعلان خپورکړاو په هغه کي یې هرهغه

چاته دزیات انعام ورکولوپیشنهاد کړی و، چي کابل ته نږدي دډبروسکاره پیداکړي. هغه چاته چي دښارپه پنځه میلي کي دډبروسکاره پیداکړي ، دپرش زره روپۍ انعام، هغه چاته چي په لس میلي کي یې ومومي ، شل زره روپۍ اوپه دي ډول نورانعامونه اعلان سوي وو. خوپوشرط پکښې واوهغه داچي موندل سوي سکاره به په داسي ځای کي وي چي دارابه لرونکو وسایلو له پاره دیوه میل په اندازه سړک جوړول وغواړي. که داسي نه وي نودانعام اندازه به دکان دفاصلې په تناسب راټیټیږي . داعلان په نتیجه کي خلکو دځومیلو په شاوخواکي په ډېردقت سره پلټني وکړې ډېرلږکسان حتی دسکرو پرلیدلو بریالي نه سول. دوی ځای ځای په ځینونریورګونو باندي پښو سول چي دمځکي ترقشرلاندي ترتحت الارضي زلزلودمخه موجوده . زه یې دغوسیموته دپلټني اوریپوټ راوړولو له پاره ولیږلم اوومي موندل ، چي داډبرو نوي سکاره اودومره نري دي چي مصرف کول وربانديي نه ارزي . ترکومه ځایه چي ژوري کیندني وسوې ، دپنډو رګونو موجودیت یې څرګند نه کړ. زمادکاریګرانو یوې ډلي چي، دنورتحقیق له پاره ګومارل سوي وه ، دهزاره وو په خواکي له کابل څخه دشپږو ورخومزله په واټن دشیخ علي په سیمه کي دډبرو دنویوسکرو رګونه وموندل اودغرونو په همدي لړیو کي نورځایونه هم رګونه کشف سول . خوپه دي ځایوکي هم دغرونو موانع وو اوداوښانو پرشاراچلول یې حکومت ته ډېرګران تمامېدل. امیرپیاډېرام یاکوچني اورګاډي په برخه کي دهراقدام په وړاندي سخت تعصب لري اودادسکرودانتقالولو یوازنی ارزانه لار ده.

ډېراحتمال سته چي دکابل ورکشاپونه دي دماشینونو دچلولو له پاره دسونګ موادو داړتیا له امله ډېرژروتړل سي . له کابل څخه زماله راوتلو لړوړاندي امیرراته وویل ، چي دلرګیو داخلي زېرمه تمامه سوې ده اوډېره لږاندازه دډبرو سکاره نږدي پیداسوي دي ، چي زیات ارزښت به ولري . په آخري ژمي چي ماپه کابل کي تېرکړ، لرګي لږپیداکېدل اوترپنځو کالووړاندي یې بیه دري چنده لوړه سوې وه . په دغه بیه لاهم ډېرلږ موندل کېدل.

له هغه څرګندونوڅخه چي وسوې ، داسي ښکاري چي دکابل ترواديي لاندي به غالبا دډبرو ښه سکاره پراته وي . خوامیرمرحوم دډبرو دسکرو کارچي ماپیل

کړی و، لېونتوب وباله اوغوښتل يې پوه سي ، چي دمځکي ترسطحي څوسوه فوټه لاندي دښکرو دموجوديت دمعلومولو ګټه په څه کي ده اوڅوك به وکولای سي دمځکي له ګېډي څخه ، چي له اوبوډکه ده اوخاګاني يې ښه ثبوت دئ ، سکاره راوباسي . داهغه څه و، چي ده په درباركي ويلي وخوماته يې نه و ويلي ، ځکه نوماته په دې برخه کي زمادکاردفاع کولو موقع ميسره نه سوه . ده ماته صرف ليکلي و، هيله لري هغه کاريګرچي ددغه کارله پاره استخدام سوي وو، شاوخوا سېمو ته ولېږل سي ، چي که کولای سي په غرنيو سيمو کي دډبروسکاره پيداکړي . په ترکستان کي همداسي وسوه . خودازما وظيفه نه وه ، چي ددغه شان يومبهم امرپه باب بحث وکړم اونه اميرداسی سړی و ، چي زما دغه شان کارته دې يې غوږنيولی وای . ده چي به کله يونظروركړ. په هيڅ ډول يې غلطی منلوته غاړه نه ايښووله.

دپنځلسم څپرکي لمنليکونه

(۱) داګان دکندهاربښارشمال ته په هغوغرونوکي ، چي توري نوميږي ، واقع و. زماديادوخبره ده چي دغه ځای خلکو «کان‌طلا » باله اوشاه مقصود ته نزدې و (م.هوتك)

شپاړسم څپرکی

دین

سني اوشیعه ـ ملایان اوپرخلکو باندي دهغوی اغېزه ـ جهاديامقدسه جګړه ـ پرملايانو باندي دامير مرحوم نابـاوري ـ مقدس خلك ـ فقيران اوزيارتونه ـ لېونيانوته دخدای تښلو په توګه درناوی کول ـ سیدان اوحافظان ـ ګدایان اوخیراتونه ـ ددیني سزاپه توګه په ډبروو وژل (سنګسارول) ـ عبادتونه ـ په عبادتوباندي دنه پوهېدلو سزاګاني ـ مسجدونه ـ رمضان اوروژې ـ حج ـ په استراليا کي افغاني کالوني ـ حلال اوحرام خواړه ـ دماندينو تعدد.

دافغانانو دین اسلام (۱) یامحمدي دین دئ ، چي په عیسوي هیوادو کي زیاتره په دغه نامه یادیږي . که خلك دخپل دین له اصولو سره سم ، هغسي چي په قران کي يې ښوونه سوې ده ، عمل وکړي ، نوبښه مسلمان به یوبښه سړی وي . څکه دايوقانون دئ، چي دخلکواعتبار اونه اعتبار دهغوی دديني اعمالو له مخي ټاکل کيږي . په هيوادکي ددغه دین دوې څانګي سته، شيعه اوسني . په وروستی څانګه کي يې شاهي کورنی اودخلکو ستراکثريت شامل دئ .په داسي حال کي چي شيعه څانګه يې په اساسي توګه له قزلباشو څخه چي دايرانيانو اخلاف دي ، جوړه سوې ده . دغه قزلباش دکابل په جنوب لوېديځه سيمه کي ، چي چنداول نوميږي، اوسي . دوی خپله يوه کوچنی کالوني جوړه کړې ده ، خودوی زيات شمېر په کندهار اوهرات کي اودغه رازدايران پولي ته نږدې ژوند کوي . ددغودوڅانګو ترمنځ توپيرزياتره ددوی دمذهبي مناسکو په شکل کي ليدل کيږي . په عقايدو کي يې کوم اساسي توپيرنسته . اوداتوپير کله کله دزياتي ويني توېدني سبب سوی دئ لکه څرنګه چي په پخوانيو وختو کي درومن کليسا اوپروتستانتو ترمنځ دود و .

ملايان يااخوندان Priests هغه کسان دي ، چي په مسجدو کي روزل سوي، په قرآن باندي پوهيږي يا لږترلږه پخوانی عربي لوستلای سي ، په هغه يوازنی ژبه چي دليکلو اجازه يې سته . دوی په روحاني توګه ژوند کوي ، چي له ټاکلو عبادتونو اوروژو څخه متشکل دئ . ددوی تسبيح(۲) Rosary ته ورته دي اوتل

يې په لاسوکې وي . دتګ ، ناستې اوحتی خبروپه وخت کې يې په ګوتو کې سره اړوي اوپـرهـره اړول سـوي دانـه بـانـدې دخـداى نـوم تـکـراروي .
کافراوهرنامسلمان ته کتل ناروا دي اودومره ناوړه کارګڼل کيږي، چې که په کوڅه کې يې له څنګ سره تېرسي،کښېنـه مخکې ته وګوري . ددوی په نظردکافروژل دستايني وړعمل دئ . دخلکو اکثريت ټول يوشان متعصبين دي .
دوی دغه راز درواغ ويل اودکافرخطاايستل (غولول) ګناه نه بولي (۳).
په خلکوکې دملايانو نفوذبېخي زيات دئ اوجهاديادددوی ددښمنانوپرضد مقدسي جګړې ته دهغوی په رابللو کې هيڅ ستونزه نلري. دوی استدلال کوي چې ددوی ددين دښمن دخداى دښمن دئ اوله دې امله دکرکې ونفرت وړموجودګڼل کيږي.قران ددغه راز خلکودوژلو امرکړی اوکه دوی په دغه رازعمل کې پخپله ووژل سي ، خداى وعده کړې ، چې سيده به جنت ته ځي .
که څوك دکافرپه وژلوکې ناکام سي اوپه دغه تلاښ کې پخپله ومري، په جنت کې به يې مرتبه ترهغه چالوړه کمه وي چې بريالی سوی وي.
ملايان دغه رازښوونه کوي، چې په جنت کې به ښه مسلمانان دداسې ونوترسيوري لاندې پراته وي ، چې پاڼې به يې د سرو زرواوسپينوزرو وي۔ ميوې به يې قيمتي ډبرې وي. شاوخوا به ښکلې حوزې پرې راتاووي اودده ټولې غوښتنې به ترسره کوي . دشيدو اوعسلو رودونه به يې څنګ ته بهيږي.
په دغه جنت کې که دوی هرهغه ښکلې مرغه وغواړي چې په شاوخوا ونو کې ناست اوربړکوي ، مرغه په سمدلاسه ورته پوخ سوی اوحاضرکړه سي اوترخوړولو وروسته به مرغه بيرته په پخوانی بڼه سي اوښاخوته به والوزي ، داځکه چې په جنت کې مرګ نسته . څرنګه چې دافغان ژوند په عمومي توګه د ژوندي پاته کېدوله پاره يوه اوږده مبارزه ده ، ځکه نوپه دغه تصويرکې ديوه عادي افغان دغوښتنو دترسره کولوله پاره دراتلونکوخوشاليو په باب کافي اندازه موادسته .

قران تل په ډېري درناوی سره ساتل اولاس پرلاس کیږي . دلوستلو له وخته پرته نورروخت په څوټوکرانو کي پېچل سوی وي اوکه څوك غواړي ویې ولولي، له پوښ څخه ترراایستلوورااندي باید خپل لاسونه ومینځي (اودس تازه کړي. ژباړونکی) . قران یوازي په عربي لیکل سوی دئ . ماتعجب کاوه چي ولي دلا یقوملایانو لخواپه فارسي ژباړل سوی نه دئ . ځکه ټول به یې لوستلای اوپېري پوهېدلای سي . راته وویل سول چي دقران ژبه داسي ده چي هیڅوك یې کاپي اوتقلیدنسي کولای . په ژباړه کي به هرومرو زیاتي تېروتني پېښي سي اودخدای له کلام سره به بې پروایي وسي(۴) . له همدې امله دئ چي څوك غواړي و یې لولي ، دهرلغت تلفظ ورته په عین بڼه ښوول کیږي . په لیکلې عربي کي لنډ واولونه نسته اومتېڼدي به هرومرو یولغت په ناسمه توګه تلفظ کړي . ډېرزیات لغتونه سته ، چي په لیکلو کي سره ورته دي اوتوپیر یې یوازي دنالیکلو لنډو واولونو په تلفظ کي څرګندیږي. له همدې امله یې په معنا کي ګډوډي پیښیږي اودخدای دکلام ترغلط تعبیرولو بلمه لویه ګناه نسته . له ملایانو پرته، ډېرمحدود کسان قران لوستلای سي . ملایان یې هم ظاهرا هغه راز آزاده ترجمه کوي ، چي ددوی له مقاصدو سره برابره وي . دمثال په توګه دلامذهبو خلکوژل چي دجهادیامقدسي جګړې اساسي پرنسیب دئ اوامیردهغه په باب یوه رساله چاپ کړې اوبه دي وروستیو وختوکي یې په هیواد کي توزیع کړې ده (۵). ماته دنورهیوادمسلمانانو په یقین سره ویلي ، چي په دغه ځای کي دقران مطلب اړول سوی دئ .ځکه په قران کي رېښتني مسلمانان هڅول سوي دي چي له غیردین خلکو سره دي دګاونډیتوب ژوند په داسي ډول وکړي ، چي هغوی ټول یې دښوخلکو په توګه وپېژني . که دهغوی پرضد دجګړې وخت راسي نوبیادي په خپل ټول قوت ورسره وجنګیږي.

امیرمرحوم چي پرملایانو بې باوره و، دلیل یې درلود. هغوی څوځله دده پرضد خلك راپارولي وو او ادعایې کوله چي دی له خپل دین سره سم عمل نه کوي ، ځکه نوکافردئ . له ده سره یې هروخت داسي چلند کاوه ، چي دخپلو خلکوترنظریې سپك ونښیي، نه داچي احترام یې وسي اونفوذ یې ورزیات کړي . ده چي بیاهم غوښتي دي ، دنوروخلکوپه څېرېې هغوته په سزاورکولوکي صرفه

نه ده کړي . دغه شان يوه پېښه هغه وخت وسوه چي ديوه زيارت ملايانو ده ته يوليك راولېږه اوپه هغه کي يې دزيارت دډېوالونو اوخونو دترميم له پاره چي دنړېدلوپه حالت کي وو، دنغدي مرستي غوښتنه کړې وه. پرمقدسو قبرونو باندي معمولا شاوخوا ودانۍ اوخوني راتاوسوي وي اودزيارت محافظ اخوندپکښې ژوندکوي . اميرپوهېدی ، چي دغه ځای ته ښځي ترنوروخايوزياتي ورځي. په ښکاره يې عبادت مطلب وي خوپه حقيقت کي له خپلو مينه والو سره وعدې پرځای کوي . زيارتره ښځي لاپخپله په ملايانو کي هم مينان لري . دښځوعبادتونه معمولا خپلې خاصي ښېګني لري دوی بايدپه زيارتوکي ډېري زياتي سپېڅلې واوسي .خوپه ځينوشرايطو کي ښايي ددغي نظريې پرخلاف نتيجه ورکړي . څکه نواميردغوملايانو ته چي په ګېډه ښه ماړه اوښوي ښالاك خلك وو، احوال ولېږه اوورته يې وويل چي دی ددوی په ښيلتوب پوهيږي. دوی يې وښکنځل اوامريې وکړ، چي دغه ځای دي وتړل سي اوملايان دي تيت وپرك سي.

اوسنۍ اميرچي تراوسه لادخپل پلارپه شان پرځان ويسانلري، له ټولوملايانو سره په ډېره درناوي چلندکوي. کله چي دی اميرسو، دوی ټول يې راوغوښتل، پيسې يې ورکړې ، عزت يې وکړ اوپه ښه سترګه يې ورته وکتل . دسياست غوښتنه بې له شکه همداوه څکه حالات ډېرنازك وو. خودوی زياتره دوه مخه وسله ده اودی به يووخت ووينې ، چي که يې خپه کړل،نوبيا دواړي خواوي غوغولای سي .

په هيوادکي زيات شمېرمقدس کسان اوفقيران سته چي خلك يې زيات درناوی‌کوي . دوی دناروغۍ دعلاج کولوقدرت لري اوپرناروغانو باندي دقران ځيني برخي لولي يااوبه ورته دم کوي اوپه چښي يې . خومعمولا دقران يوآيت پرکوچنۍ ټوټه کاغذ ليکي اوناروغ ته يې ورکوي چي ترستوني يې تېرکړي. په زيارتونو (مقدسوقبرونو) کي هم دناروغيو علاج کيږي اوناروغ بايد صرف په زيارت کي دروغبدوتروخته پاته سي . زمايونوکرددې پرځای چي انګلېسي دواوخوري ، دابل علاج يې غوره وباله خوپه دريمه ورځ هوري مړسو.

د لېونيانو په باب ويل کيږي چي دا دخدای لخوا خورول سوي کسان دي .

خکه نوهیخوك ددوی داعمالودکنترولولو لپاره نه کوي اونه یې په هیڅ ډول په کاروکي مداخله کوي. پرځای یې ورسره په ډېراحتیاط چلند کیږي . دستونزو اومشکلاتو په وخت کې دوعاوي اوتوصیې ځني غوښتل کیږي . هرڅه خواړه اوپیسې چي اخلي ، ورکول کیږي اوهرځای چي یې زړه غواړي ، تللای سي .هیڅوك یې ممانعت نه کوي ، ان تردې چي که وغواړي دامیردربارته هم تللای سي . دغه رازیوسړی چي په ټول کابل کي مشهوراوپېژندل سوی و، له اوږده کمیس پرته یې بل څه نه اغوستل اودکمیس ګرېوان به یې هم خلاص و، دژمي په سختی کي به یې یوازي پوستین دکمیس دپاسه اغوستی و. مادغه سړی دژمي په ډېروسړوورځوکي لیدی ، چي پروچه مخکه به په خلاصه هواکي، سرتورسراولوڅي پښې پروت و. ددغه سړي مقاومت باید استثنایي وي، چي په دغه رازنیستي کي ژوندکولای سي . دی به کله کله حکومتي مغازو ته تللی چي سپایان به پیره پرولاړه وو، ددروازې تمبه به یې لیري کړه ، مغازې ته به ننووت اوهورې به پرېوت . هیچا ورته دڅه ویلو جرات نه درلود . دی به کله کله دامیرمرحوم دربارته تللی اودامیردکرکترپه باب به یې خپل نظرڅرګنداوه . داهغه څه وچي بل هیچاپه ژونداسي غوري (لاپي) کولای نسوای. کله چي به امیرپیسې ورکړې ، ده به هیسته وغورځولې اوخوابدی به سو. که به یې چادپخلاکېدو هڅه وکړه ، نټه به یې کوله . ده به دغه رازعمل دهغوسوغاتونو اوخواړو په باب هم کاوه چي خلکو به وراستول. ده ډېرپیروان درلودل اودغوړو اوپنډو خلکو به دی راوغوښت اودده دکارونو پېښې به یې هم کولې اوهڅه به یې کوله ، خانونه یې بشپړتوګه دده په شان کړي ، چي دوی هم دعزت څښتنان سي اوداسي یوه ورځ راسي، چي دوی دخپل باداريرپېښوبوټونه وراصل اودنورو خلکو له شره خانونه خلاص کړي .

په هیوادکي زیات شمېرسیدان سته . ویل کیږي چي سید د پیغمبر (ص) مستقیمه اولاده ده . دوی ته دمهمواشخاصو په سترګه کتل کیږي اوډېرعلاقه یې درناوي کوي. خوداکاردژوندکولو له پاره ددوی دهلو خلوخندنه ګرزي. یوشمېرسیدانو زماترلاس لاندي کارکاوه دوی مي ترزیات شمېرهغوکسانو ،چي زه ورسره په تماس کي وم ، غوره وموندل. عموما ډېرخبرك وو، چي دا به بنايي پرنورو باندي دبرتری له پاره دپېړیو پېړیو هلوځلو نتیجه وه.

حافظ هغه څوك دئ، چي ټول قرآن په يادتلاوت کولای سي. دوی دروژې په میاشت کي ګومارل کیږي، چي هرماښام په جوماتونوکي دقرآن یوه برخه تلاوت اوپه دې ډول ټول قرآن ختم کړي. داکارډېري ورځې په برکي نیسي اوتلاوت یې پروختونوداسي ویشلی وي، چي دروژې ترپایه پوري یې ختم کړای سي.

فقیران یامقدس ګدایي ګرپه هیوادکي یوه ستره موسسه ده، چي په حقیقت کي په ټول ختیځ کي ستنه . دوی(نارینه، ښځي اوماشومان) لوزکړی وي، چي کاربه نه کوي اوورځني غوښتني به دګدایي له لاري پوره کوي . دوی دغه راز ژمنه کړې وي، چي دسباپه غم کي به نه وي اوکوم څه چي ورکول سوي وي، بلي ورځي ته به یې نه ساتي . هرهغه څه چي دخیرات له لاري وررسیږي په هماغه ورځ به یې مصرفوي . دوی دسړك پرڅنډواوبازارکي لیدل کیږي، چي دګدایي لرګیني یامیسني کاسې (کچکولونه) يې په تارتړلي اوپه غاړويې ځړولي اومخ ته يې نیولي وي . لارویانو ته دخیرات ورکولوپرله پسې نارې وهي . په ژمي اودوبي ټوله ورځ پریوه ځای ولاړ وي. خوپه ژمي کي یې تریوستینونولاندي یوه کوچنی اوسپنیزه کاسه نیولې اوپه هغې کي یې دڅان تودولو له پاره دسکرولږڅه اوراچولی وي. اوسنی امیرددغو خلکو د ژوندکولو دلارو چاروسخت مخالف دئ . دی دغه هلکان، چي پرسړکونو باندي دګدایي کولوپه حال کي ویني ،مجبوروي يې ،چي ورکشاپوته دکارله پاره ولاړسي اوهورې دکارکولوامرورته کیږي . دمزدپرځای هغوته دورځي دوه واره ډوډۍ اوپه کال کي یوه جوړه جامې ورکوي. دوی په ورکشاپونوکي عملا دبندیانوپه توګه ساتل کیږي. ځکه چي دورځي یاشپې له خواورته دبهروتلواجازه نسته . ترکومه ځایه چي دحکومت دګټي خبره ده . نودوی کوم کټورکسان نه دي . دوی ټوله ورځ بې له لوبوبل کارنلري اوټنبل دي. زوراوتشدد پردوی اغېزه نه کوي اودشاپونو زیاترو استادانوچي دوی ته دکارزده کولو هڅه کړې ده ،زړه توري سوی اوناهیلي سوي دي. ترکومه ځایه چي مادوی کتلي دي، دښومواددو له ضایع کېدوپرته بل کارنلري . کله یې چي استادان کارته مجبورکړي ، دوی حتی په ساده کاروکي لاهم شیان ضایع کوي . په څرګنده توګه داسي ښکاري، چي دوی له دې هیله من دي ،بالاخره به د بې فایدې کسانو پـــــه توګه خوشي

پرېښوول سي.

مذهبي جنايات اوجرمونه دملايانو ديوه حكم هيت له خواچي له خپل منځه يې يوتن دمشرپه توګه ټاكلى وي، څېړل كيږي. ملايان دمذهبي اعدام په خاطريوڅوك دډبرو ويشتلو په مرګ محكوموي. خوداجزابايد داميرله خوا منظورسي .كله چي جزامنظوره سوه ، محكوم تن په داسي حال كي چي لاسونه يې ترشاتړلي اوپه پښوكي يې زولنې وراچولې وي، دښارپه جادوكي ګرزوي . څوملايان په پسې وي اوپه يوه ټاكلي ځاى كي لومړى ډبره دمشرملاله خوا وربانديوار كيږي . دخلكوجميعت چي له غونډي سره ملګري اوخانونه يې په ډبروسله وال كړي وي ، دمشرملاوارته منتظروي .كله چي هغه ډبري وار وكړ، دوى ورروسته دډبروويشتل پيل كړي . محكوم شخص دډبرو ترباران لاندي وي، چي دتېرو د دوام په صورت كي وارپه وار اغېزمن كيږي . دډبرو مسلسله اغېزه اودرد يې ورو ورو بې سېكه كړي ، ترڅو هغه ځاى راورسيږي، چي سياه سنګ نوميږي . داځاى دتورو ډبرويوه كوچنى غونډۍ ده چي له ښارڅخه تقريبا دوه ميله ليري پرته ده . دډبرو دېوال پرراتاوسوى دئ . په دغه ځاى كي دويشتلو له پاره غټي ډبري اخيستل كيږي اوډېرژرمحكوم شخص له كمزورى څخه پرمخ لوېږي اوپوه سي ، چي ژوندېې مخ پرتمامېدودئ .يوڅه موده لانورهم واري پركيږي . په پاى كي نوردښوره لوېږي اويوه يادوې غټي ډبري يې پرګونډو اووروسته يې اورد وغځوي . ورپسې نو دډبروباران پسې توندسي .خينو خو داسي ګاري ورسره راوړي وي، چي په سختى سره يې پورته كړي اودسرى پربدن يې وروغورځوي . داكارترهغوروان وي، چي پرسري باندي دډبرويوه غونډۍ جوړه سي اونورنوهورې دډبروتركوټي لاندي پرېښوول سي. شخص كه څه هم بېهوښه سي، خوتل سمدلاسه نه مري. داسي واقعې پېښي سوي دي، چي سړى دڅوساعتو له پاره لاژوندي وي اوپه پاى كي په ډېركړاو مړسي.

خلك دملايانو لخواتعقيبيږي ،چي وګوري آيادوي خپل دين پالي كه يا ؟ رخت پروخت پوښتني ځني كوي، چي آياددوى خپل عبادتونه زده دي . ددي هدف له پاره دمشرملالخوايوه ډله ټاكل سوې وي، چي كلمه كلمه په بازارو، وركشاپونو اوعامه باغچوكي ګرزي ، په دغوموار دو كي چي هـــرڅوك په مخه

ورسي، باید خپل لمونځونه ورته تکرارکړي ، که یې په صحیح ډول تکرار کړل ، اجازه ورکوي چي پرخپله تېره ولاړسي . دده لارمعمولا دملایانو تر نظر ښکه لاندي وي ، چي خلکو ته دتعقیب خبرداری ورنکړي . ټول هغه کسان چي تردغه ازموینت بریالي ووزي ، غواړي وويني چي وروسته سړي ته څه پېښيږي . هرڅوك چي پخپلولمونځوکي غلطي وکړي یایې یوه برخه ځني هېره سي، په لرګیووهل کیږي . څوکه یې موضوع لانجمنه وي اوسړی پخپلولمونځویاندي قطعاً ونه پوهیږي یایې له هغه چاسره لج کړی وي، چي له دده څخه پوښتنه کوي اوهغوی پردې خبره شاهدي ورکړي، چي ده دهري ورځي دېاکلوروختونو په باب هیڅ نه دي ویلي ، بیانودغه شخص نیول کیږي ، مخ یې ورتوروي ، لاسونه یې ترشاورتړي اوبیرخره باندي یې چپه سپروي . په داسي حال کي چي ملاپه پسې وي دښارپه عمده بازاروکي یې ګرزوي . البته دخلکو لویه ډله په پسې وي اوګستاخانه ملنډي په وهي . ویل کیږي چي ددغه جریان شرم اوخجالت پرسړي باندي خورازیاته اغېزه ښندي اوپه راتلونکي کي شخص دمذهبي مناسبکو پرپابندی باندي ټینګ سي . دده ملګري اودوستان دڅوکلونو له پاره پرده باندي ټوکي کوي اوبې باکه ملنډي پرې وهي . مایووخت یوڅوك ولید چي پریوه موضوع باندي یې خپله نظریه په جدیت اومباهات سره بیانوله .په دې وخت کي یې دځنګ سړی ورو پوښتنه ځني وکړه چي آیاپخپلولمونځو پوهیږي .سړی غریب سره راګیرسو ،غوښتل یې یوه شببه ځان زړه وروښیي، خوناڅاپه اوپه چټکی سره له خوني ووت اوملګرویې دسپکاوی په خندا بدرګه کړ. زیاتره افغانان له ریشخندوهلوسره سخت حساس دي اوکه ریشخندتراندازې زیات سي ، خوراسخت هیجاني کیږي . ټول ښه مسلمانان بایدد ورځي پنځه وخته لمونځ وکړي اوترلمانځه دمخه بایدلاسونه وینښي ښکه ومینځي (اودس وکړي) چي خانونه دخدای په مخ کي په ښه توګه حاضرکړي [redacted] وویل سول چي په قرآن کي دشرابواوالکولو دمنعه کېدلوسبب دادئ، چي څوك دشرابوڅښلو تراغېزې لاندي نشه وي، په ځان نه پوهیږي ، چي څه کوي؟ اوڅه وایي؟ اوپه دغه رازحالت کي به یې لمونځونه ددین سپکاوی وي.

دکابل مسجدونه زیاتره کوچني وي. معمولا یې داسي جــوړکړي وي، چي

دري خواوي يې بندي اوځلورمه يې خلاصه وي اوپرداسي موقعيت بايدودان سوی وي، چي داوږدوالي لوري يې مكې شريفې ته، چي دپيغمبر (ص) زيارت پكښې دئ (۵) مخامخ وي. داځكه چي مسلمانان ټول دلمونځواداكولو په وخت كي مخ دمكې پرلوركوي. يوډېرسترمسجدچي جمعه مسجدنوميږي(۶)، د امیرمرحوم په واسطه جوړسوی و. اميراعلان خپورکړچي ټول ښه مسلمانان بايد لږترلږه يوه ډېره له غروځخه ددغه مسجدپه ودانی كي داينښوولوله پاره دخپلي ونډي په توګه راوړي . په دې ډول يوزياته اندازه ډېري راغونډې سوي وې، خوودانی دومره لويه وه، چي داړتياوړموادودانداز ې بشپړولو له پاره لاسي ګاډي اوجواليان په كارول .په همدې مسجدكي خلك داخترونولمونځونه اداكوي اوپه هروارشل دېرش زره تنه حاضريږي .مسجداوشاوخوا غولی يې ټول په سريوډك سي چي څوك ولاړ،څوك پرركوع اوټول يودبل ترشا په اوږدوكتارونو كي ولاړوي . په همدې ځای كي دكولرا (وبا) اونورو آفتونوپه خاطرلمونځونه هم كيږي .داناروغی اوآفتونه چي په كابل كي پېښ سي او زياته موده دوام وكړي ، خلك هيله من وي، چي ددوی ګډي دوعاوي به دآفت پرليري كېدواغېزه وكړي.

درمضان ياروژې په مياشت كي پرټولو خلكوباندي دډېرشوورخوله پاره له لمرختوځخه ترلمرلوېدو پوري روژه نيول لازمه وي. په دغه وخت كي بايدهيڅ شی ترشونډوتېرنسي .هيڅوك بايدنصواريا چلم ونه ځكوي. ډېرواړه ماشومان اوهغه كسان چي جدي ناروغي ولري ،له دې كاره مستثنی دي، په وروستي برخه كي زياتره پېښيږي، چي ناروغ شخص كه څه هم ددغه ازموينښت قدرت ونلري ، بياهم پر روژه نيولوټينګاركوي اوله ستوماني ځخه مري. په هرصورت ناروغ، چي روژه ونه نيسي ، بايدعوض يې وركړي اوددې كارله پاره بايديومبلغ تاديه كړي . دغه رازبايد له خپل وس سره سم څوتنه غريبان ماړه كړي. ملابايد له شرعي قانون سره سم ددغه شخص دحالت تصديق وكړي چي دروژې نيولو ځخه معاف دئ . دلمرلوېدو اولمرختوترمنځ بايدخلك كه وغواړي يوڅه وخوري اواندازه يې محدوده نه ده . معمول داسي دئ، چي له لمرلوېدوسره سم يوغټ توپ ويشتل كيږي او دا خلكو ته دروژې ماتي اشاره ده . زياتـــروكسانوخواړه

اوچلمان تیارایښي وي اوهغې اشارې ته منتظروي چي دوی ته دروژې ماتولو اویودم چلم کشولو اجازه ورکوي څکه دورخې بندیزیې اشتهاخورورزیاته کړې وي. ترلمرختیوساعت یاڅه زیات دمخه بیاتوپ ویشتل کیږي او دا هغو کسانو ته خبرداری دی ،چي په دا سبا یې کارکوي . دوی بایدراوپاڅي اویوڅه وخوري، ولي چي دبلي ورځي روژې نیولو لپاره ځان سمبالولوته لایوڅه وخت پاته وي . دهغوکسانوله پاره چي وس ولري ، عام رواج دادی، چي شپه اوورځ سره واړوي . دورځي بیده سي اودشپې خوراك اوکاروکړي. په حکومتي دفتروا وکارخانوکي دکارساعتونه کمیږي اوخلك کاردورځي ناوخته پیلوي اووختي یې پای ته رسوي . دمیاشتي په لومړۍ برخه کي خلك داسي ښکاري چي روژه خوراپه شوق نیسي. خو وروسته دورځي له خواداوږدې فاقې اغېزه زیاته سي اوورپسي یې دخورك دپربنت دهاضمې خرابوالی اوبدهضمي پیل کړي ، مقاومت مخ پرکمېدواوجګړې زیاتي سي. اکثره خلك دپرناورغه سي اویوڅه خولامړه سي. څکه خلك دروژې په میاشت کي دبلي هري میاشتي په پرتله زیات خورك کوي اوچي وس یې وي بچت ورته کوي . له خپلوټولوغوښتنوڅخه ترڅوساعتو محرومیت وروسته ترېزي پوري خورك وچښنګ وکړي او چلم وڅکوي . په تشه ګېډه درانه خواړه خودښه هضم له پاره ګټورنه دي . هغه کسان چي دزیات چلم څکولواونصوارو عادت لري، هغوی دزیات محرومیت احساس کوي . پردوی باندي دنوروخلکو په نسبت وخت دپروړو ورو تېرېږي . زیاتروخلکو ماته ویلي، چي دلمرلوېدو دتوپ تروختله پوري دانتظارساعتونه دپرستومانوونکي دي . زه فکرکوم ټول چلم کښان به له دوی سره هم نظره وي . میرزایان (کاتبان) هغه کسان دي چي چلم اونصوارورته یې دېره هواکیږي . دوی تقریبا بې له استثنا څخه دچلم اونصواروزاړه عملیان دي. دمسلمانانوکال له قمري میاشتوسره سم ټاکل سوی دی اودروژې میاشت هرکال ژر راځي .کله چي په دوبي کي راسي او ورځي اوږدې اوهواتوده وي ، تنده هم پرنورو تکلیفونو ورزیاته سي . دکابل خلك دورځي په اوږدوکي دزیاتواوبوچښلو عادت لري ، څکه نوتنده له زغملوووزي . دوی وایي چي په روژه کي دغه حالت ترټولوحالتودېرزورغواړي. درمضان تراخترچي دروژې دمیاشتي دپای ته رسېدو د ورځي اختردی، شپږ

اونی ورروسته لوی اختریاعیدقربان یادقربانی مذهبي میله راځي . په دغه ورځ ټول خلك، غریبان وي که ماړه ، نوی کالي اغوندي . هغه څوك چي د نویو کالیو وس ونلري ، په کورکي ورځ یوازي تېروي اونه غواړي چي له خپلوملګروسره مخامخ اوخجالت سي. په هرصورت ډېرلږپېښېږي، چي یوڅوك دي دومره لرېدلی وي څکه دایو دود دئ اوخلك ددغي ورځي له پاره تیاری نیسي .که ښځي سخته وي، نوبیازاړه کالي مینځي اودومره یې پاکوي چي ښه وایسي اومراسم په تېرکړه سي . ټول خلك ددې وس نلري، چي نوی نزي (لوموی لاس) کالي دي رانیسي . په دغه اخترپه لوی مسجدکي ترلمانځه ورروسته ،چي امیرله شهزاده ګانواونوروماموریٍنواوداردو له افسرانوسره یوځای پکښې برخه اخلي ، مسجدته مخامخ په لوی میدان کي دعسکرومعاینه هم کیږي . دمعاینې ډګرته دامیراودهغه دډلي دراتګ هرکلي ته دخلوښتوتوپو ویشتلوپه سلامی سره کیږي اوورپسې معاینه پیل سي . خو هغه ډېره ساده وي. امیرد ټولوقطعاتو مخي ته سپورتېرسي اوبوه لنډه وینااوکړي اوژرېای ته ورسیږي . ورروسته نوقطعات بیرته خپلوبارکونو ته مارش وکړي په داسي حال کي، چي دمارش په مسیرکي خلك ورته راغونډسوي وي اوتماشاکوي . نه یوازي دامیراودهغه دباډي ګارډانو تماشا ، بلکی دهغودولتي پیلانوتماشاکوي، چي جل وبل ګاډي وریوري ترل سوي وي . تردي ورروسته خلك ورځ دخپلو دوستانو په لیدلواو یوبل ته په مبارکی ورکولو تېروي . په داسي ورځوکي دا دود دئ ،چي مېلمنوته باید چای اوشربت ورکړه سي . ددغومراسمولګښت پرزیاترو کسانو باندي دروند تمامیږي. خوهغه باید هرومرو سرته ورسیږي. که یوڅوك غواړي چي دخپلوملګروپه منځ کي ددرناوی وړواوسي، ددي له پاره که حتی پورهم کوي بایدوېې کړي.

دبرات په شپه (شب برات) زمورږد (all Souls) (۷) په شان دشپي لخواآتش بازي(اورلوبه) کیږي . خلك خپل دوستان مېلمانه کوي اوبیانوداورلوبي تماشه کوي . دشتمنوخلکو په کوروکي تردغومراسموورروسته موسیقي اودنجونونڅاهم کیږي .دغه مراسم دشپي ترناوختنه پوري دوام کوي . که یوڅوك نورخلك مېلمستیاته راوبولي ، پــــوهیږي چي مېلمانه باید دشپي پاته سي . یوازي په

خاصوموا قعوكي دغه رازمېلمانه رابلل كيږي .په نوروكي يې تل دشپې تر ناوخته پوري ساتي . دبرات په شپه دخلكو عقيده داسي ده چي ملايكي له ارواوو (ارواحو) سره ددې لپاره ګوري، چي دهغوى د پاتـه كېدلو موده وازمويي . دكومو ارواوو چي وخت پوره وي ، اخلي يې او جنت ته يې وړي .

دمكې زيارت چي دوى يې حج بولي ، دهغوكسانوله خوا ترسره كيږي، چي په مذهبي لحاظ آماده اودلګښتونو له پاره وخت اووس ولري . دافغانو له پاره حج يوستره ذمه واري ده .له دغه رازخطرناك سفرڅخه دراستنېدو چانسونه هم ډېرلږښكاري . هغه كسان چي ددغه زيارت ذمه پرځان اخلي ، لږياډېرياورلري چي بيرته به راستانه نسي، خكه نوخپل كارونه هغه شان فيصله كوي لكه مرګ ته چي دنزدې كېدوپروخت يې غم خوړل كيږي . په دې سفركي بايد تر هغو بهرنيوهيوادوتېرسي، چي ددوى ددين اودخپل خان دښمنان يې پكښې اوسي . دا چي دوى به تردغه سخت ازمويښت سالم راووزي كه يه؟ اوپرڅنګ يې لادسمندراودهغه داوسېدونكو په باب ډېري ډاروونكي افسانې لري، داسي چي كه پرچا پېښ سي ، درسته ښېړى يوه ګوله كولاى اوترستوني يې تېرولاى سي . سړى ته دحج كولودارزوپرڅنګ دومره زياته ذهني آمادګي هم ضرورده ،چي له دغوټولو خطرونو سره دمخامخ كېدلوجرات وكړي .په هرصورت د سفر ددغو ټولوخطرونو ترتېرولو وروسته كه يوڅوك بالاخره راستون سي، نودعمرترپايه پوري د «حاجي» لقب اخيستلوامتياز ګټي . خپلوان اودوستان يې په راتګ سره وياړي اوخوشالي په كوي . ترڅومياشتوپوري دى بل كارنه لري بې له دې چي داورېدونكويوې مشتاقي ډلي ته دخپلوسفرونو اوماجراوواوهغومنظرو ،چي ده ليدلي وي، بيانونه وكړي . په بيان يې اورېدونكي هيڅكله نه ستومانيږي . ما ددوى خيني اړوندي كيسې اورېدلي دي اوبايد ووايم، چي دغه كيسې په ويلو ازري .

افغانان ډېرسفرونه نه كوي .واكمنان يې ورته دنورو هيوداودكتني امكانات نه برابروي اونه ښېګانه خلك هيوادته دورتګ له پاره هڅوي. دوى غوره بولي چي خلك يې سره تيت اوله نوري نړۍ سره تماس ونه لري . دوى ډاريږي، چي پوهه اوروښانتيابه پرحالاتوباندي ددوى قبضه كمزوري كړي. كه دا خلك د نورو

هيوادو دخلکوپه قوانينواورسم ورواج سره دپوهېدلو اوخانونه له هغوی سره دپرتله کولو له لاري دخپل دين په نامه راوپارېدل، نوبيابه واکمنانوته دهغوی له غوښتني سره سم حکومت کول اسانه نه وي.

په لوېديځه استراليا کي دافغانانوپوکوچني ټولنه سته ،چي له زياتو کلونو راهيسي په يوه کالوني کي دي .هوري په ريګي بيابانونوکي پراوښانوباندي سوداګري کوي. څوکاله وړاندي ددوی يوتن افغانستان ته راستون سو.له ځان سره خپله انګلېسی ياپه بله ژبه استراليايي مېرمن، چي خپل دين يې پرې ايښی و ، راوستله. دې تعليم نه وکړی اوليک لوست يې نسوکولای . دې چي دخپلوافکارواوهغوبيابانونو په باب خبري کولې، چي دايې په عمل کي دنوي دين منلوته هڅولې وه ، نوسړي ته دافکرورلوېدی، چي ددې ماغزه ګويا ګډوډ سوي وه. سړی خپل هيواد ته راستون سوی و اوغوښتل يې چي دېرش کاله وروسته يې بياوويني اودخپلوپلرونو په خاوره کي ښخ کړه سي .له ځان سره يې يوځه پانګه هم راوړې وه . خوپه کندهارکي دده دوستان دومره پوروړي اونېستمن وو، چي ده ته بيخي لږځه ورپاته سوې وه . له دې امله يې خپله مېنه پرې ايښې اوکابل ته داميرلېدوته راغلی و،چي ګوندي هغه ورسره مرسته وکړي. دی په يوه ډېرکوچني کورکي صرف له يوه نوکرسره اوسېدی . مېرمني ته يې دحکومت له خواپه کال کي يولږځه مبلغ ورکول کېدی اوبس په همدې يې ګوزاره کوله . دی زماډېرممنون و،ځکه کله کله به مې پايپ اوتمباکوورکول . زياتره به يې له استراليا څخه پرراوتلوافسوس کاوه. خودبيرته ستنېدووس يې نه درلود.ده داسټراليايانوپه شان انګرېزي خبري کولې اوپه خبروکي زيات قسمونه خوړل، چي دسوچه افغان له شونډوڅخه نادره اورېدل کيږي . دی ترخپل راتګ دوه درې کاله وروسته دزړه له ناروغی څخه مړسواومېرمن يې دهغي کولراپه قربانيانوکي وه، چي دده ترمړيني يوڅواوونی وروسته پېښه سوه. دمخه تردې چي دامړه سي، لېوروزي يې ډېرتلاښ وکړ،چي واده ورسره وکړي اوپه دې ډول يې په معاش کي ورسره شريک سي.

په استراليا کي افغاني کالونی اميرمرحوم ته د «ضياءالملت والدين» لقب اخيستلو له امله دمبارکی يوليک راولېږه . له هغه سره يې پـــه عين حال کي د

استرالیادحکومت دفرمان یوکاپي هم مل کړې وه . په هغه کي يې دغه هیوادته دشرقيانومهاجرت هغه وخت منلی و ،چي هریوه سړي سربېره دروندټاکس (مالیه) ورکړی وي . دوی له امیرڅخه په دې لارکي مرسته غوښتې وه ، چي د هند پرحکومت باندي سپارښتنه وکړي ، چي افغانان له دغه ټاکس څخه مستثنی سي . امیرچي هروخت يې بزنیس ته پام وي اوپوهېدی ، چي داخلك شتمن دي ، په خواب کي ځني وغوښتل ، چي ددوی درې ځلورتنه مشران دي پردغه موضوع باندي دخبرواترولپاره ورته حاضرسي . خومشران دزمري غارته په ننوتلوکي زړه نازړه وه اوبېرېدل ، چي غالبا به بیرته ځني راونه وزي . ځکه يې موضوع همداسي پرېښووله .

دافغانانوپه منځ کي مرغان اوحیوانات په پراخه توګه پردوډلو «حلال اوحرام» وېشل سوي دي . هغه چي دخوړولووړدي اوهغه چي نه دي . عموما داسي ویل کیږي ، هغه مرغان اوحیوانات چي د غوښواومرداریوپه خوړل ژوند کوي ، خوړك يې روانه دئ . هغه مرغان یاحیوانات چي دخوړك اراده يې وکړي ، دغاړي پرې کولوپه واسطه وژل کیږي . پردغه کاربایددخدای نوم په مکرروډول وویل سي . له دې پرته يې غوښه حرامه اوخوړل يې ګناه ده . که یومرغه ویشتل کیږي ، مسلمان چي دویشتلوپه نیت پرهغه دتوپك ډزکوي ، بایدله ډزسره سم دخدای نوم تکرارکړي . که په دې ډول له ویشتلوسره جوخت مړ سي ، خوړل يې روا دي . ماچي به پخپله ښکارکاوه ، ملګروبه مي هرمرغه چي رالوېدی ،سمدلاسه به يې غاړه وربرې کوله اوپه عین وخت کي به يې پورتني فارمول تکراراوه . ویل به يې چي یولږڅه ساه وریکښې پاته وه ځکه يې نو «حلال» کړ . خوکه کوم مرغه به درااخیستلوپه وخت کي مړو ، هیڅاپه نه خوړ . که سپي اوبل هر «حرام» حیوان خوله خوراکي موادوته وروړي ، خواړه مردار دي او بایدونه خوړل سي . که يې ولیدل چي حیوان يې یوې برخي ته خوله ورووړله ، هماغه برخه يې بایدپرې اوپاته يې وخوړل سي .سپیوته دغه رازدناپاکه حیوان په سترګه کتل کیږي اوداسي بایدتناوسي چي خوله يې له شی څخه ونه نښلي . بایدله هغه چاڅخه هم ونه نښلي ،چي تناوکړی يې دئ . خوکه لاس یاکالي دسپي له خولې څخه ونښلي ، بایدکڅوه سوې برخه پرېولل سي .

ځني عسکراوغريب خلك چي سپي ساتي اوډېرپرګران وي، هغوی يې په ناولتوب کي ري نه وي .په ځني مواردو کي خوسپي دخپل خاوندپه بسترکي ځملي اوپه ډېره مهرباني سره سلوك ورسره کيږي . ځيني دغه خلك خپلوسپيوته دځيني چلونوله ښوولوسره مينه لري. يوسپی به چي ديوسپاهي ملکيت و ، ځان پرمړينه واچاوه، ګدايي به يې کوله ، دمخ پرپښوبه يې تګ کاوه اوپه بازارکي به يې دتمباکودوکان ته دلاس دسمال اوپوه ايکي وروړله اوبيرته به يې تمباکو راوړل . نورډول ډول چلونه به يې هم کول. دې سپي ته يې دغه رازورښوولي وه چي په خوله کي يولنډلرګی ونيسي . دلرګي په دواړوسرونوکي به دوه کوچني الکين ځراغونه ځړېدل اودی به دشپې دخپل خاوند په مخ کي روان واولاربه يې ورته روښانه کوله .

خلك دغوښي درواکولوپرځنګ دخدای نوم پرټولونوروشيانوباندي وايي . کاريګران دکارترشروع وړاندي يادماشين دنوي چالانولواوپه قالب کي دويلي سويوفلزاتوترتويلولودمخه دخدای نوم وايي . په دې ډول دوعا به کارسم اوموفق کړي. دوی دغه رازترخوړولو وړاندي او وروسته همداکارکوي اوکله چي پرماشوم نوم ږدي، لومړی يې په غوږکي دخدای نوم ورته وايي (۸) اووروسته نوبياماشوم په هماغه نوم ياديږي .

کله چي يومامورته خپله مېرمن دماشوم شېريني راوړي، نومړی هماغه شيريني اوسوغات اميرته وړي اودموضوع په باب خبرورکوي . روسته ځني غواړي، چي دماشوم له پاره يونوم ورټاکي . داميرله پاره دايودود ګرځېدلی، چي دخپلومامورينواو شاوخواکسانوپرماشومانو نومونه کښېږدي.خوکه نجلی پيداسي ، ملکه سلطانه نوم ورباند ږدي . دزوی زېږېدو پروخت اميردزوی وپلارته که پرګران وي ، اوغواړي عزت يې وکړي، سوغاتونه ورکوي. ځکه دزوی زېږېدل ډېري خوښۍ خبره ده. دنجلۍ په مورد کي خبره په ټپه خوله تېرېږي ځکه په افغانستان کي ښځي لږارزښت لري اوکله کله خودنجلۍ پلاردځوورخوله پاره خپلي مېرمني ته ځکه نه ورنږدې کيږي، چي په دې ډول خپله ناخوښي وښيي اوښځي ته له دې امله، چي دده له ارزوګانواوغوښتنوسره سم يې عمل نه دی کړی ، خپل خپګان ځرګندکړي.

کله چي دامیریوه ماندینه امیندواره سي ، دتوپودویشتلو ،آتش بازی (اورلوبي) مېلمستیااونورټول ټك وټوك له پاره تیاری ونیول سي . دهلك په صورت کي داټول شیان منځ ته راځي. خوکه نجلی سي نوبیادخوشالی هیڅ کوم کارنه پېښیږي اوښځه خوشي پرېښووله سي، چي پرخپلونامېندیوباندي یوازي وژاړي . له دې امله ټوله ښځي دهلك هیله لري اودوعاوي کوي، چي په دې صورت کي به دماشوم پلار له دې سره وګوري اوددې به ډېرمراعات کیږي ،هرڅوك به مبارکی ورکوي اودابه له دغه کوچني جشن څخه خونداخلي.

په افغانانو کي دماندینوتعدد عام دئ . ځني چي یوازي یوه ماندینه لري ، له دې امله وي، چي دنورو وس نلري. یابه یې ماندینه په مصممه توګه باندي «غاوره» وي اوکورته به دبلي مېرمنې دراتګ ممانعت کوي. ماته ویل سوي دي ، چي په ټولو حرمونوکي دبېلابیلو مېرمنوترمنځ دبرتری له پاره یوه نه تمامېدونکې مبارزه روانه وي . همدغه سبب دئ، چي ښځه پرخان باندي دسړي دمیني ټینګولو په خاطرکوډو، دمیني ځانښتونو اونوروجادویي هنرونو ته مراجعه کوي. همدغه دبرترۍ له پاره جګړه اوورسره سم حسادت ددې کار اساسي علت دئ، چي ولي زهري موادوته چي کشف کېدلای نسي ، دومره زیاته تقاضاسته . زماځخه پخپله غوښتنه سوې، چي که داسي زهررامعلوم وي، یایې لرم، چي عادي ناروغي اودهغې اغېزې لیري کولای سي . یووخت خو لا د داسي کوډو اوتعویذپوښتنه هم راڅخه وسوه، چي دیوچامینه زیاتولای سي. خو ما یې یوشی لاهم نه درلود. که څه هم دهغوله پاره زیاتي پیسې راکول کېدلې . غربي جادوګره به بې له شکه په کابل کي ډېرزیات مراجعین ولري اوښه بیزنس به وکړي . وایي چي قرآن نارینه ته دځوښځودلرلوواك ورکړی دئ. خوداسي کسان سته چي په قرآن باندي دپوهېدلوادعالري، اووایي په قرآن کي لیکل سوي، چي یو سړی هغه وخت له ځلورو ماندینوسره واده کولای سي چي «له ټولو سره په مساوي توګه مینه ولري » اوځرنګه چي دامممکنه نه ده ، ځکه یې واقعي معناديوې ماندینې سپارښتنه ده . دپیغمبر (ص) په باب ویل کیږي، چي دی مجبورسوتریوې زیاتي ښځي وکړي .دده په موردکي ویل کېږي، چي دخپلي ګراني مېرمني پرته یې نوري داسي ښځي وي، چي هیڅ رازحمایه یې نه

درلوده اوده په دې خاطرخانته واده کړي، چې کور ورته برابرکړي.

افغانان ټوله مذهبي متعصبين Fanaticsدي. که څه هم فاناټيسيزم يې تل ښکارندوي نه وي. خوخاص مواردغواړي، چې يودم راڅرګندسي. دوی په دې عقيده دي، چې ددوی دين دعيسويت پرځای راغی اوعيسويت ديهودي دين جانشين سوی دئ . خدای دانسان دغوښتنوله پرمختيياسره سم په بېلابيلووختوکي نوی دين منځ ته راوړی دئ .ددوی دين چې ترټولو وروستی دين دئ ، هروهرو بايدرښتينی دين وي. داداسي يوهيوادنه دئ، چې عيسوي مبلغين دي زياته اغېزه پروکړي.

دشپاړسم څپرکي لمنليکونه

(۱) په اصل کي د « اسلام » پرځای « مسلمان » راغلی دئ . دافغانانودين اسلام دئ اوداسلام دين پيرو« مسلمان » بلل کيږي . (پښتو ژباړونکی)

(۲) دا يو راز تسبيح ته ورته دانې دي . (م.ه)

(۳) مولف په دې برخه کي له مبالغې کاراخيستی دئ . داکاربه يې له ځينومتعصبوکسانوڅخه ليدلی وي ، خو عام مسلمانان داسې نه دي . (پښتو ژباړونکی)

(۴) دقرآن کريم فارسي تفاسير (ترجمې) دمولف تر ژوند څو پېړۍ وړاندې څپاره سوي اوپه افغانستان کي موجود وو . (ژباړونکی)

(۵) دحضرت پيغمبر (ص) مبارك مرقدپه مکه شريفه کي نه ،بلکې په مدينه منوره کي دئ (م.ه) .

(۶) دامسجدعيدگاه مسجدجامع ده چي د ودانولو کار يې د ۱۳۱۱ ق کال دشوال پر شپاړسمه داستاد محمد اکبر په معماری‌شروع سو او د ۱۳۱۵ ق کال دجمادی الاول پر نهمه پای ته ورسېدی . دغه مسجد جامع ۷۷ گومبتې ، مناري او ۴۴ رواقه لري چي ټول مساحت يې ۴۳۰۶۸۰ فوټه کيږي . (دافغانستان پېښليك ــ ۲۱۶ مخ) .

(۷)د رومن کاتوليکانو يوه مذهبي ورځ ده ، چي دنومبر له دوهمې سره برابره ده . په هغو کلونوکي ، چي دنومبر دوهمه ديکشنبې ورځ وي ، دا ورځ دنومبر په دريمه نمانځل کيږي . زياتره کاتوليکان عقيده لري ، چي په دغه شپه د مړو ارواح خپلو کورونوته حاضريږي او له ژوندو سره په ډوډۍ خوړلو کي برخه اخلي . په انگلستان کي عوام خلك په دغه شپه هديرو ته ځي ، پر قبرونو باندي شيدې پاشي او په نيمه شپه کي دماخستن ډوډۍ مړيو ته پرېږدي . مسلمانان د مياني (ذوالحجې) اتمه د مړيو شپه بولي او په دغه شپه مړيو ته دوعاوي کوي (م.ه) .

(۱) اول په غوږکي دخدای نوم يادول ياآذان کول له نامه اېښوولوسره متصل نه وي . په غوږکي آذان له زېږېدلوسره سم کيږي اونوم کېدلای سي څوورځې وروسته پرکښېښول سي (م. ه) .

اوولسم څپرکی

سیاسي اوضاع

دهیواددمشرانوپه وژلوسره دخپل زوی دواکمنی په تامینولوکي دامیرپالیسي ـ بې سبکه عایدات ـ ولي امیرله لارډکرزن سره په هندکي ونه کتل ـ پرپوله باندي دروسانوتېری ـ په افغانستان کي دروسانونفوذ ـ دافغانستان اوهندپرلوردروسانودپرمختګ خطره ـ افغاني واکمني ، دبې نظمو قبایلو د تنظیمولو ډېره ارزانه وسیله ـ دافغانستان دښه وسله وال کولو پالیسي ـ له انګرېزي حکومت اوعدالت سره مینه ـ پرخلکو باندي دانګرېزي اجنټانواغېزه ـ ولي په افغانستان کي ریلوې نه خوښېږي ـ ولي غني کانونه لاس نه وهلي پاته دي ـ دبلوچستان په ساحل کي دامیرله خوادسمندربندرغوښتل ـ دامیرعبدالرحمن کورنی سیاست

دامیرعبدالرحمن سیاست دخپلي پاچهۍ له هماغه پیل څخه داو ،چي د هغو کسانو له شره څخه په یوه یابله لارخان وژغوري چي په هیواد کي زیات نفوذ لري اوکولای سي په راتلونکي کي دده ګټوته خطرپېښ کړي . داسیاست داسي نه و، چي په څرګنده ول اویه یوه وخت کي پرډېروکسانو عملي کېدی ، بلکی ورو ورو یې ټول هغه کسان، چي ده ته دستونزوسبب وو ، له منځه وړل . په هیوادکي ورروستی متنفذ شخص عمومي قوماندان غلام حیدر(۱) وچي دامیردپاچهۍ په وروستیووختوکي یې هرکله کابل ته رابلله. خوهغه به دابلنه تل په یوه یابله پلمه تېروله . نوموړي په پای کي دهندوستان پولي ته نزدې پخپله پوسته کي مړسو. هغه وخت یولړکرکجني نخښي نښاني څرګندي سوې اوهغه دا چي ده شخص حکیم[طبیب] چي یوسیمه ییزډاکتراودده دوروستی ناروغی پروخت ورته حاضرو، کابل ته راوغوښتل سو.امیردډګروالی رتبه، پیسې اوسوغاتونه ورکړل اوعموما یې زیات نازاوه . دهغوکسانودله منځه وړلوپه برخه کي، چي دامیراندېښني ورګرځېدل، یوه طریقه داته دداسي شخص له خوابیان سوه ،چي څوواره دغه کارته موظف سوی و . داسړی مسلمان نه و اویوه شپه یې وروسته له هغه چي زماشراب په پېخروڅېښل، خپل تجارب راته بیان کړل . دی سخت نشه واوماګومان نه کاوه چي بل وخت دي یې ددغسي مسایلو په باب د څه ویلو جرات کړی وای . زه به دی د خپل اصلي نامه پرځای

«ی» وبولم (۲) . ی» وویل، چي امیریوه شپه ناوخته وروغوښتلم او د یو چا
پوښتنه یې راڅخه وکړه . دغه سړی دلوړي رتبې څښتن اوده پېژانده. «ی» ته
وویل سوه چي دگارډ کـ ـان ته ورسي . په هغه حکم کي لیکل سوي و چي له
خان سره دوولس تنه عسکربوزي اوددغه شخص کورته ولاړسي . په دې پلمه
یې له کوره راوباسي، چي امیرغواړيُ یوه عاجل کار لپاره په خصوصي توگه
ورسره وگوري . بیایې نودزاړه ښاروېوې تاکلي کنډوالې ته بوزي . کله چي یې
سړی نوموړي ځای ته ورساوه ، بیانودیوبل کاغذله لارښووني سره سم عمل
وکړي، چي امیردده ته ورکړی و . «ی» له امرسره سم دسړي کورته ولاړ .
دوولس تنه عسکرېې ترکوردباندي ودرول اودی دننه په دروازه کي ورته معطله
سو. دروازه وان دکورخاوندته وویل، چي «ی» دي کوم عاجل کارله پاره
غواړي . تراجازې ورکولو ورروسته ، دی له نوکرسره هغې خوني ته ورخوت ،
چي نوموړي شخص پکښې له خپلوملگرواوخپلوانوسره یوځای ناست واوچای
یې چښلې . کله چي یې«ی» ولید ، ځنگ ته یې وروغوښت اوچای یې ورسره
وچښلې. «ی» له امرسره سم سړي ته په غوږکي ورو وویل، چي امیرصاحب
غواړي دده‌پرمهم کارله پاره درسره وگوري اوښه به داوي، چي امیرپه انتظارکي
پرې نښودل سي . سړی ورته وویل، چي دی به حرم ته ولاړسي اوخپلي کورنۍ
ته به دوتلوخبرورکړي اوده‌پرېه خنډیږي نه . خو«ی» ورته وویل، چي همدومره
معطلي هم په کارنه ده . امیرسمدستي غوښتی یې اودوی ژریوځای سره راووتل
. کله چي دوی تردروازې بهرراووتل ، عسکرپرراتاوسول .سړي د عسکرو د
راتاوېدو پوښتنه وکړه . «ی» ورته وویل، چي امیردده دعزت له پاره ځکه گارډ
رالېږلی دئ، ځکه چي شپه ناوخته ده . دوی رارهي سول .عسکرېې پردواړو
خواوو روان وو.درود پله ته راورسېدل ، پله ته ورتاوسول ځکه دښارزړه کنډواله
چي«ی» ته یې دسړي دبېولوحکم سوی و ، پرهابله غاړه پرته وه . سړی په ځان
کي بدگومانه سو اوپوښتنه یې وکړه ،چي ولي له قصرڅخه لیري ځي .غوښتل
یې لارچپه کړي خوعسکرورته رانږدې سول او«ی» معذرت ځني وغوښت، چي
امیرله همدې لاري حکم کړی دئ اودی هم قصرته له تللوپرته بله کومه اراده
نلري . دوی بایدکښته بیرته تر رود راواوړي اوخپل هدف ته ورسیږي .سړي نو،

څه ونه ویل اودوی هماغسې روان وو . کله چې لارله قصرڅخه نوره هم لیرې سوه ، سړی له وړاندې تګه انکاروکړ.خوکله چې «ی» ورته وویل ،دادامیرحکم دئ اومقاومت ګټه نلري .وروسته نودی هم ورسره رهي سو. په پای کې دوی هغه کنډوالې ته، چې یو زوړ ښاه پکښې و، ورسېدل . اوعسکروته دسړي د نیولو اشاره وسوه.سړي ته ددوی اراده معلومه سوه اوسخت مقاومت یې وکړ . خو بالاخره له ښوولوېد اوپرمځکه غوځارسو. افسراوسړي یې راغلل، چې نورنوبایدڅه په وسي . «ی» دامیرکاغذراویوست ، اورلګیت یې ولګاوه او تر لوستلو وروسته یې افسرته وویل، چې دسړي سربایډ له تنه بېل سي . افسردسړي خواته ورغی ، توره یې کش کړه ، سړی یې پرمغزی وواهه اوپه پای کې یې خپله وظیفه سرته ورسوله .دسړي شدیدمقاومت دامرپه اجراکیدوکې ستونزې پېښې کړې. خوپه غاړه کې دېټ له لارې دوېني ضایع کولو بېهوښه کړ.سراوتن یې وروسته زاړه ښاه ته وروغورځاوه اودومره خاوره یې پرواړوله چې ټولي نښانې یې پټې کړلې . دوی قصرته ستانه سول اوله رسېدوسره سم «ی» امیرته دامرداجراکولوړپوټ ورکړ. امیرو ویل «ښه کاروسو » اوده ته یې کورته دتګ اجازه ورکړه .

«ی» وویل په هماغه شپه، چې به یې په بسترکې هزوارسترګې پټې کړې، دنوموړي سړي سربه یې، چې له تنه بېل سوی و ، سترګوته جګ ودرېداوخوشېې یې ترخوب وړلودمخه عین څه لیدل . تردې پېښې څواوونی وروسته دوژل سوي شخص زوی امیرته ورغی اوورته یې وویل، چې «ی» یوه شپه ناوخته دده پلار ددې لپاره چې امیرصاحب غوښتی دئ ، له کوره ویوست اوترننه پورې یې درک نسته . امیروویل، چې دارشتیادي.خوددې له پاره چې زړه یې ښغمه کړي،ورته یې زیاته کړه چې پلاریې دیومخصوص مقصدله پاره یوه اوږده سفرته استول سوی دئ . خدای خبرچې بیرته به راستون سي. دسړي خپلوان یې په دې ډول ترخان تېرکړل. خوهغوی ژړدنوموړي دورکېدوپه سرنوشت پوه سول اودخان ساتنې په خاطریې څه ونه ویل. ښکه ډارېدل چې دوی به هم واستول سي اوبیابه راستانه نه سي .

دهغوکسانوپه له منځه وړلوکې چې امیر ته به د ستونزو پېښولو سبب سي ،

دده هدف یوازي دانه و، چي دخپلي پاچهۍ په بهیرکي دستونزومخه ونیسي، بلکي مقصدیې تخت ته دخپل زوی دسوله ییزرسېدلوله پاره لاراوارول هم و. اوددغوټولو کاروپه ترسره کولوکي یې له احتیاطه کاراخیست خکه ډاربدی، چي ایوب خان یایعقوب خان به بیرته هیواد ته راستانه نسي اوپه راتلونکي کي به دزیات شمېراغېزمنوکسانوپه راغونډولوسره دخپنوجدي ستونزوپېښولو سبب نسي . داچي امیرخپل ټول زامن په کابل کي ساتلي اوددې پرځای، چي دپخوانیوامیرانوپه شان یې په بېلابیلوولایتوکي والیان کړي وي ، هغوی یې دمختلفوسرکاري دفترونو په سرکي مقررکړي وو، دامیرمطلب داو،چي ترخپلي مړيني وروسته یې دګډوډیومخه نیولې وي . خکه دپلارترمړيني وروسته د واکمنی اوبرتری له پاره دزامنوپه منځ کي دپخوانیوجګړویوعلت داو،چي هرزوي دیوه ولایت دوالي په توګه پیسې اولښکرپه واك کي لرل ، چي تخت ته یې د رسېدو په مبارزه کي مرسته ورسرکوله .څرنګه چي هروروردتخت شوقي وخکه نوتل جګړې پېښېدلې اووخت په وخت په هیواد کي دزیاتو وینو تویېدلو او بدمرغیو سبب کېده.

دافغانستان تاریخ ښیي، چي څرنګه ورور له وروسره جګړه کړې،زامنوله پلارسره ، یوه هابل دواکمنۍ له پاره دشدیدي غوښتنې په حکم وژلی یاړوندکړی دئ . دامیردوربیني دده دمړيني پروخت ددغه راز وحشتونو د بیا تکرارېدو مخه نیولې وه .کله چي دی مړسو،دتخت له پاره دکاندید په توګه له سردارحبیب الله پرته بل هیچا چانس نه درلود، خکه له ډېروکلونوراهیسي مشرسردارو او په زیاتوسرکاري مواردوکي یې دپلارپرځای، چي زیاتره به ناروغ و، نمایندګي هم کړې وه. ده ته دهیوادمخکښوکسانوددې کس په سترګه کتل، چي تخت ته مناسب دئ اوپه نتیجه کي یې دهغوملاترګاټه . دې کاراوپرڅنګ یې دپلارله مړيني سره جوخت دده له خوادارګ مانۍ سملاسي نیول، دې پرحالاتوکابوکړ.خکه په ارګ کي یې دخزانې اوعصري وسلواومهماتودزېرمو کنترول ترلاسه کړاودخپل دوولس کلن ناسکه ورور محمدعمرخان له مورملکه سلطانې پرته نورداسي څوك نه و، چي ده ته ستونزې پېښي کړي. دا یې سمدلاسه د ارګ له حــــــرامسرایه ، چي امیرخپلي ګراني

ماندیني له پاره جوړکړی اودابه معمولاً پکښې اوسېدله، وایستله اومجبوره یې کړه، چي پخپله خصوصي ماڼی ګستان سرای کي چي دښارپه څنګ ده افغانانوکي واقع و، ژوند وکړي . دلته یې داپه ښکاره دامیرمرحوم دګراني ماندیني په توګه په ډېرعزت سره خوندي کړې وه، خوپه واقعیت کي بندي وه. خکه ټول غټ اوباوري نوکران یې څني اخیستي اوپرځای یې نورکسان دامیرپه خوښه ورته ټاکلي وو. هیڅاته اجازه نه وه، چي له دې سره وګوري .له اساسي دروازې پرته یې دماڼی ټولي لاري په ښښتوتړلي وې . امیراوسردارنصرالله خان پخپلو مخصوصو اوعاجلواوامروکي مېرمن ډالي Mrs.Daly ته، چي په کابل کي ښځه ډاکټره وه ، یادونه کړې چي له ملکې سلطاني سره بایدونه ګوري اونه باید ورسره اړیکي وساتي . دوی ظاهرا له دې بابته ډارېدل ،چي دابه ملکه ولمسوي چي دهندحکومت ته لیك ولیږي اوپه هغه کي به پرتخت باندي ددې دخپل زوی کښېنولو له پاره دهغومرسته وغواړي . که دهندحکومت ددې لیك ته کومه خاصه پاملرنه هم ونه کړي ، بیابه هم دغه شان عمل نوي امیرته دهغوی له نظره زیانمن تمام سي . دغه رازټول هغه مامورین اواردو افسران چي دنفوذ څښتنان اودملکې سلطاني لوري ته متمایل کسان وو ، دنوي امیرلخواپېرودل سوي اورتبې یې ورلوړي سوې .

سره له دې هم لښکرله ناخوښیه سره خوښېدی اوداوېره وه چي هرومروپاڅون پېښیږي .خودتنخواه دزیاتوالي ژمني ټول شاوخواکسان له څرګندي سرغړوني څخه وساتل . که څه هم دزیات وخت له پاره ښه پوره ګونګسی موجوداو عسکروپه خلاصه خوله ویل، چي دوی له حکمرانۍ کورنۍ پرته دبل هرچا حکومت مني. دخلکو په منځ کي پرحکومت باندي دنه ویساغوښتنه دهیواد په بېلابېلوبرخوکي له تشدد سره یوځای له برملا لوټماری څخه څرګندېده . دارازکارونه خوراډېرکلونه چانه پېژندل اودقانوني اداري په وړاندي یې دخلکوبې تفاوتي څرګندوله . دموجودحکومت پرضد اعتراض دهیواد پراوسېدونکو اروپایانو باندي په حملوکولوسره ښکاره کېدی . یوتن دخپل ساتونکي ګارډ په واسطه دشاله خواوویشتل اووژل سو. داکاردومره بې ارزښته تلقي سو، چي سړي ته شك پیداکېدی چي آیاداکار به دګارډ خپل ابتکارو ، که

به دهغوکسانو لخوا په دې نیت لمسول سوی و، چې له خپل حکومت سره یې دښمني درلوده او په دې هیله و چې له اله گوله کوونکو سره دیوځای کېدو له لاري دگډوډۍ عامل سي .

له کابل څخه زمادراوتلوپه وخت کي دهیوادعایدات ایله دومره و، چې دلښکردتنخواه له پاره دي کفایت وکړي . له ډېروکلونوراهیسي د لښکرو لگښتونه ورو ورو زیاتېدله اواميرپيسوته زښته زياته اړتيادرلوده . دهندوستان له حکومت سره هم دهغې مرستي د دوام په باب کوم انتظام نه ونیول سوی، چې پخواني اميراواوسني واکمن ته ورکول کېده . نوی واکمن دده له پلارسره دجوړسوي تړون دموادو دتنظيم غوښتلو جرات له دې وېري نه کاوه چې مبادا پرې پښېمانه نه سي. لارډکرزن له اميرسره په پېښورکي دکتلو له پاره پر خپلو غوښتنو ټینگ ولاړو چې په دې ډول ټول مسایل په شخصي خبروکي حل کړي. خوپه هغه وخت کي اميرته داسترخطرو، چې له کابل څخه په داسي حالت کي ووزي چې خلك يې ناآرامه اوپه هیواد کي دننه په حکومت کي خوراډېرومهمو مسايلودسملاسي حل غوښتنه کوله . روسي حکومت ورته دډېرومخکنیوتړونو، توپکواومهماتو ورکولو وړانديزکړی و، خوپېرته واخیستل سو. څکه روسان بېرېدل اوبې باوره سوي وو اوپرافغاني خاوره باندې دهغوی تېري خلك دډېرخښمولي وو. خيني ماموروین له دې سره سره دروسانو دمرستي پلوي ښکارېدل . دوی ویل، چې که انگرېزي حکومت ددوی له هیوادسره مرسته ونه کړي ، نوروسته چې وړې کړي . دغوکسانودروسي مرستي منلوته دامير د هڅولو تلاښ کاوه .

په همدې وخت کي و، چې یوافغاني جنرال له روسي سرحدڅخه راغی اوویل یې چې له خان سره یې دوه تنه روسان دمخوري افغاني کورنۍ دغلام بچه گانوپه جاموکي راوستلي دي . ددې خبري نوردرك په مشخصه توگه معلوم نه سوخوپه دغه وخت کي ویل کېده، چې اميرپه هندکی کي خپلي ددوبي ماڼی ته، چې دښاردجنوب په شپږميلي کي پرته ده، دیودوو اوونیو تېرولو له پاره تللی دی اوله خان سره یې له یوځو باوري مامورینواوملگروپرته نورهیڅوك نه دي بېولي. ده غوځ امرکړی و، چې هورې به هیڅوك دده نه مزاحم کيږي او نه به بل

ځوک ورلېږل کيږي . دغه جنرال ورروسته په ښارکي خورازياته اندازه روسي پيسې تسعيرکړې اوله دغه وخت ورروسته په بازارکي روسي نوټونه رانيول کېدلای سوای .تخت ته له رسېدوراهيسي دالومړی وار و، چي اميردارګ له کلاپرته په هندکي ياکوم بل ځای کي اوسېږي اوهيڅوک دي په مشخص ډول نه پوهيږي چي څه پېښه ده؟ په رښتياسره هم هيڅوک نه پوهېدل، چي اميرپه هندکي کي څه کول؟ دايوغيرمعمول کارو، ځکه چي له خپل حرم سره له اوسېدو پرته، دامير پرنورو ټولو کارو باندي په عام ډول خبري کيږي اوخلک ښه په خبروي، چي دی څه کوي ؟

ځرګنده وه چي داميرموقعيت تخت ته تررسېدلوورروسته دځه مودې له پاره ډېرسخت و .اوس لاهم دخطرځيني عناصرسته، چي بايدليري کړل سي . دی د خپل پلارپه شان نه تجربه لري اونه هم پرخان ويسا . داچي دی به په بحراني حالاتوکي څه وکړي ،اوس يې اټکل نسي کېدلای .خوپه هيوادکي دانارشي اوبغاوت جوړونکوسره ملاترنسته اوزمانه به غالبادې پوښتني ته خواب ورکړي .

افغانستان په مکرر ډول د روسيې او هندوستان ترمنځ بې طرفه هيواد Buffer State په توګه ګڼل سوی دئ. خودا داسې ناپېيلتوب دئ، چي دهرلورواکمن يې په چټکۍ سره له منځه وړلای سي . زياتره خلک دمځکوله لوري ماليې څخه دناراضۍ په حالت کي دي اودپنډيانو په توګه دکارتلاښ کوي. خوراکي موادکال په کال ګرانيږي ، ناروغۍ عامې دي اوخلک داسې ښکاري، چي دهربدلون په تېره بياد بهتربدلون هرکللی به وکړي . ترڅو،چي امير دخپل پلارپه شان درک ونلري، يرغلګرخواګونه به داميرله خوا د جهاد درسالوله پراخې وېشني سره سره پخپل ورانديې يوموټی افغانستان ونه مومي.

اميراوشاوخواکسان يې پرجهاد (مقدسه جګړه) باندي زياته تکيه کوي، چي هيوادته ديرغلګرلښکرد راتګ په وخت کي دملايانو له خوا تبليغيږي .په دې باب چاپ سوي رسالې په ټول هيواد کي وېشل سوي دي . خوله اوسنيو اوضاعو څخه ښکاري، چي خلک دي سره له دې چي په زياته اندازه متعصب Fanatic دي، جګړې ته زړه ښه کړي اوداوږدې مودې له پاره دي وجنګيږي . لښکرپه عصري مځکنيوتوپونو، توپکو او مهماتو سمبال دئ ، خوعصري نخښي

نښاني دېري محدودي دي اوپه دقت وسرښته کې له نوروهيوادوسره سيالي نسي کولای . لښکردغه راز دهغودووخواکونو په پرتله چي دواړو خواوو ته يې پراته دي ، (روسيه اوهند ــ م.هـ) په بشپړه توګه روزل سوي هم نه دئ ، او افسران يې له کوايت Rank -and- file پرته نوره عصري پوهنه هم نلري .
دهريرغلګرلښکرپه وړاندي دجدي مقابلې له پاره يوازنۍ هيله چي له اميرسره ستهـ.هغه داده ، چي دهيواد غرني موقعيت به دلښکرودخوځېدو اودرنوتوپونو د لېږدولو په مقابل کي طبيعي مشکلات پېښ کړي اومهاجم لښکرته به داناشوني وي، چي ترلومړي خنډوروسته دي دنوري جګړې خطرپرخان ومني . دابه هم ممکنه وي له چريکي لاروچارو دي، چي په دوي کي رواج لري کارواخيستل سي . يعني کوچني قطعات سره پرې کول اودشاله خوايې دارتباط مزي ور مغشوشول. ځومره چي لښکرغتيږي ددغي لاري اغېزمنتوب هم ورسره کميږي .
دبې نظمه قبايلودتنظيمولو دېره ښه وسيله داده، چي افغانان خپل سرته پرېښوول سي چي ، پرخپلوخانو پخپله حکومت وکړي . دبغاوتونو اوبې نظميو دارامولو له پاره ددوی خپلي لاري چاري دېري بې رحمانه دي. ځکه نوزياتي اغېزمني اوغوښي دي . له خلکو سره ددوی چلند دنورو اولسونو له بشري لاروچارو سره توپيرلري. اميرعبدالرحمن دخپلي اداري پرضد دبغاوتونوله امله دخپل ملت دزيات شمېرنارينه وو ، ښځواوماشومانو تروژلووروسته پاته کسان د هيواد دېروليروبرخوته په لېږدولوباندي مجبورکړل، پخواني تشکيلات، يې له منځه يووړل اوله نوروخلکوسره دمناکحت له لاري يې ددوی زاړه دودونه ور محوه کړل او ورو ورو يې په چاروکي نوي نظم راووست . که انګرېزان (يا نور خواکونه) غواړي دغه هيواد اشغال کړي اوداشغال په لښکرکښيويې وارزوي ، نودي کارته غالبا دهند دلښکرپه شان اردو په کاردئ اوضروري ده چي خلک بايد ترهغه وختهـ.په نظم کي وساتي، چي نوی نسل رالوی سي اودچارو دنوي حالت له منلو سره خانونه عيارکړي .
که په پام کي وي چي له افغانانوڅخه دروسيې تېري ددفع کولو دوسيلو په توګه کارواخيستل سي نوبه بې له شکه دابهتره وي، چي هغوی په نويووسلوښه تراسمبال کړه سي. خوله بلي خوا د انګرېزانو پرضدددغووسلودکارولوامکان هر

وخت ستـه . خکه افغانان هرهغه چاته، چي ددوی دخپل هیواد اودین نه وي ، ددښمن په سترګه ګوري او دااحتمال ستـه، چي هيڅ رازتړون دي په پام کي ونه نیسي اوله هري مناسبي موقع څخه دي دخپل هیواد اوخپلوخانونه په ګټه استفاده وکړي . کله چي سرحدي قبایل راوپاڅېدل اوتیراه کمپاین ته اړتیا پیدا سوله ، امیرمرحوم کابل ته نزدي دغرونو ترشا دترانسپورټ له پاره څوزره څاروي راغونډ کړل. که څه هم دده په پوله کي پاڅون بې له شکه دده خپلو ګټوته دخطري په صورت کي دلازمي احتیاطي تدابیروغوښتنه کوله ، خو ده تر اندوس هاخواته دانګرېزانوشړلو هیله لرله اوترپاڅون ډېرلږوروسته په بازارکي د پېښور دبيانيولو اوازه خپره سوه . پېښور په ښايي يوه پياوړي سيمه وي. څکه دغه سیمه تل دافغاني قلمرو يوه برخه ګڼل سوې اوادعا کيږي، چي انګرېزانوله دوی څخه غلاکړې ده .

په عمومي توګه دانګرېزي واکمنی له عدالت اومساوات سره دخلکو مينه ستـه .دامينه زياتره له هغوقضيوسره ارتباط لری، چي په هندکي داوسېدونکوله خوادغه خای دژوند اوآزادۍ په باره کي ویل کیږي . خومقامات له هغوکسانو سره ډېرسخت چلندکوي، چي له انګرېزانو يې ښه راځي . دوی ښېرښېري چي انګرېزي حکومت ته ددوی داعمالو په باب اطلاعات ونه رسيږي اوهرهغه څوک که په رښتیایادرواغوسره انګرېزانو ته ددغه راز رپوټ په ورکولو تورن سو، مجرم ګڼل کيږي اوبالاخره دمجرم په شان چلند ورسره کيږي .

په کابل کي برتانوي استازي اوورسره کسان تربندیانو لږڅه ښه دي . څکه دوی له هیچاسره نه ګوري ، له خلکو سره څانونه ګډولای نسي او مجبوردي دکابل شاوخواته خپل مسافرتونه محدودکړي. ټول هغه کسان، چي له برتانوي استازيوسره يې کتلي وي ، بنديان سوي اوپه سلګونو تنه صرف په دې توروژل سوي، چي دحکومت داعمالو رپوټ يې کړی دئ . داستازي دکور ددروازې مخامخ دسړك پرهابله غاړه يې ورته افغاني جاسوس ظاهرا دسماوارچي په شکل ورته کښښولی وي (کورترسړك لږڅه شاته واقع دئ) . که څه هم يوڅوك به دغه ځای ته په ورتګ سره کوم مقصد ونلري. خوکه يو څوك حتی څومتره نزدې هم دغي دروازې ته تېر سي ، دی يې کوټوال ته رپوټ ورکوي . او خلك اوس دغه

کور ته له نزدې کېدلوڅخه دومره ډاربدلي دي، چي له ډېري فاصلې څخه لیري خني تېرېږي . اوهرچاته که خپل ژوند ارزښت ونلري ، نوپه بازارکي دي د استازي له اړوندوسرېوسره خبري وکړي .

دغوټولوشیانو ته، چي په زیاته اندازه پېښېږي اودانګرېزي حکومت دګټوپرخلاف دي، باید اشاره وسي اوهغوی بایددافغاني واکمن په واهموپوه سي . خوله کوموشیانو څخه، چي ماپه دغه هیوادکي ولیدل یامي واورېدل ، ډېرلږ به داسي څه وي، چي هغه دي دانګرېزي حکومت په ګټه وي .که وي هم ،هغه به یوازي یولږڅه وي . همدغه سبب به وي چي بهرته دخینو پېښنودخپرېدو مخه نیول کیږي او افغاني واکمنان لازمه بولي خلك دخپل هیواد دښمنانو ته د هرراز خبرونو له رسولو څخه وډاروي . ځکه نو دوی هرهغه څه، چي ددوی نه وي ، په پام کي نیسي.

دوی یقینا حق لري چي دخپلي بندیخانې دسیستم له رسواکېدو څخه وبیرېږي . ځکه په هغه کي د شکنجې له پاره دوحشت ټول انواع شامل دي . یوه بندیخانه تصورکړئ، چي له انسانانو څخه پرې سوي اندامونه دي ، دمړیو له ټوټه ټوټه سویو بدنونو سره یوځای شاوخوا پکښي پراته وي . دهغه کړاو تصوروکړئ، چي پردوی به تېرسوی وي .بدبوی اوخوږسکوټوله سیمه اخیستې وي اوبیانودهغو سلګونو تنو دماغي حالت تصورکړئ، چي بې له محاکمې بندیان دي اونه پوهېږي، چي ددوی جزابه څه وي اوټوله ورځ ددغوروحشتونو په منځ کي تېروي . که دکابل دبندیخانوحقیقت په عمومي توګه افشاسي ، نور هیوادونه به غالبا ددغه رازبربریت پرېندولو باندي فشارراوړي.

عامه خلك بیاهرڅه ته له خپل خاص نظره ګوري. هغوی په بندیخانوکي له کوم ځرګند دلیل پرته ددومره سترشمېروژنو نسبت له برتانوي حکومت سره تړي . دوی وایي، چي انګرېزانوونسوکولای دجګړې له لاري دوی فتح کړي ـ اوس غواړي امیرته دمیاشتي په زیاتوپیسوورکولوسره هغوی په بل راز ووژني . خلك دغه راز په کابل کي دبالاحصار خبري کوي، چي لار رابرټس په ۱۸۸۰ کال کي دکیوناري اودهغه دملګرو له وژلووروسته له خاورو سره برابرکړ. کندوالې یې تراوسه لاپاتي دي اوامیرته د تخت ورکولو د یوشرط په توګه بـرتانوي حکومت

امرکړی و، چې دوباره یې ودان نه کړي . ددغوخلکو نظرکه څه هم غولوونکي دئ ، خوبیاهم داولس دزیات اکثریت نظردئ اودوی که څه هم ناپوه اوبې خبره دي، خونظريې باید یومخیزه ردنسي.

امیرعبدالرحمن، چې یووخت زماسره پرسیاسي چارو بړغېدی ، راته وویل ده په روسیه کې دخپلو جاسوسانو پرلاس یولیك ترلاسه کړی چې راته وبه یې لولي. په دې کې دده هدف البته دانه و، چې زه دامعلومات له خان سره وساتم بلکي زه په داسبا هندوستان ته روان وم اوامیرته تردې بله ښه موقع میسره نه وه، چې دهندحکومت ته ددغه لیك په باب خبرورکړي . جاسوس لیکلي وچې ده دروسیې له یوه لوړرتبه مامورڅخه اورېدلي، چې دده حکومت په پام کې لري افغانستان ترهغوپوري پرخپل حال پرېږدي، ترڅو امیرعبدالرحمن ژوندی وي . خودده ترمړینې وروسته به یې ونیسي . کله چې امیرهغه لیك راته ولووست ، زیاته یې کړه چې که داخبره رشتیاوي لکه څرنګه چې دوی خیال لري ، رشتیابه نوهم دی مړوي، چې دوی دده دهیواد دنیولو هڅه کوي. سره له دې هم ده ته دااهمیت ورخبره نه وه. ځکه ده له زیاتوکلونو راهیسې هڅه کړې، چې خپل هیواد یومونړی اوداسې پوړته یې وخېژوي، چې خان دملتونو په منځ کې وساتلای سي او تل دیوه خپلواك سلطنت په توګه پاته سي . که دده دمړینې تروخته دده هدف بشپړنه سي ، بیابه هم دده کارونه یوداسې تاداو وګرزي، چې پرهغه باندې به دده زامن اولمسیان لکه څرنګه چې دده ستره ازرو ده ، یوداسې دېوال راوګرزوي، چې هیواد دبهرني تېري دمخنیوي په وړاندې خوندي کړلای سي.

په ټولوموارودکې چې امیرعبدالرحمن زماسره پردغه شان مسایلوخبرې کړې دي ، تل یې څرګنده کړې ده، چې دی په زړه کې دخپل هیواد ښېګڼه لري اوپه خینوورختوکې به یې کله چې خپلو خلکوته دخپلولوړو ارزوګانوپه انتقالولوکې دخان ناکامي بیانوله اوداچې دده له ټولوهڅو حتی له ترټنې اووژلو سره سره بیاهم دهغوعادتونو په له منځه وړلوکې ناکامه سوی دئ، چې دیووالي اوپیاوړتیا په لارکې یې خنډ ګرزېدلي - نوترسترګوبه یې اوښکي جاري سوې.

په دغه موقع کې چې پــــورته یې یادونه وسوه ، امیرپه افغانستان کې له

اورګاډي سره پرخپل مخالفت لرڅه روښاواچوله . ده وویل چې دی پردوا ړروخواوو دوه پیاوړي ګاونډیان لري . دواړه خواګونه دده هیواد ته داورګاډي له غزولو سره ډېره مینه لري اودی یې هروخت دخپلوخلکو دمفاد اوپرمختیا له امله د هغې دجوړولو په لارکي هڅولی دئ ، خوناکامه سوي دي. داسي فرض کړئ، ده لکه څرنګه چي هغوی غوښتل په خپل هیواد کي اورګاډی غزولې وای، نوبیا به یې ورته ویلي وای، چي دغه سیستم ترهغوپوري ګټورنه تماميږي ، ترڅو چي ددوی له سیستم سره ونه تړل سي. اوس نوکه دی خپل اورګاډی له یوه خواک سره وصل کړي ، بل به هم دغه شان ورته غوښتنه وکړي اودی به په دې صورت دجګړې خطرمیسرکړي اوانګلستان اودهغه متحدین به له ده څخه یوازې دهغه څه انتظارولري، چي ددوی خوښ وي . له دې امله نوده وویل بهتره داده، چي هیواد هیڅ اورګاډی ونلري. که څه هم په دې کارسره به پخپل تجارت او انکشاف کي زیات تاوان وکړي.

امیرعبدالرحمن هیڅکله زماسره په دې باب خپل نظریات شریک نه کړل، چي هغه دي ظاهرا دده په هیوادکي دغني معدنونو دراایستلو پرممانعت لرڅه روښاواچوي .پرځای یې تل په دغوکانونوکي دکارکولوله بابته دخپل هیواد منفعت ته اشاره کوله اوزماترټاکلولږوروسته یې ماته لیکلی امروکړ،چي د مسودهغوډبرودویلولو له پاره لازم کارونه پیل کړم چي دکابل په شاوخواکي موندل سوي وي . کله چي کارنیمایي ته ورسېد ، ده راته ترامرثاني پوري د کار دمعطل کېدولارښووني راولېږلې اووروسته یې موضوع همداسي معطله پرېښووله چي کار یې ترننه لاهم نیمګړی پاته دئ . ده ماته دهغه کاردبندولو له دلیل څرګندولوڅخه ډډه کړې چي په سرکي یې له پیل کېدو سره زیاته مینه درلوده .سړی صرف دومره اټکل کولای سي چي دی به ددې کارپه کولوسره دخپلوګاونډیو له لاسوهنې څخه ډارېدلی وي، چي ګوبا دده هیواد دومره شتمني لري.

امیرحبیب الله چي په ټولو شیانوکي دخپل پلارپالیسي تعقیبوي ، دهیواد دمنابعود انکشاف پرلوردهغه دبېلابېلو منرالي زېرمو دموقعیت اوارزښت معلومولو په هاخوانورهیڅ نه دي کړي . په هرصورت امیرحبیب الله دافغانستان

په لویدیځ کي دبلوچستان دساحل پرځنګ دهیواد دیوې بیلي سوي برخي له بیرته لرلوسره زیاته مینه لري، چي په دې ډول سمندري بندرولري اودهغه له لاري له نوروهیوادوسره بې له دې چي دګاونډیو قلمروته دي اړسي ، دمستقیمي معاملې کولوس ومومي . دده ګاونډیان تل هغه وخت دخپل قلمرو څخه داستفادې اجازه ورکوي، چي په معامله کي ددوی خپله ګټه وي . دغه شان بندربه دوی مستقل کړي، خپل هیواد ته به انکشاف ورکړای سي ، د خپلو کانونو محصولات اونورصادرات به په مستقیم ډول وپلورلای سي اوددغه رازتجارت په دوام سره به وکولای سي، هرځومره جنګي مواد اونورمالونه چي غواړي یې، وارداودخپلو ګاونډیوله خبرېدو اولاسوهني پرته به خپل ځانونه پیاوړي کړای سي .

افغان واکمنان په هندوستان اودغه راز نورو اروپایي هیوادوکي خپل جاسوسان لري اوهغوی دټولو هغوموضوعګانو په باب، چي پرافغانستان باندي په مستقیمه یاغیرمستقیمه توګه اغېزه ښندي، اطلاعات ورکوي. امیراودهغه صمیمي ملګري چي دنورو ملتونو پرسرواکمني چلوي ، له دغوا طلاعاتو څخه حداکثر ګټه اخلي اوټول هغه څه ځاري چي دبېلابېلو خواګونوترمنځ روان وي . خوله دغوځومحدودو مقاماتو پرته نورخلک دبهرنی نړۍ له خبرونو څخه بندسوي دي. څکه په هیوادکي کومه ورخپاڼه نستته اودنوروهیوادوورخپاڼي اواخبارونه دوی لوستلای نسي. ددوی حکومت هیوادته دبهرنیانو پر راتګ باندي اعتراض کوي اوهیچاته له سوداګروپرته اجازه نه ورکوي . یوازي ځومحدود کسان هغه هم دده خپل خلک دامیرلخوا دمخصوصو اجازو له لاري کولای سي ترېولي هاخواتجارتي سفروکړي . نورافغانان له یوه مخه بې له هغومسایلو، چي ددوی په محدوده ساحه کي پېښیږي، دبل هرڅه په باب بې خبره دي.

افغان واکمنان دغه راز دخپل هیواد دکورنیو چاروادارہ دنورو شاوخوا هیوادوسره له تماس پرته پخپله تنظیموي. هغه برتانوي مامورین چي په ناپامي یانوروعلتونو ترېولي رااوړي ، بندیان کیږي اودامیردحکم تررسېدو پوري ساتل کیږي. له نورو ملتونو سره دخلکو راشه درشه به بې له شکه خلک دتمدن لورته مایل کړي او د نظر پراخوالی به یې اوسنی فناتیک تعصب له منځه یوسي، چي

دنوروړولوخلکو پرضد يې لري اواساسا دهغه لنډ وتنګ ژوند محصول دئ، چي پردوی باندي په زور تپل سوی دئ اوپه عمل کي يې دوی له نوري نړۍ څخه رابېل کړي دي . همداافکاردي چي ددوی دواکمنانو دتجريد سياست رهبري کوي .څکه دخلکو پرناپوهۍ اومذهبي افسانو باندي عملي کارکولو دوی ته وس ورکړی دئ، پرهرلورچي يې زړه وي ، کارترې اخلي.

د اوولسم څپرکي لمنليکونه

(۱) دغلام حيدرخان په نامه په دغه عصر کي موږ دوه تنه مشهور پوځي افسران پيژنو. يو غلام حيدرخان څرخي دئ ، چي دعصمت الله خان څرخي زوی او دلښکرو عمومي قوماندان و . دی له امیرعبدالرحمان خان سره د ۱۸۸۰ ع کال په جولای کي پوخای سو او د تخت نيولوپه کار کي يې ډېره مرسته ورسره وکړه . له اميرسره دراولپنډی په سفرکي ملګری و . بل غلام حيدرخان اورکزی دئ ، چي دسرهنګ سکندرخان اورکزي زوی و . دی په ۱۸۸۳ ع کال د څرخي غلام حيدرخان پرخای مقرر سو . په زرمت ، شينوارو ، منګلو او غلجيو په ټکولو کي يې اميرته زيات خدمتونه وکړل . امير دسروزرواو جواهرو مډالونه ورکړل .

زما ګومان دئ ، چي د مولف مراد په دلته دا دوهم غلام حيدرخان وي . (ژباړونکی)

(۲) مولف دده نوم«ي» بللی او ما «ی»توری ورته وټاکه .

اتلسم څپرکی

دکابل پېښورلار

افغانستان ته دننوتلو اووتلو داجازې اخستلو ستونزې ـ دهغه سیموبیان چې په مخه راځي ـ رباتونه اودلارې داوړدوخایونه او فاصلې ـ دجلال آباد ښاربیان ـ دازبکانو د «بزبازی» لوبه ـ په جلال آباد اوشاوخواکې دکابل سیند ـ مشك ـ ددوبې اهاړ ـ دسفروروستی ورځ.

په کابل کې له ځوکالو تېرېدلووروسته یوه تجربه راته داوه، چې دراوتلو پروخت مې دیوڅه وياړاحساس کاوه . بیرته مدنیت ته دستنېدلو، دخپلو دوستانواوخپل هیواد دخلکو په منځ کې داوسېدلو فکرپه سرې کې دومره تلوسه پیداکړې، چې دتیارې نیولو اوپه لاره کې دوخت تېرولو موده وربانديې ډېره اوږده سي . کله چې ځوك په کابل کې وي ،په فکرکې يې دکوراوانګلستان فاصله ببخي زياته وي او داسې ورته ښکاري لکه دبلې سیارې له مخکې اوخلکوسره چې دچاسروکاروي .که ځوك بوديست(دبودادين پيرو- ژباړونکی) وي، په اساني سره به احساس کړي، چې له بهرنی نړۍ څخه دومره بېل سوی اوټول شیان دومره مختلف دي، چې دعلیحده هستی په شان ښکاري.

افغانستان یوداسې هیواددئ، چې ورتګ ورته سخت دئ. نه یوازې په دې دلیل چې دامیرلیکلې اجازه ورته لازمه ده ، بلکې دهندحکومت هم بایداجازه ورکړي . هیڅ اروپایي نسي کولای له اجازې پرته دخیبرله غاښي تېراوترپولې ولوړي اوداکاریوازې دامیردفرمان ترلاسه کول تضمینوي اوان ترهغه وروسته هم له افغان سرحدڅخه دتېرېدواجازه ترهغوپورې نه ورکوله کیږي، چې په یوه ټاکلې ورځ له مسافرسره دبدرګې دبندوبست په باب خبرې سوې نه وي . له هیواده راوتل هم مشکل دي. ځکه امیرهغوکسانوته په رخصت ورکولو کې محتاط دئ، چې به هیوادکې يې څه موده تېره کړې وي . همدغه سبب و چې ماپرله پسې اته کاله هورې تېرکړل اوسره له دې چې په مکرروول مې درخصت اخیستلو غوښتنه کړې وه . بیاهم تل په یوه اوبله پلمه ځنډول کېدلم . کله چې چاته اجازه ورکړه هم سي بیاهم ډورې درې درې اونی ځنډپه کښېوزي . په دغه مـــــوده کې د بارورلو له پاره اسونه اود بدرګې لپاره سواره (Cavalry) چې

دسفردحفاظت له امله لازم دي، خیمې، غالی اونورڅه برابرېږي. دهرڅه ژرحرکت له پاره ارزو، دخلکو دنن اوسبا مزمن عادت چې څوك لږوډېر ورسره عادي کېدلای هم سي ، داټول په ناڅاپي اوڅرګندډول له یوراز عصبانیت سره مل سي . خوڅرنګه چې ټول شیان وهغه چاته متوجه وي چې انتظارباسي ، ځکه نوانتظارکافي اندازه اوږدسي .په پای کې هرڅه تیارسي اویوسهار ټول بکسونه اوبارونه دخاروپو پرشاټړل سوي ، نوکران پرهغواسونو سپاره سوي چې سپك بارونه پرې باروي اوبارونه خوځېدوته اماده سوي.اویادوه ساعته وروسته ټولی پخپله پرآس سپوراوروانیږي.

له کابله ترپېښوره که هره ورځ اوږده مزلونه ووهل سي ، داتورورخو سفردئ خوهغه خلك چې پرلاره معمولا پورته اوکښته سفرکوي ، نوبیادیوولسو، دوولسو ورخولارده . که سفرپه دغه اوسني وخت کې وي، نوبیادسپارلی او بار اسونه باید ښه تکړه وي. ځکه په غروکې مزل وهل اودلارو ډېرېن اوزیږ حالت (سړکونه له کابل پرته بل ځای نسته) داسانوله پاره ډېرستومانوونکي وي. ډېرو اوږدو ورځو په مزلونوکي خوځېني اسونه له ستړیاڅخه چپه سي او پر لار باندي داسونو دمړه کېدو موارد خوبېخي عام دي.

کله چې دکابل ناوه شاته پرېښودله سي ، نوشاوخوا ورشوډېره ویجاړه ښکاري .له غرونو، ګارو اوشګوپرته بل څه نه لیدل کیږي .دسفرپه دوهمه ورځ د «لته بند » ترغاښي اوږي، چې له کابل څخه په ښه پوره ارتفاع کې پروت اوکابل پخپله دسمندرله سطحي څخه اووه زره فوټه لوړدئ . نورسفرنوترهغو چې جلال آباد رسیږي ، په غرونو کي دئ .دشپې تېرولوکمپ کلیوته نژدې په هغوناووکي وهل کیږي، چې دلږڅه اوبوله امله یوڅه محدوده مځکه دکرني وړګرزېدلې وي . دباران ډېرکمښت ددې سبب سوی، چې سیمه دي ډېره وچه اوشاوخوا دي په وادي کي غنمي ګاري راغونډي سوي وي . دغرونو په بېخ کي حاصلخېزه خاوره جوړه سوې اودکرني وړده . په غرونو کي شنوبوټو اوونو ته هم اړتیا سته . دوریځو اوپرځنګ یې دشبنم نشته والی مځکي ته دیکنواخته رنګ ورکولو سبب سوی دئ . ډېري ښې غرنی ساحې سته، چې ښکلي کېدلای سي خود اتموسفیروچوالي لیري اونږدي غرونو او غونډیو تـه بېخونده رنګ ورکړی

دئ . دورخني مارش په پیل کي دمنظري پوشانتوب اوترستومانوونکوبرخو تېرېدل سړی بېيخي ستخ کړي. ځکه کوم په زړه پوري څه نه وي، چي دستړیااحساس دي په کم کړه سي اوپوازني غوښتنه داوي چي مزل پای ته ورسیږي اودکمپ وهلو خای ولتهول سي.

له کابله ترجلال آباده، چي دپېښورتقريبا نیمايي دئ، معمول تم خایونه دادي : بتخاك ، دوولس میله ـ بریکاب Barikab ، دودېرش میله ـ جگدلك ، شپاړس میله ـ گندمك ، اته ویشت میله ـ فتح آباد اتلس میله او جلال اباد نولس میله . دافاصلې ټولي اټکلي دي. ځکه له یوه خایه بل خای ته درسېدلو دوخت له مخي اټکل سوي دي . نورخایونه هم سته چي که دشپې لخوالازمه وي ، کمپ پکښې وهل کېدلای سي اوپه دې اړه دي اړه لري، چي څوك غواړي دغه سفرپه څومره ورخووهي .خو که څوك غواړي دهري ورخي مزل يې داسونو او باروړونکو خارویولپاره ستومانوونکی نه وي ، نوپورتني تم خایونه ډېرمناسب دي. لنډ مارشونه په غرنیو برخوکي وي اواسونه پرهواره باندي داورږده مزله په اندازه ستومانه کوي . جلال آباد ته شپېرورخنی سفرپرداسي لارودئ، چي د غونډیو په بېخ کي جوړي سوي دي اوتقریبا ټوله لارپه ریگواوکوچنیو ډبروکي تېره سوې ده [وداسونو پښې پکښې ډېري ننوزي. داکاراسونوته سخت او ستومانوونکي وي. چاچي په وچو ریگو کي لږڅه تگ کړی وي، پوهیږي چي داوبو غاړه به داسونود ستړیا اچولو له پاره ډېره خوندوره وي.

زه چي له کابله راوتلم ، واوره اورېده اوتېري دوې ورخي هم اورېدلې أوسمه وغريې ټول پوښلی وو. دتوپان شمال ډېرېدلگېدی . دتوپان ساړه هغه چاته ښه معلومیږي، چي تجربه کړی يې وي .ماوروسته واورېدل، چي په هماغه شپه دوه دري تنه عسکر دشپې په پیره کي دیخنی له لاسه ترمرگه رسېدلي وو اودکابل په سختوژموکي، چي بادپه شدت چلیږي اودشپې لخواساړه مخ پرزیاتېدووي ، دامعمولي پیښي دي.

په واوره کي له څوساعتومزله وروسته چي اندامونه شخ اوحواس د ساړه شمال له امله فلج وو اوپه دې وخت کي مي دواورو په منځ کي دسرای (رباط) دېوالونه ولیدل ، شکرمي وکیښ اوگله چي وررسېدو اوله اسونوراکښته سولو،

دکابل اوپېښور پرلار کاروانسرای

پوه سوم، چې په بنی لاس کې مې دوېنې جریان بېخي بندسوی واو له څه مودې موښلو وروسته بېرته سم سو. سرایونه، چې دلاري په اوږدو کې پرتاکلو فاصلو باندې جوړسوي دي ، اصلا دکاروانونو له پاره دي او دمربع شکل لري چې شاوخوا جگ دېوالونه پرراتاوسوي وي. تردېوال دننه خونې جوړې سوي وي . دخونو مخي ته برنډه وي، چې بده هواکي دشپې لخوا دکاروان بارونه پکښې پراته اودغه راز داوښانو اوباري څارویو له پاره ددرېدلوځای هم وي. دسرای د دروازې دپاسه یوه لوړه خونه وه، چې موږلومړی شپه پکښې واړول . داخونه دمعتبرو مسافرولـه پاره جوړه سوې ده اوپه دغه شپه زماپه اختیارکي وه . خودهوساتوب له مخي دومره وېلای سم، چې تربېهرپاته کېدوښه وه . کښته خونې چې کوز اوپاس دکاروانونو مسافرپکښې اوسي، تودې وي خوهغه بیا چټلي اوزیاتره داسي خلك پکښې اوسي چې دپاك اوستره عادت لرونکو کسانو له پاره مناسب نه وي . داخونه چې مانیولې وه نسبتا پاکه خوفرش نه وه او داورځای یې هم نه درلود . دلرگیو کړکۍ یې وه چې دچوکاټ پرشاوخوایې دیوه انچ په اندازه درزونه درلودل .دلرگي اودېوال ترمنځ یې خالي ځایونه جوړسوي وو. پخپله په دېوال کې هم غټ درزونه وو چې غالبا به دزلزلې له امله جوړسوي وو. تردغودرزوبادچلېدی . دبارونو ترزارسېدوپوري ماپه برنډه کي اور بل کړ او یوازېخ وبل به مې په روڼ سره ورته تو داوه . شپه لانه وه خپره سوې، چې دبارونو څاروي راورسېدل اوماوکولای سول چې یوه پیاله چای وڅښم .یویادوه ساعته وروسته ډوډۍ هم برابره سوه . څوك چې ستړي اوږي اوتودوخه هم ترصفرکښته وي، دغه انتظارډېرستومانوونکي تمامېږي . ددېوال له درزونو اوکړکۍ څخه سوړشمال لگېدی اوپه دې وخت کي کالي ایستل اوبیابېدل خوترتصوروتلې خبره ده. خکه نومایوازې بوټونه وایستل اوغزېدلم . څه غالي چې مې درلودې، راباندې وامي چولې . سهار چې راپاڅېدم ، ومې لیدل، چې په لگن کي اوبه کرنگ یخی سوي وې اود واوري گردلې فرش اوبسترپوښلی و.

سهاراسمان شین اوخلانده و.دلمرورانگوته دواوري خلېدلو څوك ږنداوه . څه آن وروسته سترگي ورسره عادي سوې. خوبادپخپل ټول شدت چلېدی اوکله چې د «لته بند» غاښي ته وختو، هوادومره سړه وه، چې پر زین باندي ځان تکیه

کېدل سخت و. لاسونه اوپښې موداسې بیده اوبې حسه وو، چې مورږ وبېرېدلو یخني یې راڅخه یونه سي . خکه نوزه اوبدرګه مې له آسه راکښته اوقدم مووواهه، چې خانونه لږڅه تاوده کړو .اسونه مودماپښېين تردوو بجوپوري خوشي کړي وو . دغاښي پرهابله غاړه له باد څخه یوڅه خوندي وو خو ما فکر کاوه ، چې دساړوله امله پرآس سپارلي لازمي نه ده اوتر « بریکابه» مونوره لار په پښووهله . دغه کمپ ته دماښام پرشپږبجې ورسېدم .دورځې اوږده مزله دپرستړی کړی وم . دبارڅاروي، چې دپردرانه بارسوي اودغرونو دپاسه پرلنډو لارو باندي په اسونو پسې وي، کمپ ته دشپې ترنهو بجو لاهم نه ورارسېدلي. خکه نوبیادپرناوخته و چې دماښام دوډۍ برابره سوه. خوپردغه وخت هم ښه وه چې راورسېده .

تر دې وروسته نو ترجلال آباده پوري، چې دغرو هري لړۍ موږنور هم کښته کولو، هوا ورځ په ورځ تودېده خوتودوخه یې صرف نسبتي وه اوجلال آباد ته چې ورسېدو، لاهم ښه یخ و . دلته مي یوه ورځ تېره کړه اوترخیبرکوتل پوري مي یوه اضافي ورځ بله هم درلوده. خکه کوتل دمسافروپرمخ په اوونۍ کي یوازي دوه واره خلاص وي.په دغه ورځ مي خان دښار اودامیردماڼۍ اوباغچو په کتلو مصروف وساته . دایوکوچنی ښاراوله معمول سره سم دېوال پرې تاوسوی دئ. خودېوال (کلا) خای خای کنډو دئ اوهرڅه دپرویجاړښکاري . زیاتره برخي کنډوالې دي. دښار دصفايي له پاره هڅه نسته .دهرکوراوسېدونکي د خپلي روغتیاساتني له پاره پخپله بندوبست کوي، چې په عمل کي ګویاکورټ نسته . خکه هرڅوك دکورکثافات بهرته غورځوي اوکه دسپیو یاکارګانو په واسطه ونه خوړل سي ، همدلته ورستیږي . داوبو یې بدبوی خي اودحیرانتیا خبره نه ده چي کله کولرا راسي ، دپردوام کوي اوزیات تلفات پېښوي . کولرا ورته له هندوستان څخه دکاروانونو په واسطه انتقالیږي . سړی تعجب کوي، چې ولي ټول خلك نه پکښې تلف کیږي. خوروچ اقليم اودوامداره شمالونه بې له شکه دښارله روغتیايي حالت سره مرسته کوي اوښايي دکولرا دوامداره پېښېدلو زیاترو خلکوته دناورغی په مقابل کي معافیت ورکړي وي .

په جلال آباد کي مي د لومړي خل له پاره د اوزبکانو یوه لــــوبه (بزبازي)

وليدله . دالوبه پراسانو كيږي . لومړی كاردادئ، چي يو اوزګړی ياپسه په داسي حال کي چي اوزبك سپاره شاوخوا پري راغونډوي په معموله توګه حلالوي . داكارچي سرته ورسېدی، اشاره ورکوله کيږي اوټول سپاره حلال سوي مړه ته، چي پرمخکه پروت وي، هجوم وړي . هرڅاڼه چي په لاس ورغئ ، پرزين باندي يې مخي ته ړدي اوپه تراټ سره خغلي . نورسپاره يې ترهغو تعقيبوي چي دبل يوه لاس وررسيږي اووروسته په عين خغستا کي دجسد د لاس ته راوړولو له پاره مجادله روانه وي . چاته چي په لاس ورسي ،نور يې په نوبت سره تعقيبوي او كه حلال سوی مړ پر مخکه ولوېږي، بل سپور يې په تاخته کي حمله کوي . داس دسورلی يوه ښه اولاس پرآس وي اونورهڅه کوي خان مخکي ته ورسوي .لوبه ترهغو پوري روانه وي چي حيوان اشلې پشلې سي. هغه څوك بريالی وي، چي په پای کي يوه برخه په لاس ورسي اوخوندي يې کړای سي . داسانوسرعت اوچالاکي ددې مانع وي، چي نورکسان يې خنډي واخلي .

له جلال آباد څخه ترپېښوره پوري معمولاً پنځه ورځي مزل دئ. ګردی کڅ لومړی تم ځای دئ، چي شل ميله كيږي . باسول اتلس ميله ، ډکه دافغان سرحدڅوکی ، شپاړس ميله اولنډي کوتل دخيبرکوتل په پای کي انګرېزي پوسته ، شله ميله . دسفرپه وروستی ورځ له لنډي کوتل څخه دخيبرکوتل له لاري ترجمرود اوړي، دا هغه كلاده چي دهند پرخوا دخيبر دخولې ساتنه کوي ، اوپېښور ته رسيږي .دانوهغه ځای دئ، چي يوواربيا څوك مدنيت ته داخل سي.

له جلال آباد څخه دخيبر ترغرونو پوري مخکه نسبتا اواره ده . اودسفرپه ډېره زياته برخه کي لاردکابل سيند پرغاړه تيرېږي .په دې ځای کي سيند پراخ اوژورنه دئ . كه څه هم داوبو جريان دجلال آباد اوپېښور ترمنځ دسطحي دلوړتيا په پرتله چټك دئ . دسند په دغه برخه کي يوشمير ګرداوونه سته اوهغه چاته ،چي له جريانونو سره ښه بلدنه وي ، په بېړی چلولو کي مشکلات او خطرپېښوي . ويل كيږي چي ګرادوونه زياتره دخيبر غرونو په تنګيوکي واقع وي اودغه ځای دئ چي وايي دجاله وانانو مهارت دناځاپي فاجعو په مخنيوي کي رول لري . څکه دجريان سرعت چاته لږ موقع ورکوي، چي دجلو غلطي تصحيح

کړي.

جلال آباد دافغانستان له هغو محدودو ځایوځخه دئ، چي زیاتي ونيْ لري . ځنګلونه دښارپه ځومیلي کي واقع دي اولیدل کیږي چي ځیني غونډۍ یې پوښلي وي . چارتراش چي دچنغوزیو یوراز ونه ده .کله چي پرې سي به بدشکل یې ځلور کونجه کوي اولرګي یې سیند ته راشیوه کوي . هورې سره اوډل کیږي او پېښورته دخرڅلاو له پاره دسیند له لاري وړل کیږي . یوه لږاندازه یې په هندوستان دخرڅلاو لپاره استول کیږي.

پېښور ته زما په یوه سفرکي دجلال آباد والي دامیرله حکم سره سم ځو دانې غټ ختکي چي هورې شنه کیږي ، راولیږل. ختکي دومره غټ وو، چي دوه فونټه اوږده اویونیم فوټ یې بر (پسور) و. ماله ځان سره دهغو دوړلو وسیله نه درلوده . داخبره، چي تروالي پوري ورسېده ، هغه سپارښتنه وکړه، چي ختکي دي پېښورته ورسول سي اوهورې دي ورتسلیم سي. جاله وانانو راته وویل، چي دوی به له جلال آبادځخه پېښورته په دوولس ساعته کي ورسیږي . دافاصله سل میله ده اوسړی دجریان سرعت ځني تصورکولای سي.

دسیند اوبه دغرونو دواورو له ویلېدو څخه منځ ته راځي اوډېري سړې دي. ماته وویل سوه چي که ځوک غواړي ترسیند په لامبوېوزې وزي ، داوبو جریان یې دومره لیري یوسي چي بلي غاړي ته تررسېدو وړاندي یې داوبوسوړوالي بدن ورکنګل اودومره یې بې سیکه کړي، چي نزدې وي ډوب سي . دسیمي خلک چي غواړي ترسیند پوري وزي ، له پړسول سوي مشک ځخه کاراخلي چي هم بدن وچ ساتي اوهم له پښوولاس ځخه دکاراخستلو زمینه برابروي . ځو دبدن غړي دومره کرخت اووچ سي چي یوغښتلي سړی به له رود څخه دپوري وتلو یاپرهابله غاړه باندي ځومیله کښته کلي ته دتللو له پاره دمشک کارولو توان ولري . ماته وویل سوه چي پرله پسې استعمال یې دلاسواوپښو روماتیزم پېښوي اوداخبره دمنلو وړده .

مشک هغه شی دئ، چي په ټول ختیځ کي دلامبوزنو په واسطه کارول کیږي . هغه دوزې یاپسه له پوست ځخه جوړیږي . پوست صاف اونرموي اوبیایې پړسوی، چي له سر اوپښو پرته نور سم دم هماغه لومړنی حیوان وي . بندونه یې

ورتږي .پوست چې ټول وپرسول سي ، يوه ډېره سپکه بېړۍ ځني جوړېږي .
کليوال خان پرمخې پراچوي، ژورو اوبوته يې ورپوري وهي، لاسونه وپښي
ښوروي اوپه دې ډول ګويا لامبوکوي . هغه کسان چې ماپه سيند کي په همدې
ډول لامبو کي وليدل ، زما دا ټکل له مخې يې سرعت په ساعت کي لس ميله
کېدی .

جلال آبادته نږدې، چې رود ددوو غونډيو په منځ کي تېرسوی اوسره تنګ
سوی وي ،کليوال له يوې غاړي بلې غاړي ته دسيند دپاسه پنډه رسۍ تېروي،
چې يوسراوبل سرېې داوسپنو پرغټو ميلو باندي چې دځنډي په ګارو کي ښخې
سوي وي ، ټړل سوی او ددغې رسۍ په مرسته ، دوی ديوې بدشکله تختې
دپاسه بلې غاړي ته پوري وزي . داتخته له بدشکلوزيږو خادو څخه، چې يوله
بله سره تړل سوي وي ، جوړه سوې ده . پرهغې باندي سپک سپارلي او ځاروي
پوري باسي . دغه وطني رسۍ چې پنډواله يې يوشان نه وي ،له بېکاره وښتانو
څخه جوړه سوې اوداوبو جريان ورته ښه زيات مقاومت ورکړی وي . زه
ورېږدېدم چې څوک له دغې وارخطايي سره، چې دتېرېدلو په وخت کي
ورپېښېږي ، څرنګه روږدېږي .داچې وايي کله کله دغه رسۍ شلېږي اوله هغه
سره سم فاجعه ناکې نتيجې ترې راوزي ، زمادحيرانتيا سبب نه سو ځکه
ډېرمحدود کسان لامبو کولای سي.

دسيمې خلکو يووخت اميرته دسيند دپاسه دپله جوړولو له پاره عرض وکړ
اوده ته يې ډاډ ورکړ، چې ازادتګ وراتګ په ددواړو غاړوکي دخلکو په ګټه
دئ اوپله ته سخته اړتياسته . اميرچې له هرهغه ساختمان سره مخالف دئ، چې
يووخت به يې دښمن کارځني واخلي، فيصله وکړه، چې هوايي پل دي جوړسي .
خوهغه خلك چې دې کارته يې ګومارلي وو، ټول بې تجربې کسان وو اوپرسيند
باندي يې لږکاروکړ. وروسته دامفکوره معطله سوه .

مايووخت اميرته يوه پروژه پېشنهاد کړه، چې له سيند څخه دې دجلال آباد
اوهندوستان ترمنځ دمالونو په انتقال کي کار واخيستل سي .داپروژه بالکل
عملي وه . ځکه دسيند په پراخه برخه کي ديوه ژور کانال په کښلو اودغټو ګارو
په ليري غورځولوسره به چې د ګرداوونو اوکښتي چلوني ته د نورو خطرو سبب

کیږي ، هندوستان ته سفرکول اسانه سي اودبخاربیړۍ به دمالونو دوړلوراوړلو له پاره استخدام سي . په اوس وخت کي داکاردخاروېو په واسطه سرته رسیږي اوهرکال حکومت ته په ډېره بیه تمامیږي .په کال کي څومیاشتي دجلال آباداوخیبر ترمنځ دکښته سیمي تودوخه اودباري خاروېو په منځ کي دمړیني لوړه اندازه دهرڅه دلېږدولو په لارکي خنډ کیږي اوله ډېرو ضروري موادو پرته چي باید په هرقیمت وي ،راوړل سي ، نورڅه ممکن نه وي . امیر په لومړي سرکي ددغي پروژې عملي کېدل ومنل خوورو ورو یې له نظره وغورځوله او د نورو پروژو په شان یې سملاسي تیاري ونښود .

دجلال آباد اوخیبر ترمنځ سیمه ښه سمسوره ده اودسیند پردواړو غاړو باندي ډېرکلي سته خوزیاته اندازه دکرني وړمځکه همداسي شاړه پرته ده . علت یې بې له شکه دادئ، چي هندته یې دخرڅلاو په مقصد دمحصولاتو دانتقال له پاره ارزانه وسایل نسته. خکه نوخلك ترخپل لګښت زیات کرلو ته زړه نه ښه کوي خاوره یې ډېره حاصلخېزه ده اوزیاتره غلې داني ،مېوې اونور هغه څه، چي دتاوده اقلیم له پاره مناسب وي ، پکښې ښه وده کوي . ددوبي په میاشتوکي یې تودوخه زیاته خودپېښور په شان زیاته نه ده . په هرصورت دومره توده ده، چي دهیواد په دغه سیمه کي سپارلي کول ډېره زیاته تجربه غواړي .زماېه یاد دي، چي یووخت مي په جون کي همدلته سفرکاوه ، خوله مي داسي وچه سوه، چي تالو ته مي دژبي وروړلو جرات له دې ېېري نه کاوه، چي مبادا ورباندي ونه نښلي اوبنده نسي . اوکه هرراز کوهی په مخه راغلی وای ، زه حاضروم اوبه یې وڅښم . له نېکه مرغه په دغه وخت کي کولرا نه وه .زه ترهغوناروغیوچي داوبو څښلو له لاري چاته پېښیږي، له بل هیڅ شي څخه دومره نه ډارېږم . دتودوخي درجه ترخپلي اندازې زیاته خسته کن سي. خکه ګاري دلمر تودوخه جذب کړي اوډېري تودې سي .ددغو ګارو تودوخه چي دلمر له هغې سره یوځای سي نو شاوخوا تنګي درې دداښې په شان ګرمي کړي . څوك پکښې ترهغو ساه سمه نسي کښلای چي څني ونه وزي. پرهرهغه چاچي په دغسي سیمه کي سفرکوي ، د اوارو مځکو تودشمال داسي لګېږي «لکه په وچه مځکه کي دغټې ګاري سیوري .»

له کابل څخه تر پېښور پورې لار ډېره لنډه ده او هغو کسانو ته، چې هندوستان ته ځي، ښه بلده لار ده . هندوستان ته نورې لارې هم سته او که چاته د هغو لارو فرصت برابر سي، ډېر لږ کسان به حاضر سي، چې د سفر وخت وربانديي تېر کړي .

کله چې په افغاني خاوره کي د سفر وروستی ورځ وآخري نقطې ته، چې انګرېزي قلمرو پيل کيږي ، ورسيږي ، د پولي کرښه سمدلاسه څرګنده سي .
تردغه ځايه، چې افغاني واکمني غزېدلې ده ، سړی پرداسي سيمه سفر کوي، چې طبيعت جوړه کړې ده او لار په ګارو اوتيږو کي تېره سوې او اسانو ته لازمه ده چې هيسته ودوري خپله لار پېکښې ومومي .له دې امله يې پرسم سړک تر اوږده مزله زيات ستومانوي . خوله هغه ځايه چې انګرېزي حاکميت پيل کيږي، سم سيده ښوي سړک، چې له خيبره ترلنډي کوتله پورې په غرونو کي لاهم آن تر پېښوره پورې له لوړو ژورو سره چاته دومره اسانه سي ، چې څوک په داټوله فاصله کي د سپيوګاډۍ په تراټ سره خغلولای سي او داټول واټن فقط يو څو ساعته نيسي، خو د پولي په افغاني برخه کي داوږدو ورځو ستومانوونکې سپرلو غواړي .

پای

دجنوري لومړی ۲۰۰۲ کال

دماپښين دوې بجې وپنځلس دقيقې

سکاربورو - ټورنټو

کاناډا

محمد معصوم هوتک

UNDER
THE ABSOLUTE AMIR

BY

FRANK A. MARTIN

[illegible] ENGINEER-IN-CHIEF SUCCESSIVELY TO THE AMIRS ABDUR RAHMAN AND HABIBULLAH, AND FOR THE GREATER PART OF THAT PERIOD THE ONLY ENGLISHMAN IN KABUL

Illustrated by the Author's Drawings and Photographs, and by other Photographs

LONDON AND NEW YORK
HARPER & BROTHERS
45 ALBEMARLE STREET, W
1907

250

(c) ketabton.com: The Digital Library

UNDER THE ABSOLUTE AMIR

By

FRANK A. MARTIN

PROPERTY OF ACKU
11883
PROPERTY OF ARIC
Established 1989

Translated in Pashto

By

MOHAMMAD MASSOM HOTAK

Toronto
Canada
2002

Under The Absolute Amir

By:
Frank A. Martin

Translated in Pashto
by:

Mohammad Massom Hotak

Designed by: Shafiq

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه ـ جرمني

VEREIN ZUR FORDERUNG DER
AFGHANISCHEN KULTUR E.V

د خپرونو لړ (۵۷)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library